

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**ORHAN
PAMUK**

**ZAMANSIZ BİR
KARŞILAŞMA**

**YAŞAR
KEMAL**

**SİDDİK
AKBAYIR**

ORHAN PAMUK
YAŞAR KEMAL
ZAMANSIZ BİR
KARŞILAŞMA

SİDDİK AKBAYIR

FERFİR
YAYINLARI

Copyright © ferfir yayınları 2011

Bu eserin bütün hakları anlaşmalı olarak FERFİR yayınlarına aittir.
İzinsiz tamamı veya bir kısmı hiçbir ortamda kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve
yayınlanamaz. Kaynak göstermek şartıyla eğitim amaçlı alıntı yapılabilir.

kitabın

adı: Zamansız Bir Karşılaşma
Orhan Pamuk-Yaşar Kemal

yazarı: Sıddık Akbayır

yayın yönetmeni: Şeref Yılmaz

editörü: Hatice Eğilmez Kaya

kapak tasarımı: Ahmet Yolaçan

iç düzeni: Ahmet Yolaçan

kapak çizgileri: Semih Poroy
"Çizerin özel izniyle..."

yayıncılık sertifika numarası: 17463

isbn: 978-605-4447-12-1

yayın numarası: 29

portre: 3

baskı tarihi: nisan 2011

2. baskı:

Erkam Matbaası

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Turgut Özal cad. 117/4

Küçükçekmece/İstanbul

Tel: 0212-671 07 00

FERFİR Eğitim ve Yayıncılık Ltd. Şti.

Alemdar mah. Çatalçeşme sok. No: 29

Üretmen Han K: 1 No: 114 Cağaloğlu/İstanbul

Tel/faks: (0212) 512 88 77 - 526 04 30

e-posta: info@ferfir.com

www.ferfir.com

ORHAN PAMUK

YAŞAR KEMAL

ZAMANSIZ BİR

KARŞILAŞMA

Sıddık Akbayır

www.sakbayir.com

1966 Erzurum doğumlu.

Uludağ Üniversitesi Balıkesir
Necatibey Eğitim Fakültesi Türk
Dili ve Edebiyatı bölümünü
bitirdi.

Akademik çalışmalarını Ondokuz
Mayıs Üniversitesi'nde yaptı.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Eğitim Fakültesi'nde görevlidir.

KİTAPLARI

Dil ve Diksiyon, Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları, 4. Basım, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

Eğitim Fakülteleri İçin Cümle ve Metin Bilgisi, Okuma Anlama Yorumlama Çözümleme, 6. Basım, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010.

Çocuğum Neyi Okumalı?, 2. Basım, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010.

Yazılı Anlatım, Nasıl Yazabilirim?, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2010.

Sözlü Anlatım, Nasıl Konuşabilirim?, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2011.

Şifreli, Pratik, Tablolu Edebiyat, 6. Basım, Pratikyol Yayınları, Malatya 2010. [Çetin Şişman'la]

Bir Fotoğrafınız da Bende Kalmış, 3. Basım, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

Aynı Göğün Uzak Yıldızları: Nâzım Hikmet-Necip Fazıl, 2. Basım, Asur Yayınları, İstanbul 2010.

'Bütün Hatıralar Islaktır', Ferfir Yayınları, İstanbul 2010.

Tütün ve Kola: Orhan Gencebay Sezen Aksu, Asur Yayınları, İstanbul 2010.

Şiir Adımlı Bir Yolcu: Haydar Ergülen, 2. Basım, Ferfir Yayınları, İstanbul 2010.

55 Nokta Kuzey / Samsun Sanat Atlası, Samsun Valiliği Yayını, Samsun 2009. [Satış Dışı Özel Baskı]

Zamansız Bir Karşılaşma: Orhan Pamuk- Yaşar Kemal, Ferfir Yayınları, İstanbul 2011.

SUNUŞ

Orhan Pamuk'la **Yaşar Kemal**'in çeşitli açılardan karşılaştırıldığı bu çalışmada, rafine edilmiş bilgiler; kısa, yan değiniler, çarpıcı görüntüler, özetleyen incelikler, sorgulayan ayrıntılarla kurgulandı.

Bölümler arasında; bir bütünlük, bir tutarlılık, okur karşısına birlikte çıkmalarına tutarlı bir gerekçe kazandıracak bir bağlam ortaklığı kurulmaya çalışıldı.

Karşılaştırma sonlarına; karşılaştırmayı daha bir anlaşılır kılma, karşılaştırılan özelliğe farklı gönderme düzlemleri kurma adına bazı açıklamalar eklendi.

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat*, **Yaşar Kemal**'in *İnce Memed 1* romanı ayrıntılı bir biçimde çözümlendi. Her iki yazarın roman anlayışı, bu çözümlemeler içerisinde verilmek istendi.

Bu çalışma, beş yıla yayılan dört aşamada oluştu.

Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığı günlerde, **Orhan Pamuk**'la **Yaşar Kemal**'in romancılığı üzerine bir karşılaştırma metni yazıyordum. Yazmak istediklerime benzer kısa bir karşılaştırma, Hürriyet gazetesinde yayımlanmıştı. Okuma notlarımı temize çekeceğim günlerde yayımlanan bu yazı, çalışmamın içeriğini kısmen değiştirdi. Karşılaştırma metnim; ilkin, Ahmet Hakan Coşkun'un Hürriyet'teki '*Pamuk ile Kemal Arasındaki 13 Fark*' adlı yazısına bir yanıt biçiminde hazırlandı ve bu metin, **Ada** dergisinin Kasım 2006 tarihli 12. sayısında yayımlandı.

İkinci aşama; karşılaştırma metninin kısmen geliştirilerek '**Bir Fotoğrafınız da Bende Kalmış**' kitabında, '**İki Fotoğraf Arasındaki Otuz İki Fark**' başlığıyla okur karşısına çıkmasıydı.

Üçüncü aşama; karşılaştırmanın, birçok üniversite ve sivil toplum kuruluşunda, **'Roman Ne Yana Düşer, Nobel Ne Yana?', Orhan Pamuk-Yaşar Kemal'** başlığıyla sunulmasıydı.

Dördüncü aşama; karşılaştırmanın bir kitapta, 15-20 sayfalık kısa bir bölüm biçimini aşarak bağımsız bir kitap biçimini almasıydı. Yaşayan ve sanatsal üretimine devam eden iki yazarın sıkı bir izleyicisi olmak, her seferinde, yeni ayrıntıların karşılaştırmaya eklenmesini zorunlu kıldı. Bu da 15-20 sayfalık bir metni, bağımsız bir kitap boyutuna taşıdı.

Katkıları için Kasım Kiroğlu'na, Semih Poroy'a teşekkür ediyorum.

Sıddık Akbayır
İstanbul 2011

İÇİNDEKİLER

1	Trajedi	9
2	Gözlük	23
3	Beden Dili ve Kişilik	27
4	Giyisi	33
5	Kompleks	37
6	Ev	41
7	İncelikler	45
8	Çocuk Çocukluk	49
9	Hayat Kitap Edebiyat	65
10	Şiir	73
11	'Bohem Orhan' 'Âşık Kemal'	81
12	Gazetecilik	91
13	Akademik Bakış	97
14	Çeviri ve Türkçe	103
15	Cümle	113
16	Yazı ve Söz	115
17	Yazma Biçimi	119
18	Yazma Gerekçesi	129
19	Kitap ve Tanıtım	135
20	Sinema	141
21	Şehir	147
22	İstanbul	151
23	Anadolu	157
24	Batı	169
25	Karşılaşma	177
26	Mahkeme	183
27	Sivil Duruş	199
28	Vatan Hainliği	207
29	Ödül ve Nobel	217
30	Atatürk	237
31	Cumhurbaşkanı	243

32 ki Yazar İki Roman	253
YENİ HAYAT	
A. MATERYAL ÖĞELER	
Ne anlatılıyor?	
Metindışı Nesnel Veriler	257
Roman Türü	269
Olay Örgüsü / Özet	270
Anlatıcı ve Bakış Açısı	271
Kişiler	275
Zaman	278
Mekân (Uzam)	278
B. TEMATİK (İZLEKSEL) ÖĞELER	
Niçin anlatılıyor?	279
C. ESTETİK ÖĞELER	
Nasıl anlatılıyor?	
Kurgu ve Anlatı Düzeyi	283
Anlatım Teknikleri	288
Dil ve Üslup (Biçem)	290
İNCE MEMED 1	
A. MATERYAL ÖĞELER	
Ne anlatılıyor?	
Metindışı Nesnel Veriler	303
Roman Türü	323
Olay Örgüsü / Özet	329
Anlatıcı ve Bakış Açısı	331
Kişiler	335
Zaman	337
Mekân (Uzam)	
B. TEMATİK (İZLEKSEL) ÖĞELER	
Niçin anlatılıyor?	338
C. ESTETİK ÖĞELER	
Nasıl anlatılıyor?	
Kurgu	346
Anlatı Düzeyi	347
Anlatım Teknikleri	348
Dil ve Üslup (Biçem)	348
Kaynakça	354

1

Trajedi

Orhan Pamuk; trajedisiz, 'beyaz' bir romancıdır. Üvey acılar içinde, kurgulanmış hüznler yaşar. **'Tek parti döneminde devletten ihale alma imtiyazını yaşayarak zengin olmuş' bir babanın talihli çocuğudur.'**

Yaşar Kemal; 'yetimlik', 'kekemelik' ve 'tek gözlülük' trajedisini bir yara olarak romanlarına taşıyan 'güneyli' bir 'esmer'dir. Yoksulluğu bütün yüzleriyle tanıyan, içinde hep 'eksik bir baba'yla büyüyen talihsiz (!) bir çocuktur.

Orhan Pamuk'ta baba; bir başarı imgesidir. Hep uzaklara giden, **'kuytu konuşan ve çok susan'** bir baba... Babası Gündüz Bey, IBM şirketinin Türkiye'ye atadığı ilk genel müdürlerdendir. Koç Holding'de ve PETKİM'de Genel Müdürlük gibi üst düzey görevlerde bulunur.

Yaşar Kemal'de baba; **'çocukluğun evinde sönen bir lamba'**dır. Henüz beş yaşındayken babasının gözlerinin önünde öldürülüğüne tanık olur. Babası, oğlu gibi sevip koruduğu biri tarafından vurulur. O anda dili tutulur ve on iki yaşına dek konuşamaz. Bu nedenle, on iki yaşına dek tahtaya hiç kalkmaz.

Orhan Pamuk'ta anne; hep elinden tutulacak bir sıcaklıktır. Şeküre Hanım; hayatı ve İstanbul'u tanımanın rehberidir.

Yaşar Kemal'de anne; hep özlenen bir uzaklıktır. Güney'de her şey, 'töre'nin kurallarıyla işler. Dul kalan anne Nigâr Hanım, Kemal'in amcası Tahir Bey'le evlenir. Yaşar Kemal tragedyasında yeni bir sayfa daha açılır.

Orhan Pamuk; hayatının hiçbir döneminde çalışmak zorunda kalmaz. 30 yaşına kadar iki okul değiştirir ve sadece askerliğini kısa dönem yapmak için gazetecilik okur. İlk başlarda ressam olmak isterken sonradan yazarlıkta karar kılar.

Yaşar Kemal; 'Katip arzu halim yaz yare böyle' dizesinde işaret edilen arzuhalcilikten tüpçülüğe, İETT'de havagazı memurluğundan traktör şoförlüğüne, öğretmenlikten muhabirliğe kadar her türlü işe girip çıkar.

ORHAN PAMUK

İHALE ZENGİNİ BİR DEDE

Orhan Pamuk'un dedesi, Mustafa Şevket ailesiyle birlikte Manisa-Gördes'ten İzmir'e göçer. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun olan ilk mühendislerden Mustafa Şevket, İnönü döneminde demiryolu ihalelerinden büyük paylar alarak zenginleşir.

Mustafa Şevket, Pakize Hanım'la evlenir. Özhan (doktor), Aydın (mühendis), Gündüz (Orhan Pamuk'un babası, mühendis) ve Gönül (gazeteci Bedii Faik Akın'ın, hukuk fakültesi dekanlığından emekli kardeşi İlhan Akın'la evlenir) isimli çocukları olur.

Mustafa Şevket, 1930'ların başında yaşamını yitirir.

OSMANLI PAŞASI BİR DEDE

Orhan Pamuk'un anne tarafından büyük dedesi 1720'li yıllarda Girit Valiliği yapmış Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa'dır. İbrahim Paşa'nın geniş bir ailesi vardır. Orhan Pamuk'un uzak akrabalarından birisi de Doğan Hızlan'dır.

İbrahim Paşa'nın Cevdet, Fuat ve İzzet adında üç oğlu olur. Orhan Pamuk'un annesinin babası olan Cevdet Ferit, Almanya'da hukuk eğitimi alır, Darülfünun'da dersler verir. Cevdet Ferit, Atatürk'ün 1933 reformundan sonra üniversiteden uzaklaştırılır.

Cevdet Ferit, Nikfal Hanım'la evlenir ve üç kız babası olur. Kızların en büyüğü Türkkan Hanım, Hayat dergisinin kurucusu şair Şevket Rado ile evlenir. En küçük kız Gülgün de, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ'ın oğlu ile evlenir.

Ortanca kız Şeküre ise Mustafa Şevket-Pakize çiftinin oğlu Gündüz Pamuk'la 1949'da evlendirilir.

Çiftin 1950'de büyük oğlu Şevket, 1952'de de küçük oğlu Ferit Orhan doğar.

IBM GENEL MÜDÜRÜ BİR BABA

Orhan Pamuk'un babası Gündüz Pamuk da inşaat mühendisliği okur. Paris'e gidip ABD'li IBM şirketinde çalışır. Daha sonra IBM, Türkiye şubesini açar ve Gündüz Pamuk'u ilk genel müdür atar. 1959-1964 yılları arasında genel müdürlük yapan Gündüz Pamuk devlete ve TSK'ya IBM'in cihazlarını pazarlar. 1964'ten sonra Koç Holding'de Aygaz Genel Müdürlüğü, Enerji Grubu Başkanlığı ve Arçelik Müdürlüğü yapar. Garanti Bankası Yönetim Kurulu üyeliğinin yanı sıra, 1978'den sonra iki yıl da PETKİM genel müdürlüğü yapar. 12 Eylül sonrası kurulan SODEP'in de kurucularındandır.

Orhan Pamuk, 2006 Nobel Konuşmasını 'Babamın Bavulu'¹ başlığıyla yapar ve bu konuşmayı aynı başlıkla kitaplaştırır. Gündüz Bey, oğluna içi yazı karalamalarıyla dolu bir bavul verir. Çoğu, otel odalarında doldurulmuş bu defterlerde, oğlundan onay bekleyen 'gizli bir yazar' vardır.

ARİSTOKRAT KÖKENLİ BİR EŞ

Orhan Pamuk'un eşi Aylin Lâl Türegün'ün (2002 yılında boşanırlar) anne tarafı, Beyaz Rusya'dan göç eden ve daha sonra Osmanlı hizmetine giren bir Rus soyusuna dayanır. Babası ise Osmanlının Adliye Nazırlarından Kâzım Bey'in torunu, Kâzım Türegün'dür.

1 Orhan Pamuk; Babamın Bavulu, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

Orhan Pamuk 'en kötü günlerimde yanımda yalnızca o vardı' dediği 20 yıllık eşi Aylin Lâl Türegün'den 2002'de ayrılır.

Orhan Pamuk, öğretim üyesi olan eşi Aylin Lâl Türegün ile 1982'de, yani ilk romanı Cevdet Bey ve Oğulları'nın basıldığı yıl evlenir. Evliliklerinin birinci yıldönümünde de Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanır. Annesinin bile 'bir baltaya sap olmadın' diye suçladığı günlerde yanında bir tek eşi Aylin Lâl Türegün vardır.

Orhan Pamuk, "O günlerde karizmam yoktu, istediğim gibi kız arkadaşım olamadı. 30 yaşına kadar durum kötüydü, yanımdaki tek kişi daha sonra eşim olacak kişi Aylin Hanım'dır." der birçok söyleşisinde.

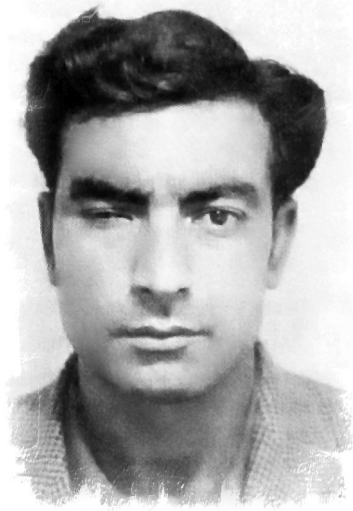

Ayrıldığı Eşi Aylin Hanım'la

TUZLA'DA DÖRT AY ASKERLİK

Orhan Pamuk; Şişli Terakki ve Robert Koleji bitirdikten sonra 1970'de İTÜ'ye girer ve 3 yıl mimarlık okur; ancak ressam olamayacağına karar verip okulu bırakır. Askerliğini ertelemek için İstanbul Üniversitesi'nde gazetecilik okur. Yine askere gitmemek için bu kez master yapar. Ertelemediği askerliğini, 12 Eylül sonrasında 4 aylığına Tuzla'da tamamlar.

YAŞAR KEMAL

GÖÇ YOLLARI

Yaşar Kemal; ailesi ve soykütüğü hakkında, şu bilgileri verir: "... Babam, anam Doğu Anadolu'dan, 1915'te Rus ordusu Van'ı işgal edince, oradan bir buçuk yılda Çukurova'ya gelerek² bu köye yerleşmişlerdir. Köyde bizimkilerden başka Kürtçe konuşan hiç kimse yoktu. Ben kendimi bildiğimde Kürtçe sadece bizim evin içinde konuşuluyordu. Ben doğduğumda babam çok yaşlıydı, belki elli yaşın üstündeydi, anam da çok gençti. On yedi yaşında. Evde; babamın bir kardeşi, onun karısı, bir de akrabaları bir genç kız vardı. Amcamın karısının bir elini, Van'da bir top gülle parçası almış götürmüştü. Aile bir bey ailesiydi. Ailenin mensup olduğu Luvan aşiretinin son beyi Gülihan Bey babamın amcasıydı. Ailenin soy kütüğü epeyce karışık... Ailenin Van'a bir yandan Orta Anadolu'dan geldiği söylenirken, bir yandan da İstanbul yakınındaki Bursa'dan geldiği söyleniyor. Bir söylentiye göre de aile Seydişehir'e Kafkasya'dan, oradan da Bursa'ya, oradan da Van'a gitmiş. Bu sürgün aşiretin beyi Mustafa Bey Luvan aşiretinin kızıyla evlenmiş. Mustafa Bey Türkmen;

2 Yaşar Kemal, otobiyografik bir roman olan Kimsecik serisinin ilk cildi Yağmurcuk Kuşu'nda göçü ayrıntılarıyla anlatır. Aile, 1915 Sarıkamış Bozgunu sonunda, Rusların Anadolu'ya yönelmesi üzerine yaşanan panikle Van'ın Muradiye ilçesine bağlı Ernis köyünden aşiretleriyle birlikte Anadolu'nun içlerine doğru kaçmaya başlamışlardır. Harran Ovası'nda, Diyarbakır'da biraz oyalandıktan sonra Çukurova'ya yönelmişler ve bir buçuk yıl süren bu göçün sonunda Hemite'ye iskân edilmişlerdir. Aşiretin diğer üyeleri Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kalmış, bazıları da göç sırasında ölmüştür.

Luvan aşireti Kürt. Mustafa Bey'in küçük kardeşi Halil Bey de Van ilinin Muradiye kaymakamı olmuş. O gün bu gündür de ondan bir haber çıkmamış. O, yitmiş gitmiş. Babamın amcası aşiret beyini ben tanıdım. Tanıdığımda çok yaşlıydı ve Şeyh Sait isyanından dolayı Van'dan Adana'ya sürülmüştü.³ Anamın babası, kardeşleri, ailesinin bütün erkekleri eşkiyaydı. Anamın babasının aşiretinin adı Kızıkan aşiretiydi ve Türkiye İran sınırındaki köylerde oturuyorlardı. Dayım, Doğu Anadolu'nun İran'dan Kafkasya'ya kadar en ünlü eşkiyası Mahiro'ydu. Sanırım, yirmi beş yaşlarında vuruldu. Onun üstüne çıkarılmış çok destan dinledim."⁴

DAĞ GİBİ BİR BABA

Geniş omuzlu, bir doksan boyundaki babası Sadık Yaşar, Van'dan Çukurova'ya göç sırasında yolda bulduğu, ölümden kurtararak besleyip büyüttüğü ve yıllarca öz oğlundan ayırmadan baktığı Yusuf adlı oğulluğu tarafından tam olarak bilinmeyen karmaşık sebeplerden dolayı camide namaz kılıp dua ettiği bir sırada yüreğinden hançerlenerek öldürülür.⁵ Olay sırasında babasının yanında bulunan dört buçuk yaşındaki Yaşar Kemal, bundan çok korkup etkilenerek kekeme olur. On iki yaşına kadar kekemelik sorunu yaşadığını, ancak zamanla bu sorunun geçtiğini belirtir. Kimsecik serisinin ilk cildinde etraflıca anlatıldığı gibi Sadık Yaşar (romandaki adıyla İsmail Ağa), ailesinin geçimini yıllarca çok güç şartlar altında sağlamış, hatta ölümden önce köyün varlıklı aileleri arasına katılmış, iyilik ve yardım etmeyi seven, cömert, çocuklara karşı yumuşak kalpli bir şahsiyettir. Mezarı Hemite köyündedir. Yaşar Kemal, ailenin babası öldürülmeden önceki ekonomik durumunu şöyle açıklar: "Babam varlıklıydı. Toprağı yoktu; ama müteahhitlik yapıyordu. Döryol'daki 48.

3 Yaşar Kemal'in babasının amcası Burhan Bey de 1926 Şeyh Sait ayaklanması sırasında İzmir'e sürülür.

4 Yachar Kemal, Entretiens Avec Alain Bosquet, Traduit du turc par: Altan Gökalp, NRF/Gallimard, Paris 1992. [Bu eserin Altan Gökalp tarafından Fransızcaya çevrilen Türkçe metninden faydalanılmıştır. Türkiye'de de 1993'te yayımlanan ve Alain Bosquet, Yaşar Kemal'le Konuşmalar adlı metin yazardan sağlanmıştır. Ramazan Çiftlikçi, Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1929, Ankara 1997.]

5 Babasının öldürülme sebebini Yaşar Kemal, Kimsecik serisinde bir değil, yedi sebebe bağlar. Mahmut Makal ise çevredeki ağaların kıskançlığından dolayı cinayetin işlendiğini yazar. Bu olay 1927 veya 1928'de cereyan etmiş olabilir. Zeynep Oral, cinayetin tabancı ile işlendiğini yazıyorsa da bu bilgi yanlıştır. Sadık Yaşar'ı öldüren Yusuf adlı Yezidî genç, daha sonra on sekiz yıla mahkûm olmuş, cezasını tamamlayıp köyüne dönmüş, ardından da ortalıktan kaybolmuştur. Bir başka kaynak ise, Yusuf'un Diyarbakır Cezaevi'nde cezasını tamamlayıp çıktıktan sonra Koca Osman adında bir başkası tarafından öldürüldüğünü anlatır.

Mahmut Makal; Yaşar Kemal'in Köyünde. Varlık, S. 695, Haziran 1967.

Zeynep Oral, Sözden Söze, Cem Yayınları, İstanbul 1990.

Zeynep Oral, Yaşar Kemal Kan Gütmeyi Anlatıyor, Milliyet İlavesi. 1972.

Ramazan Çiftlikçi, Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1929, Ankara 1997

Alaya et veriyordu. Yani sığır, koyun ve keçi. Sürü alıp satıyordu. Boğalar alıyordu. Birçok atımız vardı. Çok Arap atı vardı. Arap atlarına meraklıydı.”⁶ Ahmet Kabaklı, Tenekte’deki Mehmet Ali ile Yusufçuk Yusuf’taki Yusuf’un yazarın babasından çizgiler taşıdığını belirtir.⁷

Babasının ölümüne çok üzülen Yaşar Kemal, ona derinden kırılır ve küser. O yıllarda, **“Herkesin babası yaşarken benim babam neden öldürülmüştü?”** diye düşünür. Üç yıl mezarına uğramaz. Mecbur olunca oradan geçmemek için yolunu değiştirir. Babasının cenazesi kaldırılırken o, çocukluk dünyasına dalmış arkadaşlarıyla bilye oynamaktadır.

Yaşar Kemal için, Yusuf’un trajik bir öyküsü vardır: *“1946’da, Çukurova’da anasını sırtında taşıyan bir adam görmüştüm. Bir yükünü, bir anasını sırtlıyordu. Ama ilginç olan şu ki, babamın ailesinde de yaşanmış bir olaydı bu, 1915’te aile Van’dan göçerken. Ruslar, Van’ı işgal edince, bizim köyün ortasına bir top güllesi düşüyor. Ve Doğu Anadolu, özellikle Van Gölü kıyılarında oturan halk korkmaya başlıyor. Güney Anadolu’ya doğru iniyorlar, babamın ailesi de içlerinde, Bitlis’ten aşağıya yürüyerek. Büyükannem hasta. Babam, çok güçlü kuvvetli bir insandı, bir doksan boyunda, dalayan gibi bir bey. Anasını, yol boyunca sırtında taşıyor. Van’dan Adana’ya bir buçuk yılda gelebiliyorlar ancak. Yolda bir çocuk buluyorlar, her tarafı çürümüş, bitkin bir çocuk. Bir deri, bir kemik kalmış, yara bere içinde. Ninem diyor ki babama, ‘Bir inilti geliyor çalıların içinden. Al getir!’ O çocuğu evlat ediniyor babam. Sonra da babamı bu adam vuruyor, adı Yusuf...”⁸*

Sadık Yaşar öldürülünce Yaşar Kemal’in annesi Nigâr Hanım’la, Tahir Amcası evlenir. Böylece Tahir’in iki hanımı olur. Anadolu’da bu tür olaylara rastlanmaktadır. Nigâr Hanım’ın Tahir’le evlenmeyi kabul etmesinin bir sebebi de onun Sadık Yaşar’ın kanını yerde koymayacağına inanmasıdır.

Ancak, iyi bir çoban olduğu halde iyi bir ev reisi olamayan Tahir, kısa zamanda ağabeyi Sadık Yaşar’dan kalan mal varlığını tüketir. Servetin çoğunu da Kimsecik’te Salman adıyla anlatılan ve ağabeyini vuran Yusuf’un öldürülmesi için harcar.

6 Ahmet Kahraman, Yaşar Kemal’le Söyleşi, Erkekçe, Ocak 1983.

7 Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C. 3, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul 1974.

8 Nedim Gürsel, Yaşar Kemal’le Söyleşi, Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2008.

Sekiz yaşına kadar dokunulmazlığı olan ve gönlünce çocukluğunu yaşayan yaramazlıklar yapan Yaşar Kemal, sekiz yaşına bastığında artık köyün en fakir ailelerinden biri olduklarının farkına varmaya başlar.

Kimsecik serisinde annesi Nigâr Hanım'ı Zero adıyla anlatmıştır. Tenekte'deki Zeyno Karı'nın, İnce Memed 1'de İnce Memed'in anasının ve Dağın Öte Yüzü serisindeki Meryemce'nin yazarın anasından çizgiler taşıdığı söylenebilir.⁹

NÜFUS KÂĞIDI

Yaşar Kemal, 1923'ün Ekim sonlarında Adana Osmaniye ilçesinin Hemite (Göğceli/Gökçeli) köyünde doğar. Köy, adını civarındaki dağın doruğunda mezarı bulunan Hamit Dede'den almıştır. Köyde Gökçeli aşireti oturduğundan, köye Göğceli veya Gökçeli de denmiştir. Bu köyün halkı Türkmen'dir ve buraya 1865'te yerleştirilmişlerdir. Sanatçının doğduğu 1923'te Hemite 60 haneli bir köydür. Bugünkü adı ise Gökçedam'dır.

Doğum tarihi hakkında çeşitli kaynaklar farklı bilgiler vermektedir. Behçet Necatigil'in hazırladığı **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü** olmak üzere bu türden tüm eserler ile edebiyat tarihleri gün ve ay belirtmeksizin 1922 yılını verirlerken¹⁰ Yaşar Kemal hakkında bir **Fotobiyografi** hazırlayan Tuba Tarcan Çandar, Yaşar Kemal'in 1923 yılının Ocak ayında doğduğunu yazar.¹¹ Yaşar Kemal ise doğum tarihi konusunda aşağıdaki açıklamayı yapar: *"... Ben, bu köyde 23'te doğduğumu sanıyorum. Bana nüfus cüzdanı ilkokulu bitirdikten sonra verildi. Nüfus kâğıdımda 1926'da doğduğum yazılı. Yanlış olduğu biliyorum. Sonradan uğraşarak doğum tarihimin 1923 olduğunu saptadım. Belki de tam tamına doğru değildir. Ama ne yapayım yaşıma doğru saptayacak elimde hiçbir belge yok. Bir de köylüler yayladan geldiklerinde doğmuşum. Bizim Çukurovalılar o zamanlar yayladan Ekim sonlarında dönerlerdi. Bu kesin."*¹²

9 Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C. 3, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul 1974.

10 Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 12. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul 1985. Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C. 3, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul 1974.

Mahir Ünlü-Ömer Özcan, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı, C. 4, İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991.

11 Tuba Tarcan Çandar, Yaşar Kemal Fotobiyografi, Dönemli Yayıncılık, İstanbul 1978.

12 Ramazan Çiftlikçi, Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1929, Ankara 1997. [16 Haziran 1992'de, Çiftlikçi'nin doktora için Yaşar Kemal'le yaptığı görüşme.]

1932’de dokuz yaşına basmış olan ve yazdığı şiirleri aklında tutamayan Yaşar Kemal, bunları yazıya geçirmek için okuma yazma öğrenmek gerektiğini düşünür. Arkadaşı Mehmet Şahin adlı bir çocukla birlikte köylerine yaya bir saat (2 km.) uzaklıktaki Burhanlı köyüne giderler. Mehmet, zaten buradaki ilkokulda okumaktadır. Burhanlı Köyü İlkokulu öğretmeni Ali Rıza Bey, okuma yazma öğrenmesi için Yaşar Kemal’e yardımcı olur. Üç ayda okuma ve yazmayı öğrenen Yaşar Kemal, ikinci sınıftan itibaren öğrenimini Kadirli’de sürdürmeye başlar. Orada bulunan amcasının oğlu Yaşar Mehmet’in yanında kalmaktadır. Kadirli’de Âşık Mecit adlı sınıf arkadaşının çıraklığını kabul eder ve ondan saz çalmayı öğrenmeye başlar. Âşık Mecit adlı çocuk, ilkokul beşinci sınıftayken ölünce Yaşar Kemal buna çok üzülür. Bu konuda, **“Babamın ölümünden sonra en büyük acımla karşılaştım.”** der.¹³ İlkokul yıllarında yaz aylarında Pelvan Usta’nın yanında kunduracı çıraklığı yapar. Bu yıllarla ilgili izlenim ve anılarından **Beyaz Pantolon** adlı hikâyesinden faydalanır.

AŞKLARI VE MUSEVİ BİR EŞ: THILDA SERRERO

Gülriş Sururi, daha gencecik bir tiyatrocudur. Bir gün Taksim’den dolmuşa biner. Bir genç, sürekli kendisine bakar, hatta ileri gidip biraz da sıkıştırır. Gülriş Sururi, telaşla dolmuştan iner, o genç de arkasından. Birkaç adım atar ki, boylu boslu genç adam arkasından, ‘Hişt, hişt küçükhanım tanışabilir miyiz?’ der. Esmer delikanlı, olumsuz yanıt alınca da, öyle hemen pes etmez. Ancak, ‘Polis çağırırım!’ sözünü işitince takibe son verir. Gülriş Sururi, kendi deyişle bu ‘Anadolulu çapkının’ adını sonradan öğrenir: Yaşar Kemal.¹⁴

Yaşar Kemal, Sabahattin Eyuboğlu ile Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun kızkardeşi Mualla Eyuboğlu’na âşık olur. Mualla Eyuboğlu, bu süreci şöyle anlatır:

Yaşar Kemal’i, ben Hasanoğlu’ndan Ankara’ya Sabahattin Ağabeyimi ziyarete gidip gelirken tanıdım. Ağabeyim tanıştırdı bizi. O zaman Göğceli derdi kendisine. Daha Yaşar Kemal olmamıştı. Tertemiz yürekli, mütevazı bir gençti. O yıllar âşık oldu bana.

¹³ Alain Bosquet, a.g.y.

¹⁴ Gülriş Sururi; Kıldan İnce Kılıçtan Keskince, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2002.

Gülriş Sururi; Bir An Gelir, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2003.

Aktaran: Soner Yalçın, Siz Kimi Kandırıyorunuz?, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2008.

Cumhuriyet gazetesinin yeni muhabiri Yaşar Kemal, aşkı Mualla Eyuboğlu'na röportajlar için gittiği Doğu ve Güneydoğu'dan mektup üstüne mektup gönderir:

Seni çok seviyorum.

Konuşamayacak, yedi yaşında bir çocuk kadar utanacak kadar. Sevmek çok iyi bir şey. Dünyada bundan daha iyisi olamaz. Bana öyle geliyor. Ben sevgiden daha tatlı şey bulamadım dünyada.

Ben seni seviyorum. Bunun ömrümün sonuna kadar devam etmesini istiyorum. Buna sen de yardım edersen çok iyi olur... 15 Mayıs 1951, Diyarbakır.

Sen benim yüreğimin sıcaklığına dayanamazsın / Yakar kavurur da kül eder sevdiğim / Kül eder. / Ama benim derdim çaresiz / Halim yaman / Sevdan beni öldürür / Sevdan beni deli eder. 4 Haziran 1951

Sonra ne olur? Sonra, Yaşar Kemal aşkına karşılık bulamaz. Mualla Eyuboğlu Robert Anhegger'le birlikte olmaya karar verir. Yaşar Kemal son mektubunu yazar. Tabii hitap da artık değişmiştir:

Mualla, kardeşim,

Mektuplarımı hazırla bir gün aldırırım. İstersen bendekini gönderirim sana. Ne yapalım sağlık olsun. Selam kardeşim. Sana hiç gücenmedim.

Mualla Eyuboğlu'nun bu aşk serüveninden hatırladıkları şunlardır:

Tilda'yı Yaşar'la evlenmesinden çok önce ortak Yahudi arkadaşlarımız vasıtasıyla tanıdım. Çok hoş bir hanımdı, çok bilgiliydi. Hakiki İstanbul burjuvazisindendi. Doktor bir kocası vardı. Afrika'da görevliydi. Tilda yalnız yaşardı İstanbul'da. Çok sık görüşürdük o sıralar. Yaşar'la evlenmelerinden sonra hiç görüşemedik maalesef. Çok zarif bir hanımdı Tilda. Benim tam zıddımdı yani. O kadar değişik tipleriz ki. Sonradan çok düşünmüşümdür, Yaşar'ın bana duyduğu şey, sahiden aşk mıydı diye. Tilda'yla evlenen bir adam nasıl olur da beni beğenir diye. Belki benim memlekete hizmet idealizmiyle yanıp tutuşmamdan etkilenmiştir biraz. Belki de benimle evlenerek Sabahattin Ağabeyimden do-

layı bazı çevrelere daha kolay girebilirim diye düşünmüştür. Eh, ne bileyim, İstanbul'daki belli çevrelere girmenin özlemini duyardı işte. Kolay mı canım onun için, Çukurova'dan kalkıp gelmek buralara ve bir yazar olarak tutunmaya çalışmak. Yaşar dünya çapında bir edebiyatçı olmasını Tilda'ya borçludur. Kitaplarının yabancı dillere tercüme edilmesinden, bütün o beynelmilel ilişkilerin kurulmasına kadar...¹⁵

İlk aşkını 17-18 yaşlarında köy öğretmenliği yaptığı yıllarda yaşayan Yaşar Kemal'in evleneceği kadından bir tek isteği vardır: Karacaoğlu'ni tanıması. Yaşar Kemal, "Çukurova'da Karacaoğlu'ni bilmeyene kız vermezler." der. Dedesi İl. Abdülhamid'in sertabiblerinden Mandel Paşa, babası ise bir bankacı olan Thilda Serrero, Karacaoğlu'ni bilmektedir. Böylece 2002'ye kadar süren beraberlik başlar. High school mezunu, Musevî asıllı Thilda, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca bilen kültürlü bir hanımdır. Cumhuriyet'te çeşitli tercümeler yapmaktadır. Daha sonra Yaşar Kemal'in yurt dışında tanınmasını sağlayacak olan birçok hikâye ve romanın İngilizceye çevrilmesini üstlenecek, yorulmak bilmeyen enerjisi, titiz ve düzenli çalışmasıyla sanatçıya her konuda yardımcı olacak, onunla birlikte her türlü sıkıntı ve mutluluğu paylaşacaktır. Yaşar Kemal, "Thilda, aslında çok yetenekli bir insandır. İstemediğim halde benim gölgemde kaldı."¹⁶ der. Thilda'nın ilk eşinden oğlu, Raşit Gökçeli, asıl mesleği mimarlığın yanı sıra Toros Yayınevi'ni yönetmiştir. Yaşar Kemal'in Ali adında bir torunu vardır.

KAYSERİ'DE YİRMİ DÖRT AY ASKERLİK

1944te askere gider. Askerliği sırasında edebî çalışmalarını sürdürür. 23 yaşındayken Pis Hikâye'yi yazar. Askerliğini yaptığı Kayseri Asker Hastanesi'nde, uzun süre dostluk ettiği Mehmet Ali Aybar'la tanışır. Aybar da o sırada askerliğini yapmaktadır. Aybar, arkadaşı olan hastane başhekimisi Dr. Albay Yusuf Balkan'la görüşerek Yaşar Kemal'in Talas'taki bir hastaneye gönderilmesini sağlar. Yaşar Kemal, bomboş olan bu hastanede günlerini yine okuma yazmayla geçirir. Orada tanıştığı üniversite öğrencisi iki kardeş kendisine kitap sağlama konusunda epeyce yardımcı olurlar. İki yıllık askerliği 1946'da biter.

15 Mualla Eyuboğlu Anhegger; Hitit Güneşi, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2003.

16 Ramazan Çiftlikçi, Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1929, Ankara 1997.

2

Gözlük

Orhan Pamuk'un gözleri, çok okuyan bir çocuk olarak erken bozulur ve bu bozukluk erken fark edilir. Daha iyi görebilmek, daha çok okuyabilmek için gözlük takar.

Yaşar Kemal; bir kazada sağ gözünü kaybettiği için gözlük kullanır. 4 yaşındadır ve halasının kocası kurban keserken elindeki bıçak kayar ve Kemal'in sağ gözünün üzerine saplanır.

HEMİTE'DE BİR KURBAN BAYRAMI

Yaşar Kemal'in babası Sadık Yaşar, epeyce geç bir yaşta çocuk sahibi olur. Biricik oğlunu çok sever ve onun için her vesileyle kurbanlar kestirir. Öldürülmeden bir yıl önce de at arabasından düşüp bayılan ve bazı yaralar aldıktan sonra iyileşen oğlu Yaşar için kurbanlar kesilir.

Hemite'de bir kurban bayramı... Yaşar Kemal'in babası, kalabalık ailesine yetsin diye birden fazla kurban almıştır o yıl. Yaşar Kemal'in eniştesi (halasının kocası) Hacı Ağa, kurban kesme işini üstlenir. Koyunların eli ayağı bağlanıp, gözlerine ıslak mendiller de atılarak yere yıkılır. Sonra çalınır bıçak hayvanların boğazlarına... Rüzgârdan hızlı hareket eder sivri bıçak debelenen hayvanın üzerinde. Önce kafa ayrılır gövdesinden; hayvanın ayağındaki titreme bitmeden, yani daha hayvanın canı tam çıkmadan, bir dala asılıverir ve derisi yüzülmeye başlanır. Yaşar Kemal öylece çocuk, öylece yüzünde koyunların çaresiz bağırımlarının acısı, gözlerinde taze kanın ışıltısıyla bakar. Halasının kocası, elindeki yağlanmış bıçağı bir anda çıkarır. Bıçak havada bir tur bile atmadan doğrudan çocuk Yaşar'ın sağ gözüne saplanır. Belki de aile bu denli kanlı bir kurban bayramı bir daha yaşamayacaktır. Yaşar Kemal'in o günden sonra sağ gözü kör kalır.

3

Beden Dili ve Kişilik

Orhan Pamuk; ‘kentsel beslenmeden çıkmış, narin uzun gövdesiyle’¹ bir jöndür. Adımlarında, Ediz Hun, Tarık Akan karışımı kentsoylu bir *‘esas oğlan’* inceliği vardır.

Yaşar Kemal; ‘hüznünde âsi dağların şivesi bozuk dumanını taşıyan’² bir karakter oyuncusudur. Görüntüsü, Kadir Savun’la Erol Taş arasında bir yerdedir.

Orhan Pamuk’un beden dili; ağır, uzak ve soğuk bir insan olduğunu söyler. *‘Sizin zevk aldığınız şeyler beni mutlu etmiyor.’* der gibi durur.

Yaşar Kemal’in beden dili; yürekli, duygulu, sevecen, berrak bir insan olduğunu söyler. Tam da *‘bizim oraların adamı’* dediyecek kadar içtendir.

Orhan Pamuk; genç kız düşlerine uyaklı, tam bir kentli sanatçı görüntüsü sergiler; ancak konuşma biçimi edebiyatçıdan çok, bir matematikçiyi, fizikçiyi anımsatır.

Yaşar Kemal; yaslanılacak bir çınar imgesidir. Anadolu’nun dolu insanıdır. Sözün mührünü çözer gibi konuşur. ‘Doğu kapısına oturmuş düşlerin sultanı’ gibi bakar çevresine.

Orhan Pamuk’un eli ya da parmakları, kafasında, saçında ya da yüzündedir. Saçları dağınık ve karışık. Çekingen değil, sıkılgandır. Hızlı, sabırsız, neredeyse koşar gibi konuşur.

Yaşar Kemal; toplantıların ve kalabalıkların insanıdır. Dinleyen değil, anlatandır. Her ortamda, her insanla konuşabilecek zengin bir dünyası vardır. Kendisini hemen ele veren bir duruşu vardır. Dobra ve tezcanlıdır.

Orhan Pamuk’un, sahi mi sahte mi olduğu tam olarak anlaşılmayan gülüşündeki çocuksuluk, fotoğraflarındaki donukluğu, sertliği eritir.

Yaşar Kemal’in -bu koca cüsseli adamın- fotoğraflarına dikkatlice bakıldığında *‘Kör Kemal’* günlerinden kalma, incinmiş bir çocuk ağıtı olduğu görülür.

1 Ahmet Yıldız; **Kertenkeleler ve Edebiyat**, 2. Basım, Paipüs Yayınları, İstanbul 2004.

2 Murathan Mungan; **Mırıldandıklarım**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1990.

Orhan Pamuk; incelmış bir saygı ve görgü sergiler, taksiciye ‘şoför bey’ diyecek, yıllarca alışveriş yaptığı markette sıraya girecek kadar.

Yaşar Kemal’de Anadolu doğallığı vardır. Yüksek sesle, kavga edercesine konuşur. Bulunduğu her yerde varlığını hissettirir.

Orhan Pamuk; denize tutkundur. Penceresi deniz görmeyen mekânlardan sıkılır.

Yaşar Kemal; balıkçılığı ve denizi, İstanbul’a geldiği ilk günlerde sevmeye başlar. Şimdiye dek, yedi kayık eskidir.

Orhan Pamuk; zenginliğinden olduğu gibi, mutluluğundan da, başarısından da suçluluk duyar. “30-40 yaş arası karısıyla mutlu olduğu için, 40-50 yaş arasındayken Türkiye’deki öteki yazarların olamadığı kadar başarılı olduğu için suçluluk duyar.”³

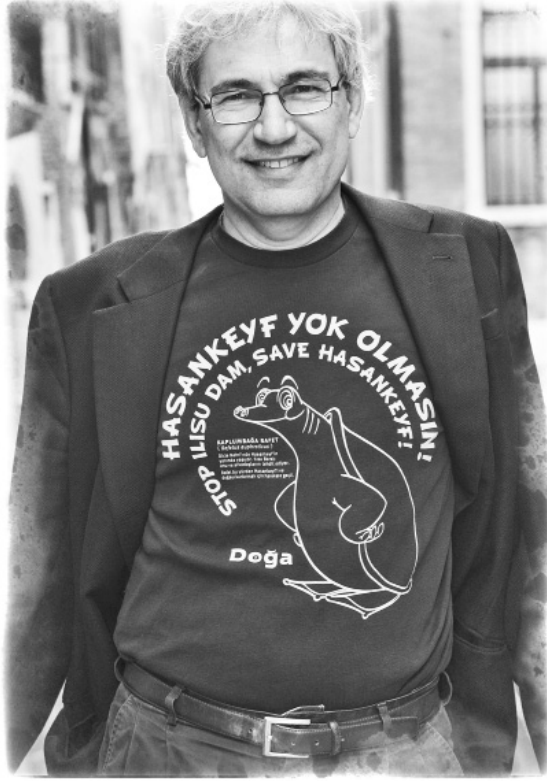
Yaşar Kemal; zenginliğini de, mutluluğunu da, başarısını da paylaşır. Çevresinde yardımcı olmadığı insan yok gibidir.⁴ Adımlarının hangi yollara ayak uyduracağını bilir. İlk adresini hiç unutmaz.

3 Mehmet Gündem, **Orhan Pamuk: ‘Her Yazar Kendi Milletinin Kalbini Kazanmak İster’**, Yeni Şafak, 23 Aralık 2006.

4 Onat Kutlar’ın yazılarına, öykülerine, daha rahat devam edebilmesi için ona maaş bağlamaya kalkışması; Yılmaz Güney’i Atıf Yılmaz’la tanıştırap onu sinema dünyasına kazandırması gibi yüzlerce inceliği vardır.

4

Giysi

Orhan Pamuk'un giysileri üzerine dikilmez.

Yaşar Kemal'in giysileri terzi elinden çıkar.

Orhan Pamuk'un hiçbir eşyası markalı değildir. Dışarıdan görür, beğenir, spontane alışveriş yapar.

Yaşar Kemal; her zaman şıktır. Genel tercihi, ceket içerisine bisiklet yaka kazaktır.

Bol gömlekler, kazaklar, pantolonlar, ince fitilli kadife ceketler, **Orhan Pamuk'un** edebiyatçı ruhunu yansıtır.

Yaşar Kemal; bütün fotoğraflarında, aynı giysiler varmış gibi bir izlenim uyandırır.

Orhan Pamuk; koyu ve donuk renkleri tercih eder. Genellikle yeşil giyer, 'mavi' olmak ister.

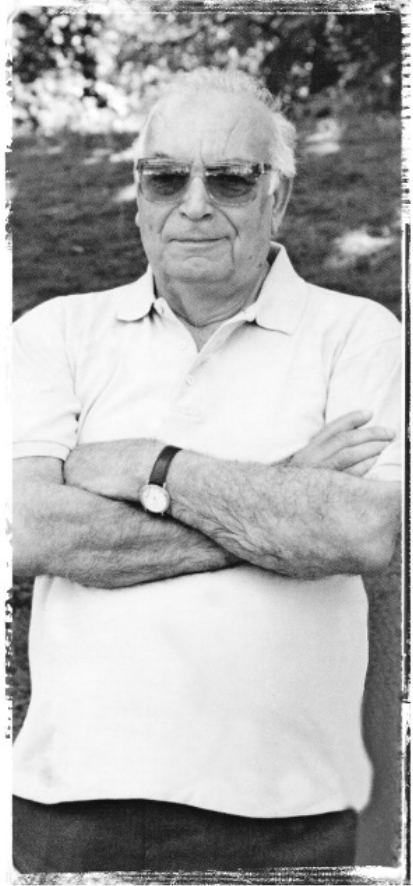
Koyu ve donuk renkler, **Yaşar Kemal**'in 50 yıllık tercihidir. Genellikle balıksırtı desenli ceketlerden vazgeçmez.

Orhan Pamuk; özel durumlar dışında kravatlı görünmek istemez.

Yaşar Kemal; sadece toplantılarda kravat takar.

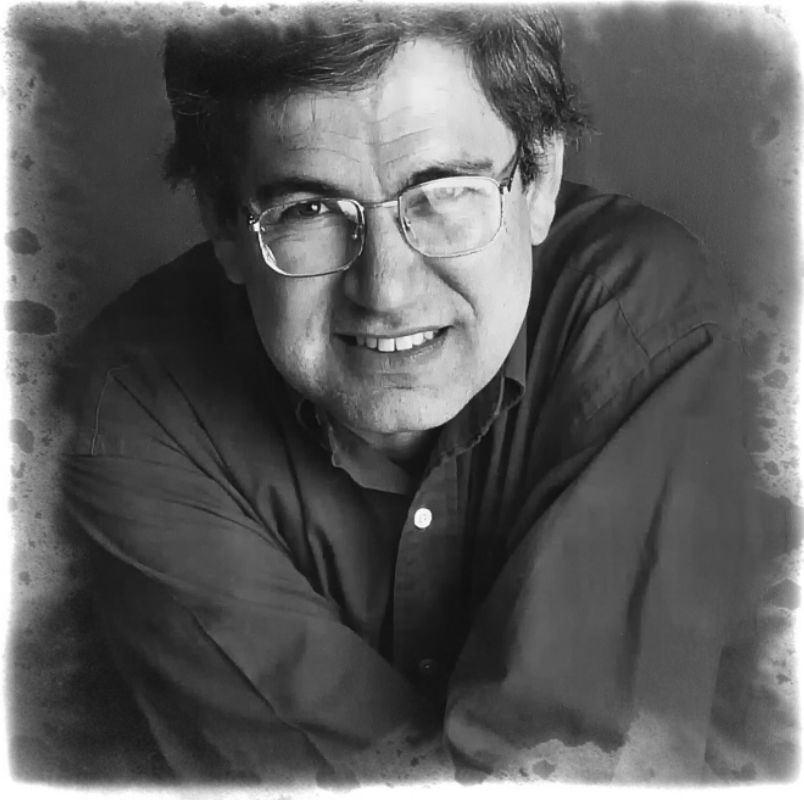
Orhan Pamuk'un ayakkabı düşkünlüğü yoktur. Giysilerine uyumlu olması yeterlidir.

Yaşar Kemal; tam bir ayakkabı düşkünüdür. Çok yürüdüğü için ayakkabıyı önemser.

5

Kompleks

Orhan Pamuk'un bir 'ağabey kompleksi' vardır. Birinci erkek çocuk, bütün kuralları koyar, yasalar önerir. İkinciye de oyun oynamak ve hayal kurmak kalır.

Şevket Pamuk, **Orhan Pamuk'un** ilk dönemlerinin aksine oldukça başarılı biridir. Amerika' da Yale, Berkeley gibi üniversitelerde ekonomi okuduktan sonra Türkiye'de birçok üniversitede ders verir. Osmanlı ekonomisi üzerinde tanınmış bir uzman olarak bilinir. Nobel, belki de bu kompleksin gizli bir hesaplaşmasıdır.

Yaşar Kemal'in bir 'Çukurova kompleksi' vardır; ancak o, bu kompleksinden memnundur.' Çukurova; derin bir Anadolu sevgisine dönüştürdüğü romanlarının da vatanıdır.

Adana'dan İstanbul'a Avrupa'ya uzanan yolda; ırgatlık, şoförlük, bekçilik yapan, âşık olup türkü söyleyen, cenazelerde ağıt yakan, tarla bekleyen, bağ sulayan, dayak yiyen, horlanan, hapse atılan, kendisini hainlikle suçlayanlara inat, Türkçeyi onlardan çok daha güzel kullanan bir yazardır

ORHAN PAMUK – ŞEVKET PAMUK

“Altı ile on altı yaşlarım arasında ağabeyimle sürekli kavga ettik ve ondan gittikçe artan bir şiddetle dayaklar yedim. O benden çok daha güçlü kuvvetliydi. Aralarında on sekiz aylık bir yaş farkı olan iki erkek kardeşin birbirleriyle dalaşması, boğuşması, dövüşmesi, İstanbul’da o zamanlar ve belki şimdi de sıradan, hatta sağlıklı bir şey olarak görüldüğü için başıma gelenleri durduracak güçlü bir irade yoktu. Ben de yediğim dayakları kişisel birer başarısızlık ve kendi güçsüzlüğüm ve beceriksizliğimin birer sonucu olarak algıladığım; ayrıca ilk yıllarda öfke ve aşağılanma anlarında kimi zaman şiddete ilk başvuran taraf da olduğum ve zaman zaman dayacı hak ettiğime aklımın bir köşesiyle inandığım için tabii ki şiddete karşı ilkeye dayalı bir karşı çıkış gösteremezdim. Bir kavga çıktığı, evde camlar, bardaklar kırıldığı, sağım solum morardığı, kanlar içinde kaldığım zamanlarda bile olay yerine gelen annem, bizim birbirimize güçle vurmamızdan, sonuçta benim dayak yememden değil, evde düzenin bozulmasından, gene bir şeyleri bölüşememiş olmamızdan, komşuların gürültüden şikâyet etmesinden yakınırdı.

Yıllar sonra bütün bu kavgaları ve şiddeti anneme ve ağabeyime hatırlattığımda bütün bunlar hiç olmamış da, ben, her zamanki gibi ilginç bir şeyler yazabilmek için kendime çarpıcı ve melodramatik bir geçmiş icat ediyordum gibi davrandılar bana. Öylesine içtendiler ki onlara hak verdim ve her zamanki gibi, beni hayatın değil hayallerimin daha çok etkilediğini düşündüm. Bu yüzden bu sayfaları okuyarı okur kimi zaman ölçüyü kaçırdığımı, kimi zaman da tıpkı hasta olduğumu bilmesine rağmen takip edildiği yanılsamasından bir türlü kurtulamayan kederli bir paranoyak gibi kendi kuruntularımdan bir türlü çıkamadığımı aklımda tutsun. Ama bir ressam için şeylerin gerçekliği değil biçimi, romancı için olayların sırası değil düzeni ve hatıra yazarı için de geçmişin doğruluğu değil, simetrisi önemlidir.”¹

1 Orhan Pamuk; **İstanbul**, Hatıralar ve Şehir, 8. Basım, YKY, İstanbul 2006.

6

Ev

Orhan Pamuk, 5 katlı, her katında piyanolar bulunan, *içi kitaplarla dolu bir evde* büyür. Uzun bir süre aynı evde yaşar.

Yaşar Kemal; *içi masallar, destanlar ve ağıtlarla dolu bir evde*, usta anlatıcıları dinleyerek büyür.

Ailesinin **Orhan Pamuk**'a sunduğu konfor, zengin çocuk şımarıklığına yol açmaz; aksine zaman zaman bunun suçluluğunu hissederek. Daha çocukken 'diğerlerini' anlayacak empatiyi geliştirir. Farklı olana tahammül duygusunu yitirmez.

Yaşar Kemal; 45 yıldır gecekondu mahallesine ve denize yakın Basıncık'da oturur. '1940'ların sonunda İstanbul sokaklarındaki bir evde kalbi üşüyen ve ceza yazmamak için ısrarlı davranan bir havagazı memuruyken' bile acıları anlamakta ustadır.

Orhan Pamuk'un çocukluğunun önemli eğlencelerinden biri, annesiyle Beyoğlu'nda alışveriş yapmaktır. Rumların işlettiği dükkânları gözlemler. Kentin yoksulları, gecekondularda oturanları gibi Rumların da itibarlı kişiler olmadıklarını çok erken anlar.

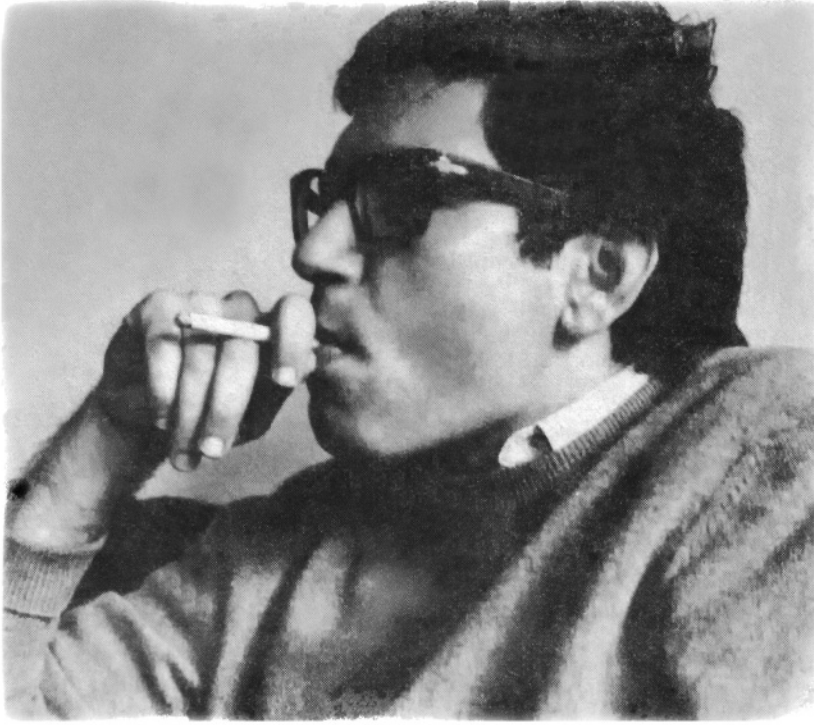
Yaşar Kemal'in çocukluğunun en önemli eğlencelerinden biri, evlerine konuk gelen anlatıcılardan sabahlara dek masal, destan, efsane dinlemektir. Çocuk yüreği '*sevdakarası*'na bürünür. İçinde Doğunun eski masalları birikir. Her ağıttan bir incelik öğrenir.

Orhan Pamuk; kitapları ve kendisi hakkında yazılanlardan önemli gördüklerini biriktirir. Kendisiyle yapılan söyleşilerden önemsediklerine kitaplarında yer verir.

Yaşar Kemal; kitapları ve kendisi hakkında yazılanları, evindeki kütüphanenin bir bölümünde saklar. Sözelimi, yabancı yayın organlarında yayımlanan beş altı bin eleştiriyi, incelemeyi, tarih ve kaynak belirterek dosyalar.

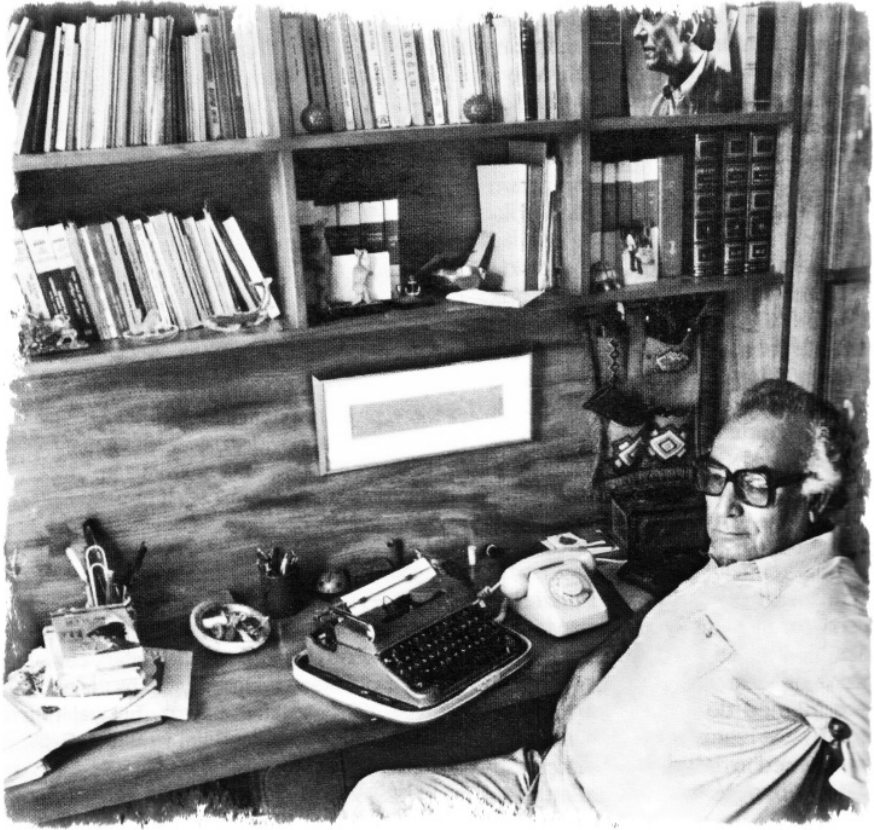
7

İncelikler

Orhan Pamuk'un rakı içtiği ender görülür. Dışarıda mütevazı beyaz şarapları tercih eder. Sigarayı zaman zaman bırakır. İçkiye ihanet etmez.

Yaşar Kemal, viski içmeyi tercih eder. Görüntüsüne rakı daha çok yakışabilecekken tercihini viskiden yana kullanır. İçkiyi 1995'te; sigarayı 1997'de bırakır.

Orhan Pamuk, Fenerbahçe taraftarıdır.

Yaşar Kemal; Galatasaray taraftarıdır.

Orhan Pamuk, teknik üniversiteyi kazanacak kadar matematiği bilir ve sever.

Yaşar Kemal, orta üçten tektir. Matematik yüzünden okulunu bırakır.

Orhan Pamuk'un müzikle arası pek de iyi değildir. Suzenna Vega'nın Tom's Diner şarkısını bir Amerika hatırası olarak sıkça dinler

Yaşar Kemal; tam bir türkü tutukunudur. Tercihi, daha çok Çukurova yöresidir.

Orhan Pamuk; Oğuz Atay, Yusuf Atılgan hayranıdır.

Yaşar Kemal; çağdaşlarından kimseye hayran değildir.

Orhan Pamuk; Nâzım Hikmet'in şiirinden çok, tavrındaki 'estetik duruş'a hayranıdır.

Yaşar Kemal; Nâzım Hikmet'in hem şiirine, hem de düşünsel tavrındaki tutarlılığa hayrandır.

Orhan Pamuk; dolmakalem kullandığı yılların mürekkep şişelerini özenle saklar.

Yaşar Kemal; renkli kalemle yaptığı düzeltileri, yazdığı yayımlanıncaya dek saklar.

8

Çocuk Çocukluk

Orhan Pamuk'un romanlarında 'çocuk', daha çok kendi yaşamından izler taşıyan soluk bir imgedir.

Yaşar Kemal'in romanlarında 'çocuk', ağırlığı olan gerçek bir tiptir.

Orhan Pamuk'ta özlem, çocukluğun sokak aralarıdır.

Yaşar Kemal'de, 'özlem, umut gibidir ve yaratıcıdır. İnsan özledikçe güzeldir.'

Orhan Pamuk'un, çocuklar için yazdığı herhangi bir metin yoktur.

Yaşar Kemal; 'çocuk için edebiyat' kavramını kabul etmese de '**Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Karınca**' kitabı, çocuk edebiyatının önemli yapıtlarındandır.

Orhan Pamuk; *İstanbul, Babamın Bavulu, Öteki Renkler, Manzaradan Parçalar* kitaplarında yaşamöyküsünü anlatır, yaşamından kesitler sunar.

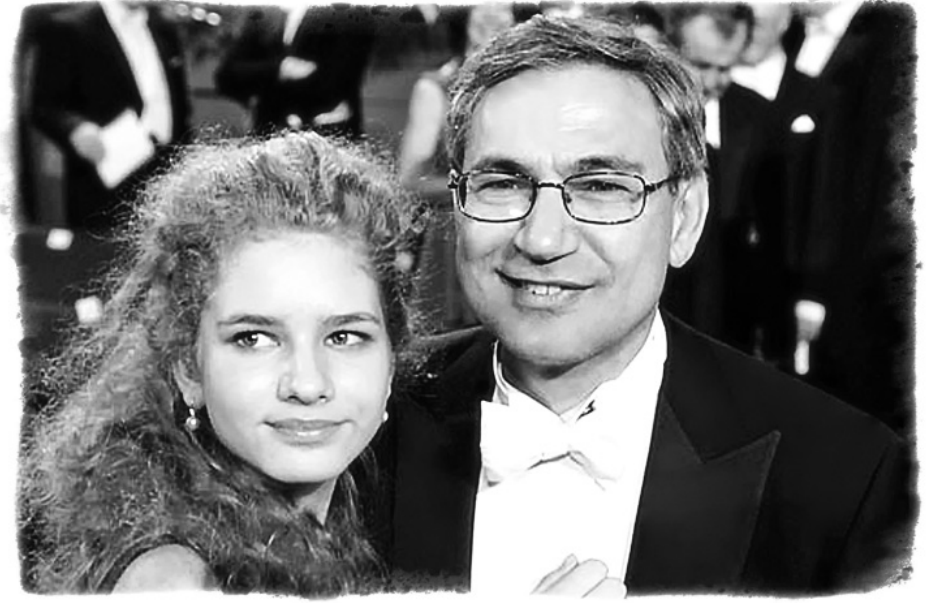
Yaşar Kemal; bir yazarın gerçek yaşam öyküsünün yapıtlarında bulunduğunu söyler. Söyleşiler dışında, yaşamöyküsüne dair, doğrudan herhangi bir şey yazmaz.

Kızı **Rüya, Orhan Pamuk**'un en değerli varlığıdır.

Yaşar Kemal'in öz çocuğu yoktur. ¹

1 **Raşit Gökçeli,**Thilda Hanım'ın ilk eşindendir.

ORHAN PAMUK

PAMUK'UN RÜYA'SI

Tarih 11 Ekim 2006. Rüya okulda, Fransızca dersinde. Bir kısa mesaj uyarısı... Açsın mı? Açsın. Önemli bir şey olmalı. Gönderen annesi. Ve ekranda insanın nefesini kesen bir cümle... Dayanamayıp sevinç içinde ayağa fırlıyor ve sınıfın ortasında bağırıyor: "Babam Nobel'i kazanmış!" Sonrası büyük mutluluk... Telaşlı ama güzel bir koşturmaca.

Son dört gündür Stockholm'de babası Orhan Pamuk'a eşlik ediyor Rüya. Herkesin ilgi odağı; zarafetiyle, güzelliğiyle, yüzünden hiç eksik etmediği sıcak gülüşüyle...

Rüya 15 yaşında. Özel bir okulda, lise 1 öğrencisi... Fransızca, İngilizce, İspanyolca biliyor. Orhan Pamuk'la birlikte katıldığı protokollerde, Akademi üyelerinden yabancı basın mensuplarına, İsveç'in edebiyat ve sanat dünyasına kadar çok sayıda insanla bir araya geliyor. Nazik ama kararlı bir üslupla uygun olan yabancı dille yanıtlıyor soruları.

Adını 'Kara Kitap'tan almış

Dersleri iyi. Bölümünü belirleyeceği önümüzdeki yıl için kararını vermiş. Edebiyatı seçecek. Meslek seçimi içinse henüz acele etmiyor. Ama büyük olasılıkla sanat tarihi üzerine eğitim görecektir.

Bu gerçekten 'rüya' gibi genç kızın adı ise babasının başyapıtı kabul edilen "Kara Kitap"tan geliyor. 90 Mart'ında "Kara Kitap" çıktıktan tam 1 yıl sonra doğuyor Rüya. Doğumdan önce bir türlü karar veremiyorlar adına. İstiyor ki Orhan Pamuk, kendi kızı da tıpkı "Kara Kitap"ın kahramanlarından Rüya gibi annesine, güzel eşi Aylın Hanım'a benzesin. Bu tip bir kader ortaklığı kurgusuyla bebeğin adının Rüya olmasına karar veriliyor.

Dilediği de oluyor Orhan Pamuk'un. Bugün Rüya gerçekten de annesi Aylın Hanım'a benziyor. Sarı saçlar, tırşe renkli gözler, sıcak, samimi ve 'akıllı' bakışlar...

Ama doğduğu an, bir küçük yanlış anlama yaşıyor baba. Rüya'yı ilk gördüğünde tepkisi "Aaa esmer bir çocuğum oldu. Beklemiyordum" Oluyor. Çünkü her yeni doğan gibi saçları ıslak Rüya'nın; Pamuk kızının esmer olduğunu zannediyor. O kadar ki annesine, "Fare gibi esmer bir çocuğumuz oldu" diyor. Fena halde yanlış olduğunu sonradan anlıyor tabii...

Rüya, annesine benziyor ama insan ona dikkatlice baktığında Orhan Pamuk'u da görüyor. Zaten Pamuk da söylüyor: "Ona baktığımda kendimi görüyormuş gibi oluyorum."

Karakter özellikleri birbirine benziyor baba kızın, kimi fizyolojik ve biyolojik özellikleri de... Uyuma şekillerinin bile aynı olduğunu söylüyorlar.

Rüya, tam da Orhan Pamuk'un "Öteki Renkler" adlı kitabında anlattığı gibi: "Kızım akıllı ve zevk sahibidir. En iyi hikâyeyi benim anlattığımı, hiçbir kararsızlık geçirmeden söyler ve hafta sonları sabahları yanıma uzanıp hikâyesini ister. Kişilik sahibi olduğu için de ne istediğini bilir. Sevdiği yerlerin uzatılmasını ister. Sevmediği yerleri, yüzüme söyler. Ona hikâye anlatmak, bu yüzden, aynı anda hem yazmak hem de yazdığım çocuk olup okumaktır."

‘Babamı dinlerken ağladım’

Rüya’yla biraz zaman geçirince anlıyorsunuz. Görülür bir akı var. Kişilik sahibi, ne istediğini biliyor; kararlarını kendi kendine verip sorumluluğunu üstlenebiliyor. Söyleşi vermeyi reddediyor sözgelimi. Babasının aracılığı bile fayda etmiyor. Önce onun ikna olması lazım. Öyle yaşından çok olgun diyerek geçiştirilebilecek bir durum değil bu. Aslında tam da yaşını yaşıyor Rüya...

Rock ve klasik müzik dinliyor. Placebo, Pink Floyd, Nirvana ve AC-DC favorileri. Vivaldi ve Beethoven’ı seviyor. Piyano ve bateri çalıyor. Tenis oynuyor. Babasıyla 10 günde bir mutlaka sinemaya gidiyorlar. Haftada 1 ya da 2 DVD seyrediyorlar birlikte. Sağlıklı ve mutlu bir 15 yaş... Ama şu bir gerçek: Yaşına çok özel bir bilinç eşlik ediyor.

Konuşma gecesini anlatırken, vaktiyle arkadaş gibi oldukları dedesini anmadan geçmiyor: “Çok duygulandım, gözlerim yaşardı. Çünkü dedemin bu ödüle en çok sevinecek insanlardan olduğunu düşünüyorum” diyor.

Nobel’li bir babanın kızı oluşunu büyüttüğü de yok bu arada. Ayakları yerden kesilmiş değil. Ama öyle bir, “Babamla çok gurur duyuyorum” deyişi var ki, tam o anda güzel gözlerindeki pırıltı görmeye değer. Baba kızın arasında klasik bir hayranlık ilişkisinden söz etmek mümkün değil. Çok yakın iki arkadaş onlar. Bir sevgi ilişkisi...

Evet, Rüya Orhan Pamuk’un kızı. Türkiye’nin Nobel’li ilk yazarının... Doğal olarak yüzüne bakınca ilk bunlar geliyor akla... Ama, fazlası olduğu da kesin. İyi yetişmiş, farkındalık duygusu olan, ne istediğini bilen, naif ama kararlı bir genç kız o... Babasının Nobel kazandırdığı ülkenin ihtiyaç duyduğu gençlerdeki her şey var onda. ²

2 Filiz Aygündüz, **Pamuk’un Rüya’sı**, Milliyet, 11 Aralık 2006.

YAŞAR KEMAL

YAŞAR KEMAL'DE ÇOCUK, ÇOCUKLUK VE ÇOCUK EDEBİYATI

'ÇOCUK'

Yaşar Kemal'in romanlarına, hikâyelerine bakıldığında, ağırlığı olan iki insan tipi öne çıkar: Biri çocuklar, biri yaşlılar. "Ben çocukları çok severim. Onları anlamaya çalışırım sevmekten daha çok. Ben, çocuklara çocuk gibi davranmam. Bir çocukla ilişkim, dostluğum, arkadaşlığım varsa, o benim arkadaşımdır, çocuk değildir. Çocuk gibi bakmam. Ayrı bir insan türü gibi bakmam. Niye bu böyle? İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar. Çok şeyler öğrenmemiştir daha, zenginliği azdır yaşlanmış insanlara karşılık, daha az yaşamıştır, ama düpedüz insandır. Anaların, babaların çocuklara yaptıkları inanılmaz bir zulüm benim için. Ayrı bir yaratılmış gibi bakıyorlar. Korkunç baskılar yapıyorlar. Baskılar, dayaklar, öğütler canından usandırıyor çocukları. Ya da şımartıyorlar şefkatle, okşamayla. Çocuk, insanlıktan çıkıyor her iki halde de. Yine benim çocuklarda saptadığım bir şey var, bütün çocuklar evlerden kaçmak istiyor. Bu, benim bir araştırmamdır. Derinliğine indiğin zaman her çocuk, bir eli yağda, bir eli balda bile olsa, kaçmak istiyor. Çocuk, dünyamızda rahatsız bir kişidir. Bu, dünyamızın da bir sorunu. Bu kadar kötü ye-

tiştirilen, bu kadar kötü davranılan insanlar büyüdükleri zaman yarım oluyorlar. Savaşların, kötülüklerin nedenlerini ararsak, temelde, çocuklukta insanların başlarından geçenler karşımıza çıkıyor. Bir gün dünyamız gerçek bir barışa, insanca bir yaşama kavuşacaksa çocuklara davranışımızın değişmesi gerekiyor. Bu, dünyanın hiçbir yanında sanırsam yapılmıyor. Dünyadaki eğitim düzeni de berbat bir düzen. Dünyayı öğretecekleri, insanı öğretecekleri yerde dünyayı ve insanı ezberletiyorlar. Nasıl olmalı? Elbet eğitimciler uğraşıyorlar bunun üstünde. Bir Pestalozzi çıkıyor, bir adım ileri atabiliyor. Ezberletmek yerine göstermek hiç olmazsa. Ama bir gün insanoğlu gerçekten iyi bir dünya kurarsa tek gideceği yer, ezberci ya da görerek eğitim değil, yaşayarak eğitimidir.”

ÇOCUKLUK

Yaşar Kemal, bol kayalıklı bir köyde, Hemite’de doğup büyür. Köyde genellikle evlerin duvarlarını kamıştan, damını sazdan yaparlar. Böyle evlere ‘huğ’ denilir. Renk renk toprak vardır burada: Mavi, sarı, kırmızı... Dileyen, bu toprakla dilediği renkte boyar evini... Köye, sonradan Gökçedam adı verilir. O zamanlar köy, şimdiki gibi Osmaniye’ye değil, Kadırlı’ya bağlıdır.

Burası, eski çağlarda Kilikya ovasıdır, önemli bir bölgedir. Kayalık bir dağın koyağındaki Hemite’nin önünden Ceyhan ırmağı akar. Koyağın günbatısındaki sivri kayalığın üstünde ortaçağdan kalma Anavarza kalesi yer alır. Irmağın ötesinde Akdeniz’e kadar hep deniz gibi gözüken, baktıkça mavileşen düz bir ova uzanır. Irmağın biraz ilerisinde, Geç Hitit dönemi yerleşmesi Karatepe vardır. Açık hava müzesine dönüştürülen kalıntıların yer aldığı bölgedir burası.

Köyde, 1895’te yerleştirilmiş Türkmenler yaşar. Yaşar Kemal’in ailesi buraya 1915’te yerleşir.

Yaşar Kemal, uzun süre babasının öldüğüne inanmaz. Onun mezarına da gitmez. Mezarlığın yanından bile geçmez. Öldüğü için, kırılmış, küsmüştür babasına.

Babası **Sadık Bey**’den çok şey kalır. Amcası **Tahir Bey**, paraları dağıtıp bitirir. Dört yıl sonra ellerinde avuçlarında hiçbir şey kalmaz. Tahir Bey, Yaşar’ın annesi Nigâr Hanım’la evlenir. İki eşli olur. Evde de sıkıntılar başlar.

Kemal, evde ve köyde dokunulmazlığı olan tek kişidir. Günümüzde ‘hiperaktif’ denilen çocuklardandır. Köyün çocuklarını da türlü maceralara, yaramazlıklara sürükler.

Çocukluğunun krallığında neler yoktur ki... Çiğdemler, bir al tayı ovalarca koşturmalar, keklikler, kartallar, kartal yuvalarına tırmanma, böğürtlen toplama, Ceyhan ırmağında yüzmeler, boyunu aşan ekinler arasında tavşan yavrusu aramalar, Anavarza kalesinin yıkıntıları arasında renkli seramik parçaları toplama, akarsuya düşen yıldızlar, suyla akıp giden bulutlar, bir gün ulu denizi görebilmek düşü ve babasını öldüreni öldürtmek için uğraşlar...

Anlatılamayacak kadar zengindir o krallık. Doğada her yaratık, her renk, koku onu sevinçten delirtir, kendinden geçirtir. Durmadan türküler söyler. Köyde adını ‘**Deli Kemal**’ koyarlar.

Onca romanında anlata anlata bitiremediği çocukluk dünyasının bir yanı kan içindedir, bir yanı düşlerin büyüünde... Bir yanında çangal bıyıklı kanlı eşkıyalar, at hırsızları, bir yanında büyük destancılar, bir yanında tüyden ince Karacaoğlanlar, bir yanında 1865 Kozanoğlu başkaldırısının şiirini söyleyen, Türk tarihinin en büyük başkaldırı şairi Dadaloğlu... Kemal, bir gün saz şairlerinin dizi dibinde, bir gün bir definecinin ardındadır.

Annesi **Nigar Hanım**, biricik çocuğu **Kemal**’in üzerine titrer. Oğlunun ‘**Âşık Kemal**’ olarak tanınmasını, halk şairleri gibi şiirler söylemesini hiç istemez. Çünkü, onlar gibi olursa başını alır gidebilir, yuvadan uçabilir.

Zala’nın Oğlu, Yaşar Kemal’in babası **Sadık Bey**’in sağ koludur. **Sadık Bey** öldürülünce, dağa çıkar, eşkıyalığa başlar. Bir gün, **Zala’nın Oğlu**, Toroslarda candarmalarca öldürülür. Yumuşak, tatlı, güler yüzlü bir adamdır **Zala’nın Oğlu**. Bazı geceler, yanında beş eşkiya, Kemallerin evine gelir, ona armağanlar getirir.

Kemal, onun ölüm haberini alır almaz, uzun bir ağıt yakar. Anasına da söyler. Anası, ilk kez, Kemal’in bir ağıtını, türküsünü sever, ilk kez şiir söylemesine ses çıkar-maz.

Bu ağıttan bir süre önce, köye bir çerçi gelmiştir. Köylü kadınlara istediklerini veresiye verir, bir deftere yazar. Sekiz yaşlarındaki **Kemal**, çerçiye bu yaptığının ne olduğunu sorar. Çerçi, “Yazıyorum,” der, “sonra yazdığımı okuyorum, böylece kimin ne kadar borcu olduğunu unutmuyorum.” Hemite’de hiç okuryazar yoktur. Köyün imamı Fettah Hoca bile yazı yazamaz.

Kemal, Zala’nın Oğlu üstüne yaktığı türküyü anasının sevmesi üzerine büyük bir coşkuya kapılır. Bu coşku, belleğindeki ağıtı siler. Ertesi sabah uyanınca, ağıtı tümüyle unuttuğunu anlar. Demek, unutmamak için yazmak gerekir.

Artık dokuz yaşlarındadır. Arkadaşı Mehmet, Hemite’ye bir saat uzaklıktaki Burhanlı köyünün ilkokuluna başlamıştır. O da kararını verir. Okula yazılacak, üç ayda okuryazar olacak, bir daha da söylediklerini unutmayacaktır.

Bir sabah Mehmet’le birlikte yola düşer. Ceyhan ırmağını sal ile geçip Burhanlı köyüne giderler. Köyün öğretmeni Ali Rıza Bey’in yanına varır, “Ben okumaya geldim,” der. “Olur,” der öğretmen. Sonra kafa kâğıdını sorar. Yok. Ayakkabısı, kalem defteri de yok... Giysileri yırtık pırtık... Öğretmen, kafa kâğıtsız, ayakkabısız okula gelemeyeceğini anlatmaya çalışır, **Kemal** yeminler eder ki üç ayda okuryazar olacak, daha fazla başına bela olmayacak... Sonunda, Ali Rıza Bey, yirmi beş kuruş verir; “Git kendine defter kalem al” der. Sonra onu bir sınıfa sokar, eline bir alfabe tutuşturur. **Kemal**, alfabedeki nar resimlerine hayran olur. Bütün gün defterine nar resimleri çizer, gördüğü bütün harfleri yazar. Defter dolar. Bununla da yetinmez. Eve dönünce, bulduğu bütün kâğıtları, hatta Mehmet’in defterini doldurur.

Ertesi gün amcası onu kasabaya götürür. Beş defter, bir düzine kalem alır. Sonra, güzel bir ayakkabı, bir şalvar, bir gömlek, bir de okul kasketi...

Üç ay sonra artık gazete bile okur. Dağlara taşlara, bulduğu kâğıtlara, duvarlara yazılar yazar. Öğretmenine gidip teşekkür eder, artık sözünde durma, okuldan ayrılma zamanının geldiğini söyler. Öğretmen, buna izin vermez. Birinci sınıf böylece biter. İkinci ve sonraki sınıfları kasabada okur, akrabalarının yanında kalarak...

İlkokul bitince, Kadirli’den yola düzülüp yüz beş kilometrelik yolu yürüyerek orta-okula yazılmak üzere Adana’ya gider.

ÇOCUK EDEBİYATI

Yaşar Kemal, 'Çocuk Edebiyatı' diye bir adlandırmaya karşı çıkar: "Çocuk edebiyatı diye bir edebiyat yoktur. Bunu, daha önce de söyledim. Bu yüzden, Fransa'da bile firtınalar koptu. Mitterand'la, saatlerce bu konuyu tartıştık.

Françoise Mitterand, o zaman cumhurbaşkanıydı. Dört saatten fazla konuştuktan sonra, kalkmak istedim. Yanımdakiler, 'Ne Yapıyorsun? Cumhurbaşkanı kalkmadan, kalkılır mı?' diye beni uyardılar. 'Olabilir.' dedim. 'Mitterand, Cumhurbaşkanı olmadan önce de benim dostumdu...'

Edebiyat insan içindir. Çehov diyor ki: "Çocuklar için ayrı ilaç yoktur. Yalnızca, ilacın dozu değişir." Çocuklar için ayrı bir edebiyat da yoktur. Yalnızca, doz ayarlanır. Asıl olan, çocukların anlayacağı bir roman değil, çocukları araştıran romanlar, hikâyeler yazmaktır. Çocuklara ayrı yaratıklar gibi bakılması, beni deli ediyor! Benim için, çocuk-büyük ayrımı yoktur. Bir sanat yapıtını çocukların da anlamasını istiyorsak, başka anlatım yolları, başka biçimler aramalıyız.

FİLLER SULTANI

Çocukluğumda, biz de büyüklerle birlikte, geceler boyu anlatılan destanları, masalları, halk hikâyelerini dinlerdik. Köyde kimse bize, "Siz çocuksunuz, bunlardan

anlamazsınız," demezdi. Sekiz yaşındayken dinlediğim bu halk hikâyeleri, bugün de aklımda. Ama bunlar, çocuksu yapıtlar mı? Değil. Örneğin, "Filler Sultanı" romanımda, çocukların da anlaması için, apayrı bir yöntem uyguladım.

Ben bu romanı tasarlarken, çocukluğumda dinlediğim halk hikâyeleri, masallar geldi aklıma. Bu türküleri, destanları, masalları dinledikten sonra, kendi aramızda yineliyorduk: "Üç derdim var birbirinden geçilmez. Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm." Çocuktuk, ama bu temaları anlıyorduk. Sorun, insanlığın ana temaları sorunuydu. Onun için çocuğun da büyüğün de, işçinin de köylünün de, aydının da; herkesin malıdır bunlar. Herkes, bu konuların zaten içindedir.

Nasıl ederdim, hangi biçimde yazardım da bu romanımı büyük-küçük herkese okutabilirdim? Homeros'un, Köroğlu Destanı'nın, masalların bir anlatılış biçimi vardı. Herkes anlıyordu. Öylesine düz, öylesine yalın bir anlatımdı ki bu, geçmişten günümüze bütün insanların anlamamalarına olanak yok. Bu, bir anlatım tekniğidir ve ben de bunu denedim.³

Yaşar Kemal, Anadolu'da yıllarca anlatılan, küçük; ama özü sağlam bir halk söylencesinden, çağdaş bir çocuk romanı yaratır. Bu söylencenin aslı, 'güçsüzün, güçlü-yü' yenmesi öyküsüdür. Karıncalarla fillerin savaşını anlatır ve sonunda karıncalar filleri yenmeyi başarırlar.

Söylence şöyle:

Yeryüzünün en güçlü, en iri hayvanı olan Filler Sultanı, karıncaları küçümser, tepsi gibi kalın, geniş ayaklarıyla karıncaların yuvalarını çiğner, yerle yeksan edermiş. Karıncaların şahı Topal Karınca, soluğu hayvanlar padişahı Hz. Süleyman'ın yanına almış. Filler Sultanı'nı şikâyet etmiş:

"Sen ki cümle hayvanların peygamberi, atasısın. Hepimizin dilinden anlarsın. Filler Sultanı'na söyle, küçüğümüz diye bizi hor görmesin. Yoksa biz ona yapacağımızı biliriz." demiş.

3 Erdal Öz, *Yaşar Kemal'le Yaratıcılığının Kaynakları Üzerine Söyleşi, Ağacın Çürüğü*, Adam Yayınları, İstanbul 2000.

Hız. Süleyman, Filler Sultanı'nı birkaç kez uyarmış uyarmasına ama Filler Sultanı ne onu dinlemiş, ne de karıncaları. Böbürlendikçe böbürlenmiş.

"Hıh, bana yapacaklarını bilirlermiş? Haydi, yapsınlar da görelim bakalım" diyerek karıncaların yuvalarını inadına ezmeye, çiğnemeye devam etmiş.

Canları yanan karıncalar şahı Topal Karınca soluğu yine Hız. Süleyman'ın yanında almış:

"Artık bizden günah gitti. Biz ona yapacağımızı biliriz" demiş. Hız. Süleyman da: "Haklısınız. Filler Sultanı söz dinlemiyor. Canınız ona ne yapmak istiyorsa, yapınız. Serbestsiniz" demiş.

Karıncalar şahı Topal Karınca, yeryüzünün bütün karıncalarını toplamış başına. Her şeyi enine boyuna düşünüp tartışmışlar. Sonra da Filler Sultanı'nı akıllarıyla yenmeye karar vermişler. Ne kadar karınca yuvası varsa, toprağın bir parmak altından, derinlemesine, bir buçuk, iki metre kadar oymuşlar, oymuşlar... Olan bitenlerden habersiz olan Filler Sultanı, yine karınca yuvalarını çiğnemeye başlayınca, olan olmuş. Karınca yuvalarının altı, bir buçuk, iki metre oyulduğundan, filin ağırlığına dayanamayan parmak kalınlığındaki toprak göçmüş, göçünce de, filin ayakları, bir buçuk, iki metre derinliğe batmış. Ve bir daha asla ayaklarını o çukurlardan çıkaramamış. Filler Sultanı'nın hasımlarını korkutan ezici ağırlığı bu kez kendisinin düşmanı olmuş. Çukurlardan çıkamayınca bağıra çağıra, ağır ağır ölmüş... Böylece yeryüzünün en küçük hayvanı karıncalar, birliktelikleri ve akılları sayesinde, yeryüzünün en güçlü, iri hayvanı olan filleri yenmeyi başarmışlar.

Anadolu'da: "Düşmanın topal karınca bile olsa, kork!" sözü, bu kısa söylenceden gelir.

Yaşar Kemal, binlerce yıldan beri anlatılan bu kısacık söylence çekirdeğini açarak, besleyerek, o soy çekirdeği yeni baştan kalıba dökerek, söylencedeki olayları çağımızın olaylarına yaklaştırıp taşıyarak, 'Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca' adlı eşsiz yapıtını ortaya koymuştur. Bu yapıt, yalnızca ülkemiz çocuklarına değil, çağımızın çocuklarına yazılmış bir başyapıttır. Bu romanın özünde anlatı-

lan sağlam gerçek, ezilmişlerin, ezenlere karşı üstünlüğüdür, yol göstericiliğidir. Burada Filler, çağımızın sömürgeci, güçlü emperyalist devletlerini, karıncalar ise, ezilen, sömürülen, bağımsızlık savaşını veren üçüncü dünya ülkelerini simgelemektedir.⁴

4 Osman Şahin, **Türk Edebiyatı ve Folklor İlişkisi**, *Sunu*, AKM Konser Salonu, Pertev Naili Boratav'a Saygı Sempozyumu, 22 Aralık 1997.

9

**Hayat
Kitap
Edebiyat**

Orhan Pamuk; sanattan hayat yapar.

Yaşar Kemal; hayattan sanat yapar.

Orhan Pamuk; İstanbul'daki bütün sahafların yakından tanıdığı bir kitap düşkünüdür. Süha Tuğtepe'nin Nişantaşı'nda açtığı kitap tezgâhına, haftada en az üç kez uğrar. Eşi Aylin Hanım, İngilizce polisiye romanları tercih ederken, Orhan Pamuk, *'en çok satılmayanlar'* bölümüne girecek kitapları seçer.

Yaşar Kemal; tam bir 'kitap kurdu'dur. Okuduğu ilk roman Alphonse Daudet'nin *Le Petit Chose*'udur. Ardından Kerem ile Aslı'yı okur. Bu iki kitabı okuduğunda ilkokul beşinci sınıftadır.

ORHAN PAMUK

İstanbul adlı kitabının bir yarısı şehirden söz eder, bir yarısı da yirmi iki yaşına kadarki hayat hikâyesidir. *“Kitabı yazıp bitirdiğimde, aşırı bir hayal kırıklığına kapıldığımı hatırlıyorum. Kendi hayatımda anlatmak istediğim, vazgeçilmez bir hatıra olarak gördüğüm şeylerin onda birini bile İstanbul’a koyamamıştım. Yirmi iki yaşına kadarki hayatımı özetleyen ve bambaşka hatıralarla kurulmuş yirmi cilt anı daha yazabilirdim. Otobiyografinin bir hatırlama yolu değil, unutma biçimi olduğunu o zaman anladım.*

1952’de İstanbul’da doğdum. Dedem demiryolu inşaatlarından çok paralar kazanmış, fabrikalar kurmuş başarılı bir mühendis ve işadamdı. Babam da aynı şeyleri yaptı hayatta, ama para kazanmak yerine hep kaybetti. İstanbul’da özel okullarda liseyi bitirdim, üç yıl mimarlık okuduktan sonra yazar olmaya karar vererek bıraktım. Yedi ile yirmi iki yaşım arasında ressam olmak istemiştim. Çocukluk ve ilkençlik yıllarımda ciddi bir şekilde, istekle, mutlulukla resim yaptım. Resme devam etmedim, ama sanatçı hayatından başkasını yaşamayacağımı da yirmi iki yaşımda biliyordum. Anlayamadığım bir nedenle, yirmi iki yaşımda resim yapmayı bırakıp ilk romanım Cevdet Bey ve Oğulları’nı yazmaya başladım. Anlayamadığım bu nedeni, yıllar sonra anlamak için İstanbul adlı kitabımı yazdım.

Elli dört yaşına kadarki hayatımı düşününce, bir masaya oturup durmadan mutluluk ve mutsuzlukla çalışan biri geliyor gözümün önüne. Kitaplarımı özenle, sabırla, iyi niyetle ve onlara hep inanarak yazdım. Başarı, ün, mesleki mutluluk... Bunlar kolay gelmedi. Şimdi kitaplarım elli beş dile çevriliyor, ama en çok ilk kitabımı Türkiye’de yayınlatabilmek için uğraştım. Türkiye’de, ilk kitabım Cevdet Bey ve Oğulları’nı yayınlatabilmek için dört yıl yayıncı aradım. Yayınlanmamış romanlara verilen bir ödülü kazanmış olmasına rağmen...

İlk kitabımın yayınlandığı günlerde, 1982’de Aylin Türegün ile evlendim. İstanbul’un aynı Batılılaşmış, zengince mahallesinde, benimle aynı sokaklarda büyü-yüp aynı okullara -daha birbirimizi tanımadan önce- gitmiş biriyle evlendiğim için, bir Türk gibi “Köyümden bir kız ile evlendim” diye takıldım ona. 1991’de bir kızım oldu, Kara Kitap’ın kahramanı Rüya’nın adını verdik ona.

Hayatta yazı yazmaktan başka bir iş yapmadım. 1985 ile 1988 arasında, karım orada doktora yaptığı için New York'ta, Columbia Üniversitesi'nde misafir araştırma görevlisi olarak bulundum. Amerikan kütüphanelerinin, kitapçılarının, müzelerinin zenginliği beni hep heyecanlandırmıştır. Karımdan 2002 yılında ayrıldım. Hâlâ en iyi arkadaşlarım o ve kızımdır. 2006 yılında, Nobel Ödülü'nü almadan bir ay önce, Columbia Üniversitesi'nde senede bir dönem ders vermeye başladım.

Benim için mutlu bir gün, bir sayfa iyi yazı yazdığım sıradan bir gündür. Yazının dışındaki hayat eksik, kusurlu, anlamsızmış gibi gelir bana. Beni tanıyanlar, yazmaya, masaya, beyaz kâğıtla dolmakaleme bağlılıgımı bilir, ama gene de "Biraz tatil yap, gez, eğlen, yaşa!" diye öğüt verirler bana. Daha yakından tanıyanlar ise, benim için en büyük mutluluğun yazmak olduğunu bildikleri için yazıdan, kâğıttan, mürekkepli kalemimden beni uzak tutacak şeylerin en sonunda bana yaramayacağını söylerler. Hayatta hep ve yalnızca istediğini yapmış, istediği işten başka hiçbir şeyle uğraşmamış nadir mutlu insanlardan biriyim.

Çocukluğum, büyük bir ailede amcalar, yengeler, halalar arasında geçti. İlk iki romanım Cevdet Bey ve Oğulları ve Sessiz Ev, aile romanlarıdır. Kalabalık aileleri, hep birlikte yenen yemekleri, aile içi çatışmaları, iğnelemeleri anlatmayı severim. Ama yıllar geçtikçe, gittikçe fakirleşen büyük ailemiz yavaş yavaş dağılarak üzerimdeki koruyucu etkisini ve her zaman geri döndüğüm bir merkez olma işlevini kaybetti. Yaşlandıkça yalnızlaştığımı ve yalnızlaştıkça da, tuhaf bir şekilde, ünlendiğimi görmek bazan beni ürpertir. Her akşam uykudan önce yatakta iki büküm kıvrılıp yorgani üzerine çekince, yalnızlık ile rüyalar, hayatın güzelliği ile acımasızlığı arasında gezinen tatlı ve korkutucu bir duygu beni sarar ve çocukluğumda dinlediğim, okuduğum masalların, korkutucu hikâyelerin ürpertisini hissedirim.

Sessiz Ev adlı romanımda uykuyla uyanıklık arasındaki bu bölgeye babaannenin monologlarıyla girmeye çalıştım. Beyaz Kale'de aynı duygu, rüyalar ile gerçeklik, hayal ile tarih arasındaki iç içe geçme gene vardır. Ama kendi sesimi asıl bulduğum roman, 1985'te yazmaya başladığım Kara Kitap'tır. Otuz üç yaşında, New York'ta iken kim olduğum, geçmişim, kendi kimliğim hakkında güçlü sorular yönelttim kendime. Columbia Üniversitesi kütüphanesindeki odamda durmadan okuyor, yazıyordum. New York'ta, İstanbul'a duyduğum özlem ile geçmiş Osmanlı-Iran-Arap-Müslüman kültürünün harikalarına duyduğum ilgi aklımda birbirine karıştı. Hem uzun uzun tasarlayarak, hem de tam ne yaptığımı bilme-

den, el yordamıyla, kör gibi ilerleye ilerleye yazdım bu kitabı. Hâlâ da nasıl yazmış olduğuma şaşarım.

Yeni Hayat, Kara Kitap'ta bulduğum şeyin yeniden, bu sefer İstanbul'da değil taşrada, şiirsellik ile araştırılmasıdır. Annem ise, hep Benim Adım Kırmızı adlı romanımı nasıl yazmış olduğuma şaştığını söyler bana... Öteki romanlarımda, anneme göre, şaşılacak bir şey yoktur, onları benim hangi hayat malzemesiyle yazdığımı bilir, anlar. Benim Adım Kırmızı'da ise, anneme göre, onun tanıdığı, her şeyini bildiği oğlunun nasıl yazdığını bir türlü anlayamadığı bir yan vardır... Bir yazarın da bence hayatta karşılaşacağı en büyük iltifat budur: Annesinden, kitaplarının kendisinden daha akıllı ve parlak olduğunu işitmek... Benim ise en çok şaştığım Kar'a gösterilen ilgidir, ilk başta bunun Doğu-Batı çatışması gibi basmakalıp kavramlarla ya da Irak Savaşı, siyasal İslam, vs. gibi güncel konularla ilgili olduğunu düşünüyordum. Şimdiyse işin özünün o romandaki Asya Otelindeki bildiri yazma sahnesiyle anlaşılabilceğine inanıyorum. Büyük ihtimalle bu açıklamam da yanlış bir tahminden ibarettir. 1990'ların başında daha yalnızca Türkiye'de tanınırken, Türk gazeteciler kitaplarımın neden sevildiğini, neden bu kadar çok okunduğunu sormaktan biraz da düşmanca duygularla çok hoşlanır, ben de bugün hiçbirine inanmadığım pek çok neden bulurdum. Daha sonra aynı soruları, kitaplarım bütün dünyada yavaş yavaş okunmaya başlanınca yabancı gazeteciler, kültür yazarları da sormaya başladı. Ben kitaplarımı, böyle bir kitap yazılsa da okusam duygusuyla yazıyorum. Ve bazan, demek ki herkes benimle aynı duyguları paylaşıyor diye düşünüyorum. Kitaplarımın neden sevildiği konusundaki bu açıklamam da, bütün diğerleri gibi, büyük ihtimalle yanlıştır. Ama gene de, tıpkı kendi hayatı gibi, insan yazdığı kitaplar konusunda da boşu boşuna konuşur durur. En sonunda insanın hayatı, kitaplarından daha değerlidir. Ama hayata anlam ve değer veren şey bu kitaplardır işte. Yirmi iki yaşımdan, romancılığa başlamamdan sonra ise, zaten hayatımla kitaplarımı birbirinden hiç mi hiç ayıramadım, ileride kitaplanm hayatımdan daha önemli ve eğlenceli bulunacak sanırım, insanın ölüm vaktinin gelmesi, kendisinin de buna tevekkülle inanması demek. Buna ise, daha çok vakit var gibi geliyor bana.

Çünkü bunu yazdığım Nisan 2007'de, elli dört yaşımda, kendi hayatımın yarısını çoktan geçtiğimi biliyorum, ama otuz iki yıllık yazarlık hayatımın tam ortasında olduğuma da inanıyorum. Annemi ve diğer okurları bir kere daha şaşırtacak kitaplar yazacağım bir otuz iki yıl daha olmalı önümde.”¹

1 Orhan Pamuk, **Manzaradan Parçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

YAŞAR KEMAL

"Alphonse Daudet'nin *Le Petit Chose*'undan sonra Kerem ile Aslı'yı okudum. Bu bir ortaçağ türkölü hikâyesidir. Kuruluş biçimi *La Chanson de Rolond*'ın tıpkısıdır. Bu hikâyeyi okumak yasaktı. Onu okuyanlar karasevdaya tutuluyor, deliriyordu. Bu hikâye üstüne, onu okuyanlar için halk arasında daha çok şeyler anlatılıyor, karasevdaya tutulanlara örnekler gösteriliyordu. Ben onu okudum ve ne karasevdaya tutuldum ne de delirdim. Bu iki kitabı okuduğumda ilkokul beşinci sınıftaydım.

Beni ilk etkileyen kitap *Don Kişot* oldu. Onu okuduğumda on yedi yaşındaydım. Daha önce *Don Kişot*'tan parçaları bizim ilkokul kitabında okumuştum ama işte öyle, pek ciddiye almamıştım. *Don Kişot*'u okuyunca yeni bir dünya buldum. Günlerce etkisinde kaldım. Cervantes bütün insanlığı, yüreğimde sakladığım birçok gizi açıklamıştı. Bir karanlığa gömülmüş, sonra da içimde bir yücelme olmuştum. Bugünlerde de, politik yüzden, ilk karakola çağırılmıştım. Polisler bana hiç de iyi davranmamışlardı. Bu romanı okumadan, daha çok önceleri de kitaplar yazmağa kararlıydim. Şiirler yazıyor, şiirlerim edebiyat dergilerinde yayımlanıyordu. Bana klasikleri, *Don Kişot*'u tanıtan Arif Dino'ydum. Arif Dino ünlü ressam Abidin Dino'nun ağabeyiydi. İkisi de İstanbul'dan Adana'ya sürgün edilmişlerdi. Ama orada eski Adana Valisi dedeleri Abidin Paşa'nın toprakları vardı. Arif Dino bu topraklardan birazını satınca bana klasiklerden yüzden fazla kitap hediye etti. Ve götürüp paketi açınca üç tane *Don Kişot*'la karşılaştım. İkisini aldım, bir yanlışlık olmuştur, diye Arif Dino'ya götürdüm. Fazla olmuş, bir yanlışlık var, dedim. Arif Dino, yanlışlık değil, dedi. Ömrünün sonuna kadar durmadan bu kitabı okuyasın, diye sana üç tane aldım, dedi. Ve *Don Kişot*'larımı gerisin geri eve götürdüm.

Arif Dino da ressamdı. Hem de büyük bir ressamdı. Sergi açmak, yapıtlarını başkalarına göstermek gibi bir derdi yoktu. Resimlerini sadece kendi için yapıyordu. Bir de bizim gibi dostlarına gösteriyordu. Onunla dostluğumuz aralıksız on yedi yıl sürdü. Fransızca ve Türkçe şiirler yazıyor, Türk yenilikçi şiirinin babalarından birisi oluyordu.

Abidin Dino'dan da Sait Faik'in ilk romanını *Medarı Maişet Motoru*'nu aldım okudum. Hayran kaldım." "(Askerlik yaptığım) iki yıl içinde çevrilmiş bütün Dostoyevskileri, Çehovları, Tolstoyları, Türk klasiklerini, Binbir Gece Masallarını, doğu klasiklerini okudum.

Homeros'u, Cervantes'i Shakespeare'i, Moliere'i okumuş, Charlie Chaplin'i biliyordum. Bunlar benim önümdeki büyüklerdi. Bunlara hayranlığım sonsuzdu. Gittikçe edebi-

yat bilincim gelişıyordu. Ne yapmam gerektiğini anlamaya başlıyordum. Bunlar arasında, özellikle, beni Çehov'un sanat anlayışı, onun dünyaya bakışı ilgilendiriyordu. Charlie Chaplin'i de Çehov'la bir tutuyordum. Zola, Balzac da Türkçeye çok çevrilmiş yazarlardı. Germinal'i o yıllar ne kadar çok okuduğumu gerçekten anımsamıyorum. Çok sayfalarını ezberlemiştim. Buna karşın bu yazara bir türlü ısınamıyordum. Stendhal'e ne kadar hayransam Zola'yı da o kadar sevemiyordum. Yalnız o benim için bir kahramanımdı. Onun yapıtlarını kişiliğinden ayırıyor, kişiliğine büyük hayranlık duyuyordum. O zamanlar okuduklarım arasında Dumas'lar, Victor Hugo, Gorki, Gogol de vardı. Sefiller'le ancak birkaç ay uğraştım. Beni sarsan kitaplardan birisi de Gogol'ün Ölü Conlor'ıydı. Onu hep İlyada'ya benzetiyordum, anlatış, tipleri çiziş biçimi bakımından. Söylemeye gerek yok, Don Kişot başucu kitabımdı, onu dönüp dönüp okuyor, onun üstüne de eleştirisel bir araştırma yapmaya çalışıyordum. Don Kişot üstüne Arif Dino'nun, Nâzım Hikmet'in söylediklerini de hiç unutmuyordum. Şolohov da o zamanlar yazarlarımdandı. Amerikan yazarları da o zamanlar çevrilen yazarlardandı. Amerikan yazarlarını kendime yakın buluyordum ya, ille de Çehov. Bir Çehov tutkunu olmuşum. Kitaplar üstüne, yazarlar üstüne sayısız düşünceler geliştiriordum. Gece gündüz düşünüyordum. Ve yazmaya başladım.”²

2 Aktaran: Alpay Kabacalı; **A'dan Z'ye Yaşar Kemal**, Kitap-lık, S. 64, Ocak 2004.

10 Şiir

Orhan Pamuk; on sekiz yaşındayken şiir yazar ve yazdıklarını yayımlar. Ancak, sonraları şiir yazmaktan vazgeçer.

Yaşar Kemal; ilk şiirini dokuz yaşındayken yazar. On altı yaşındayken de ilk şiiri yayımlanır. Yayımlanan bu ilk şiiri pek sevmez; çünkü, o ilk şiirde, geleneksel şiirin sesi değil, o sıralarda yazılan yavan şiire bir öykünme vardır.

Orhan Pamuk'un romanları şiirsizdir. Şiirsel söylem, daha çok, **Orhan Pamuk**'un kendi hayatından kesitler sunduğu düzyazı kitaplarında görülür.

Yaşar Kemal'in romanlarında şiirsel bir görkem vardır. **Yaşar Kemal**'in şiirleri, romanlarındaki düzyazının şiirli dokusunu hazırlar niteliktedir.

Orhan Pamuk; şairlerden uzak durur.¹

Yaşar Kemal'in en yakın dostları arasında şairler vardır.

Orhan Pamuk'un dergilerde kalmış birkaç şiiri vardır.

Yaşar Kemal; şiirlerini **Bugünlerde Bahar İndi**² adıyla 2010'da yayımlar.

1 Haydar Ergülen, Pamuk'un Nobel davetine herhangi bir şairi çağırmasını '**Olmadı Orhan Pamuk!**' başlıklı yazısıyla eleştirir:

"Sevgili Orhan, söylemeden geçemem, bir tane de 'şair' çağırırsaydın bari davetine! Mahallede 'şair' mi yok, nerdeyse her sokakta bir 'şair' var, muhtara sorsan söylerdi. Umarım şairlerden de çağırmışsındır da mazeret bildirip gelmemişlerdir. Yani sinemacılar var, müzisyenler var, edebiyatçılar var, fakat şairler yok! Sakın 'Edebiyatçılar var ya işte' deme, edebiyatçı başka, şair başka! Şimdi burada tam da 'Çağrılmayan Yakup' olarak kıskançlığımdan filan dem vurulacaktır ki, benim şiir ve şair tutumumu bilen bilir, biraz da o rahatlık ve güvenle yazıyorum bunu. Kendimi kastediyor filan değilim bunu söylerken de, davet edeceğin herhangi bir şair, beni de bizim 'meslek grubu' dâhilinde temsil ederdi. Afiyet olsun, yediğiniz içtiğiniz de sizin olsun, fakat mahalleden esnaf ve şairleri ihmal etmen beni biraz üzdü. Keyfiyet bundan ibaret."

2 Yaşar Kemal; **Bugünlerde Bahar İndi**, YKY, İstanbul 2010.

ORHAN PAMUK'TAN BİR GENÇLİK ÜRÜNÜ MART 1971

artık her şey bozuldu her yerde vukuat
sağolsun hep tetikte hakperest matbuat
karşımda dağlardan eski bir kadın yüzü
arka cebimde aksaraylı siyonizmin iç yüzü

yanlış anlama sonucu ölen İspatari efendi
alnımda anıları sımsıcak bir ittihat terakki
soğuk camekânlarda maksim gorki bıyıkları
uçan bir çocuk balonunun şaşkın sakalları

yarım köstebekliğim belediye başkanına
esrar sordu çarمیha gerilmesi unutulmuş isa
no mösyö biz o işlerde yokuz
koca koca kuşkulu bankalar yokuştan aşağı

itirafım açık hiç anlamadım halit ziya beyi
doymadan topkapılı tacirler amerikan fahişelere
trenin alışılmış sirkeçiliğinde bir minyatür direği
ve jüstinyen yaşında pendentifinde ayasofya

ah yaşlılık zili bozuk noterlik ve ajanlık
korkularımda sütçüden erken bir gerilla
galatada bitmemiş senfonilerle yorgun sendikalar
ve ulaşamadığım kesik çüklü pera

kleopatra ve don juanın özeleştirileri yayımlanmış
sakallılar için ahlâk kitapları sahaflarda
komitacı postalları sergilerde
yaslanacak balkonsuz hergeleler nargilelerle

iki kız çıkletten sevi örnekleri fotoromana
nasıl okyanus güçlü proletarya
karşımda dağlardan eski bir kadın yüzü
arka cebimde aksaraylı siyonizmin iç yüzü

Soyut Dergisi, sayı: 35, Mart 1971.

ORHAN PAMUK

*"Şairin, Tanrı'nın insanın kulağına fısıldadığı birisi olduğunu anlamam. Şiirin sizi ele geçirmesi gerekir. Şiir yazmayı denedim; ama bir süre sonra, Tanrı'nın benim kulağıma bir şey fısıldadığını fark ettim. Buna üzüldüm ve sonra şunu hayal etmeye çalıştım: Tanrı, benim kulağıma fısıldasaydı ne derdi? Son derece titiz bir şekilde, yavaşça, bunu hayal etmeye çalışarak yazmaya başladım. Bu ise, düzyazıdır, kurgudur. Yani, bir kâtip gibi çalıştım."*³

*"18 yaşında 6 ay şairlik yapmıştım, şiirlerim yayımlanmıştı fakat hiçbir zaman açıklayamayacağım teknik nedenlerden ötürü şiir yazmayı bırakmıştım. Şimdi kırk yaşındayken şiir yazmak, bir ölçüde şair olmak istiyordum. Bundan ne anlıyordum? Şair olmakla romancı olmak arasındaki fark nedir? Gerçekten şair olduğuna inandığım kişinin bence şöyle bir ayrıcalığı var: Ona gizli gerçek fısıldanır: Bir ses ona "Ahmet sen bunu yaz" der, o da yazar. Kimse romancıya bir şey fısıldamaz. Romancı masasının başında, birinin "Bunu yaz" demesini bekler durur. Sonunda o sesi duymaz ama başka bir şeye karar verir. O sesin nasıl olacağına kendi düşünür karar verir."*⁴

3 Orhan Pamuk; **Manzaradan Parçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

4 Fatma Oran, **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Pazar Postası, 12 Kasım 1994. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

YAŞAR KEMAL

"İlk şiirim ben on altı yaşındayken yayımlandı. İlk hikâyemi, adı Pis Hikâye'dir, daha en iyi yazılarım içinde sayarım onu, yirmi üç yaşında yazdım. O zaman çok şey biliyordum. Arif Dino, Abidin Dino, Güzin Dino'yla tanışmış, onlarla dostluk kurmuştum. Adana'daki sosyalist genç bir edebiyat bölümünün içindeydim. Bir de Ramazanoğlu Kitaplığı denilen Adana'daki büyük bir kitaplıkta çalışmışım. Geceleri de kitaplıkta yatıyor, durmadan okuyordum. Gündüzleri de kitaplığa kimsecikler uğramıyor, ben gündüzleri de, bir kitap kurdu olmuş oku ha oku ediyordum. Homeros, Yunan klasikleri, on dokuzuncu yüzyıl klasikleri benim düş cennetlerimdi. Ramazanoğlu Kitaplığında otuz binden fazla kitap olduğu söyleniyordu. Askerlik gelip çatmasıydı, amacım kitaplığın büyük bir kısmını okumaktı. Ne kadar okumak mümkünse Arif Dino, Güzin Dino sayesinde neleri okuyup, neleri okumayacağımı çok iyi biliyordum. Çok önceden ben de kimleri okuyacağımı biraz biliyordum ya. O sıralar Milli Eğitim Bakanlığınca değerli çevirmenlerden bir Dünya Klasiklerikurulu oluşturulmuş, doğudan batıdan harıl harıl çeviriler yapılıyordu. Roman, hikâye sanatının ne olduğunu anladığımı sandığım günlerde yazmağa başladım. Yazmadan önce roman, hikâye üstüne çok düşünüyor, önüme gelenle de, özellikle Arif Dino'yla geceler, günler süren konuşmalar yapıyordum. Benim yazma isteğim ne fizik gereksinme, ne delilikti. Bu işe bilinçle hazırlanıyordum. Hazır olduğumu anladığım gün de işe koyuldum. Pis Hikâye'yi, 1946'da yazdım. O sırada Orta Anadolu'da bir kasabada askerliğimi yapıyordum, vaktim boldu. Sonra İstanbul'a gittim, Fransız şirketinde gaz kontrol memuru oldum. Böylelikle İstanbul'u ev ev, mutfak mutfak öğrendim. Gaz sayaçları mutfaklarda olurdu da. Bu bir yıl içinde İstanbul'da hiç yazmadım. Günde 1800 basamak çıkıyordum ve çok yoruluyordum. 1948'de kasabam Kadırlı'ye döndüm, pirinç tarlalarında su bekçisi oldum. Bir de daktilo aldım. 1948'de Bebek hikâyesini yazdım. Ardından Dükkâncı'yı. 1949'da bir roman yazdım. 1950'de bir şeyler karaladım. Folklor çalışmaları yaptım. 1951'de Hüyükteki Nar Ağacı adlı kısa romanımı bitirdim. O yıl da İstanbul'a yeniden dönüp Cumhuriyet gazetesine röportaj yazarı olarak girdim. 1950'de Orhan Veli öldü. Bu ölüm bana çok ağır geldi. Onun öldüğünü gazetede okuduğum gün, bütün kasabada akşama kadar dolaşıp Orhan'ın öldüğünü önüme gelene söyledim. Hiç kimse aldırmadı. Bu da bana çok koydu. Yalnızlıktan bunaldım. Koskocaman, büyük şair Orhan Veli ölmüş, buna hiç kimse aldırmiyordu. Kimsenin tüyü bile kıpırdamıyordu. O gün kasaba bana cehennem gibi geldi. Bu kasaba bana çok çektimişti. Rusya'ya casusluk yaptığımı onlar icat etmişler, bana yapmadıklarını bırakmamışlar, evimi taş-lamışlardı. Bir de polis haftada bir kere evimi basıyor, evde

bulduğu en küçük bir kâğıt parçasını alıp götürüyordu. Her aramada da evin önü yüzlerce insanla doluyor, kalabalık bana bir tuhaf, aydan gelmiş bir yaratığa bakar gibi bakıyordu. Bu aramalarda en güzel romanım saydığım romanımı da candarma aldı götürdü. O romanı gecemi gündüzüme katarak öylesine çok çalışarak yazmıştım ki... 1949'da bütün günlerimi bu romana vermiştim. Yukarda bu yıllarım boş geçmişti, demiştim ya... Bu romanın macerasını anımsamak istemedim hiçbir zaman, ondan olacak o yıllara boş yıllar dediğim. Pis Hikaye, Bebek, bu uzun hikâyeler, daha yazdıklarımın en güzelleri içindeyse, bu roman da öyle olacaktı. Onu bir daha yazmağa yüreklilik gösteremedim. Belki bir gün yazarım. Ama öyle bir yoğunlukla, öyle taze bir lirizmle yazabileceğimi hiç sanmıyorum. Belki de o romana bir daha yanaşamayışım bu yüzdendir.”⁵

5 Aktaran: Alpay Kabacalı; **A'dan Z'ye Yaşar Kemal**, Kitap-lık, S. 64, Ocak 2004.

11

**‘Bohem Orhan’
‘Âşık Kemal’**

Orhan Pamuk; on üç yaşındayken aralarında iki asır bulunan Nakkaş Osman'la Levni arasında benzerlik bulabilen; kırık zamanların kafası karışıklığıyla öfkeli kararsızlıklar içinde, kendisini İstanbul sokaklarının izlenimci ressamı olarak hayal eden, parke taşlarını tek tek çizmekten bir acı zevk alan bir çocuktur.

Yaşar Kemal; Karacaoğlan şiiri bilmeyenlerin ayıplandığı, çocukluk yıllarının Çukurova'sında, yöredeki halk şiirlerini, destanlarını dinleye dinleye büyüyen; köy düğünlerinde, 'hep bir ağızdan türkü söyleyen' kızların sesini duyup bu seslerden etkilenen; altı yedi yaşındayken şiirler, türküler söylemeye başlayan bir çocuktur.

Orhan Pamuk; siyah-beyaz filmlerde efkârın karanlık sularına dalan; ikili ilişkilerdeki başarısızlığın içe dönük tedirginliğiyle sisli, dumanlı sabahları; yağmurlu, rüzgârlı geceleri; kış günleri boş ve bakımsız kalan parkları çok seven; çocukluğunun gri sabahlarına yağın karla kederlenen bir çocuktur.

Yaşar Kemal; ilk gençliğinin sekiz dokuz yılı, dağ taş dolaşarak folklor derlemeleriyle geçen, bu yıllarda şiirler, hikâyeler de yazan, derlemeler yapan; daktilosu olmadığı için, el yazılarını temize çekemeyen, sarı defterleri bir sandıkta üst üste yığan, her seferinde polis kazasına uğrayan bu defterler için çokça üzülen bir çocuktur.

Orhan Pamuk; yabancı bir okulda kendisini yabancı hisseden; mutsuzluğu kendisinden ve şehirden nefret olarak değerlendiren; hüzünlenmemeyi bile bir hüznün nedeni sayan; Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar ve Reşat Ekrem Koçu'yu hüznünlü dört yazar olarak gören; ilk aşkına, dokuz uzun mektup yazıp, yedisini bitirip zarfa koyan, beşini postalayan ve bunlardan hiçbirine yanıt alamayan ¹ bir '**bohem**'dir.

Yaşar Kemal; önceleri, sadece çocukların dinlediği, sonraları büyüklerin de dinleyip kederlendiği; Çukurova'ya göç öncesi, büyük Kürt halk şairi, destancısı, 'Kürtlerin Homeros'u Abdale Zeyniki'nin evlerine konuk olup destan söylediği, eve gelen kimi konukların ve Kürt destancıların, hep ondan söz ettiği bir anlatıcının efsanesiyle gurur duyulan bir evde büyüyen; Toroslardan ünlü destancı Âşık Rahmi'den, Torosların âmâ şairi Âşık Ali'den çocuk yaşta övgüler alan bir '**âşık**'tır.

1 Orhan Pamuk; **İstanbul**, *Hatıralar ve Şehir*, 8. Basım, YKY, İstanbul 2006.

ORHAN PAMUK

Ara ara tuttuğu hatıra defterlerinden birini iç sıkıntısı, pişmanlık ve utançla karıştırırken, 1987'de yazdığı bir rüya metniyle karşılaşır. Rüyaıı gördüğü gecenin sabahı, büyük ihtimalle yazı masasına oturur oturmaz yazdıkları aynen şöyledir:

26 Nisan Pazar

"Aynanın karşısına geçip yüzümü karıştırmak. Bu aslında çocukluğumda değil, on sekiz-yirmi yaşlarındayken daha çok yaptığım bir şeydi. Bazan, yüzümdeki sivilcelerle oynamak için. (Çok sivilcem yoktu.) Bazan da Sartre'ci, varoluşçu bir bunalım deneyimiyle ilgili olurdu. Bu ikisi de aklımda kirlilik ve suçluluk duygularıyla birleşirdi. Felsefi bunalımın yarısı, öğrenilmiş kitabi bir sıkıntı ve nefretle besleniyordu... Diğer yarısı, ailemde, çevremde görüp yaşadığım sıradan burjuva hayatına nefretten, yapmacıklıklara duyduğum öfkeden alırdı hızını. Kirlilik duygusu, o zamanki yaygın inanışlara uygun olarak, yüzümdeki sivilceleri otuz bir çekmek ile kafamda birleştiriyordu. Ortaokul çağındayken hakkında çok konuşulan bu suç, kafamda, kendilerini bir hazzla çok fazla vermiş tiryakilerin zayıflığı ve düşkünlüğüyle birleşirdi hep. Alkolikler, eroinmanlar vs...

Bir hatıra: Orta ikideyken zil çalmış, evlerimize dönmek için Şişli Terakki Lisesi'nin yemekhane ve dersane kokan merdivenlerinden iniyoruz... Sınıfta kaldıkları için çift dikişçi denen benden büyük iki arkadaş var yanımda... Arka sırada oturan ve dersleri hiç iplemeden kendi aralarında sürekli gülüşen bu iki "tembel"den biri, hem fil gibi iri, hem de sürekli terleyen bir aşırı şişman. Ötekisi ince, sinirli, iri yeşil gözlü bir kekeme. Merdivenleri inerken kekeme olanı kekeleyip herhangi bir söz söylemeden, yani tıpkı bir rüyadaki gibi hiç konuşmadan bakışlarıyla bir soru soruyor bana: Sen de yapıyor musun? "Hayır," diyorum ikiyüzlülükle ve inandırıcı olsun diye zaten o işin ne olduğunu da anlamıyormuşum gibi yapıyorum. Suçlu kekeme birden ağabeyce bir heyecana kapılıyor. "Sakin başlama, hiç yapma," diye uyarıyor beni. "Ben çok pişmanım. Bütün gücüm tükeniyor. Her seferinde çok pişman oluyorum!" Yanındaki kadını şişman da suçlu bakışlarla öyle bir onaylıyor ki arkadaşını, onların bu işi birlikte yaptıklarını ve zaten şimdiden hayatlarının kaymış olduğunu düşünüyorum. Hayalimde otuz bir çekmekten verem olan, gözleri bozulan suçlular dizisine, aşırı şişmanlar, kekemeler ve sınıfta çakan kafasız tembeller de ekleniyor.

Allah'ım ben bunu niye yaptım! Bir sevdiğimi öldüreceğimi, bana çok iyilik etmiş yaşlı ve muhterem bir kadının kafasına durup dururken bir yumruk indireceğimi düşündüğüm zamanlarda ya da şu adamı arabanın altına itiverseydim ve sonra yakalansaydım diye hayal ettiğimde, o suçluluk anında işte böyle bağıracığımı kurarım hep. Sevip okşayayım diye elime verdikleri küçük çocuğun kafasını kapı eşiğine gerçekten çarpınca, korkunç bir trafik kazası yaptığımı hayal edince de böyle derim kendi kendime.

Beynimi bozuyorum, elimi çekmeliyim. Kirli, suçlu ellerimizle akıl ve ruh denen yüce şeyleri kirletiriz hep. Vücut ve ruh ilişkisinin bir kirlilik ve temizlik, gökyüzü ve çamur ilişkisi olmadığını anlayabilmem için ne kadar çok yıl geçmesi gerekti! Gövdemi ruhumu kirleten bir şey olarak düşünmeyi bırakıp, ruhumu gövdeme uyum gösteren bir şey olarak hayal etmeyi öğrenince, hayat biraz daha çekilir oldu. Elle bozulan beyne en iyi örnek Kubrick'in 2001 Bir Uzay Yolculuğu adlı filmindedir. Uzayda HAL adlı çok zeki büyük bilgisayarın içine giren kahraman boşlukta onu elle bozar. HAL'in adının IBM'e göndermeyle yapıldığını (biri harf öncesine gidiniz) öğrendiğimde ürpermiştim: Zekâsıyla her zaman benimle bir rekabet havasıyla övünen babam, o zamanlar IBM Türkiye'nin müdürüydü.

O zamanlar, bir başka ürperti konusu da "Acaba 2001 yılında Kubrick'in filminde anlattıkları gerçek olacak mı ve ben ne olacağım?" sorusuydu. 2001 yılı geldiğinde kayda değer tek şey, bütün bunları, rüyalarımı, çok uzaklardaki 2001 yılını düşleyişimi hatırlamak oldu.

Rüyamda en çok geçen kelime: Pişmanlık. Konusunu ve malzemesini ele aldığım bu rüyanın şimdi de duygusu hakkında bir-iki şey söylemek geliyor içimden. Her rüyanın akılda sonra kalacak olan bir-iki resmi, görüntüsü (bazan tüyler ürpertici, bazan da gülünç) ile birlikte, bir de belirgin duygusu oluyor bende. Her rüyanın rengi gibi bir şey. Bu rüyanın hâkim duygusu suçluluk duygusu.

Rüyalarımda korku, telaş, istek, yenilgi, mutluluk gibi duygular zaman zaman ağır basabiliyor. Bazan bir rüyayı anlamadığım bir futbol maçını seyrederek gibi ilgisizce seyrettiğim de oluyor. Ama bu rüyadaki gibi bir suçluluk duygusu, rüyalarımda en çok beliren renk. Suçluluk duygusunun günlük hayatımda da en çok hissettiğim şey olduğunu söyleyebilirim. Eskiden bu duygunun farkına bile varmadan bir telaş ve acı hissederdim. Daha sonraları bu duyguyu teşhis ettim ve otuzlu yaşlarımda bu kadar

çok çektiğim suçluluk duygusunun nedenlerini sık sık sordum kendime. (Başkalarının sahip olmadığı bir şey, belli belirsiz bir mutluluk ya da bir işi zamanında bitirememek gibi şeyler, bana suçluluk duygusu verirdi.) O zaman bu duygunun hemen yanı başında içimde bekleyen korkuyu, cezalandırılma endişesini fark eder ve içimdeki suçluluk duygusunun öyle çok "asil" bir duygu olmadığını da anlardım. Suçluluk duygusu, belki de başımıza gelecek haklı cezadan korkmakla, o cezayı istemekle ilgili bir şey; korkuyla ilişkili bir yanı var. Bu bakımdan içinde yaşadığım kültür dünyasında pek çok cesur insan olmasıyla suçluluk çeken pek az insan olması arasında bir ilişki kurulabilir. Ancak kendilerini çok cesur ve çok haklı bulan kültürler ve milletler, büyük cinayetler işledikten sonra, üzerinden yıllar da geçse, hiçbir suçluluk duymamaya devam edebilir.

Şimdiyse suçluluk duygusunun hiçbir nedeni olmadığını düşünüyorum. Bazıları doğarken suçluluk duygularıyla doğuyor, bazılarının payına ise bu duygudan hiçbir şey düşmüyor. Doğuştan hiçbir suçluluk duygusu edinmeyenlerin tek korkusu var: Cemaatten ayrı düşmek. Bunun için herkes gibi düşünüp herkes gibi yaşamak yeter. Suçluluk duygularıyla doğanlar ise işlemedikleri suçlarla da dertlenir, yalnız yaşar, yeraltından ve romanlardan hoşlanırlar. Sonunda onların asıl suçu, duydukları bu suçluluk duygusu olur. **'Allahım, ben bunu niye yaptım!'** demeye başladığımız zaman, daha yalnız ve daha zengin bir ruhsal hayat bizi bekler. Tasavvufla ya da Dostoyevski ile biraz ilgilenenler, derin ve zengin kişiliğin "Suçluyum," demekle kurulacağını bilirler.²

2 Orhan Pamuk, **Manzaradan Parçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

ÂŞIK KEMAL

Kemal Sadık Göğceli

Henüz, okuma yazma öğrenememiştir. Köyünde okul yoktur.

Anası, onun halk şairi olmasını hiç istemez, Kemal'in sazlarını kırar ya da yakar. Kemal, saz çalmayı öğrenemez. Oysa, "Bu ev, Abdale Zeyniki'nin diz çöküp destan söylediği evdir." diye övünülür o evde.

Kemal, hiç ayırdına varmadan, evin içindeki Abdale Zeyniki söylencesinden ve çevredeki halk şairlerinden etkilenir. Söyledikçe söyler.

Birgün Hemite'ye Torosların âmâ şairi Âşık Ali gelir. Sabaha kadar atışırlar. Bir Âşık Ali söyler, bir Âşık Kemal... Âşık Ali, bu çocuğu çok sever. 'Sen, bu yaşta bu kadar-san, sonunda Karacaoğlan gibi olacaksın.' der.

Adı Âşık Kemal'e çıkar. Ünü, Çukurova'da yayılmaya başlar.

Anası, karşı çıkar, onun türkü söylemesine. Nigâr Hanım, biricik evladı Kemal halk şairi olursa başını alır gider, yuvadan uçar diye düşünür.

Köylerinde, 'Zala'nın Oğlu' olarak bilenen babayiğit biri vardır. Nigâr Hanım'ı ve Kemal'i her zaman korur.

Zala'nın Oğlu, sonradan eşkiya olur. Bazı geceler, yanında beş eşkiya ile Kemallerin evine gelir, ona armağanlar getirir. Yumuşak, tatlı, güler yüzlü bir adamdır...

Zala'nın Oğlu'nu bir gün Toroslarda candarmalar çevirir ve beş kişisiyle birlikte öldürür. Kemal, bu acı haberi alır almaz uzun bir ağıt yakar. Anasına da söyler. Anası, ilk kez, oğlunun bir türküsünü sever. İlk kez şiir söylemesine ses çıkarmaz.

O günlerde köye bir çerçi gelir. Köylü kadınlara istediklerini veresiye verir, bir deftere yazar. Sekiz yaşlarındaki Kemal, çerçiye bu yaptığının ne olduğunu sorar. Çerçi, 'Yazıyorum.' der, 'Sonra, yazdığımı okuyorum, böylece kimin ne kadar borcu olduğunu unutmuyorum.' Hemite'de okuryazar kimse yoktur. Köyün imamı Fetah Hoca bile yazı yazamaz.

Kemal, anasının Zala'nın Oğlu üstüne türküsünü sevmesiyle öyle bir coşkuya kapılır ki... Bu coşku, belleğindeki ağıdı siler. Ertesi sabah uyanınca ağıdı tümüyle unuttuğunu anlar. Demek ki, unutmamak için yazmak gerekir.

Artık, sekiz dokuz yaşlarındadır. Arkadaşı Mehmet, Hemite'ye bir saat uzaklıktaki Burhanlı köyünün ilkokuluna başlamıştır. O da kararını verir. Okula yazılacak, üç ayda okuryazar olacak, bir daha da söylediklerini unutmayacak.

Üç ay sonra, artık gazete bile okur, dağlara taşlara, bulduğu kâğıtlara, duvarlara yazılar yazar.

İlkokulun son sınıfındayken, yukarı Toroslardan ünlü destancı Âşık Rahmi gelir. Bir gece Kemal'i onun karşısına çıkarırlar. Öğretmeni şair, folklorcu Abdullah Zeki Çukurova da oradadır. Âşık Rahmi'yle sabaha kadar atışırlar. Sabahleyin Âşık Rahmi, ona küçük bir saz armağan eder. Öğretmeni çok övünür, neredeyse kutsar öğrencisini. Âşık Rahmi der ki: 'İlkokulu bitirip de diplomanı alınca benim köyüme gel. Seninle birlikte bütün Anadolu'yu köy köy, kasaba kasaba dolaşır, destanlar, türküler söyleriz. Sen de yetişirsin.' Kemal'in, Karacaoğlan gibi bir âşık olacağından hiç kuşkusu yoktur.

İlkokulu bitirip de diplomasını alınca, tam bir ay ikilem içinde kalır Kemal. Ya Adana'ya ortaokula gidecek, ya da Âşık Rahmi'ye doğru dağların yolunu tutacak... Uykusuz geceler geçirir. Ve ortaokula gitmeyi yeğler.

Ortaokulu bıraktığı 1939'dan İstanbul'a gittiği 1951'e kadar onca işi arasında hiç bıkip usanmadan, yılmadan, halk anlatılarını derleme çabası içinde olur.

Çukurova'da sürekli dolaştığı, bir de köylülerle ilişki kurmayı iyi bildiği için, sözlü halk edebiyatı hazinelerinin yığın yığın durduğu o kapalı kutuyu açması kolay olur. Bir köye gittiğinde, Köroğlu anlatmakla işe girer. Köylü, 'Âşık Kemal gelmiş!' diye başında toplanır. Anlatıp bitirince, 'Şimdi de siz anlatın bakalım.' der. Ne anlatılırsa defterine geçirir. Sarı defterler, bloknotlar, çizgili okul defterleri, cep defterleri, anlatılarla dolar.

En çok ağıtlara önem verir. Kadınlar da nazlanmadan, bildikleri ağıtları birbiri ardınca Âşık Kemal'e söyler.³

3 Alpay Kabacalı, 'Bu Ktabın Öyküsü', Yaşar Kemal, **Sarı Defterdekiler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

"Yıllar sonra, anamın öldüğünde kasabaya gittim, sandığında sarı defterlerin olduğunu söylediler. Baktım, bir kısım derlemelerimdi bu sarı defterdekiler. Nasılsa candarmanın hışmından kurtulmuş, bir sandık köşesinde kalmışlardı. Aldım İstanbul'a getirdim. Temize çekmeye hiçbir zaman vaktim olmadı. Bir yanda romancılık, bir yanda başka işler bana bu olanağı vermedi. Aklıma geldi, Alpay (Kabacalı) tekerlemeleri, ağıtları okumuştum. Alpay'la bir iki deneme yaptık, Alpay benim el yazımı benden iyi çözüyordu. Bundan sonra sarı defterleri tümüyle Alpay arkadaşşıma armağan eyledim. 'Bu defterler her yönüyle senin,' dedim, 'İster sende olduğu gibi kalsın, ister çöz kitap yap, ne yaparsan yap.' Aradan çok geçmedi, Alpay, sarı defterdekileri daktiloya çekmiş, bana getirdi. Üstünde biraz çalıştık. Benim için bir mutluluk oldu. Hiç olmazsa bunlar kurtulmuştu."⁴

4 Yaşar Kemal, **Sarı Defterdekiler**, Hazırlayan: Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

12

Gazetecilik

Orhan Pamuk; mekteplidir. Gazetecilik bölümü mezunudur. Entelektüel bir uğraş olarak belirli bir süre, bazı gazeteler, dergiler adına söyleşiler yapar. Kar romanı için Kars'a, Sabah gazetesinin verdiği basın kartını kullanarak gider.

Yaşar Kemal; alaylıdır.1951-1963 arasında, ekmek parası için gazetecilik yapar. Cumhuriyet gazetesi için röportajlar hazırlar.

Orhan Pamuk; birçok gazetenin köşe yazarlığı teklifini reddeder.

Yaşar Kemal; köşe yazarlığını, roman yazmaya engel bir uğraş olarak gördüğü için hiç düşünmez.

YAŞAR KEMAL

Yaşar Kemal, Cumhuriyet gazetesindedir. Karşısında da Nadir Nadi vardır. Nadir Nadi'nin karşısındadır işte, Babıali'nin kralının... Ama saç sakal da almış yürümüş. Hani keşke biraz daha insan içine çıkacak kılıkta olsaydı ama neyse. Kahveler gelir, biter. Sonra bir daha gelir, onlar da biter. Bu ara uzun uzun Arif Dino'dan söz edilir. Yaşar Kemal patlamak üzeredir artık. Hadi! Hadi hikâyelerden söz etsek ya biraz da! Hani gazetecilerin şeytanydı bu Nadir Nadi? Aniden 'Bebek hikâyenizi okudum' der Nadir Nadi. 'Çok güzel ve zengin bir diliniz var. Hikâyenizi Cevat Fehmi Başkut Bey'e verdim. O da çok sevmiş, yakında tefrika edilecek.'

Cevat Fehmi Başkut, o dönem Cumhuriyet gazetesinin yazı işleri sorumlusudur.

Yaşar Kemal'in dili tutulmuştur sanki. Bir kelime çıkmaz ağzından. Nadir Nadi kurt adam, bu durumlara alışık besbelli: 'Cumhuriyet'e röportajlar yapmanızı öneriyorum. Bu Türkçe herkese nasip olmaz. Ne dersiniz?' Yaşar Kemal, heyecandan bayılmak üzere. Nadir Nadi devam eder: 'Kabul etmelisiniz genç dostum, sizin gibi iyi Türkçe yazarlar gazeteciliğe girmeli ki, Türkçemiz zenginleşsin. Lütfen kabul edin. Bu Türkçeyle ülkemizde çok şey yapacaksınız. Hikâyeniz de yakında yayımlanacak.'

Yaşar Kemal kekeleyerek gök gürültüsünü andıran sesiyle en sonunda anlamlı bir cümle kurmayı başarır: 'Nadir Bey, çok şaşırdım. Bunu hiç beklemiyordum. Ben... ben işsizim efendim. Gülhane Parkı'nda kalıyorum. Kılığım kıyafetim için...'

Nadir Nadi, Gülhane Parkı bölümünü duymazdan gelir. Kibar adam! Çarçabuk bir not yazıp: 'Aşağıya in!' der, 'Ziya Bey var orada, ona git bu kâğıdı ona ver, geriye gel.'

Yaşar Kemal Ziya Bey'i bulup kâğıdı ona uzatınca, Ziya Bey yerinden kalkıp Kemal'i kutlar. Kemal başının döndüğünü sanır. Ziya Bey gazetenin muhasebecisidir ve Yaşar Kemal'e bir tomar para verir. Kemal elinde bir tomar

paraya şaşkın şaşkın baka baka yeniden yukarı Nadir Bey'in yanına çıkar. 'Şimdi doğru Diyarbakır'a gideceksiniz. Diyarbakır'da benim bir sınıf arkadaşım var, oralı, senin hikâyenden, senden söz ettim ona, onu bul, Diyarbakır'da önemli işler oluyormuş. Sana yardım edecek... Hadi söyleyeceğin bir şey yoksa şimdi git bakalım.'

Sözü edilen arkadaş Vefik Pirinçcioğlu'dur ve Yaşar Kemal'e gazeteciliğinin ilk günlerinde çok yardımı dokunmuştur.

Yaşar Kemal, odadan çıkar. Bu ara Doğan Nadi'yle de tanışır. Ortada bir zaman boş boş dolaşip elindeki paralara bakar. Sonra aniden geri dönüp Nadir Nadi'nin odasına yeniden girer. Nadir Nadi sorar: 'Ne var gene, ne istiyorsunuz?'

'Efendim, bana bin beş yüz lira vermişler. Ben bu kadar parayı ne yapayım? Bana üç yüz lira yeter. Bir de ben bu parayı harcar da, siz de röportajlarımı gazeteye koymazsanız ben bu kadar parayı nasıl öderim?'

Nadir Nadi çingırlıklı bir kahkaha patlatır:

‘Bak delikanlı, sizi anlıyorum. Röportajları yayımlarsak sizi kazanırız. Yayımlamazsak, bir gazete bu kadar parayı kaybetmekle fazla bir şey kaybetmiş sayılmaz. Güle güle şimdi, Vefik’e selam söyle benden.’

13

Akademik Bakış

Orhan Pamuk'un **Yeni Hayat** ve **Kara Kitap** romanları üzerine aynı adı taşıyan kitaplar yayımlanır.

Yaşar Kemal'in romanları üzerine, genel kitaplar ya da romanlarıyla ilgili yazılar yayımlanır.

Orhan Pamuk'la ilgili 9 yüksek lisans¹ 1 lisans tezi hazırlanır. Bazı üniversitelerce, çok da önemseddiği '*fahri doktora*' unvanı verilir.

1 Bilkent Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gaz, Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi yüksek lisans; Balıkesir Üniversitesi lisans.

Yaşar Kemal'le ilgili 3 doktora, 1 yüksek lisans, ² 27 lisans ³ tezi hazırlanmıştır. Birçok üniversite tarafından '*fahri doktora*' unvanıyla onurlandırılır. Ancak, bütün bu yapıtlar, **Yaşar Kemal** için yeterli görülmez.

Orhan Pamuk, neredeyse her yapıtında intihalle suçlanır. Metinlerarasılık, **Orhan Pamuk** için vazgeçilmez bir yöntemdir.

Yaşar Kemal; intihal konusunda hiç kimseyle muhatap olmaz. Metinlerarasılık, Yaşar Kemal için pek bir şey ifade etmez.

Orhan Pamuk; Fethi Naci'nin en iyi 20 romancısı arasındadır.

Yaşar Kemal; Fethi Naci'nin, en iyi 10 romancısı arasındadır.

2 Halim Aydın; **Yaşar Kemal ve Jean Giono'nun Üçlüleri**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili ve Edebiyatı ABD, Ankara 1997.

Xénia Celnarova, **Avrupa Halk Edebiyatında ve Yakındoğu Edebiyatında Eşkıyalık Konusunda Benzer Çizgiler**, Bratislava Bilimler Akademisi Doğubilim Enstitüsü, Bratislava 1971. Çalışmanın bir özeti, Bratislava Bilimler Akademisi Yıllığı'nda yayımlanmıştır. Mehmet Bayrak, Eşkıyalık ve Eşkıya Türküleri, Yorum Yayınları Ankara 1985.

Ramazan Çiftlikçi, **Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1993.

3 Bilkent Üniversitesi 1 yüksek lisans; Çekoslovakta Prag Karl Üniversitesi 1; İstanbul Üniversitesi 1; Atatürk Üniversitesi 1, Fırat Üniversitesi 1, Gazi Üniversitesi 3, Ankara Üniversitesi DTCF 9 ve Çukurova Üniversitesi 11.

ORHAN PAMUK

Yazdığı kimi romanlardan dolayı **Orhan Pamuk**, (ç)alıntı iddialarıyla karşılaşır.

Yazarın **Kar** romanının **Dostoyevski'nin Ecinniler**'inden, **Benim Adım Kırmızı**'sının **Umberto Eco'nun Gülün Adı**'ndan ve ABD'li yazar Norman Mailer'in *Ancient Evenings*'ten; **Beyaz Kale**'sinin **16. Yüzyılda Türklere Esir Düşen Bir İspanyolun Anıları** ve Fuad Carım'ın **Kanuni Devrinde İstanbul** adlı kitaplardan (ç)aldığı biçimindeki iddialar, sadece **Pamuk**'u sevmeyen kitlelerce büyük yankı bulur.

Postmodern edebiyatın önemli temsilcilerinden biri olan **Pamuk**, düpedüz metinlerarası bir bağlam içinde hareket ettiği ve bunun özellikle **Kara Kitap** adlı yapıtında önemli bir örneğini verdiği görülmez ve bu metinlerarası bağlamı hiçe sayan nice yazı yayımları hakkında? *

Roman sanatının kaynağı Batı; bütün bu iddiaları hiçe sayarak, Türk edebiyatını onurlandıran en büyük ödülü **Pamuk**'a verir.

Orhan Pamuk'un, **Beyaz Kale**'yi, Pedro'nun *Zorunlu İstanbul Seyahati / 16. Yüzyıl'da Türklere Esir Düşen Bir İspanyolun Anıları* adlı kitaptan; **Benim Adım Kırmızı**'yı Umberto Eco'nun *Gülün Adı* adlı yapıtından, **Kar**'ı Dostoyevski'nin *Ecinniler*'inden alıntı-çalıntı yaparak yazdığı söylenir. **Murat Bardakçı**, Amerikalı yazar Norman Mailer'in *Ancient Evenings* romanıyla **Benim Adım Kırmızı** arasında benzerlikler bulur. **Ahmet Yıldız**, 'Roman Yazma Teknikleri için Bir Örnek Kitap: Beyaz Kale'yi yazar ve **Yalçın Küçük**, Şebeke'de 'şunun şu kitabında bu var, Orhan Pamuk'ta da var, öyleyse çalıntıdır' şeklinde birtakım çıkarımlarda bulunur. **İbrahim Kiras**, Beyaz Kale ile Pedro'nun *Seyahati* arasındaki benzerlikleri **Bardakçı**'dan önce saptayıp yazdığını söyleyerek, bu ülkede çalıntı iddiasının bile çalındığını belirtir. **Leylâ Erbil** bir söyleşisinde, Karanlığın Günü adlı romanındaki 'apartman karanlığı', güvercin sığınağı, apartman aydınlığı, boşluk, hiçlik imgeleriyle işlediği ana temanın, Kara Kitap'ın 'Apartman Karanlığı' adlı bölümünde, oranın güvercin pisliğiyle doldurularak apartman karanlığı değil bir 'kule' idi şeklinde anlatıldığını söyler.

Hilmi Yavuz ise Pamuk'un çalıntı yapmadığını, metinlerarası yöntemi kullandığını yazar.⁴

4 Nilay Özer, **Dosya Editörü Yazısı**, yasakmeyve, S.: 8, Mayıs-Haziran 2004.

YAŞAR KEMAL

"İnce Memed 43 dile çevrildi. Fransa'da 100 - 150 yazı çıkmış. Türkiye'de 1 milyondan fazla sattı. Saksak onunla ilgili çıkan yazı tahmin edemeyeceğiniz kadar az. Niye benim ülkemde benim kitaplarım hakkında yazılmıyor bilmiyorum. Belki başka yazarlar hakkında da çıkmıyordur. Nâzım Hikmet dünya çapında bir şiir yazmış. Türk dilinde bir şiir dili yaratmış ve hepimizi etkilemiş Türkçesiyle. Başka bir ülkede olsa Nâzım Hikmet şiiriyle ilgili en az 50 araştırma 50 de eleştiri kitabı çıkardı. Ama bizde ağırlık onun kaç kadına âşık olduğı. Kimseyi de suçlayamıyorum, bu ülke böyle n'apalım..."⁵

5 Filiz Aygündüz, **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, Milliyet, 10 Mayıs 2002.

14

**Çeviri
ve
Türkçe**

'Orhan Pamuk'un kitapları yabancı dilde daha iyi durur.' Çünkü, şiirsizdir. Orhan Pamuk'ta yer yer çeviriyi anımsatan bir üslup görülür.¹ Hatta, romanlarını ilkin İngilizce yazdığı söylenir.

Yaşar Kemal'in kitapları yabancı dile zor çevrilir. Çevrilince de değerinden çok şey kaybeder.' Çünkü, satır aralarında gezinen lirik bir şair vardır. Ona göre roman, 'imge yaratma'dır.

¹ Andrev Mango, 'Yeni Hayat sanki İngilizce düşünülüp Türkçe yazılmış gibi' der. Aktüel, S. 190, Serhan Yegid, 'Orhan Pamuk Depresyonu Yakaladı', 23 Şubat-1 Mart 1995.

Orhan Pamuk'un 6-7 yıl dünya basınına makaleler yazacak kadar İngilizcesi vardır. Romanlarının çevirisiyle doğrudan ilgilenir. **Orhan Pamuk**'un ayrıldığı eşi **Aylin Türegün** de Amerika'da doktora yapacak kadar iyi İngilizce bilen bir edebiyatçıdır.

Yaşar Kemal'in eşi **Tilda Serero** aynı zamanda onun yabancı dilidir. On yedi romanının İngilizceye çevirir. ² Bir Musevi olan eşi, cenazesinin Teşvikiye Camii'nden kaldırılmasını ister.

² İngilizce çevirilerinin tümünü –ilk çeviri hariç- Tilda Kemal, Fransızca çevirilerini de Münevver Andaç yapar. Güzin Dino'nun da çevirilerini düşündüğümüzde, Yaşar Kemal'i dünyaya üç kadın tanıtmıştır bir anlamda.

Orhan Pamuk'un romanları anlatım bozuklukları açısından zengin (!) örnekler sergiler.

Yaşar Kemal'in romanları, Türkçe açısından doğru anlatım örnekleridir.

ORHAN PAMUK

ORHAN PAMUK'UN 'YABANCI AŞKI':
KİRAN DESAİ**"Orhan'ın kitaplarının
tamamını okumadım"****Etrafınız yazarlarla çevrili. Anneniz
Anita Desai, sevgiliniz Orhan
Pamuk... Gündelik hayatı nasıl
değiştiriyor bu durum?**

Annemin yazar olması büyük bir şans oldu benim için. Yazmaya başladığımda her şey o kadar tanıdık ki; genellikle genç yazarların boğuştuğu hiçbir şeyle uğraşmadım. Yazma ritmi, disiplin, alışkanlıklar, hepsi zaten bende vardı. Şimdi hayatımda ikinci kez böyle bir şans yaşıyorum. Orhan'da da bu ritm var. Ama o bugüne kadar karşılaştığım en çalışkan yazar. Bu kadar obsesif ve sıkı bir şekilde çalışan bir yazar görmedim.

**Orhan Pamuk kitabın çevirisini
okudu mu? Türkçede sesinizi
bulmuş musunuz ona göre?**

Orhan çeviriyi çok beğendi. Dilin ahenginin ve mizahın olağanüstü bir şekilde çevrildiğini söyledi.

**Sizin iki kitabınız var, tahmin
ediyorum Orhan Pamuk ikisini de
okumuştur. Peki siz onun
kitaplarının hepsini okudunuz mu?**

Eyvah, çok kötü bir soru! Hayır, okumadım. Çoğunu okudum diyelim.

Hangisi favoriniz?

"Kara Kitap".

*Orhan Pamuk, Hintli yazar
Kiran Desai'yle birlikte...
Desai'nin ödüllü romanı
Kaybın Türküsü Can
Yayınları'ndan
çıkar.*

*Orhan Pamuk, âsık olduğu
kadın için, "Kiran, kendimi
dünyanın herhangi bir
yerindeyken de 'evde'
hissettiriyor." der.*

*Türk edebiyatını Nâzım
Hikmet'le tanıyan Kiran
Desai; Orhan Pamuk'la
Yasar Kemal'in sohbetinden
çok etkilenir.*

CORNELIUS BISCHOFF: "ORHAN PAMUK'UN TÜRKÇESİ PEK İYİ DEĞİL"

Bir etkinlikte Yaşar Kemal'in kitaplarından alıntılar yapan Bischoff, 'Orhan Pamuk'un sinemayla ilgili bazı öykülerini çevirdim. Orhan Pamuk, Nobel Edebiyat Ödülünü hak etmiş bir yazar. Yani, ona politik nedenlerden dolayı ödül verildiğini zannetmiyorum. Yaşar Kemal ile Orhan Pamuk arasında çok iyi bir dostluk var. Orhan Pamuk, ödülü aldıktan sonra Yaşar Kemal kendisini arayarak tebrik etti. Ben yine de Yaşar Kemal'in eserlerini daha çok tercih ediyorum. Türkçeyi çok iyi kullanıyor, Orhan Pamuk'un Türkçesi pek iyi değil'der.

Yaşar Kemal'in son kitabı 'Ada Hikayeleri IV'ü de Almancaya çevireceğini söyleyen Bischoff, özellikle son dönemlerde Türk edebiyatının dünyada daha iyi tanınmaya başladığını ve yurt dışında daha fazla arandığını belirtir.³

3 Hamburg'da 1928'de doğan ve 2. Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da Saint George Avusturya Lisesi'nde okuyan Cornelius Bischoff, ailesiyle birlikte bir süre Çorum'da yaşadıkdan sonra, İstanbul'a gider; Saint Michel Fransız Lisesi ve İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirir.

Bischoff, 1978'den bu yana edebiyatla uğraşır ve Türk edebiyatından çeviriler yapar. Çetin Öner'in 'Gül-ibik' romanının çevirisiyle 1978'de Padua Üniversitesi Şeref Ödülünü kazanır.

YAŞAR KEMAL

Eşi Tilda Hanım'la

YAŞAR KEMAL'İN 'YABANCI DİLİ' THİLDA SERERO, NEDEN, 'SAKLI BİR KAHRAMAN'DIR?

BİR: Çünkü; **Thilda Serero**, mükemmel çevirileri ve çevresiyle **Yaşar Kemal**'i uluslararası arenaya taşıırken o yıllarda genç bir yazar olan **Orhan Pamuk**'a da çokça yardımı olan bir kadındır.

“Nobel’e yıllardır aday olan Yaşar Kemal’in, “Nobel alan ilk Türkiyeli yazar” olma hakkını kendinde gördüğü bir sır değil...

Yıllar önce eşi Tilda’nın mükemmel çevirileri ve çevresi Yaşar Kemal’i uluslararası arenaya taşıyordu... O yıllarda genç bir yazar olan Orhan Pamuk’a Tilda’nın çok yardımcı olduğu söylenir.

Sonraları Pamuk’a çok yardımcı olacak uluslararası yayıncılar ve lobilerle ilk bağlantıların Tilda’nın etkisi ve gücüyle yapıldığı anlatılır.

Gün geldi Tilda’nın bağlantılarıyla genişlemeye başlayan dar patika yol, eşi Yaşar Kemal’i değil, genç Orhan Pamuk’u Nobel Edebiyat Ödülü sahibi yaptı.”⁴

İki: Çünkü; **Thilda Serero**, edindiği bilgiyi; yaratıcılığı ve yeteneğiyle harmanlama yetisine sahip, sabahlara kadar üç dilden çeviriler yapan, Zülfü Livaneli’nin deyişiyle ‘Yaşar Kemal’in kuğusu’ olan; işine saygılı aristokrat bir şehirli kadındır.⁵

Üç: Çünkü; **Thilda Serero**, köyden gelmiş, doğal yeteneğini yaratıcılığıyla birleştirmeyi öğrenmiş, büyük bir yazarla el ele vererek, geceler boyu çalışarak, onlarca yılda yazılmış dünya edebiyatının en görkemli eserleri arasında kabul gören o büyük romanları, yabancı dillere çevirip onları evrensel kültürün bir parçası haline getirme uğraşı veren; ancak yaşadığı sürece pek anlayışamayan bir kadındır.

“Sen babası Van’dan göçmüş bir Kürt çocuğu ol. Sen dokuz yaşındayken, gözlerinin önünde babanın öldürülüşüne şahit ol. O anda dilin tutulsun. O anda korkulara gark ol, artık sıra bana geldi korkusuyla on iki yaşına kadar dilsiz yaşa. Sen ilkokuldayken bu yüzden hiç tahtaya kalkma. Sabahlara kadar ‘yüreğim yanıyor’ diye kendi kendine inle dur. Adana’da işlere gir çık, ırgatlık yap, şoförlük yap, bekçilik yap, âşık olup türkü söyle, cenazelerde ağıt yak, tarla bekle, bağ sula, dayak ye, horlan; sonra büyük şehre ayak bas, İstanbul’da havagazı memurluğu yap, İstanbul evlerini mutfak mutfak gez, arzuhalcilik yap, gazetecilik yap, hapis yat, Babıali’de ‘Kürt Kemal’, ‘Ayı Yaşar’ diye aşağılan, sonra da gel başımıza dünyanın en

4 Reha Muhtar; **Orhan Pamuk, Yaşar Kemal hakkında niye konuşmuyor?..**, Vatan, 2 Eylül 2008.

5 Zülfü Livaneli; **‘Kuğunun Ölümü’, Sevdalım Hayat**, 21. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007.

büyük romancılarından biri kesil, yoksul Kürt olarak Türkçeyi hepimizden güzel kullan, milyonlarca insanı etkile, Fransız devlet başkanları sana nişanlar versin, dünya edebiyat çevrelerinde saygın bir isim edin, Nobel adayı olarak adın telaffuz edilsin ve hepsinden önemlisi memleketimizi dışarıya jurnal et ve başın belaya girmesin... Olacak şey mi? Unutma bütün bunları o Musevi karına borçlusun. Karın Musevi olmasıydı eğer, bunların hiçbirini rüyada bile görmezdin. Arkanda güçlü bir Yahudi lobisi olmasaydı bugünkü ününü hayal bile edemezdin. İşte bu mantık, Yaşar Kemal ve Tilda Kemal'i hep horladı, aşağılamaya çalıştı, başarılarına gölge oldu. Tilda Kemal, ölünceye kadar bu haksızlığın acılarıyla yaşadı. Ve en çok aydın bildikleri, kendi yanında sandıkları, görünce yaltaklanan, arkasını dönünce çekiştiren yarı aydın insanların suçlamalarına üzüldü. İnsanın içini en çok dost bildiğinin ihaneti acıtır çünkü.”⁶

DÖRT: Çünkü; **Thilda Serero**, Âşık Veysel'e, Yaşar Kemal için “**Aldı Tilda'yı-Fethetti dünyayı**” dedirten bir kadındır.

BEŞ: Çünkü; **Thilda Serero**, her 14 Temmuz'da Fransız İhtilali'ni kutlayan, insan hakları için atılan her adımı sevinçle karşılayan, Ant ve Ararat Yayınları'nı ayakta tutan; objektiflere poz vermekten özellikle kaçınan, ölüm haberi için gazetelere fotoğraf bulmakta sıkıntı yaşatan; sevgisini göstermeyen, ama hissettiren; duyguları derin; sosyeteye de karışmayan, küçük, samimi toplantıları seven; bir perdeyle, bir kumaş parçasıyla evini güzelleştirmeyi bilen; sade giyinen; tutarlı prensipleri olan bir kadındır.

ALTI: Çünkü; **Thilda Serero**, Yaşar Kemal'le evlendiklerinde altı yedi yaşlarında olan oğlu Roje'yi evlat edinen Yaşar Kemal'in Roje adını Raşit olarak değiştirmesini anlayışla karşılayan bir kadındır.

YEDİ: Çünkü; **Thilda Serero**, ölümünden sonra yayımlanan *Karınca'nın Su İçtiği Yer* romanını Thilda'ya ithaf eden Yaşar Kemal'in: “*Thilda, bu kitabı yarıya kadar okumuştun. Çok sevdiğin yerler vardı. Kitaplarım hakkında çok konuşmazdın, methetmezdi. Seneler sonra bir gün bana, ‘En iyi kitabın Binboğalar Efsanesi’ dedi. Ben de ‘Haklısın bana da öyle geliyor’ dedim. Thilda, bu kitabı çok sevmişti. Öldükten sonra bu bana bir çeşit vasiyet gibi oldu...*” diyerek özlemle andığı bir kadındır.

6 Muhsin Kızılkaya; *Yaşar Kemal'in Yabancı Dili Öldü*, Kuyruktan Uyruğa, Sel Yayınları, İstanbul 2005.

SEKİZ: Çünkü; **Thilda Serero**, Yaşar Kemal'in romanlarını çevirmekle kalmayan, yayınevleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde de Avrupa ülkelerinde daha hızlı tanınmasını sağlayan; bunda aristokrat ailesinin olduğu kadar entelektüelliğinin de payı olan, etkili eleştirmen kimliğiyle eşinin romanlarını ilk elden eleştiren bir kadındır.

DOKUZ: Çünkü; **Thilda Serero**, Mehmet Uzun'un tespitiyle "...geri kalmış bir Müslüman ülkenin diliyle yazılmış, hiç bilinmeyen bir edebiyatı -hem de olağanüstü güçlü bir dil ile- dünyaya taşıyan"; Avrupalı birçok yazar, Yaşar Kemal yayıncıları ve birçok çevirmen için Yaşar Kemal'in İngilizce çevirilerini, "Shakespeare tadında, olağanüstü güzel" kılan bir kadındır.

ON: Çünkü; **Thilda Serero**, cenezesi, Teşvikiye Camisi'nde, 'Hatun kişi niyetine' denilerek kılınan namazla kaldırılan, **Yaşar Kemal**'in her ayın 19'unda, Zincirlikuyu'daki mezarına gidip bütün mezarı çiçeklerle donattığı, her yanına beyaz ve pembe çiçekler ektiği bir kadındır.

Yaşar Kemal; Thilda Serero için şunları söyler: "Aşk meselesi, karı kocalık Thilda ile aramızda ikinci derecedeydi. Müthiş bir arkadaşlıktı bizimkisi. Onunla arkadaşlığımız her şeyden daha üstündü. Anlayarak, düşünerek, yeni bir hayat kurarak sevdik birbirimizi. Ölümüne yakın doktorlar, ne söylerseniz anlar demişti. Ona, 'Biz namuslu yaşadık Thilda,' dedim. Anladı. Ben istediğim kadar âşık olabilirdim, istediğim kadar kadın arkadaşım olabilirdi. Thilda'nın öyle kıskançlıkları yoktu. Acırdı üstelik bana. Bir sürü kadın arkadaşım vardı, başka türlü de olsa Thilda bir şey demezdi."

Yaşar Kemal, Thilda Hanım'ın 19 Ocak 2001'de ölümünden sonra, 1 Ağustos 2002'de, Zülfü Livaneli'nin tanıştırdığı Ayşe Semiha Baban'la evlenir. Thilda Serero adına bir çeviri ödülü verilmesini önerecek kadar 'dost' bir insandır Ayşe Hanım.

15

Cümle

Orhan Pamuk'un, 'Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti.' dışında Orhan Pamuk'un dediği gibi ile başlayan pek fazla cümlesi yoktur.

Yaşar Kemal'in 'Ak kâğıt üstünde tanıyın beni,' 'O iyi insanlar, o iyi atlara binip gittiler.' gibi halkın diline yerleşmiş yüzlerce cümlesi vardır.

16

Yazı ve Söz

Orhan Pamuk; 'yazı'dır. Yazı, onun için bir oyun, bir kurmaca, ustalıkla okura sunulan bir gösteri, bir eğlence, bir haz nesnesidir.

Yaşar Kemal; 'söz'dür. Söz, onun için yaşamak ve yaratmaktır. Yaşadığını, özlediğini, duyduğunu, kanına işleyeni yaratmaktır.

Orhan Pamuk; ‘yazı’ının bulgucusudur. Batı’dan öğrendikleriyle bizdekileri buluşturup içli, içtenlikli dünyalar yaratır. Başkalarını yarattıklarından renk alarak, ışıkları hissederek, öykülerini dinleyerek kendi sesini bulma yolculuğuna çıkar. ‘Yaratıcılığın yüzde sekseninin alınteri olduğunun bilincindedir.’

Yaşar Kemal; ‘söz’ün büyücüsüdür. ‘Bir düş dünyası, bir anlatma dünyası kurmak, bu dünyayı sözle gerçekleştirmek ister.’ Söz, onun için sonsuz gücü olan büyük bir evrendir. Kendi sesini bulma yolculuğunda ilk durağı ‘ağıtlar’dır. Dinlemek ve derlemek yaratıcılığını besler.

'Yazı'lı kültüre uzak duran, her tür yeniliğe direnen ortalama okur için **Orhan Pamuk** oldukça soğuktur. Çünkü, **Orhan Pamuk**'u anlamak için sadece okumak yeterli değildir.

Ağıt toplumu kimliğini yitirmeyen bir ülkenin 'söz'el kültüre yakın ortalama okuru **Yaşar Kemal**'e daha sıcak bakar. Çünkü, **Yaşar Kemal**'i anlamak için okumak yeterlidir.

17

Yazma Biçimi

'Orhan Pamuk; *ilham gelmesi için evinin salonunda volta atar.'* Mutlu olabilmesi için her gün bir süre edebiyatla ilgilenmesi gerektiğini düşünür.

Yaşar Kemal; *eski bir alışkanlığı sürdürür, yani 'mahpushane voltası' atar.* Mutlu olabilmesi her gün birkaç dostuyla sohbet etmesi gerektiğini düşünür.

'Orhan Pamuk; *bir cümle yazar, okur beğenmez, yırtıp atar, sonra yeniden yazar.'* Her gün on saate yakın odasına kapanıp iyi bir yarım sayfa yazının izini sürer.

Yaşar Kemal; daktilonun tuşlarına savaşı gibi vurur. Gürül gürül yazar. Bir oturuşta birkaç destan sayfası çıkarır. İnce Memed'i buz gibi bir evde üç ayda bitirir.

Orhan Pamuk; evini bir tür 'fildişi kule' olarak görür. Çok memnun olduğu bu 'fildişi kule'den her 4- 5 yılda, bir romanla iner. Bir cümle için onlarca kitap okuduğu olur. Yazdıklarının belki yirmi katı, buruşturup attığı kâğıt vardır.

Yaşar Kemal; evinin salonunda, kitaplığında tur atarak 24 saat roman düşünür. Romanlarını, ayaküstü kurgular, yürürken biçimlendirir, içine sinmeyen bir metinle aylarca savaşı. Bebek öyküsünü dokuz kez yazar; Yusufçuk Yusuf romanını dokuz ay cebinde taşır. Demirciler Çarşısı'nın ilk kırk sayfasını yirmi kez elden geçirir.

Orhan Pamuk; romanlarını bloknotlara yazar. Bloknotların ilk okuru, İletişim Yayınları'nın dizgicisi Hüsnü Abbas'tır.

Yaşar Kemal; romanlarını daktiloda yazar. Yazdıkları, doktor arkadaşı İbrahim Kıray ve doktor hikâyeci F. Celalettin Göktulga tarafından gözden geçirilir.

Orhan Pamuk; açıklar, tartışır. Türkiye'nin eleştirel **fotoğrafını** çekerken edebiyat dışı okuru da kıskırtır.

Yaşar Kemal; betimler, öyküleştirebilir. Toplumsal yapının eleştirel resmini yaparken edebiyat dışı okuru düşündürür.

ORHAN PAMUK

‘İŞİN SIRRI, YAZDIĞINI YIRTIP ATABİLMEKTİR’

Eskiden ben geceleri çalışırdım. Bütün şehir uyurken... Sabah 4’e kadar... Tam 4’te uyurdum. Bu 16 yıl böyle sürdü. Pek çok romanımın en iyi sayfalarını gece yarıları tam sessizlikte yazmışımdır. Fakat bir gün bir kızım oldu, okula gitmeye başladı ve benim de bütün hayatım değişti. Her sabah onunla birlikte 7’de kalkıp okula yürümeye başladım.

Okuldan benim ‘yazhane’m aşağı yukarı 15 dakika... İstanbul’un en güzel bölgesinden, Beyoğlu’nun arka sokaklarından, Ceneviz havasının Levanten rüzgârlara karıştığı eski Rum apartmanlarının arasından, Ermeni kalfaların yaptığı binaların önünden geçerek, o gün yapacaklarımı planlayarak ve erken kalktığım için kendimden memnun olarak, sabahın sessizliğini, şehrin ilk kokularını, daha ısıtmayan güneşi hissederek, sokağı ezbere bilen ayaklarım, beni yoluna almış bir ada eşeği gibi yazıhaneme getirir.

Eskiden geceleri çalıştığım için şehrin karanlığını, gecesini bilirdim. Kimi zaman gece yazının başından kalkardım, Nişantaşı’nda, gece de açık olan sandviççilerden bir şeyler alırdım. Gece yarıları şehrin sokaklarına çıkan orospuları, arabaları, ne olduğu belirsiz, bağıra çağıra geçen çöp ve polis araçlarını, gece yarısı piyasaya çıkan köpek çetelerini tanırdım.

İstanbul’un gece sessizlikleri, neon lambalarının ancak gece fark edilen çıtırtısı, bir yerde bir kedinin devirdiği bir kutu, tek tük çöpleri karıştıran ve gündüzleri asla göremeyeceğiniz garibanlar... Bunlar romanlarımda çok yer almıştır. Sebebi benim de geceleri 4’lere kadar oturmam ve kimi zaman o saatte, yazıhanemden çıkıp eve dönmemdi. Fakat kızım doğunca İstanbul’un bu gece hayatı kapandı. Romanlarıma daha çok sabahlar hakim olmaya başladı.

Yaptığım ilk iş kahvenin başına koşmaktır. Sabahları fazla gazete okumam. Şöyle bir bakarım o kadar... Öyle gerinip yataкта vakit geçirmekten hiç hoşlanmam. Baskına uğramış asker gibi, kedi gibi kalkarım ve 8 dakikada kahvaltı sofrasında olmayı tercih ederim. 16 dakikada da evden çıkarım. Gazete okumam. Çünkü bu tempomu böler. Ülkesinin dertleriy-

le ilgilenen roman yazarının maneviyatını, moralini bozar gazete... Güne kötü başlamasına neden olur.”

Terbiye edilmiş bir makine gibi yazının başına geçerim. Bazı törencikler, bazı kurallar, ezberlenmiş alışkanlıklar beni disipline eder. Okurlarım hep ‘Nasıl iyi yazılır?’ diye sorarlar. Benim buna cevabım şudur: Yazarlık çok disiplinli bir iştir. Yüzlerce kuralınız olacak. Bunlar sizi çalışmaya itecek. Geleceksin. Kahveni yapacaksın. Ve küçük törencikler başlayacak. Neler onlar? Masa üzerinde kahven, küçük kâğıtların, yapılması gereken işlerin olur. Telefonu kaparsın, kendi kendine volta atarsın. Masanda otursun. Seni çalışmaya zorlayacak şeyleri yaptıkça mutlu olursun. Onların mutluluk olduğuna inanırsın. Bu bağlamda disiplin ya da kurallar dışardan bakıldığında saçma gibi görünür ama aslında o törenlerden çok, o törenlere boyun eğmek önemlidir. Yazarlıkta da benim dışarıdan saçma gözükebilecek törenlerim, alışkanlıklarım aslında beni bütün gün, sayfaya boyun eğmeye, yazıya hürmete sevk eder.

Bir anlamda kendimi kurallarla döve döve, kendimi ite ite, terbiye ede ede yazar yapmışımdır. Böyle yazar olunur. Yazarlığı gösterişli jestler, büyük dramatik hayatlar sanıyorsanız, bundan bir an önce caymanız lazım. Küçük bir odada, kendi kendinize, küçük alışkanlıklarınızla iğne ile kuyu kazarak ve aslında bütün gün bir sayfaya bakarak ve bunu yapmayı severek, hayal gücünüzü işleterek yaşamayı göze alabiliyorsanız, yazarlık serüvenine girişebilirsiniz.

Yaptığım ilk iş, Hemingway’in öğüdüyle, önceki gün yazdıklarımı okumaktır. Bu beni hem romanımın havasına sokar hem de yazdıklarımı yeniden değerlendirme şansı verir. İyi mi, kötü mü olduğuna hemen karar veririm: Gaddar bir günümdeysem hemen cart curt yırtar atarım. Bu yüzden de telli dosyalara yazarım.

Elimi korkak alıştırmamışımdır, yırtmak en büyük eleştiridir. Eleştirilenler bizim kitaplarımız çıktığı vakit, kenarından, köşesinden en fazla ‘kemirebilirler’ ama biz yazarlar, onlar bizi öldürmesin diye daha başta cart diye yırtarız. Yazarlığın temel sırlarından biri yırtıp atmak, biraz daha iyi bir sayfaysa silip değiştirmektir.

Bütün mesele odur işte: İlk cümleye başlayabilmek... O güne iyi başlamak, o günün ilk cümlesini bir an evvel yazabilmek... Yine üstadımız Hemingway'in çok güzel bir öğüdü vardır bu konuda: 'Akşam gün biterken yazılacak iyi bir cümle yazarsa onu yazmayın. Onu ertesi sabaha bırakın ki, sabah hemen yazmaya başlayabilesiniz' der. Buna uymuşumdur. Yani 'Ahmet kapıyı açtı, elinde tabancası vardı. Korkuyordu' cümlesi hazırsa onu yazmam, ertesi sabaha bırakırım. Sabah da, önceki gün yazdıklarımı okuyup hemen o cümleyi oraya oturturum.

Genellikle beş-altı cümle yazdıktan sonra takılırım. Çünkü o bana çok gelir. Çok yazdığımı göre mutlaka bir yerde gevşeklik yapmışımdır. Kötü bir şey yazmışımdır. 'Dur şunu yeniden okuyayım' derim. Okurum. Mutluluktan ve bu gerginlikten ayağa kalkar, yürümeye başlarım. Bütün gün yaptığım asıl iş budur işte.

Volta atarım, ben hapiste yatmadım; ama Türk edebiyatından ve filmlerden volta atmayı bilirim. Birçok Türk yazar hapislerden yetiştiği için volta atarak çalışmıştır. Benim günümün çoğu da sayfa üzerine bir şeyler yazmakla değil, volta atmakla, yani evin içinde disiplinli bir şekilde bir yerden bir yere hızlı hızlı gidip gelmekle geçer. Bir koridor voltam vardır, uzun. Bir de salon voltam vardır, daha kısa... Karıştıra karıştıra günü doldururum. Volta atarken romanıma bundan sonra girecek isimleri düşünürüm, onların etrafında yürüdüğümü düşünürüm. Cümleyi içimde hissetmişimdir. Onu yazmak için büyük bir istek duyarım.

Matematik problemi çözen bir lise öğrencisi gibi bir buzdolabını karıştırırım, bir yazı okurum. Kafam dinlenir. Sonra kafamın orduları tekrar toparlanmaya başlar. Tekrar bir ağaç sallanır. Tekrar volta... Zaman böyle geçer. Yazma sürem kısıtlıdır. Vaktimin çoğu onun etrafında orduları toplamak ve düşünmekle geçer.

Artık ne yazık ki eskisi kadar heyecanlanmıyorum. Eskiden mesela 'Cevdet Bey ve Oğulları'nı ilk defa vitrinde gördüğümde ne kapağını biliyordum ne de nasıl dizildiğini... Şimdi ise itiraf edeyim, her şeye karışıyorum. Ukalılığımla kapağa da içeriğine de karışıyorum. O yüzden de kitabı elime aldığımda hiç şaşırıyorum. Bu sefer hayret eden kızım oldu. 'Benim Adım Kırmızı'yı kızıma ithaf etmiş, kahramanına da onun adını

vermiştim. Bir gün bir kitapçıda el yazısı ile 'Orhan Pamuk'un yeni romanı çıktı' yazısını görmüş. Telaşla bana telefon etti. 'Baba kitabın çıkmış, gördüm' dedi. Sevinerek zıplamaya başlamış. Artık yeni kitap heyecanımı kızıma devrettim.

Masamdaki mide ilaçları yazarlığımın küçük törenlerinden biridir. Yazarken ara sıra ağzıma bir tane mide ilacı atarım. Cümle istediğim gibi olmamışsa midemde asit salgılaması artar çünkü... Bir hap belki midemin işine yaramaz ama kafama yarar.

Yıllarca sigara içtim, gittikçe de çok içiyordum, bir elimde sigara, bir elimde dolmakalem vardı. Ve bundan korkmaya başladım. Ölümüne dörtlüye gittiğimi fark edip sigarayı irade ile bıraktım. Ama kahve içmeye devam ediyorum. O da bir küçük törenciktir. Masamdan kalkarım, kahveyi bastırırım. 'Kara Kitap'ta da yazdığım gibi, sabırsız adamın anlamsızca buzdolabını karıştırmaması, sanki birisi yeni bir şey koymuş gibi, boş boş içine bakması, tekrar yürümesi, tekrar kahve makinesi, bütün bunlar yazarın vazgeçilmez alışkanlıkları, günlük törenleridir.

Geçen yaz ıssız bir adadaydım ve günde 12 saat çalışıyordum. Çok da memnundum. Adaya çekildiğim zaman romanımdan başka bir şey düşünmem. Kimse beni aramaz. Beni görmez. Telefonları başkası açar. Dünyadan kopmuşumdur. Ama o zaman insan kafası, ruhu bir lokomotif şekli alır; hızla yeni fikirler üreterek, fikirleri birbirine katlayarak, zincirleri birbirine birleştirerek durmaksızın düşünür. Yazacağım şeyler, ben olurum; kitap sanki bana dönüşür. Düşüncelerle birleşirim.

Sabah kalkar duşa girerim, her yerime su değil, romanın düşünceleri akar, denize girerim, sırt üstü yatar düşünürüm. Sanki deniz, romanımın bir parçası olmuştur. O zaman verimliliğim olağanüstü artar.

Gece 9.30'da yatıp, sabah 3.30'da kalkıyordum bir dönem... Sabah 10'a kadar yalnızca kahve içerek ve olağanüstü yazıyordum. Böyle sessiz bir ortamda sanki bütün dünya sana 'Yaz artık. Yaz' diye bağırır, 'Görüyorsun. Bir zamanlar zor zannettiğin şey ne kadar kolay' der. Doğa da hayat da basittir. Her şey yalındır, her şey senin yazman içindir ve siz yazmaya devam edersiniz.

Kartuşlu dolma kalem kullanıyorum, boş kartuşları da saklıyorum, tıpkı bir avcının boş kovanları saklaması gibi... Çünkü kartuşu boşaltmak, bana çok yazdığımı, yol aldığımı gösterir. Yazım, düzeltile düzeltile biraz arapsaçına döner. O haliyle yayınevine yollarım. Şimdi daha 'ünlü' bir yazar olduğum için yayınevindeki arkadaşlar sağolsunlar nazımı çekiyorlar. O el yazısı sayfaları İletişim Yayınları'nın Avrupa şampiyonu dizgicisi Hüsnü Abbas dizer. En okunmaz yazımı okur ve çok büyük süratle yazar. Bazen ben yazmasam bile onun romanı iyi yazdığını hayal ederim.

Romanın bir de bilgi edinme süreci vardır. Mesela 'Benim Adım Kırmızı' için ben ta 1990'da kütüphaneye girmişim. Defterimin ilk sayfasında şu not var:

'1 Haziran 1990... İran ve Türk minyatür sanatı üzerine bazı kitaplar istedim. Kitapları kütüphane memuru raflardan bulup getirmeye gitti.'

Masada beklerken kendi kendime bu notu almışım. O gün kitapları okumaya başladım ve roman tam dokuz yılda çıktı.

Müzikle, aşk ve nefret ilişkim var, müzik benim için bir teselli aracı... Diyelim ki hayatta yenilmişimdir, kederliyimdir, işler istediğim gibi gitmemiştir; o zaman müziği açarım. Müzik beni dertlerimden uzaklaştırır. Teselli eder.

20 senedir yazıyorum. Yazdığım sayfa sayısını topladım, böldüm, çarptım, hesabıma göre senede 300 güne yakın çalışıyorum ve 170-180 sayfa yazıyorum. Demek ki ben aslında günde 0,75 sayfa yazıyorum. Bir sayfa yazamıyorum ama bütün günüm burada geçiyor. Tabii bazen şöyle oluyor: 15 gün uğraşıp 10 sayfa yazıyorsunuz, sonra hepsini çöpe atıyorsunuz.¹

¹ Can Dündar, 'İşin Sırrı, Yazdığını Yırtıp Atabilmektir', Milliyet, 15 Ekim 2006.

Can Dündar'ın Notu: "Nobel ödüllü Orhan Pamuk'la yıllar önce TV için bir röportaj yapmış ve nasıl yazdığını anlatmasını istemiştim. "Yazıhane"sinde uzun uzun anlatmıştı. Kendisi için olduğu kadar Türkiye için de büyük önem taşıyan ödülü alınca bu söyleşiyi sizinle paylaşmak istedim. Belki yazar adaylarına yol gösterir..."

YAŞAR KEMAL

Yaşar Kemal romanlarını önce el yazısıyla yazar. İri harflerle... Kurşun kalemle... Bir iki sözcüğü değiştirmesi gerektiğinde, silgiyle siler; daha fazla değişiklik yapmak istediğindeyse o sayfayı yırtıp atar, yeni baştan yazar. Sonra bunları daktiloya çeker; bir süre geçtikten sonra yazdığını baştan sona okur, beğenmediği bölüm ya da sayfaları bir daha yazar. Üstü çizilip düzeltilmiş sayfaya ve basıldıktan sonra ki dizgi hatalarına tahammülü yoktur.

Yazmak için kimi zaman evinden uzaklaşır. Bir otel odasında, daktilosunun başına geçer. Bu yazma uğraşlarından birine Ferhan Şensoy, tanıklık eder:

Ferhan Şensoy, Arnavutköy'de eski bir ev satın alır. Arkadaşları heveslendirir, evi onarırlar. Taşınır. Çok memnundur. Bağımsız olması çok önemlidir... Gecenin üçünde duvara tablo çakar, kimsenin haberi yoktur... Yönetici, kapıcı, apartman hayatının çıldırtıcı yaşama biçimi yoktur. Apartmanda geceleyin daktilo ile yazamaz. Hele gece yarısından sonra ise, olay çıkar.

Bir keresinde olay çıkmasın diye, kâğıtlarını toplayıp daktilosunu alır, atlar taksiye, Şile'ye otele gider.

Kış kıyamet, otelde kimse yoktur... Deniz gören bir oda tutar.

Akşam yemeğini keyifle yer. Sonra da oturup daktilosunu alır, romanını temize çekmeye başlar.

"İşte yazarken huzur böyle bulunur. Çok güzel" diye içinden geçirir.

Acele etmiştir sevinmek için! Gece yarısını geçtikten sonra, üstündeki odada bir tıkırtı olur, sifonlar falan çekilir. Bir adam öksürmeye başlar. Zaten saat sabahın dördü olmuştur, o da yatar uyur.

"Anlaşılan otelcinin saçmalaması bu! Boş otelin iki müşterisine, altlı-üstlü odaları vermiş..." der.

Uyuduktan bir saat sonra, yani sabahın beşinde, üst kattaki odada oturan adam, şakkada-şukkada daktilo yazmaya başlar. Hem ne yazış? Tuşlara sanki balta ile vurur... Sanki daktilo değil, buhar makinesi çalışır... O gece, ne üst kattaki uyur, ne de o...

Talihsizliğine yanar ve merak eder bu adamı... Kimdir bu adam? Kahvaltıya inince anlaşılır o adamın kimliği: **Yaşar Kemal**'dir.

Yaşar Kemal'den: 'Aman efendim, ne hoş tesadüf yahu!' demesini bekler. Çünkü, **Yaşar Kemal**; olağanüstü ince, kibar ve jantiy bir centilmendir.

Ancak, 'Ulan o saatte daktilo yazılır mı eşşoğlu eşşek, sabah erken kalkıp yazılır.' der.

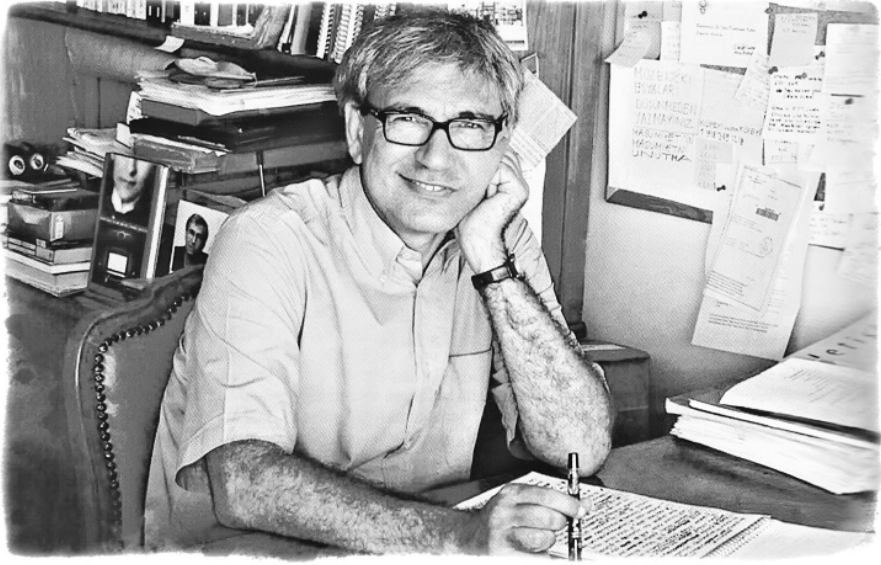
Koskoca **Yaşar Kemal** bu! Herhalde bir bildiği var. Anlaşılan ben yanlış saatlerde yazıyorum da ondan onunki kadar olmuyor diye düşünmeye başlar.

Kendisine romanının müsveddelerini göstermek ister. 'Hasss...' diye lafa başlar **Yaşar Kemal**.²

2 Aydın Boysan, **Yüzler ve Yüreklar**, 5. Basım, YKY, İstanbul 2004.

18

Yazma Gerekçesi

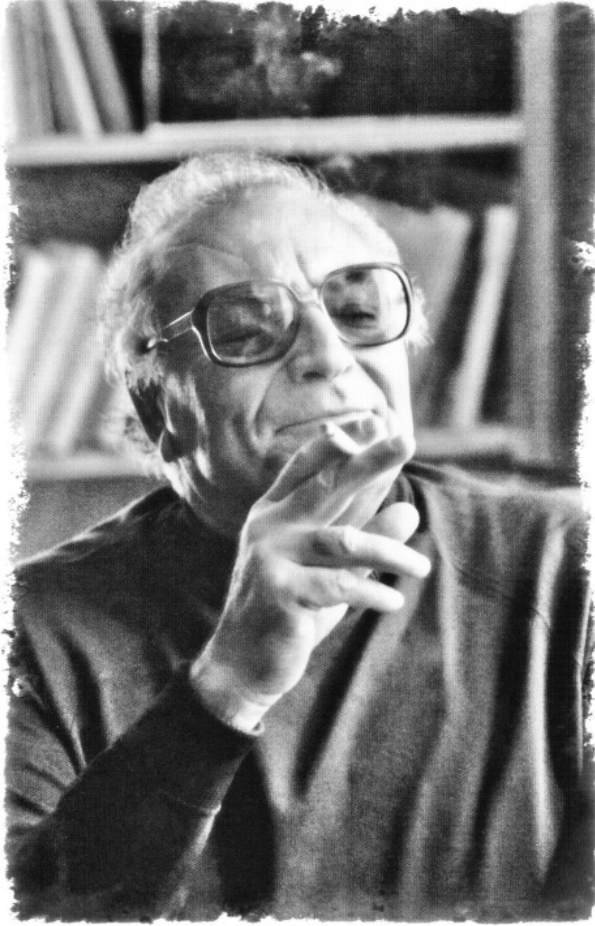
'Orhan Pamuk; 'içindeki manevi boşluğu doldurmak' için edebiyatı seçer.

'Yaşar Kemal; 'içindeki manevi doluluğu boşaltmak' için yazar.¹

Orhan Pamuk; ilkin resimle ilgilenir. Ardından küçük bir spor gazetesi çıkarır. Şiir yazan bir 'Robertli'dir. Doğu sanatından minyatür ilgisini çeker.

Yaşar Kemal; daha ergenlik çağında Dadaloğlu, Karacaoğlu gibi türküler, şiirler söylemeye, öyküler yazmaya başlamış yoksul bir köylü çocuğudur. Adı *Âşık Kemal*'e çıkar.

1 Ahmet Hakan Coşkun; *Pamuk ile Kemal Arasındaki 13 Fark*, Hürriyet, 16 Ekim 2006.

Orhan Pamuk; 16 yaşında Milliyet gazetesinin Modern Karagöz Oyunları yarışmasına katılır.

18 yaşında James Joyce'un Ulyses'ini devirir.

Yaşar Kemal; ilk şiirini 16 yaşında, ilk öyküsünü 23 yaşında yazar.

21 yaşında askerliğini yaparken 44 öykü yazar.

ORHAN PAMUK

NİÇİN YAZIYORUM?

Orhan Pamuk'a göre yazarlık; "okura, 'Bunu tam ben söyleyecektim, ama o kadar çocuksu olamadım.' dedirtebilme; herkesin bildiği, ama bildiğini bilmediği şeylerden söz etme hüneri"dir.

Orhan Pamuk için, "roman sanatı, kendi hikâyemizi başkalarının hikâyesiymiş gibi anlatabilme hüneri, başkalarının hikâyesini kendi hikâyemiz olarak yazabilme imkânı"dır. Orhan Pamuk; "Roman sanatı, sır gibi saklamak istediğimiz utançlarımızı başkalarıyla paylaşabllmenin bizi özgürleştireceğini öğretti bana." der.

- İçimden geldiği için yazıyorum.
- Başkaları gibi normal bir iş yapamadığım için yazıyorum.
- Benim yazdığım gibi kitaplar yazılsın da okuyayım diye yazıyorum.
- Hepinize, herkese çok kızdığım için yazıyorum.

- Bir odada bütün gün oturup yazmak çok hoşuma gittiği için yazıyorum.
- Gerçekliğe onu ancak değiştirerek katlanabildiğim için yazıyorum.
- Kâğıdın, kalemin, mürekkebin kokusunu sevdiğim için yazıyorum.
- Bir alışkanlık ve tutku olduğu için yazıyorum.
- Unutulmaktan korktuğum için yazıyorum.
- Yalnız kalmak için yazıyorum.
- Getirdiği ün ve ilgiden hoşlandığım için yazıyorum.
- Kütüphanelerin ölümsüzlüğüne ve kitaplarımın raflarda duruşuna çocukça inandığım için yazıyorum.²

YAŞAR KEMAL

YAZMAYA 'MECBUR' BİR ADAM: YAŞAR KEMAL

Yaşar Kemal, kendisinin 'yazmaya mecbur bir insan' olduğunu düşündüğü için yazar.

Adana'da, Halkevi Başkanı Kemal Satır'ın aracılığıyla girdiği Ramazanoğlu Kitaplığı'nda çalışırken *Naima Tarihi'ni* okur. Bir mehdi hikâyesi dikkatini çeker. Orada Sakarya Şeyhi'ne rastlar.

"1600'ü yıllarda, Sakarya Şeyhi Sakarya dağlarında Mehdiliğini ilan etmiş, padişaha baş kaldırmıştı. Zaten, her Celali başı bir mehdidir. Bu Sakarya Şeyhi beş bin kişi toplayıp padişaha isyan ediyor. Osmanlı ordusunu üç kez bozguna uğ-

2 Orhan Pamuk, **Babamın Bavulu**, İletişim Yayınları, İstanbul, Şubat 2007.

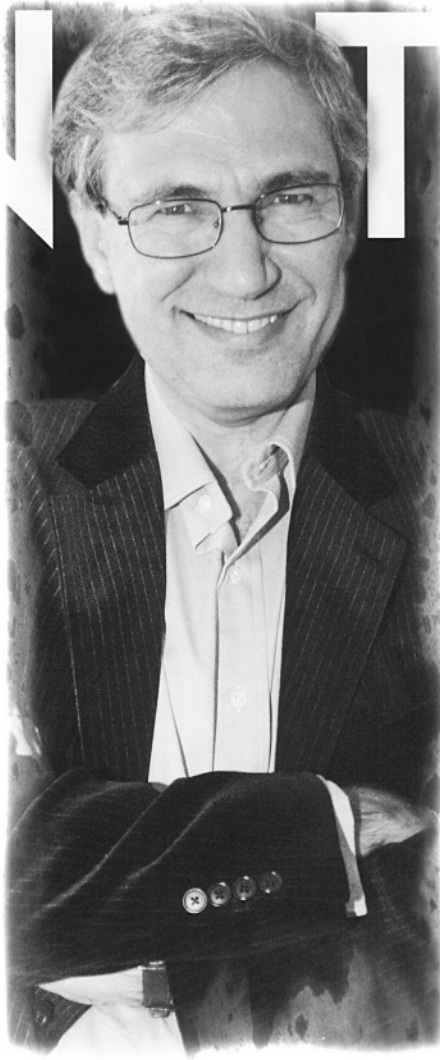
ratıyor. Padişah onun üstüne, üç kez altmış bin kişilik ordu göndermiş Sakarya Şeyhi'ni yenememişti. IV. Murad, 1615'te, ordusuyla Bağdat'ın zaptına giderken ordu Konya'da durmuştu. Sadrazamla Serasker, "Padişahımız," demişlerdi, "biz orduyu aldık gidiyoruz ya, İstanbul'un burnunun dibinde beş bin kişilik ordusuyla Sakarya Şeyhi kalıyor, gidip İstanbul'u zaptetmez mi? Üç kere ordularla Şeyhin üstüne yürüdük, yakalayamadık. Padişah, 'Varın gidin ona söyleyin, ona üç tuğlu vezirlik, bir hilat, bir kılıç, bir de at ihsan buyurdum, ordusunu da alıp bize katılsın, Bağdat'ı zaptetmek sevaptır.' Sadrazam ve Serasker, Sakarya dağlarına gidiyorlar. Şeyhi buluyorlar, Padişahın buyruğunu ona söylüyorlar. Şeyh kabul etmiyor, 'gelemem,' diyor. Onlar da, seni burada bırakıp da, orduyu alıp gidemeyiz. Konya'dan bütün orduyu buraya senin üstüne çekecek, gözlerini çıkara çıkara, mafsallarını kanıra kanıra seni öldüreceğiz, ne diyorsun? 'Gelemem.' 'Sen deli misin?' Huruç etmeye mecburum. 'Ve ordu dönüp Sakarya dağlarına geliyor ve Sakarya Şeyhi'ni yakalayıp Konya şehrine getiriyorlar, işkenceyle öldürüyorlar.

Ben bundan sonra mecbur insanı çok düşündüm, mecbur insanlar üstüne kitapları okumaya çalıştım. İnce Memed buradan doğdu. Dünya öküzün boynuzlarının üstünde durmuyor, dünya mecbur insanların omuzlarının üstünde duruyordu. Bu dünyaya mecbur insan gelmiş gitmişti. Biri de İnce Memed. (...) Nâzım Hikmet gibi, Che Guevera gibi..."³

3 Feridun Andaç; *Yaşar Kemal'le Söyleşi*, **Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak**, Dünya Yayınları, İstanbul 2003.

19

Kitap ve Tanıtım

Orhan Pamuk; *romanına malzeme toplamak için bir çılgın gibi Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sine vurur kendini.* Bir masa başı, arşiv ve kütüphane yazarıdır.

Yaşar Kemal'de kaynak, kitap değil, insandır. Gençliği, ağıt toplamak için halkın arasında geçer. Anadolu'yu kasaba kasaba, İstanbul'u ev ev bilir.

Orhan Pamuk'un kitap kapakları iddialı ve çekicidir. Kitap yazmak kadar 'kitap yapmak' da onun için önemlidir.

Yaşar Kemal'in kitap kapakları, iddiasızdır. Kitapları, okurun dikkatini çeken güzel bir nesne olarak sunulmaz.

Orhan Pamuk; romanlarını, özel tasarımı, geniş çaplı bir reklam kampanyasıyla okuruna duyurur. Baskı öncesi siparişler on binleri bulur.

Yaşar Kemal; adının başlıbaşına bir marka olduğuna inandığı için reklama pek itibar göstermez.

Orhan Pamuk; 'korsan kitap'lara karşı tepkilidir. Korsan kitap satanlarla tartışır, onları ikna etmeye çalışır. Korsan kitabını kendisine imzalatmak isteyenlerle karşılaşır. İleride bir sergi açmak için korsan kitaplarının koleksiyonunu yapar.

Yaşar Kemal'in, 'korsan kitap'lara karşı tepkisi yoktur.

Orhan Pamuk; hep ikinci bir iş biçiminde algılanan yazarlığın, bir meslek olduğunu, olabileceğini kanıtlar. Ömrünün en güzel yıllarını 'yazma uğraşı'na adar. Tam 34 yıl yazıya verir kendini.

Yaşar Kemal; yazarlığın 'ömür adanmış çabalar' sonunda kazanılan bir meslek' olabileceğini kırkıdan sonra kanıtlar. İnce Memed'in 58. yaşını 2011'de kutlar.

ORHAN PAMUK

Orhan Pamuk'un Kars'ı anlatan romanı daha kitapçılara dağıtılmadan İstiklal Caddesi'nin gürültüsüne benzeyen bir reklam bombardımanı başladı her yerde. Sırasıyla bütün gazeteler, dergiler, kültürlü kültürsüz bütün kitap ekleri, TV'ler kendisiyle kitabı hakkında uzun uzun konuştular. 'Kar' ve 'Kars' hakkında bilinmesi gereken ne varsa hepsini en ince ayrıntısına kadar öğrendik.

Orhan Pamuk'un Kar romanını kendi eliyle anlatması şimdiye kadar bilmediğimiz yeni bir gerçeği çıkardı ortaya. Bu, reklamın bir edebiyat eserini okumayı 'gereksiz' hale getirdiği gerçeğidir. Maalesef fast-food mantığına son derece uygun. Zira bu, kitap okuma sabrını asla göstere-meyecek insanlar için 'okudum' deme yalanını kolaylaştıran bir durumu işaret ediyor; ve bu nedenle Kar romanının satın alındığı bir 'hadise'ye dönüşüyor. Burada önemli olan nokta, ünlü bir kitabı satın alıp, eşine dostuna göstermek isteyebilecek bir insan topluluğunun 'hedef kitle' olarak seçilip, bir edebiyat eserinin bu tür insanlara 'dispo-sible' olarak sunulmuş olmasıdır. Amaç kütüphane raflarını bir kullanımlık 'meta'larla doldurmaktır. Bankolink reklamlar, Kar romanını önceden deşifre ederek kitabın içeriğini, bizzat yazarın kendisine boşalttırmışlardır.¹

Rakamlarla "Masumiyet Müzesi"

- "Masumiyet Müzesi"; "Cevdet Bey ve Oğulları"ndan sonra, Pamuk'un en uzun romanı. 592 sayfa, 3 bin 71 paragraf, 140 bin 366 kelimeden oluşuyor.
- Romanda 150'ye yakın kişi, 83 bölümde pek çok kereler okurun karşısına çıkıyor.
- 1975 yılında Hilton Otel'i'nde geçen ve bütün ayrıntılarıyla anlatılan nişan sahnesi tam 50 sayfa sürüyor.
- Orhan Pamuk romanı 7 yılda yazdı.
- Kitabın ilk çevirisi Almanca olacak ve "Museum der Unschuld" adıyla çıkacak. Bu çeviri, kitabın Türkiye baskısı gibi 100 bin adet basılacak.
- "Masumiyet Müzesi"nin çeviri hakları, daha kitabın yazılması bitmeden 30'un üzerinde dilde yayımlanmak üzere satıldı.

1 Osman Hakan A. , **Kitapmatik Bankolinkler ve 8. Fenomit**, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.

YAŞAR KEMAL

“Geçen gün yayınevinden arayıp bir reklam yapacaklarını söylediler. ‘Ne diyorsun?’ dediler. ‘Ben kimsenin işine karışmam, kimseyi de işime karıştırmam,’ dedim. Zamanında Orhan Kemal’in kitabı için de benzer kapmanyalar yapıldı ve bütün İstanbul’u bunlarla donattılar. ‘Orhan ne oluyor?’ dedim, ‘Valla anlamadım arkadaş!’ dedi, şaşkınlık içindeydi. Böyle bir şey olursa ben de şaşırrım. İtiraz edecek zamanım da var itiraz etmeyecek zamanım da...

Ben korsanlara bile karşı değilim. Korsan bir kitapçı geldi, ‘Abi inanmazsın senin yüzünden zengin oldum.’ dedi. Ben okunayım da ne yaparlarsa yapsınlar. Ben karışmam. Hiçbir zaman korsanların aleyhinde konuşmadım.

Paraya ihtiyacım yok. Batı’dan gelen paralar bana yetiyor, hatta bir tek kitapçıdan gelen para bile... İçkiyi bıraktım 7 sene önce. Ona az çok para harcıyordum. Şimdi o da yok. Sigaraya para harcıyordum, onu da bıraktım. Güllü Hanım’ın, bahçıvanın ve sekreterimin maaşlarıyla yemek harcamalarım var, o kadar.”²

2 Filiz Aygündüz, **Yaşar Kemal’le Söyleşi**, Milliyet, 10 Mayıs 2002.

20

Sinema

Orhan Pamuk romanlarının sinemaya aktarılması oldukça güçtür. **Gizli Yüz**'ün gördüğü ilgi, romanların yanında sönük kalır.

Yaşar Kemal'in romanları, sinemaya kolaylıkla aktarılabilir. *Ağrı Dağı Efsanesi*, *Alageyik*, *İnce Memet*...¹

¹ Yaşar Kemal, romanlarından filme uyarlananlar dışında, 6 senaryo yazmıştır. **İnce Memet**, 19 kez filme alınmıştır.

ORHAN PAMUK

Masumiyet Müzesi'nde Orhan Gencebay filmlerini ele alır. Ömer Kavur'la Gizli Yüz'de yan yana gelirler. Ömer Kavur'un sinema diliyle Orhan Pamuk'un yazı dili birbirine çok yakındır. Ömer Kavur Sineması Orhan Pamuk'un kaleminde kendini bulmuş gibidir. Gizli Yüz'ile Ömer Kavur'un kullandığı 'kamera-kalem' Orhan Pamuk'un kullandığı 'tükenmez kalem' ile çakışır ve 'yazı-film' ya da 'roman-sinema' diye adlandırabileceğimiz bu yapıt çıkar ortaya.²

"Sinema heyecanı üzerine de bir-iki cümle kurayım. Yazacaklarım, artık hiç kitap okumayan, ama söz kitaba geldi mi herkesten önce kitap okumanın yararları üzerine konuşanların sözlerine benzeyecek mi bilmem; çünkü eskisi kadar film seyretmiyorum artık. Bir zamanlar İstanbul'daki konsoloslukların, iyi niyetli sinema kulüplerinin kapılarını aşındırır, dışarıda bombaların patladığı soğuk kış günlerinde mazotsuzluktan ve parasızlıktan ısıtılmamış salonlarda kat kat kazaklar, ceketler, paltolar, takkeler altında oturan üç-beş kişiyle birlikte film seyrederdik. Kişisel olarak tanımadığım diğer üç-beş kişinin yüzünü, aynı salonlara gire çıka, bir akrabanın yüzü gibi tanır, arar olmuştum."³

*"Bir arkadaşla Steven Spielberg'in 'Er Ryan'ı Kurtarmak' filmine gittim. Sinema ağzına kadar doluydu, ön sıraya oturdum. Neredeyse perde beni kuşattı. Dolby sinema sarsıldı, müzik bütün vücuduma sızıp dolaştı. Ben filmin içindeydim sanki, o savaşın, o korkunç dehşetin içindeydim. Ve dehşet de çok güzeldi. Kendimi unutmuştum. Filmi seyrederken o kadar mutlu oldum ki sonunda bu, bir mutsuzluğa dönüştü. Çünkü o anda sinemanın romandan daha üstün bir sanat olduğunu düşündüm. Çünkü sinema en yorgun, en yıkık anımızda bile bizi içine alabiliyor. Bizi teselli edebiliyor. Bize dünyayı unutturabiliyor."*⁴

2 Eser, Şükran Kuyucak; **Sinemamızda Bir 'Auteur, Ömer Kavur**, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.

3 Orhan Pamuk; **Gizli Yüz**, Senaryo, 7. Basım, Can Yayınları, İstanbul 1992.

4 Can Dündar, **İşin Sırrı, Yazdığını Yırtıp Atabilmektir**, Milliyet, 15 Ekim 2006.

YAŞAR KEMAL

1938'de ilkokulu bitirir, diplomasını alır. Ortaokula yazılacaktır. Kadirli'den yola çıkar, yüz beş kilometrelik yolu, yürüyerek Adana'ya ulaşır. Akşam olmuştur. İlk olarak elektriği görür. Işığa çarpılır. Bir elektrik direğinin dibine oturup dinlenir. Şimdiye kadar o gür ışığa şaşıtığı kadar hiçbir şeye şaşmamıştır. Kalkıp ırmak boyunca yürür, bir sinemaya girer. Mücrim Çocuk adlı film oynuyordur. Daha önce hiç film görmemiştir. Gece yarısına kadar bu filmi izler.

Sonradan sinema sanatıyla yakından ilgilenecek, senaryolar yazacaktır. Yaşar Kemal imzalı senaryolar sansürden geçmediği için, bunlarda (örneğin, Alageyik) **Yusuf Karataylı**, vb. takma adlar kullanılacaktır.

Kendi romanlarının filme çekimiyle (*Ağrı Dağı Efsanesi, Yılanı Öldürseler*, vb.) de ilgilenecek; yazılan senaryoları gözden geçirecek, gerekli görürse değiştirilip düzeltilmesini sağlayacaktır.

Yılan hikâyesine dönen İnce Memed filminin çekimi ve filmin -Petter Ustinov'un kendi oyunculuğuna göre bozup değiştirdiği- senaryosu ayrı bir konudur.

1975'te, Türk Sinematek Derneği'nin onuncu yıldönümü dolayısıyla düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmada 'Çağımızın Sanatı Sinema' üzerine görüşlerini şöyle anlatır:

"Sinema, insanı dört koldan etkiliyor. Hem destanı, hikâyeyi, romanı içeriyor, hem şiiri, resmi, görüntüyü... Hem de inanılmaz, ulaşılmaz bir devinimi. Şarlo'yu yaratmasına karşın, daha dünya sineması çocukluğunu yaşıyor. Çağımız sinemaya daha büyük, inanılmaz olanaklar yükleyecektir. Sinema dünyası buna sonuna kadar açıktır.

Sinema, çağımızda karşılaştığı bütün olumsuzluklara karşın, yolunu, canını dişine takmış, var gücüyle açıyor. Bu yele bu kar dayanır mı, sinemanın çağımızda karşılaştığı olumsuzluklarla herhangi bir sanat dalı karşılaşmış olsaydı, ortada tozu bile kalmazdı. Sinema bütün olumlu yönlerine karşın yolu en çok çarpıtılmış, en çok sömürüye uğramış, en çok insanlık aleyhine kullanılmış bir sanattır.”

21

Şehir

Orhan Pamuk; kente gelmemiştir; kent onun ayaklarının dibinden akıp gitmiştir. Gazetelerini, dergilerini, çocukluğunda boyama kitabı aldığı yerden (Alaaddin'den) alacak kadar *'aynı yerli'*dir.

Yaşar Kemal; iç gömleğine dikilmiş kesedeki bozuk paralarla 28 yaşında İstanbul'a gelir. Üç ay Gülhane Parkı'nda yatıp kalkarak alışmıştır İstanbul'a...'(A. H. Coşkun, a.g.y. 1. madde) Yaşar Kemal, İstanbul'a geldiğinde **28** yaşındadır. Ayrıca, 'iç gömleğine diktği bozuk paralarla' sözünde bir anlam belirsizliği vardır.¹

¹ 'Yaşar Kemal ise anacığının iç gömleğine diktği bozuk paralarla **15** yaşında İstanbul'a gelip üç ay Gülhane Parkı'nda yatıp kalkarak alışmıştır İstanbul'a...'(A. H. Coşkun, a.g.y. 1. madde) Yaşar Kemal, İstanbul'a geldiğinde **28** yaşındadır. Ayrıca, 'iç gömleğine diktği bozuk paralarla' sözünde bir anlam belirsizliği vardır.

Orhan Pamuk; yıllarca evinin odasına kapanarak ödüller alan, ancak ilk anda kimse-
nin basmak istemediği romanlar yazar.

Yaşar Kemal; balmumundan yapılmış bez torbada taşıdığı daktilosuyla, Cumhuri-
yet gazetesinde işe girmeyi bekler.

22

İstanbul

Orhan Pamuk; *soğuk kış gecelerinde can sıkıntısıyla İstanbul'un 'kara sokakları'nı dolaşır.*

Yaşar Kemal; *bütün mekânlarda ve zamanlarda 'yersizliğin, yurtsuzluğun, kimse-sizliğin acısını derinden yaşar.'*

Orhan Pamuk; Nobel'den sonra polis tarafından korunur ve en iyi dostlarının korumaları olduğunu söyler. Eskisi kadar İstanbul sokaklarına çıkamamaktan şikâyetçidir.

86 yaşındaki **Yaşar Kemal**'i her an Kadıköy sahilinde tek başına görmek mümkündür. Devletten hiçbir zaman koruma talep etmez.

Orhan Pamuk; nostaljiyi martı seslerinde yaşar.

Yaşar Kemal; gurbetin ve turnaların ustasıdır.

Orhan Pamuk'un yaratıcı kimliği, bağlı olmaktan, kentin kaderinin insan karakterini belirlemesinden güç alır.

Yaşar Kemal'in yaratıcı kimliği, göçmenlikten, bir şehre bağlanamayıp 'yerli' olmamaktan güç alır.

Orhan Pamuk; İstanbul'da doğumludur, İstanbul'da yaşar. **'İstanbul'** adlı kitabıyla Nobel Edebiyat Ödülü'nü alır.

Yaşar Kemal; İstanbul'a ilk kez 1946'da gelir. Havagazi memurluğu yapar bir süre. Kapı kapı dolaşıp 'gaz!' diye bağırır. İstanbul'u, mutfak mutfak bilir. Eyüp'te geçen **İstanbul**'a ait bir roman tasarlar.

ORHAN PAMUK

Orhan Pamuk, İstanbul kitabında; Dostoyevski'nin St. Petersburg'u, Joyce'un Dublin'i ve Proust'un Paris'i anlatması gibi bir çabanın peşindedir. Yahya Kemal'in, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Abdülhak Şinasi Hisar'ın, Reşat Ekrem Koçu'nun hüznünden Ahmet Rasim ve diğer şehir mektupçularının İstanbul'a dair seslerini, kokularını, renklerini anlama ve anlatma derdindedir.

İstanbul'un siyah beyaz hüznünü araştıran Orhan Pamuk; İstanbul kitabında, hem 22 yaşına kadarki kendi hayat hikâyesini, hem de kendi bildiği İstanbul şehrinin ilginç hikâyesini bir roman tadıyla birleştirerek okura sunar. Pamuk'un kendini "ben" olarak ilk hissedişinden, annesine, babasına, ailesine yönelen hikâye, bir hüznün ve mutluluk kaynağı olarak İstanbul sokaklarına açılır. Okur; 1950'lerin İstanbul sokaklarını, parke taşı kaplı caddelerini, yanıp yıkılan ahşap konaklarını,

eski bir kültürün yok oluşuyla, onun külleri ve yıkıntıları arasından bir yenisinin doğuşunun zorluklarını keşfederken Pamuk'un ruhsal dünyasının oluşumunu bir dedektif romanı okur gibi hızla izler.

"Beyoğlu'nda, Yeşilçam Sokak'ta, on dakikalık bir uzaklıkta olduğu ve pek çok oyuncu Cihangir'de yaşadığı için sokaklar bu filmlerde hep aynı rollerde hep aynı ikincil kişilikleri canlandıran amcalar, solgun ve boyalı teyzelerle doluydu. Onları gören çocuklar bu yorgun oyuncuların oynadıkları gülünç ve aşağılayıcı rolleri (mesela hep genç hizmetçilerin peşinden koşan şişman ve yaşlı, kart zamparayı canlandıran Vahi Öz) hatırlayarak peşlerinden koşarlardı. Yağmurlu günlerde parke taşları üzerinde tekerlekleri kayan otomobillerin, kamyonların çıkmakta zorlandıkları dik yokuşun tepesinde, güneşli günlerde, birden bir minibüs peydahlanır, içinden çıkan oyuncular, ışıkçılar ve 'film ekibi' on dakika içinde bir aşk sahnesini şipşak çekip kaybolurlardı. Yıllar sonra bir rastlantıyla bu siyah-beyaz filmlerden ve sahnelerden birini televizyonda seyrettiğimde asıl konunun aşk ya da kavga kadar arkadan gözüken Boğaziçi olduğunu anladım."¹

1 Orhan Pamuk; *İstanbul, Hatıralar ve Şehir*, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

23

Anadolu

Orhan Pamuk; Anadolu'yu romanında anlatacağı Türkiye'yi tanımak için dolaşır. **Kar** romanı için en uygun kent **Kars**'tır. **Yeni Hayat**'ta, Anadolu, sadece bir kurgu nesnesidir.

Yaşar Kemal; *Çukurova'nın bütün dağlarını, taşlarını, kuşlarını, ağaçlarını, çiçeklerini sular seller gibi bilir. Anadolu yollarında, söylencenin rüzgârıyla serinler.*

Orhan Pamuk; söyleşi davetlerini, *istisnalar dışında*, kibarca reddeder.¹ Özellikle, Nobel sonrası **Orhan Pamuk**'a ulaşabilmek bile imkânsız gibidir. Kitaplarının yayımlandığı İletişim Yayınları bile, **Orhan Pamuk** için imza günü düzenleyemez.

Yaşar Kemal; zamanı ve sağlığı izin verdikçe söyleşi davetlerini ve imza günlerini karşılıksız bırakmaz.

Orhan Pamuk-Kasım Kiroğlu

1 10 Şubat 1992'de, Orhan Pamuk'un Samsun'a gelmesi için epeyce bir uğraş verilir: "Her şey, Orhan Pamuk'un 'Gizli Yüz' adlı kitabını aldığım gün başladı ve arkadaşlarla kendisini Samsun'a davet etmeye karar verdik. Bu, bizim için oldukça ütopyik bir düşünceydi; ama yine de denemekte fayda vardı. Önce uzun uğraşlar sonucu Pamuk'un telefon numarasını elde ettik ve büyük bir heyecan içerisinde Pamuk ile ilk konuşmamızı yaptık. Pamuk, o ilk telefonda, yazmakta olduğu yeni kitabının çalışmaları içinde olduğunu belirterek, olumsuzu yakın bir tavır ortaya koymuştu; ama kesin olarak da 'hayır' dememişti. O minnacık kapı aralığını sonuna kadar zorlamaya karar verdik. Birkaç hafta süren telefon konuşmaları sonucu, Pamuk bizleri kırmayarak davetimizi kabul etti.

10 Şubat, Saatler 16.00'yı gösteriyordu ve söyleşi zamanı gelmişti. 110 kişilik DSİ Konferans Salonu'nda yaklaşık 200 kişi vardı, ayrıca içeri giremeyen birçok kişi geri dönmek zorunda kalmıştı."

Kasım Kiroğlu, *Sam-Sev'in Davetlisi Olarak Samsun'a Gelen Orhan Pamuk'la Söyleşi*, *Sam-Sev Magazin*, S. 9, 1992.

Orhan Pamuk'ta doğa, insan psikolojisini yansıtan bir araçtır.

Yaşar Kemal'de doğa; bir gerçek, bir roman kahramanıdır.

ORHAN PAMUK VE GÜNEYDOĞU

İlk olarak 1991 yılında, Körfez Krizi sırasında Saddam Hüseyin'in zulmünden kaçan Kuzey Iraklı Kürtlerle ilgili olarak, Cumhuriyet Gazetesi adına, ilk gazetecilik deneyimim olan bir gezi yapmıştım. Bu defa, Avesta Kitabevi'nin konuğu olarak iki günlüğüne Diyarbakır'ı görme ve buradaki okurlarımla buluşma fırsatını buldum. Bu sefer, ani bir kararla değil, buradaki kitabevinden arkadaşlarım, buradaki dostlarım Diyarbakır'a gelmemi, barış ya da İmralı süreci denen olayların sonucu bölgede bir tür sükunet yaşandığını, insanların daha çok kültürle ilgilendiğini, kültüre yönelik bir heyecan olduğunu söylediler. Ben de, bu sükunet ortamına kendi adıma bir katkı sunabilmek ve Diyarbakır'ı bu sefer daha iyi görmek imkanını elde etmek için sevinerek buraya geldim."

Diyarbakır denen gemide hayatın nasıl geçtiğini görmek için elverişli iki günüm oldu. (...)

Milliyetçilik, herkesin neresinden tutacağını bilemediği, bir tür günah olarak gördüğü bir şey. 1970'ten beri, belki de daha yakın zamana kadar, benim saygı duyduğum, kitaplarını okuduğum, değer verdiğim, Türkiye'deki eleştirel düşünceler, solcular, radikal düşünenler milliyetçilik konusunda aynı şeyi söylediler. Kaba olarak hep işittiğim, çoğunlukla ve özellikle eskiden hak verdiğim, milliyetçiliğin kötü bir şey olduğuydu. Milliyetçiliğin solculukla ya da eşitlikçi, radikal düşünceyle, kimi zaman demokrasiyle bağdaşmayan bir şey olduğuydu ve ben de bu görüşlere yirmili yaşlarımda katılırdım. Şimdi ise düşüncelerim biraz daha değişti. Milliyetçiliğin tamamen kötü bir şey olduğunu düşünmüyorum. Bazı bakımlardan, kendimi de bir milliyetçi, Türk olduğuma göre, bir Türk milliyetçisi olarak görüyorum ya da kimi zaman ona göre davranıyorum. Ama tahmin edeceğiniz gibi, kendimi tarif etmek için elbette bir Türk milliyetçisiyim demezdim. Ama bazı konularda bir Türk milliyetçisinin gösterdiği tepkileri gösteriyorum. Mesela, Türkçe'nin yabancı kelimelerle, sözcüklerle yozlaştırılmasına karşıyım. Ben bir Türk yazarıyım, kitaplarımı Türkçe diliyle yazıyorum, yazdıklarımın kuşaklar boyu okunmasını, kalıcı olmasını istiyorum. Belki bunlar fazla hırslı istekler ama öyle inanıyorum ve bunların da haklı istekler olduğunu düşünüyorum. Bu konuda kamuoyu karşısında yoğun tepki gösterdim. Hatta bunu o kadar çok belirttim ki, bazı yakın dostlarımdan bunun aslında biraz milliyetçi bir tepki olduğu yönünde eleştiriler

aldım. Bu da bana, illa ki milliyetçiliğin her türlüşününün kötü olmadığını, demek milliyetçilikler arasında da bazı ayrımlar yapılması gerektiğini öğretti.”

Türk olmak... Pek çok ülkede kitaplarım okunuyor. Ama oralarda çok tanınan, çok ünlü bir yazar değilim. Oralarda, tırnak içinde söyleyeyim, bir Türk yazarıyım. Bundan da şunu kastediyorum: Oralarda, beni Türkiye’nin dertleriyle ilgili hikâyeler anlatan, romanlar yazan biri olarak görüyorlar ve o ülkenin okurları beni okurlarken yalnızca Orhan Pamuk adlı bir yazarı okuduklarını düşünmüyorlar. Orhan Pamuk adlı bir Türk yazarını okuduklarını da düşünüyorlar. Aynı hislere bizler de sahibizdir. Mesela Marquez’i okurken, yalnızca Marquez’i okuduğumuzu düşünmeyiz, Marquez adlı Kolombiyalı ya da Latin Amerikalı’nın kitaplarını okuduğumuzu ve aynı zamanda Kolombiya hakkında bilgi edindiğimizi de düşünürüz. Ben romancı olduğum için bazı sorunlar daha kolay ortaya çıkar. Romanlar yalnızca yazarlarının bireysel dünyalarını ortaya çıkaran hikayeler değil, yazarlarının içinde yaşadıkları ülkeleri de yansıtan aynalardır. Böyle oldukları için de, o içinde hikayesini anlattığınız insanların, kültürün, kimliğin sorunları yazarların kafasını kurcalamaya başlar.”

Türkiye hakkında bir roman yazarken acaba Türkiye’nin sorunlarını fazla abarttım mı, ya da Türkiye’yi fazla Türkiye gibi mi gösterdim, diye düşünmeye başlıyorum. Acaba Türkiye’nin sorunlarını anlatırken, kimliğini irdelerken romancılığımlı, roman sanatının kendiliğinden gelen hikayeciliğimi unuttum mu diye düşünmeye başlıyorum. Yavaş yavaş kimlik sorunları, Türk olmak veya başkaları sizi Türk diye görmeye başlar ve siz yavaş yavaş Türk olursunuz. Başkaları sizi Kürt diye görmeye başlar ve siz belki kendi olduğunuzdan ya da bu konulara fazla kafanızı taktığınızdan Kürt olmaya başlarsınız. Romancılıkta, edebiyatta milliyetçilik sorunları her zaman problemlidir, mutlu sorunlar değildir ve bunlar içinizi kurcalamaya başlar. Kendi tarihinizden bir problemle ilgili bir şey yazmaya başlarsınız, derken tarihimiz problemlı bu şey olmaya başlar ve her zaman milliyetçilik sorunları hem vazgeçemediğiniz şeyler haline gelir, hem de sorun haline gelir. İnsan bir kere başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü merak etmeye başladı mı, insan bir kere kendi kimliği, kendi kimliğinin farklı olduğu, başkalarının kendisinin farklı olması hakkında ne düşündüğüne kafasını taktı mı, son derece problemlı, içinden çıkılmayan meselelerin içine girmeye başlar.”

Kürtçe... Tabii ki, ben kendi dilim Türkçe'nin nasıl korunmasını istiyorsam, dilim konusunda hassassam, Türkiye'de yaşayan Kürtlerin de kendi dillerini, Kürtçeyi istedikleri gibi, istedikleri yerde kullanabilmeleri, bu konudaki özgürlükler konusunda herhangi bir sıkıntı olmaması gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'deki Kürtler kendi dillerini, kendi kültürlerini, kendi kimlikleriyle ilgili kalben inandıkları tasarımlarını, heyecanlarını kullanabilmelidirler. Ben de kendi çapımda, ne yazık ki siyasi bir sorun haline gelmiş bu konuda, kendi tavrımı alabileceğim kadar aldım."

Diyarbakır'da konuşmak... Yazarken çok daha rahatım tabii. Çünkü konuşurken söylediğinizi silip atamazsınız. Yazarken silersiniz, düzeltirsiniz. Ama konuşmanın böyle bir imkanı yok ve bu yüzden konuşma büyük bir tehlikeyi barındırıyor içinde. Hele Türkiye'de, Diyarbakır'da konuşmanın korkunç bir tehlikesi var. Diyarbakır'da söyleşi yapmadan evvel, bana, insanların İstanbul'da bir şeyler söyleyebileceğini ama Diyarbakır'da söylenirse devletin size özel bir "ilgi" göstereceğini defalarca söylediler."

Diyarbakır'ın rengi gri ve kahverengi. Diyarbakır'a bakarken biraz kurşuni olduğunu gördüm. Ayrıca yeni yapılan mimari şehrin eski güzel dokusunu bozmuş. Çok baskı dili var. Şehrin renkleri iyice öldürülmüş, sindirilmiş, insanlar seslerini çıkaramıyorlar burada. Ben de, seslerimizi çıkaramıyoruz, deyince hemen alkışlıyorlar. Tam 70'lerdeki siyasi toplantılarda olduğu gibi, bir alkış geliyor, bir şey söylüyorsunuz bir alkış daha geliyor. Ben o toplantılara gidip o alkış getiren heriflerden nefret ederdim. O alkışa oynayan adamlardan nefret ederdim. Toplantıların bir tür ayin haline gelmesinden hoşlanmıyorum."

Diyarbakır'da insanlar bana sürekli gülümsediler. Burada, insanlardan bana karşı bir sevgi vardı. Otel lokantasında ya da bir çayhanede otururken, bir yerde beklerken ya da tek başıma sokaklarda gezerken insanlar bana çok saygıyla davrandılar. Bu beni mutlu etti. İnsanların sevgilerinin tek bir nedeni olduğunu biliyordum. Çünkü Kürt sorunu karşısında birazcık bir siyasal tutum aldım. Türk olduğum halde bunu yaptım ve bunu yaptığımı da buradaki insanlar gördü. Bakışlarıyla, gülümseyişleriyle; asansörde, lokantada, çarşıda biri bir şey diyor, belki bir şey demiyor yalnızca bakışıyla bir selam çakıyor ya da "Günaydın Orhan Bey!" diyor, ama bunu başka türlü diyor. Bir tür saygıyla. Bu benim hoşuma gitti."

Orhan Pamuk Diyarbakır'da iki gün boyunca herkes tarafından adeta "Noel Baba" gibi karşılandı. Kimi el sıkıştı, kimi hatıra fotoğrafı çekti. Kimi ayaküstü muhabbet etti. Son gece salaş, yüksek tavanlı bir lokantaya gidildi. Orhan Pamuk'a insanların her yerdeki gün boyu süren ilgisi burada da devam etti. Lokanta sahibi tarafından çeşitli ikramlar yapıldı, hatıra fotoğrafları çekildi. Ve tam kalkılıp uçağa yetişileceği sırada çok ilginç bir olay oldu. Pamuk, ayağa kalkınca tek tek herkes kalktı ve birden tüm lokantadaki-ler Pamuk'u alkışlamaya başladılar. Bu müthiş durum karşısında Pamuk'un gözlerinin dolduğu ve titreyen dudaklarıyla yanındakilere 'Ben hayatım boyunca böyle bir şey yaşamadım' dediği duyuldu.²

2 Kemal Varol; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**; *Orhan Pamuk: 'Diyarbakır'ın Adı Gri'*, Öküz, S. 70, Şubat 200.

YAŞAR KEMAL VE GÜNEYDOĞU

Türklerle Kürtlerin barış içinde, kardeşlik içinde birlikte yaşamasını ben kendi çocukluğumdan bilirim. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir Türkmen köyünde tek Kürt ailenin çocuğu olarak doğdum, büyüdüm. Evimizde sadece Kürtçe, köyde Türkçe konuştum. Bir gün de kendimi yabancı, dışlanmış, farklı hissetmedim. Ben Türkmen kültürüyle zenginleştim, arkadaşlarım da benden Kürt türkülleri öğrendi.

İlk gazeteciliğim Doğuda yaptığım röportajlarla başladı, "Doğuda İnanılmaz Şeyler Gördüm" dizisiyle. Şeyhlerin, şıhların hüküm sürmesine devletin hiç karışmadığı bu bölgede altmış yıl önce çok inanılmaz şeyler gördüm.

Kürtler ve Türkler 1000 yıldır birlikte yaşıyorlardı. Osmanlıda birçok millet birlikte yaşıyordu. Kötülenen, aşağılanan bir millet, bir boy yoktu. Son yıllarında Osmanlı değişti. Milliyetçilik hareketleri başladı. Kimi milletler bağımsızlıklarını aldılar, kimi Batı ülkelerinin boyunduruğu altına girdi. Bunların arasında Kürtler yoktu. Kürtler birçok olanakları varken bağımsızlık istemedi.

Ruslar onları Kafkas Kürtleriyle birleştirmeye can atıyorlardı. Kürdistanı ev ev dolaştılar. Kürt Beylerinde misafir kaldılar, dil döktüler, ne yaptılar, ne yaptılarsa başaramadılar. 1000 yılda Kürtlerin başından çok maceralar geçmiş, Kürtler 1000 yılda ancak birkaç kez savaş yapmışlar, 19 yüzyılda da 2 başkaldırı olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 29 başkaldırı çıkmıştır. En önemlisi Cumhuriyetten önce, 1920'de çıkan Koçgiri isyanıdır. Hemen hemen ordu yok gibi, Koçgiriye bastırmak kolay değildir. Mecliste olan 93 Kürt mebus bir beyanname yazar, Kürdistanı gönderirler: Kurtuluş Savaşı bitinceye kadar biz Türklerle birlikte olacağız diye ve Koçgiri isyanı bastırılır. Cumhuriyetten sonra da isyanlar arka arkaya gelir.

Yanlıştan çok ne var ki; yanlışlar olacak gibi değildir. Birkaçını söyleyelim. Bir kere Kürtler diye bir şey yok. Bir şey olmayan Kürtler savaşıldan sonra Türklerin uşakları köleleridir. Bunları öğrenmek isteyenler Ağrıdaki isyanı sonrası çıkan gazeteleri okusunlar. Bir insanı, bir halkı küçümsemek, onları insandan saymamak insanı öldürmekten beterdur.

Kürtlerin dili yoktur. Onların dili dil değil "Kartkurt'tur. Bu olmayan Karkurt dili de yasaktır. Kürt bölgelerine gönderilen çoğu memur suç işlemiş, sürülmüştü,

rüşvetçiydi. Doğu Anadolu köylüleri o memurların yanlarına varamazlar, o hükümetlere işleri düşünce onların yerine ağalar beyler gelirdi. Beyler ağalar köylülerin yerine her şeyi yapardı. Her beyin özel memurları vardı, beyler sürgüne gitmemişlerse. Böylelikle hükümet Kürt halkını ağaların, beylerin kucağına attı. Halk ağalara beylere sığındı. Hükümetle olan işleri ağalar, beyler yaptı. Böylelikle Kürt halkını devlet değil ağalar beyler yönetti. Bu yıllarda ağaların beylerin yerini korucular aldı. Elllerinde devletin silahları var. Korucu olmayan milyonlarca Kürdün topraklarını, bahçelerini babalarının malı gibi kullanıyor, sürgünlerin topraklarının üstüne yatıyorlar. Sürgünden bir yolunu bulup topraklarına gelenlere korucular vermiyorlar. Bunları gazeteler yazdı ama gazeteleri dinleyen kim.

Seksen yıl bu adamlar niçin bunca yıllar dağlardadırlar diye düşünmedik. Vatandaşlık ödevlerini bekledik de, eğitim, sağlık, yatırım, devletin vatandaşlarına vereceği hizmetleri vermedik. İnsan olarak, vatandaş olarak haklarını vermek akıllara gelmedi.

Seksen yıldır bir soluk almadı bu bölge. Kürtler isyan ettiler. Yenileceklerini bile bile. İsyanın sonunda başlarına gelecekleri bile bile. Ben bu "bile bile"yi bilmiyorum. Birçok insanın bile bile ölüme gittiğini biliyorum. Şeyh Şamili biliyorum. Birçok toplumun ölümünü biliyorum. Kürtlerin yirmi dokuz kere bile **bile** ölüme gittiklerini biliyorum.

Her çağ başka bir çağdır. Uygar ülkeler yarattıkları çağlara uymuşlardır. Biz ise dünyanın nerelere kadar gittiğini göremedik, uygar dünyanın, çağın gerisinde kaldık. Bu, bir ulus için korkunç bir durumdur. Ülkemiz demokrat bir ülke olsaydı uygar insanlık içinde başımız dik yerimizi alacaktık. Halkımız demokrasiye yakın bir halktır. Bu kadar kıskırtmalara rağmen bir iç savaş çıkmaması da bunu kanıtlar.

Kürt sorunu Türkiye'nin baştaki sorunudur. Kürt sorunu Türkiye'nin çağdaşlık sorunudur. Kürt sorunu Türkiye'nin demokrasi sorunudur. Cumhuriyet kurulduğundan bu yana yöneticilerin gözleri Kürtleri görmemiş. Anadolu'nun ucunda bir yaratıklar uyuyor ama, arada sırada ellerindeki yay ve oklarla uyanıyorlar. Onlar uyandıklarında heybetle uyanıyor. O yaratıkları öldürüyorlar, öldüremediklerini de çoluk çocuklarıyla sürgün ediyorlardı. Hâlâ anlatılır ki bölgedeki yöneticiler Dersim'de hiç insana benzer bir şeyler var mıdır diye gülüşüyorlar, bu dağda hiç insana benzer bir şeyler var mıymış diye eğleniyorlarmış. Kartkurtlar nereye kaçtılar diye seviniyorlarmış.

Büyük lider Mustafa Kemal Atatürk yolu göstermişken, yöneticiler yolu görmemişlerdir. Türkiye'yi bu duruma getirenler daha çok çabalıyorlar. Bunlar kimlerdir, bir ulusu kimler bu duruma getirdi? Kimse bunların kim olduğunu bilmiyor. Her şeye karşı Türkiye demokrasiye ulaşacaktır.

Türkler de Kürtler de ayrılmayı hiçbir zaman istememişlerdir. Onları birbirinden hiçbir güç de ayıramayacaktır. Bunu iyice anlayanlar, utandıklarından kaçacak yer arayacaklardır. Sanıldığı kadar zor değildir. Kürt halkı gibi bir halk dağdakileri kolaylıkla indirir. Yediden yetmişe kadar kimse kardeşlerinin çocuklarının hiçbir koşulda ölmesini istemiyor. Kürt halkı barış istiyor. Güçleri yeterse her şey, o savaş barışa döner. Ben Kürtleri biliyorum. Kürtçede bir deyiş vardır, Kürtler sözlerinden ölürler de vazgeçmezler. Bunu Kürtlerle ilgisi olan kime sorarsan sor, budur.

Kürt sorunu Türkiye'nin dünyadaki gücünü çürüten bir olaydır. Yirmi milyon insan haklarından yoksun kalmışsa, Türkiye demokrasiye ulaşamamışsa Avrupa Birliği Türkiye karşısında şaşkınlık içindedir. Ne yapacaklarını bilmiyorlar. Türkiye yöneticileri de demokrasiden korkuyor. Demokrat bir ülkede değil 20 milyona yakın bir halk, bir kişi bile insan haklarından yoksun olamaz.

Gençliğimden bu yana dünya bin çiçekli bir kültür bahçesidir dedim. Oysa biliyoruz ki dünya binlerce çiçekli bir kültür bahçesidir. Dünyamızdan bir kültürü koparırsak, dünyamızdan bir rengi, bir kokuyu, bir zenginliği yok etmiş oluruz. Tarih boyunca kültürler hep birbirlerini beslemiş, birbirlerini etkilemiş, birbirlerini aşlamışlardır. Uygarlıklar ve kültürler, çağımıza kadar, hiç, birbirlerine zarar vermemişlerdir. Birbirlerini öldürmemişlerdir.

Anadoluda bugün de birçok kültür, Cumhuriyet'ten bu yana, bütün yasaklara karşı kör total yaşamaktadır. Çok kültürlü Anadolu'da Türk kültürünü, dilini ege-men dil, egemen tek kültür yapmak isteği, bütün bu dilleri, kültürleri yasakladı. Çağı yakalamak çabası ile yerel zenginlikleri, kültür kaynaklarını canlı tutabilecek girişimler, Köy Enstitüleri, Halkevleri yok edildi. Böylelikle Türk dili, kültürü de cılızlaştırıldı. Örneğin, nüfusu her zaman Anadolunun üçte biri olan Kürtlerin dilinin, kültürünün özgür kalması Türk dilini, Türk kültürünü de zenginleştirdi. Türk kültürü de Kürt kültürünü zenginleştirdi. Çerkeş, Laz, öteki Kafkas dilleri, Arap, Süryanî, Asuri dilleri de hem birbirlerini aşılar, zenginleştirir, hem de Türkçeyi, Kürtçeyi zenginleştirirlerdi. İnsanlık kültürüne kaynaklık etmiş kadim Anadolu kültürleri

gibi, bugünkü Anadolu kültürleri, eskisi kadar insanlık kültürüne kaynaklık edemeseler bile, gene çok yardım edebilirlerdi.

Kürtlerde okuma yazma yasaklanınca, Kürtler de sözlü edebiyata başvurmak zorunda kaldılar, büyük destanlar, türküler, ağıtlar, masallar yarattılar. Sözü gücünü sözlü edebiyatta denediler, büyülü sanatı geliştirdiler.

Anadolu’da tek kültürlü bir devlet kurmak Türkiye’nin her türlü zenginliğinin aleyhinedir. Anadolu bir mozaik kültürler ülkesidir. Büyüklüğü zenginliği de Anadolu’nun kültürler ve diller zenginliğinden dolayıdır. Türkiye’yi bu büyük olanaklardan yoksun bırakmak ülkeyi bugünkü hale düşürmüş, hem de yönetimi ne olduğu belli olmayan bir ucubeye çevirmiştir.

Türk halkıyla Kürt halkı bin yıldır kardeş kardeşe yaşamışlardır. Savaş başladıktan sonra, savaşçılardan daha çok halka yüklendiler. Tarihe kara sayfalar eklediler. Sanki Kürtler bin yıllık kardeşleri değil de bin yıllık düşmanları, sanki Kurtuluş Savaşını birlikte yapmadılar.

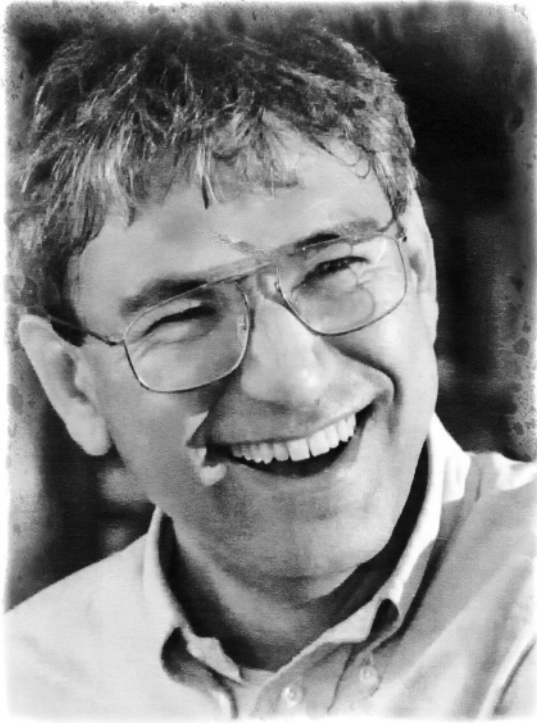
Anadiller Türkiye’yi nasıl bölecek? Lazlar mı, Çerkesler mi; Asuriler mi, Adana’da, Mersin’de, Hatay’da, Urfa’da, Siirt’te olan Araplar mı, bin yıldır Türklerle birlik olan Kürtler mi? Bunu söyleyenler Türkiyeye dost mu?

Ben kendimi bildim bileli hiç kimseye vatan haini demedim, bir insan neden vatanına hayınlık yapar, bunu anlayamadım. Türkiye bölünecek diyenler niçin söylüyorlar bu yalanları? İnsanlar bunların yalanlarına nasıl inanıyorlar, bunu hiç anlayamıyorum.³

3 Yaşar Kemal; *Kürt Sorunu: Türkiye’nin Demokrasiye Açılan Kapısı* , Söyleşi: Cem Erciyes, **Binbir Çiçekli Bahçe**, YKY, İstanbul 2009. [Özetlenmiştir.]

24

Bati

Orhan Pamuk'a, Avrupa'nın ilgisi yıllar önce başlar. Mart 1995'te Londra Üniversitesi'nde otuz Türkolog tarafından iki saat boyunca Orhan Pamuk tartışılır. '**Türk Hüznünün Yüreğinde Orhan Pamuk**' konulu bir bildiri sunulur. 'Bir Avrupalı Türkiye'de neyi görür, neyi merak ederse Pamuk da o açıdan yaklaşıyor kendi toplumuna.' denilir.

Yaşar Kemal'e, Avrupa'nın ilgisi Orhan Pamuk'tan çok öncesine dayanır. Yaşar Kemal'in ülkesini ve insanlarını çok iyi bilip '*büyülü gerçeklik*'le aktarması Avrupa'nın ilgisini hep çekmiştir. Avrupa'nın bilmediği bir gerçekliği, kırsal kesimi anlattığı için romanları efsane biçiminde değerlendirilir. Bu yönüyle Turgenyev'e benzetilir.

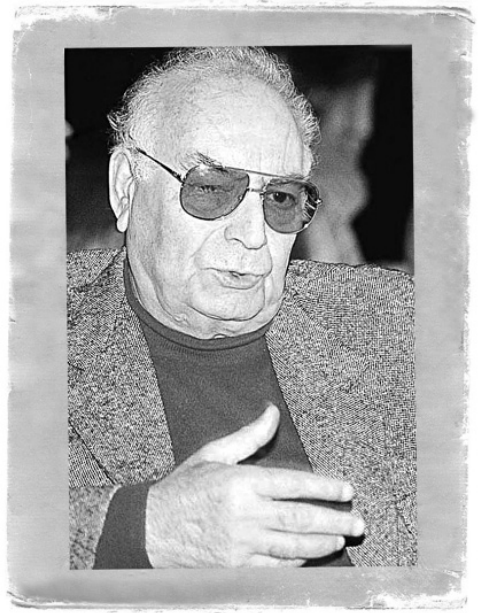
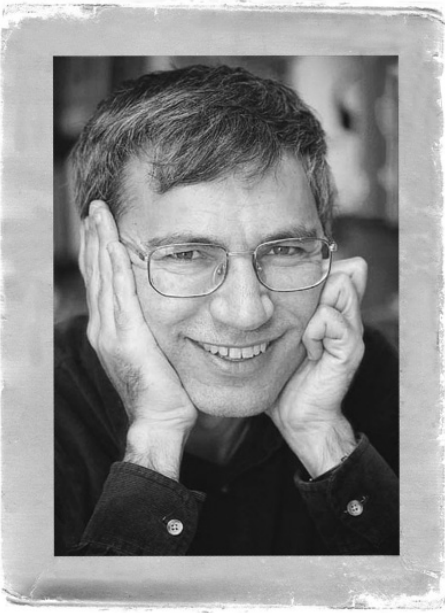

Dünyanın önemli bütün dillerinde **Orhan Pamuk**'un eserleri okunur; adı, dünyanın bütün önemli kitapçı vitrinlerinde başka birçok uluslar arası yazarla yan yanadır.

Dünyanın en büyük yazarlarıyla birlikte **Yaşar Kemal**'in de adı, Paris'in ünlü Alfred de Vigny Sokağı'ndaki Del Duca Vakfı binasındaki mermer levhaya kazınır.

'Orhan Pamuk; AB'ye şimdiden girmiş bir Nişantaşı'dır.'

Yaşar Kemal; bin yıllık bir Anadolu'dur.

ORHAN PAMUK

“Ne yazık ki hâlâ yerel övünmeye yönelik bir edebiyatımız var”

Nobel’i almanızdan sonra Türk edebiyatına olan ilginin arttığı konusunda ne düşünüyorsunuz?

Benim sayemde gibi bir şey demem söz konusu değil. Bu ilginin sebeplerinden biri de 11 Eylül sonrası gelişmelerdir. Türkiye’nin de içinde algılandığı İslam dünyasının insanlığı Batı dünyası için önemli değildi. Fakat 11 Eylül sonrası siyasi gelişmeler bu coğrafyaya yönelik bir ilgi yarattı. Bu bir. İkincisi, artık dünya yalnızca Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri’nin kültürel hegemonyasındaki bir yer değil; bu görüldü. Çin’den Hindistan’a Brezilya’dan Meksika’ya dünyada bir sürü yeni zengin devlet çıkıyor. Bunların güçleri var ve bunlar da insanlıklarını duyurmak istiyorlar dünyaya. Çin’e gittiğimde, onların dünyaya ne kadar kızgın olduklarını gördüm. Çin bugünlerde dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline geldi. Ama dünya kültüründeki tanınışı aynı değil. Oysa orada çok roman yazılıyor. Çinli yayıncımla sohbet ettik kaç kere- herkes roman yazıyor orada. Dünya artık batı merkezli bir dünya olamaz; hâlâ bu görüş devam ediyor ama kısmen kırıldı. Türkiye’ye, Türk edebiyatına ilgi de bu kırılmanın, değişmenin bir sonucu. Türkiye’nin 2008’de Frankfurt Kitap Fuarı’nın Onur Ülkesi olmasının da etkisi var tabii. Ama Türkiye önüne konan bu fırsatı çok da iyi değerlendiremedi. Daha kalıcı olsun isterdim. Sadece bir ‘ilgi’ olarak kaldı gibi geliyor bana ne yazık ki.

Frankfurt için iyi hazırlanamadığımızı mı düşünüyorsunuz?

Herkes iyi niyetle çalıştı, kimseyi suçlayamam. Ama kurumsallaşmış olmadı çok fazla.

Hâlâ bir umut var mı?

Var tabii. Türkiye dünyada kültürel sesini duyurma konusunda şanslı. Çünkü Müslüman ve Batı dışı ülkelerin en zenginlerinden, gelişenlerinden. Bu insanların insanlığı merak ediliyor, insanlığı deyince siyasetinden bahsetmiyorum; onların edebiyatı. Ama bizim de yazarlarımıza, yayıncılarımıza insanlığımızı anlatabilecek ortamı yaratmamız lazım. İlla ki geçmişteki yüce insanlarımızı öven, onlarla gururlanan, ne kadar özel ve seçkin olduğumuzu, bizim bir başka olduğumuzu söyleyen kitaplar olmamalı bunlar. Siz Brezilya'nın şarkısının da, insanının da, bayrağının da herkesten üstün olduğunu, tarihinin eşsizliğini anlatan bir kitap mı okumak istersiniz yoksa Brezilyalının insanlığını anlatan bir kitap mı?

Bugünkü Türk edebiyatını fazla yerel, fazla milliyetçi mi buluyorsunuz?

Bizde ne yazık ki hâlâ yerel övünmeye, bizim çok özel, başkalarına benzemez, başka türlü bir şey olduğumuzu ululamaya yönelik bir edebiyat var. Hâlbuki dünya insanî yanlarımızı çekinmeden ortaya koyan edebiyatı dinlemeye çok açık. Hazır bir grup var. Tabii bazıları da dinlemek istemiyor. Sen ağzınla kuş tutsan o öğrenmek istemiyor; çünkü kafana bomba atmaktan başka bir şey yok kafasında. Onlar da olacak, bunlar da olacak hayatta. Bizi dinlemek isteyenler belli. Amerika'da kitap günlerime gelenlerin yaklaşık yüzde 80'i demokrat partiye oy verenlerdi. Çünkü muhafazakârlar zaten Türklerin ya da Müslümanların ya da bütün Doğu-luların insanlığını çok fazla öğrenmek istemiyor.¹

1 Filiz Aygündüz; **Söyleşi**, 'Manzara Benim İçin Hem Türkiye'dir Hem Dünya', Milliyet Sanat, S. 618, Eylül 2010.

YAŞAR KEMAL

“Azgelişmiş Bir Ülkede Yazar Olmak”

“Azgelişmiş bir ülkede yazar olmak ne işe yarar? Bu soruyu yıllar boyu kendime sordum. Sanat yapmanın bir lüks olduğuna, kendimin bir lüzumsuz adam olduğuma inandım uzun bir süre. Sonra Sartre da söyledi ki, azgelişmiş bir ülkede roman yazmaktansa öğretmenlik yapmak daha yeğdir. Ben bu düşünceye öylesine bir sarıldım ki... Bunca yıl kalem salladığıma utandım. Sartre haklıydı. Bu kadar acı çeken, aç, yoksul insanlara sanat neylerdi ki... Ne faydası olurdu ki... Hele benim gibi eylemden gelmiş bir adam kendini, vaktini nasıl böyle işe yaramaz bir şeye verirdi? Gerçekten uzun bir süre bocaladım. Fakat eylemler, oluşmalar beni kendime getirdi: Azgelişmiş bir ülkede de sanatın gerekliliğini anladım ve rahatladım. Roman, Fransa'ya ne kadar gerekse bize de öylesine gerek.”

25

Karşılaşma

ORHAN PAMUK:

“ABİMİZDİR... SAYGIDA KUSUR
ETMEM... YORUM DA YAPMAM...”

YAŞAR KEMAL:

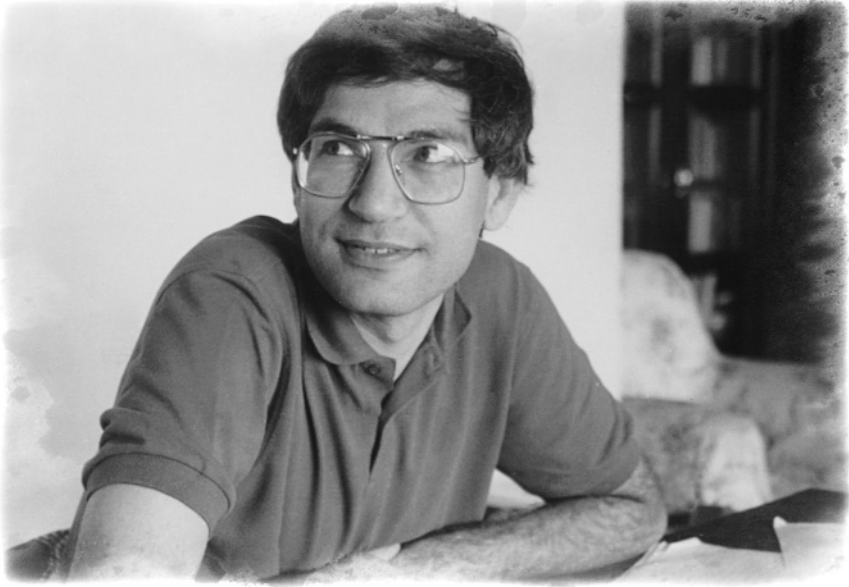
“BENİM GİBİ BİR KOMÜNİSTE
NOBEL VERMEZLER!”

BİR: Yaşar Kemal’le, Orhan Pamuk arasında söze dökülmeyen ‘büyük romancı’ ve Nobel tartışması; öncelikle okurlar arasında popüler bir karşılaştırma konusu olarak uzun süredir gündemdedir. İki yazarın asıl karşılaşması, Nobel günlerine denk gelir.

İKİ: Orhan Pamuk, polemiklerden elinden geldiğince uzakta kalmayı tercih eder. Olup bitene serin gözlerle bakar ve az konuşur. Romanlarındaki gizemi ve anlaşılmazlığı, duruşuna da yansır. Yaşar Kemal; kendisini çoğu zaman polemiklerin ortasında bulur. Öfkelendiği kişinin üzerine yürüyecek, yüzüne tokatı indirecek kadar ‘kendisi’dir. Romanlarındaki lirizmi ve doğallığı hayatına da taşır.

ÜÇ: Orhan Pamuk’a kasılmak ve suskunluğuyla gerginlik yaratmak çok yakışır. Yaşar Kemal’e, teline dokunulduğunda, ‘ağız dolusu sövmek’ karizmatik bir hava katar.

DÖRT: Yaşar Kemal, ‘komünist olduğu için kendisine Nobel verilmediğini’ söyler. **Orhan Pamuk,** bu tartışmaya girmeyecek kadar akıllı davranır.

BEŞ: Orhan Pamuk; arada çok sinirlendiğinde ya da zorlandığında, “Abimizdir... Saygıda kusur etmem... Yorum da yapmam!” diyerek aslında, sözü, üstü kapalı bir biçimde “Boş konuşuyor, Yaşar Kemal!” demeye getirir. Aslında, “Yorum yapmam!” yargısı, çok uzun yorumun son cümlesidir ve “Yaşar Kemal işine baksın!” düşüncesinin Orhan Pamukçasıdır. **Yaşar Kemal;** sis dilinin kipinden hoşlanmasa da bir şeyleri dolaylı da olsa söylemeye, göstermeye çalışmanın derdini taşır. Ertelenmiş bir karşılaşmanın saklı işaretleri anlaşılın ister.

ALTI: Son dönemlerde, **Orhan Pamuk** adı epeyce öne çıkar. Çünkü; **Orhan Pamuk** yazı ve söylemlerinde, **Yaşar Kemal**'e göre daha popüler bir muhalefet çizgisindedir. **Yaşar Kemal**, muhaliflik adına, yeni şeyler söylemekte, **Orhan Pamuk**'a göre, biraz geç kalır.

YEDİ: **Orhan Pamuk**, uluslararası dalganın muhalefet çizgisini daha bir yakalar. 'Kürt ve Ermeni meselelerine' etnisite, azınlık ve şiddet üzerinden daha güçlü referanslar yapar ve uluslararası destek alır. **Yaşar Kemal**, 'Kürt meselesine' bir etnisiteden ziyade bir feodalite, zulüm ve rejim meselesi olarak bakar. Son dönemlerde, rejimlerden ziyade etnisitelerin revaçta olduğunu fark edemez.

SEKİZ: **Orhan Pamuk**, başkalarının umrunda olma, gündemin nabzını tutma, değişkenleri doğru hesaplama, hayatla sanat arasındaki formülleri gözden geçirme konusunda **Yaşar Kemal**'e göre, daha genç düşünür.

DOKUZ: **Orhan Pamuk**, söylem zamanındaki kıvraklıkla **Yaşar Kemal**'in birkaç adım önündedir.

ON: **Orhan Pamuk**, sisteme karşı tavır aldıkça popülerleşir. **Yaşar Kemal**, sistem tarafından kabul gördükçe, temel söylem malzemesini yitiren bir görüntü sergiler.

26

Mahkeme

Orhan Pamuk, mahkeme kapılarında bir kez görünür. Bir İsveç gazetesinde çıkan haber ¹ nedeniyle hakkında 301. maddeden dolayı bir dava açılır. Türkiye'den 169 oyuncu, yazar, politikacı ve bütün bir Avrupa ayağa kalkar.

¹ AB Komisyonu Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn'in yazarı ziyaret ettiğinde orada bulunan Derya Sazak'ın aktardığına göre, 301'lik bu sözler çay-simit aralığında sarf edilir.

Yaşar Kemal’in ayağı mahkeme kapılarından uzak kalmaz. Birçoğundan Avrupa’nın haberi bile olmaz. Hapishanede yatar. En son Alman dergilerinden birine bir makale yazar, hakkında dava açılır.

ORHAN PAMUK

ORHAN PAMUK İÇİN ON CEZALANDIRMA YÖNTEMİ

BİR: İstiklal Marşı'nın on kıtasını ezberletelim, sabah akşam yemeklerden önce iki defa okutalım. Yaptığı her hatada cezasını bir kat ağırlaştıralım.

İKİ: Şişli Belediye Başkanı, CHP Genel başkan adayı, partiden ihraç edilmiş olup hakkını yargıda arayan Mustafa Sarıgül tarafından yaptırılan ve rekorlar kitabına giren, on binlerce kişi tarafından Mecidiyeköy'den Taksim'e zar zor taşınan dev bayrağı, Şişli'den Edirnekapi Şehitliği'ne kadar tek başına ona taşıtalım.

ÜÇ: Oturduğu Nişantaşı'dan 'tehcir' edelim. Süleymaniye livası 'işbirlikçi Kürtlerin' emperyalistlerden aldığı destekle bir hayli geliştiği için oraya değil de, Mersin'in varoşlarına sürelim. Yolculuğu yaya yaptıralım ve kara tayin ile bir tas sudan başka bir şey vermeyelim.

DÖRT: 'İzdivaç' adıyla maruf, saatler boyunca bütün halkımızı ekran başına bağlayan milli programlarımızdan birine çıkarıp Eski Sütlüce Kaymakamı'nı² canlı yayına bağlayarak 'vatan için' ne kadar vefasız olduğunu taliplilerine duyuralım. Hiç kimseyle evlendirmeden, oradan eli boş gönderelim.

BEŞ: Kürtçe dil kurslarına gönderelim. Kurs boyunca Kürtçe alfabedeki x, a, w harflerini kullanmasını yasaklayalım. Sonra da, sınava tabi tutalım. Hâlâ öğrenmemişse, bu mahalli şivemizi öğrenmedi diye teşhir edelim, dalga geçelim, yazarlığıyla alay edelim.

ALTI: Tuğla gibi kaim kitaplarını her tarafına bağlayıp ağırlık olarak kullanalım ve Sarayburnu'ndan denize atalım.

2 Sütlüce'deki makamın kaimi, emir erlerine Orhan Pamuk'un kitaplarını, ilçedeki cümle kamu kurumlarından mevcutlu bir şekilde derdest edilerek imhası için ferman eylemişti.

YEDİ: Resim yapmayı bildiği için, ‘yatmadan önce’, Cengizhan’dan başlayıp Kenan Evren’e kadar yüz Türk büyüğünün yağlıboya tablolarını ‘yüz fırça darbesiyle’ yaptırım.

SEKİZ: Fatih Altaylı, Hıncal Uluç, Özdemir İnce, Emin Çölaşan, Şakir Süter, Yalçın Küçük ve Ataol Behramoğlu’ndan oluşan bir ‘edebi kurul’ oluşturalım. Milliyet Gazetesi ve Madaralı Roman Ödülü de dâhil olmak üzere, yurt içinde ve yurt dışında kazandığı bütün ödülleri geri alalım.”³

DOKUZ: Orhan Pamuk hakkında ‘Türklüğü alenen aşağıladığı’ iddiasıyla suç duyurusunda bulunup dava açılmasına neden olan, Anadolu Bilim Edebiyat Sanat Eserleri Meslek Birliği (ANASAM) eski Genel Başkanı Mehmet Özet’e ‘Kınalı Keklik’ten sonra, Orhan Pamuk’la ilgili yeni bir kitap yazdıralım.’⁴

ON: Her hafta mesainin bitmesine beş kala, Kırklareli Merkez E Tipi Kapalı Cezaevi’nde kalan hükümlü Sebahattin Zorlu’nun 16 Şubat 2005 tarihinde Orhan Pamuk hakkında “Türklüğü alenen aşağıladığı” iddiasıyla Cumhuriyet Savcılığı’na dava açılması için bulunduğu suç duyurusunu, ilgili savcılıklara yeniden iletelim.”⁵

3 Muhsin Kızılkaya, Kuyruktan Uyruga, Sel Yayınları, İstanbul 2005. [Kısaltılıp düzenlenmiştir.]

4 Mehmet Özet’in ‘Kınalı Keklik’ Hikâyesi

“Osmanlı döneminde adamın biri kuş almak için bir dükkana girer. Dükkandaki kuşların ve kekliklerin fiyatlarını sorar. Kafesteki bir kınalı keklik için diğer kekliklerden daha fazla fiyat istenir. Adam bunun nedenini sorar. Satıcı da “kınalı keklik ötüncü diğer keklikler çevresine toplanır. Avcılar da diğer keklikleri kolayca vurur. Bu yüzden bu keklik daha pahalı” der. Adam keklği satın alır ve dışarı çıkıp dükkanın önünde kafasını koparır. Satıcı ve çevredekiler bunun sebebini sorunca da “kınalı keklik kendi ırkından olan kekliklerin, avcılar tarafından vurulmasına, avlanmasına yardımcı oluyor. Başka keklikler ölmesin diye boynunu kopardım” der. Bu ay sonunda piyasaya çıkacak kitabım bu hikayeye son buluyor.”

5 Şişli Cumhuriyet Başsavcılığı’nın Orhan Pamuk hakkında TCK 301/1 maddesi uyarınca “Türklüğü alenen aşağıladığı dosyadaki mevcut tüm delillerden anlaşılmaktadır” diyerek Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi’nde açtığı dava, Adalet Bakanlığı’nın “kovuşturma ve soruşturma izni vermemesi” gerekçesiyle düşürülmüştü.

YAŞAR KEMAL

‘KOMÜNİST KÖR KEMAL’

Gençliği; Çukurova’da soluk aldırılmaz polis, candarma baskıları altında geçer.

Ortaokulun ikinci sınıfından beri Adana’daki sosyalistler arasındadır. Sosyalist işçi liderler, eski tüfekler, gençler... Daktiloyla yazılmış ya da Atatürk döneminde basılmış sosyalist klasikler elden ele dolaşır. Artık yasaktır bunlar. Olanca şiddetiyle süren İkinci Dünya Savaşı’nı daha çok yabancı radyolardan izlerler, dil bilenler vardır içlerinde... ‘Solcu’ oldukları için sıkıyönetimin Adana’ya sürgüne gönderdiği Arif Dino ve Abidin Dino ile sık sık görüşmek, hapishaneden çıkıp gelen Orhan Kemal’le dostluk kurmak bile yeter bir insanı ‘mimlemeye.’

Adana’da azıllı ırkçılar, solcu düşmanları da vardır. Ağalar destekler bunları. Bu çevre; ‘casus’ ilân eder, ‘komünist’ ilân eder Kemal’i. Polis-candarma baskısı bundan sonra başlar.

İlk kez 1943’te düşer karakola. Adana Pamukpazarı karakolunda on beş gün tutulur. Abidin Dino’nun uğraşları sonunda çıkabilir.

Bir işe girip izini yitirir, bir hafta on gün gelip işten çıkartılır. Belki otuzdan fazla işe girer çıkar, birkaç yılda. İrgatlık yapar günde on beş saat, kırk-kırk beş derece sıcak altında, orada bile rahat bırakmazlar. Yalnızca traktör sürücülüğü yaparken izini bulamazlar.

Her gün telsiziyle Rusya’yla konuştuğu dedikodusu yayılır. Evi sık sık basılır, telsiz aranır. Bir de her baskında, evde ne kadar yazılı kâğıt bulunursa götürülür. Çoğu sarı defterlere yazılmış folklor derlemelerinin büyük bir bölümü böyle gider. İlk roman denemesi **Demir Kazık** böyle gider. Adı ‘Komünist Kör Kemal’e çıkar.

Bütün bunlara en çok üzülen de annesi Nigâr Hanım'dır.

"Benim aklım ermez. Hiç ermez yavrum. Sen okudun, yazdın, kaleminden kanlar damlar. Herkes diyor ki, senin oğlun gibi akıllısı yok, yok amma, Allah bir kere onu şaşırtmış. Dinsiz olmuş, hükümete karşı gelmiş. Dedim ki onlara benim oğlum dinsiz olmaz. Dedesi yedi kere Hacca gitti. Babası namazını hiç kazaya koymazdı. Koca Sadığın başı gider de namazı gitmezdi. Benim oğlum Urus olmaz. Biz Urusun elinden kaçtık da buralara düştük. O gavurun yüzünden bu hallere düştük. Yoksa biz Dördüncü Ordunun birinci Beyiydik. Gulihan Bey, benim oğlumun öz bir amcası olur, dedim. Gulihan Beyin çok köyle-ri vardı. Gulihan Bey, Dördüncü Ordunun kartalıydı, dedim... Canını sıkma oğlum... Allah bir aydınlık yol gösterir bize de... Şu zenginlerin toprağını mallarını dağıtmaktan vazgeç. Beş parmağın beşi bir mi? Allah fıkara'yı fıkara zengini zengin yaratmış. Sen zenginlerin mallarını alır da fıkara'ya verirken, fıkara'lar götürür gene onu zenginelere verir. Bak amcayın eline babanın bu kadar malı kaldı. İki yılda altından girip üstünden çıkmadı mı? Hepsini zenginelere yedirmede mi? Gene de sana derim ki, bu sevdadan vazgeç. Fıkara'ya yardım edeceksen zengin ol. Mal canın yongasıdır. Bu zenginler seni öldürürler. Öldürürler ya... Sen onların tüm mallarını al da dağıt... Olur mu? Öldürmezler mi?"¹⁶

Yaşar Kemal, 'Yaşar Kemal' olmadan öncedir...

Yaşar Kemal, ilk kez 1943'te düşer içeri. Adana Pamukpazarı Karakolu'nda dayak yer.

Ortaokulun ikinci sınıfından beri Adana'daki sürgün sosyalistlerden Abidin Dino ve Arif Dino gibi kişilerin yanındadır. Sosyalist kitaplar elden ele dolaşarak okunur. **Yaşar Kemal** de bu yasak ki-

6 Yaşar Kemal; **Bugünlerde Bahar İndi**, YKY, İstanbul 2010.

tapların sadık okurudur. Yasaklama, İnönü'nün 'milli şeflik' günleri de başlamıştır.

Ağalar, işlerine gelmeyi, kendilerine yan bakanları 'komünist ajanı, casus' ilan ederler.

Karakolda on gün kadar kalsa da polisin gölgesi, **Yaşar Kemal**'in üstünde sonsuz kalır.

Arzuhalcilik yapar Kadirli'de. 1950 Nisanı... 1950'de başlayan 'komünist avı'nın Çukurova'daki ilk kurbanlarından biri olur. Öteki arzuhalcilerin de körüklediği karamaların hareketinin bir numaralı hedefi haline gelir. Kadirli bir çocuk komünizm propagandası yaparken yakalanmıştır. Çok dövmüşlerdir. 'Kim ulan bu soysuz komünistler? Söyle ulan, isim ver!' Çözülen çocuk konuşmaya başlar, daha doğrusu o çocuğa hayali bir çete kurdururlar: 'Şu, şu, şu, sonra Halillerin Bilal, Hemiteli kör arzuhalci Kemal, sonra şu, şu, şu...' 'Yaktık ulan çıranı kör Kemal! Şimdi kurtarsın seni Rus yoldaşların da görelim!'

Polis, candarma baskıları altında geçen gençliğinde, Komünist Partisi kurucusu olduğu öne sürülerek tutuklanır, Kozan Ağırceza Mahkemesi'nde yargılanır. (Nisan-Mayıs 1950). Olay şudur: Kadirli bir çocuk, komünizm propagandası yaparken yakalanır. Çok döverler. O da bildiği bütün adları sayar, Komünist Partisi kurucusu olarak. Kurucular arasında arzuhalci Kemal de vardır!

Bir sabah candarmalar gelip Kemal'in ellerini kelepçelediler. Savcıya, sonra sorgu yargıcına, oradan da hapishaneye götürdüler. Koğuşların dışındaki bir odaya koymuşlardı onu. Bir hafta sonra, kasabanın ağalarıyla ırkçılarının düzenlediği "miting" in ardından hapishanenin basılacağı, arzuhalci Komünist Kemal'in linç edileceği haberi hapishaneye kadar ulaştı. Candarma komutanı o gün Kemal'i ikinci kata, candarma dairesine çıkardı.

Gerçekten de, "miting" den sonra kalabalık cezaevi avlusunu doldurdu. Coşmuş bağılıyor, yeri göğü inletiyorlardı. O da yukar-

dan, pencereden bu “vatanseverler”i seyrediyordu. Komutan, “vatan millet sakarya” nutku çekip Kemal’in geceleyin Kozan Ağırceza’sına yollandığını söyleyerek “yurtsever” vatandaşları yatıştırıp dağılmalarını sağladı.

Ellerine kelepçe takıp içeri atarlar **Yaşar Kemal**’i. Koğuşların dışında kalan ücra bir odaya koyarlar kör komünisti. Sorar; ‘Nedir, ne yaptık?’ ‘Yürü len!’ derler, ‘Daha ne yapıcan, komünist vatan düşmanı...’ Bir kuşun kanadı kırılır dağlarda, bir çiçek ayaklar altında çiğnenir. Bir çekirgenin zıplayan ayağı kopar, bir çocuğun aniden dili tutulur. Söz biter ağızlarda. Bir daha, bir daha tükenir ağızda sözler, yürek sözün kılıcını kuşanırken.

Bir hafta geçmeden bir dedikodu yayılır ortalığa: ‘Cuma günü halk toplanıp hapishaneyi basacak ve kör Kemal’i linç edecek!’ Çünkü kasaba pazarı cuma günü kurulur, cami en çok cuma namazında ağızına kadar dolar. Yani cuma günü kasabanın nüfusu ikiye katlanır.

Bunu işiten **Yaşar Kemal**, hemen jandarma komutanına durumu anlatır. Komutan; ‘benim de kulağıma geldi.’ deyince, hemen **Yaşar Kemal**’i jandarmaların koğuşu olarak kullanılan ikinci kata çıkarırlar. Amaç olası bir toplumsal infiale karşı önlem almaktır.

Yaşar Kemal, ‘Yaşar Kemal’ olmadan öncedir...

Cuma... Kalabalık dalga dalga birikmeye, tekbir getirip slogan atmaya başlar. **Yaşar Kemal**’in duydukları doğrudur. Linç için toplananları camiden çıkan bir grup yönetir. Ne vatan hainliği kalır kör Kemal’in, ne Rus casusluğu, ne anası, ne bacısı... Topyekün küfürün içinde korkulu tek gözüyle aşağı bakmaktadır.

Dışarıdaki gürültüler iyice artınca, pencereye doğru yürür. Sol gözünü cama iyice yaklaştırıp dışarıya bakar. Duydukları doğrudur. Birkaç dostu, dün gece, ‘Dikkatli ol, yarın öğlen mahpushaneyi

basıp seni paralamaya çalışacaklar!' demiştir. Şimdi gelmişlerdi. Ellerindeki sopalarla duvarlara, kapılara, pencerelere vurup duran insanlar, avluyu doldurmuştur. Bir ara kaymakam Ahmet Aydın Bolak'ı da görür. Kollarını havaya kaldırmış, binaya saldıranları durdurmaya çalışmaktadır. Ellerin, ona doğru uzandığını görür. O ellerin, kaymakamı saçlarından tutup çekiştirdiklerini de görür. Pencereden biraz geri çekilir. Soluklanır. Yeniden baktığında, kaymakamın gözden kaybolduğunu fark eder. Kaymakamı savurup atan kalabalığın akın akın kapıdan içeriye bağırarak doluştuğunu görür. O kalabalık içinde bazılarının ellerinde, öğlen güneşi altında parıl parıl parlayan bıçaklar taşıdıklarını da görür. İçi daralır. Bıçak, hep karşısına çıkan o uğrusuz, o soğuk, o karanlık çelik... Can korkusunu unutur.

Dalar gider. Köyde bir kurban bayramıdır. Kurbanlıklar kesilecektir. Halasının kocası, besmeleyle kurbanın başına geçer. Elinden kayan bıçak, kendisini seyreden çocuğun sağ gözünün üzerine gelir. İnce bir çocuk çılgılığı...

Yaşar Kemal, 'Yaşar Kemal' olmadan öncedir...

Yeniden dışarıya bakar. Hapishane avlusu daha bir kalabalık... Jandarmayı aşır kapıyı zorlamaya başlamıştır kalabalık. Derken, adamlardan bazılarının namaza durduğunu görür. Bıçak ve secdeye varmış adamlar... Dalar yine.

Köy camisinde, babasıyla birlikte namaz kılmaktadırlar. Vakit öğle... İnce, çok uzun, çok yakışıklı babasıyla, Yusuf ağabeyinin tam ortasında durmakta... Namaz bitmiş, ağabeyi bildiği Yusuf, ansızın ayağa kalkar. Hızlı iki adımla babasının arkasına geçer. Kara, kemik saplı, maviyalımlı, o uğursuz, o karanlık, o soğuk çelik; caminin serin loşluğunda parlar. Bıçak, defalarca babasının vücuduna saplanır. Babası, yavaşça yere uzanır. Selçuklu deseni mavi Türkmen halısı, kıpkırmızı kesilir. Bu kez, çılgılık atamaz. Konuşamaz.

Yaşar Kemal, 'Yaşar Kemal' olmadan öncedir...

Yeniden dışarı bakar Avluda, şimdi kimse yoktur. Kalabalık, yattığı yeri öğrenir, dosdoğru oraya hücum etmeye başlar. Ama odaya varanlar, odayı boş bulunca, jandarma koğuşlarının bulunduğu yere doğru yürür. Komutanın sesini o anda duyar:

'Onu, dün gece, Kozan Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderdik. Yukarıda kimse yok. Devletle boşuna takışmayın.'

Sonra, uzaklaşan ayak sesleri duyar. Kalabalık bağırarak avudan uzaklaşır.

Çok geçmez, bir hafta sonra **Yaşar Kemal**, bu kez gerçekten Kozan'a gönderilir. Bu sıra bir dedikodu daha patlar: **Yaşar Kemal**, yolda sevk sırasında vurulacak, kaçarken öldürüldü denecek. CHP zulmünden yılmış insanların burun deliklerinden şimşeklerin çıktığı bir zamandır.

Yaşar Kemal'in götürüleceği gün, anası, birkaç akrabası ve bir iki arkadaşı onunla ve jandarmayla birlikte yola düşerler. Yol da ne yol ya, bitmek bilmez. Bir de yağmur, bir de yağmur... Akşamüstü Kozan'a varırlar. Jandarmayla jandarma arasında bir kâğıt imzalanır ve **Yaşar Kemal**, Kozan Jandarması'na teslim edilir.

Yaşar Kemal, 'Yaşar Kemal' olmadan öncedir...

O gece falakaya yatırılır **Yaşar Kemal**'i. Ayakları parçalanıncaya kadar sopa çekerler. Mahkemeye çıkana kadar defalarca... Ayaklar balon gibidir, ayakkabıya sığmaz.

Elleri kelepçeli, topallaya topallaya merdivenleri inmeye çalışırken, canının kalan yarısı da oracığa, soğuk taş basamaklara serilir kalır. Sonra birden zavallı anasının bulutlu gözleri düşer aklına. Dirilir, sanki canına can üfler Allah... Topallamadan, aha şöyle yapraksız bir kavak ağacı gibi sııklama yürür.

Koğuştta, eşkıya Hilmi diye bir de haydut vardır. Ağaların beslemesi bir zavallı kuklacık. Hilmi tek kaşını havaya kaldırıp kör Kemal'e sokulur.

"Bana bak tekgöz, Allah var yalan mı söyleyeyim, ailen sana gele gide bana da çok yardım etti. Hani hayatımı kurtardılar desem başım ağrımaz. Ama yine de bu hapishanede tek düşmanın benim. Benden kork oğlum. Katillikten, hırsızlıktan, cebelleziden, ırza geçmekten gireydin dama, başım üstünde yerin vardı. Ama komünistlik, tövbe estağfurullah, en fenası. Sirtını sağlama al. Her an her şeyi bekle benden oğlum."

Ve hapisten çıkmadan bir ay önce bu Hilmi denen ağa oyuncağı, sırf siyasi suçlu diye Yaşar Kemal'i bıçaklar.

Yaşar Kemal, 'Yaşar Kemal' olmadan öncedir...

Ağırceza mahkemesinde yargılanmaya başlar. Üç ay sonra salıverilir ya, yargılama sürer. Sonunda aklanır. Duruşmadan sonra mahkeme başkanı odasına çağırır onu. Der ki:

"Sizi mahkûm edeyim diye çok baskı yapıldı bana. Siz Çukurova'da kalmayın. Hemen İstanbul'a gidin. Orada, Yeni Cami'nin arkasında da arzuhalcilik yapar, hayatınızı kazanabilirsiniz. Sizi burada öldürecekler. Yazık olacak öldürülürseniz. 'Bebek' hikâyesini karım da okudu. Edebiyattan iyi anlar. Merakından sizi görmeye mahkemeye kadar geldi. Ben de dilinize, ustalığınıza hayran kaldım. Bana söz verin, buralarda durmayacağınıza."

Söz verir, teşekkür eder.

Yıllar sonra mahkeme başkanının ölüm ilânını gazetede görür, cenazesine gider. Vedat Günyol'la karşılaşır. İkisi de şaşırır birbirini görünce. Meğer ölen yargıç, Fevzi Boran, Vedat Günyol'un amcasıdır. Yaşar Kemal, Cumhuriyet gazetesindeki köşesine 'Bir Yargıç Öldü' başlığıyla yazdığı yazıda adalet kurumundan söz eder,

Fevzi Boran'dan söz eder: "Kozan ve yakınlarındaki halk umudunu ona bağlamıştı. Onun adaletine. Hiçbir tesirle, hiçbir çıkar için, onun adaletten şaşmayacağını biliyordu."

Yıllar geçer... 1950 tevkifatının acısını, işkencesini unuttur da kaybolan derlemelerinin, ağıtlarının acısı hâlâ yüreğindedir.

Yaşar Kemal, 'Yaşar Kemal' olduktan sonradır...

Yıllar sonra, 1967-1969 arası, Ant dergisindeki yazılarından dolayı kovuşturmaya uğrar, yargılanır.

Vedat Demircioğlu'nun Teknik Üniversite yatakhanelerinden atılıp öldürülmesinin ve öğrencilerin uykudayken coplanarak, yarı çıplak durumda mahkeme karşısına çıkarılmalarının ardından yayımlanan 'Kanlı İktidarın Ortakları', Kanlı Pazar'dan sonra yayımlanan 'Camiler Kışla Oldu' başlıklı yazılarından dolayı bu kitapçığın yazarıyla birlikte Ağırceza Mahkemesi'nde uzun süre yargılanır; beş yıl sonra aklanır.

Yine bu sıralarda hakkında bir başka dava açılır: Gerekçe, Emile Burns'ün Marksizmin Temel Kitabı'nı çevirmiş, böylece Ceza Kanunu'nun ünlü 142. maddesinin dördüncü fıkrasındaki 'komünizmi övme' suçunu işlemiştir. Gerçekte, o sırada askerliğini yapmakta bulunan çevirmenin adını vermek sakıncalı görüldüğü için, Ant Yayınları'nda çıkan, çevirmenin takma adının kullanıldığı kitabı kendisinin çevirdiğini söyleyip suçu üzerine alır Yaşar Kemal.

12 Mart Muhtırası'nın ardından aydınlar, yazarlar hapisanelere doldurulup gülünç davalar açılmaya başlanır. Derken, Mayıs 1971'de 'Balyoz Harekâtı' başlar. Radyo, teslim olması istenen aydınların, sendikacıların adlarını okur sık aralıklarla... Yaşar Kemal, listenin en ön sıralarındadır. Gidip teslim olur ve bir ay sorgusuz sualsiz Davutpaşa Kışlası'nda tutulur. Sonra da hiçbir gerekçe gösterilmeden bırakılır.

Bundan birkaç gün sonra Marksizmin Temel Kitabı davası sonuçlanır ve çevirmen Yaşar Kemal on sekiz ay hapse mahkûm edilir. Yargıtay bu kararı bozar, Emile Burns, çevirmen Yaşar Kemal ve çeviri kitap aklanır.

15 Ekim 1982 günü Hürriyet gazetesi, birinci sayfada üç sütun üzerine **‘Yaşar Kemal Avrupa’da Alkışlanıyor’** başlığını atar ve ‘Paris’te Türkiye’yi temsil eden geniş kadronun Yaşar Kemal’in yazarlığıyla yarattığı harekete destek olacak bir çabası yok!’ diye sitemli bir yazı yayımlar. **Yaşar Kemal, Del Duca Ödülü** elinde ülkeye döner dönmez kurucu başkan sıfatıyla sanıkların arasında yargıç önüne çıkarılır.

Yirmi yazar, 4 Ekim 1994 günü Türkiye Gazeteciler Cemiye-ti’nde bir basın toplantısı düzenleyerek düşünce açıklama özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılmasını, Terörle Mücadele Yasası’ndaki bazı hükümlerin değiştirilmesini isterler. Bu basın toplantısına ne yazık ki az sayıda gazete ve dergi ile bir Alman, bir İsveç televizyonu ilgi gösterir. Bunun üzerine, Yaşar Kemal’in önerisiyle, bir kitap hazırlanması kararı alınır.

Yirmi dört yazarın yazılarını biraraya getiren **Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye** başlıklı kitapta Yaşar Kemal’in iki yazısı yer alır: Türkiye’nin Üstündeki Kara Gökyüzü ve Zulmün Artsın.

Yaşar Kemal, Zulmün Artsın başlıklı yazısını (aynı adı taşıyan kitap içinde) Almanya’daki Der Spiegel dergisine de gönderir; yazı Al-mancaya çevrilip Yalanlar Seferi başlığıyla yayımlanır.

Yazının kimi bölümleri bir gazetede Yaşar Kemal’i suçlayıcı başlıklarla verilince kıyamet kopar! Medyanın ve siyasilerin bir kesimi Yaşar Kemal için demediklerini bırakmazlar. İş i “Yaşar Kemal vatan hainidir”e kadar vardırırlar olur. Yazının bütününde ne söylüyor, diye araştıran olmaz. Elbet, onu savunanlara da rastlanır.

Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye kitabı toplatılır, Yaşar Kemal de Terörle Mücadele Yasası’nın 8. maddesini çiğnemekten Devlet Gü-

venlik Mahkemesi'ne verilir. 12 Temmuz 1995 günü duruşmalar başlar ve Yaşar Kemal birkaç ay sonra aklanır.

Bu arada Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi değiştirilmiştir. Ama bu, dışarıya karşı "yasalarda iyileştirme yapıyoruz; demokratikleşme yolunda adımlar atıyoruz" görüntüsü vermekten başka bir yarar sağlamaz.

Ve birkaç ay sonra Yaşar Kemal, "Türkiye'nin Üstündeki Kara Gök-yüzü" başlıklı yazısından dolayı bir kez daha Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne gönderilir. 7 Mart 1996 günü, ilk duruşmada, savcı "beraat" ister. Aynı gün mahkeme, kararını açıklar: 1 yıl 8 ay hapis cezası, 466 bin 666 lira para cezası... Bu ceza, kısa bir duruşma arasından sonra, dinleyicilerin salona alınmadığı celsede açıklanır. Mahkeme, yazarın "Halkı ırk ve bölge farklılığı gözeterek açıkça birbirine düşman ilân ettiği" sonucuna varmış ve Ceza Kanunu'nun 312/2. maddesini uygulamıştır. Ama cezasını erteler; iki yıl içinde aynı "suçu" bir adaha işlerse, ikisinin cezasını birden çekecektir. Karar açıklandıktan sonra Yaşar Kemal, tam mahkemenin kapısına gelmişti ki, geri döner, seslenir: "Ben de sizi mahkûm ediyorum!"

Yargıtay'ın kararı onamasından sonra Yaşar Kemal, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde dava açar ve davayı kazanır.

27

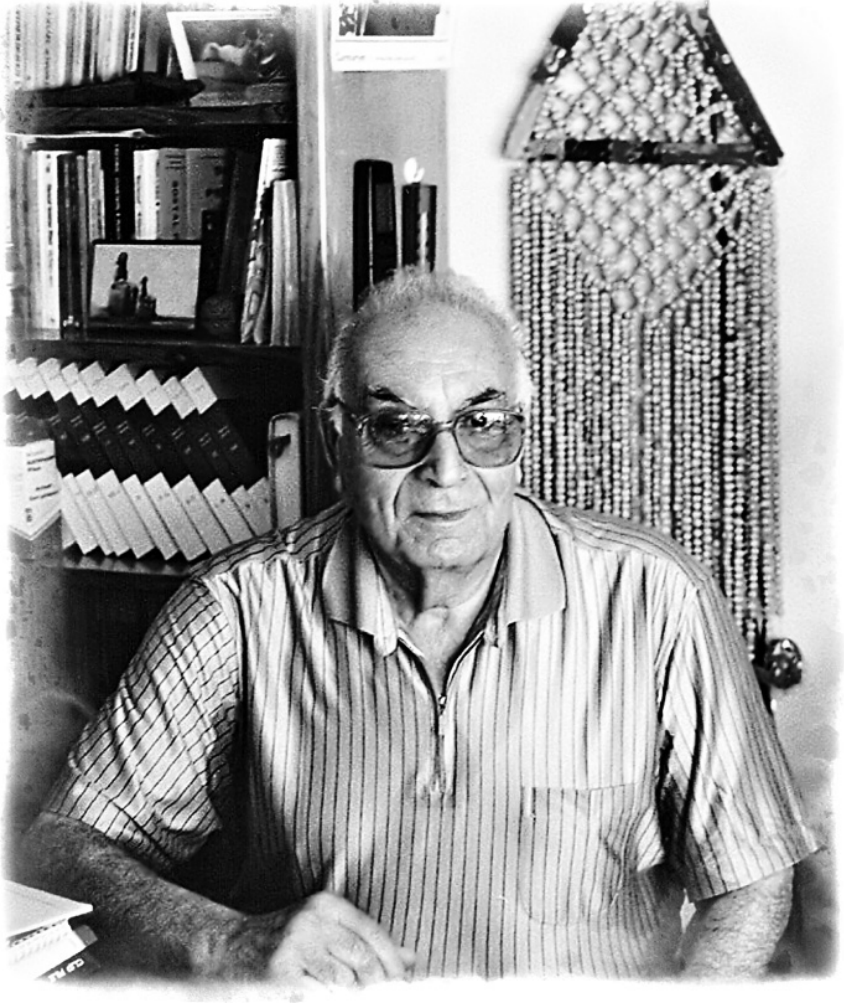
**Sivil
Duruş**

Orhan Pamuk; birçok aydınla beraber Özgür Ülke gazetesini Beyoğlu'nda satarken görülür. Jean Paul Sartre'ın 68 Mayıs'ında, 'Sol Ploretaerya grubunun yasaklanan yayın organı Cause du Peuple [Halkın Davası] gazetesini bir grup aydınla birlikte sokakta satmasından esinlenilir. Hayata Dönüş Operasyonları'nın yeni ölümlere neden olmaması için çaba gösterenler arasındadır.

Yaşar Kemal; ölüm oruçlarında 'sivil müdahale' adına aktif rol oynayan bir aydın duruşu sergiler.'Hayata Dönüş Operasyonları'nın yeni ölümlere neden olmaması için çaba gösterir. ¹

¹ Yaşar Kemal, hayatını etkileyen üç önemli olayın ilkinin beş yaşındayken, babasının gözlerinin önünde 'kan davası' nedeniyle öldürülmesi; ikincisinin 1996'da arabuluculuk yapmasına rağmen, cezaevlerinde açlık grevi yapanlardan 12'sinin ölmesi; üçüncüsünün de 1997'de Eşber Yaşmurdereli'nin tutuklanması olduğunu söyler.

Orhan Pamuk; beğenmediğine düşünsel şiddet uygulayan bir kültür-sanat ortamında tek başına konuşma cesaretini gösteren bir aydındır.

Yaşar Kemal; bugünkünden çok daha ağır koşullarda tek başına da olsa sözünü hiç esirgemeyen çağdaş bir entelektüeldir. Hem ideolojisine hem sınıf kökenlerine uygun olan Türkiye İşçi Partisi'nde militan gibi çalışır.

Hasan Cemal'in Cumhuriyet gazetesinde (Hasan Cemal'in kendisini ve gazeteyi sevdiği dönemde) girişimiyle **Orhan Pamuk** önce Diyarbakır'a, oradan da sınır bölgesine gider. Kuzey Irak'tan gelen Kürt göçü hakkında kapsamlı bir röportaj hazırlar. Aynı röportaj, ABD'de 'Christian Science Monitor' gazetesinde de yayımlanır.

Yaşar Kemal; 12 Mart'ın karanlık günlerinde, 'bir öfke heykeli' gibidir. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını önlemek için sürdürülen girişimlere katılır, imza toplamaktan çekinmez. 1973'te çıkan Yeni Halkçı gazetesinde en sert yazıları yazmaktan geri kalmaz. İşkencelerin üzerine korkusuzca gider.

Orhan Pamuk; aktif olarak siyasetin dışında kalır.

Yaşar Kemal; aktif olarak yer yer siyasetin içinde yer alır.

Orhan Pamuk; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010'da, 'Demokratik Açılım Projesi' kapsamında, yazarlarla yapacağı kahvaltı buluşmasına katılmayı, 'demokratik olmaktan çok politik olduğunu' iddia ederek reddeder.

12 Eylül 2010'da yapılan referandumda, okur kitlesinin tercihinine rağmen, anayasa paketi için 'evet' diyeceğini açıklar.

Yaşar Kemal; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 'Demokratik Açılım Projesi' kapsamında, 2010'da yazarlarla yapacağı kahvaltı buluşmasına katılmayı reddeder.

12 Eylül 2010'da yapılan referandumda, anayasa paketi için 'evet' diyeceğini açıklar.

ORHAN PAMUK

“Anayasa’nın değişmesini istiyorum, o yüzden oy kullanacak olsaydım evet derdim”

1982’de Anayasa halkoyuna sunulmadan önce İsviçre’den gelen bir tv kanalında Anayasa’yı eleştirmeniz isteniyor. Ve bunu “Kendime güvenim ve cesaretim yoktu” diyerek reddediyorsunuz.

Evet, ama bunun öncesi var. 1982’de Anayasa çıkıyordu ve eleştirmek yasaktı, İsviçre’den tanıdığım insanlar “Sen aydınları tanırısın Orhancığım, romancı olmak istiyorsun” dediler. Anayasa’yı eleştirecek birilerini arıyorlardı. Oraya gittik, buraya gittik, meşhur profesörlerimizin kapısını çaldık ama sonuç alamadık. Kimse televizyona çıkıp, askeri diktatörlük sırasında Anayasa’yı eleştirmede. Eleştirmemelerinin sebebi de hapse girmek, işten atılmak gibi kapalı toplumlara özgü haklı birtakım korkulardı. Konuşmadıkları için bugün onları hiç eleştirmiyorum bilakis onları bu ahlaki sorunla karşı karşıya bıraktığım için biraz utanıyorum. Televizyoncular “Peki o zaman suratlarını karartalım” bile dediler ki bu daha da korkunç bir şeydi. Kimse kabul etmedi. “O zaman sen konuş” dediler. Öyle meşhur bir yazar filan değildim. Kendime de güvenmiyorum, o hukuki dili bilmem; ben de yapamadım. Ama bu deneyimim “Kara Kitap” romanımın olay örgüsünü kurmama yardımcı oldu.

Ama artık meşhur bir yazarsınız, kendinize güveniniz, cesaretiniz tam ve 12 Eylül’de Anayasa için yine bir halk oylaması yapılacak. ‘Evet’ mi yoksa ‘hayır’ mı olacak oyunuz?

12 Eylül’de, Columbia Üniversitesi’nde ders vermek üzere yurt dışında olacağım. Eğer burada olsaydım oyumu evet olarak verirdim. Ama bunu yumuşak bir sesle söylemek isterdim. Hayır oyu verenleri de anlamaya çalışarak... Ayrıca ‘hayır’ diyenlerin aslında bu Anayasa’yla gelen değişiklikleri olumlu bulduğundan yüzde 70 eminim. Ama onlar, bunu ‘hükümete hayır’ haline getirmek istiyorlar. Bunu yanlış buluyorum. Türkiye’de daha çok referandum yapılmasını istiyorum. Daha çok halkın fikrinin sorulmasını istiyorum. Ama halkın fikrini her soruşta, bu hükümete referandum haline gelirse, iktidarda hangi parti varsa, kendi işlerine gele-

cek, kendilerine evet çıkacağına emin oldukları konularda referanduma giderler. Ve en sonunda referandumlar, ancak Anayasa değişikliğindeki eksik oyu giderme referandumu olur. Bunun böyle olmamasını isterdim. Konunun kendisi hükümette evet mi hayır mı konusu değil. Ayrıca referandumdan hayır çıkması, seçimde de hayır çıkması ihtimalini artırmıyor. Artık o kadar parti politikasına girmeyeyim. A partisi ya da B partisinin politikalarının dışında kalmak isterim. Ama ben anayasanın değişmesini istiyorum, o yüzden oy kullanacak olsaydım evet derdim.

Sizin evet'inizde 12 Eylül Anayasası'nın değişmesi isteği mi ağır basıyor?

12 Eylül kısmı da bence fazla önemli değil. Ama o hale de geldi. Tamam, o zaman siyasi kısmını da görelim. En sonunda 12 Eylül'e karşı bir havası da var 'evet' oyunun; e olsun. Halk Partisi'nin başındaki insan da 12 Eylül'den memnun olmadığını açıklıyor, bunlardan memnunum. Ama açıkçası bu referandumu Türkiye tarihinde büyük bir dönüm noktası olarak da görmüyorum.²

2 Filiz Aygündüz; *Söyleşi, 'Manzara Benim İçin Hem Türkiye'dir Hem Dünya'*, Milliyet Sanat, S. 618, Eylül 2010.

Ahmet Altan, Latife Tekin, Murathan Mungan gibi birçok isimle İstiklâl Caddesi'nde Özgür Ülke satarken...

YAŞAR KEMAL

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

"Türkiye İşçi Partisi bağımsız sosyalistti. O bir marksist partide ilk defa oluyordu bütün dünyada. Yani Sovyetler Birliği'ne bağlı olmayan bir partiydi. Bunu ilan ettik. Benim o tarafımı da kimse bilmez. Bana beş defa milletvekilliği teklif edildiğini, benim kabul etmediğimi siz biliyor musunuz? İşçi Partisi'nin ikinci adamıyım. Beş milletvekili çıkarıldı, İşçi partililer tarafından ikinci seçilmiştim, Mehmet Ali Aybar birinciydi, ben kendimi zorla altıncı sıraya aldırđım. Sonradan 1973'te Ecevit bana Yekta Güngör Özden ile selam gönderdi, ben o sırada roman yazıyordum. Milletvekilliği teklif etti. Kabul edemeyeceğimi söyledim. Hiçbirini bilmezler.

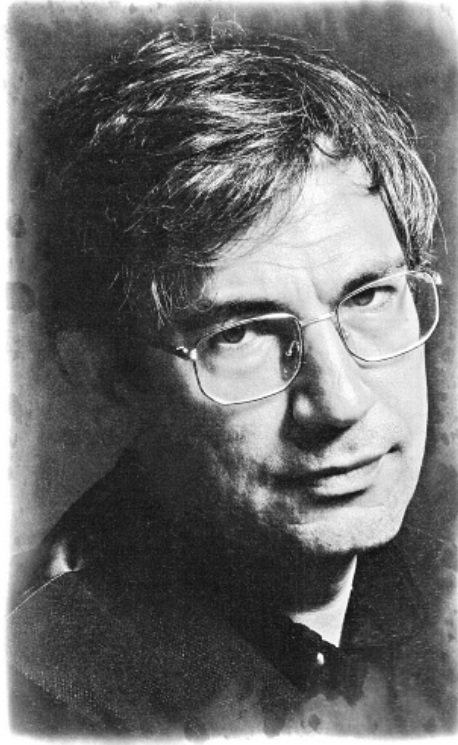
Türkiye İşçi Partisi'nin sekiz yıl boyunca yönetim kurulundaydım. Ondan sonra 12 kişilik Yürütme Kurulu üyesiydim. Daha sonra birtakım seçimlerde propaganda komitesi başkanlığı yaptım. Onu merkez yürütme kurulu seçiyordu, orada ben de oldum. Boş olduğı yerlere gidiyordum. Pazarlıkla girdim, hiçbir şey teklif etmeyeceksiniz bana, dedim. Milletvekilliği falan... Aybar da çok sevdiğim bir adamdı, adın bulunsun, nasıl olsa aşağı düşersin dediler. Neredeyse Aybar'dan çok oy alacaktım. İkinci olunca şaşırđı herkes. Beni indirmek istemediler ortaya. İstifamı vermeye kalktım milletvekilliği adaylığından ve parti üyeliğinden. Sonunda kabul edip beni altıncı sıraya çektiler.

Ben milletvekili olmak istemiyordum. Çünkü ben bir yazarım. Milletvekilliği vaktimi alırdı, yoksa korktuğumdan değil. Roman yazamazdım o durumda. Sekiz sene İşçi Partisi'nde çalıştım, bana pahalıya mal oldu. Milletvekili olsaydım, o zaman her şey bitmişti. Politik kimliğim romanımın önüne geçerdi, bunu istemedim."³

3 Filiz Aygündüz, Yaşar Kemal'le Söyleşi, Milliyet, 10 Mayıs 2002.

28

**Vatan
Hainliğı**

Orhan Pamuk; hem sağ, hem sol kesimce vatan hainliğiyle suçlanır.

Yaşar Kemal; uzun bir süre, sağ kesimce vatan hainliğiyle suçlanır.

Şişli Adliyesinin önünde, **Orhan Pamuk**'a linç girişiminde bulunulur. Gazetelerde, '*Utanmaz Adam*,' '*İçimizde Hain Var*' gibi sürmanşetler çıkar.

Ülkü Ocakları'nın Genel Merkezi tarafından İzmir'de düzenlenen 'Türk Bayrağına Saygı' mitinginde, **Yaşar Kemal**'e yönelik '**Türkiye Türktür Türk kalacak, Yaşar piçtir, piç kalacak!**' sloganları atılır. İzmir Büyükşehir Eski Belediye Başkanı DYP'li Burhan Özfatura, **Yaşar Kemal** için, '**Kim bu adam? Kıçı kırık iki roman yazmış, kendini ne sanıyor? Kaç paralık adamsın!**' der.

Orhan Pamuk; Nobel öncesi, son üç beş yılda yaşadıklarını kaleme alsa, Nobel'e giden yolun 'incelikleri'ni içeren bir roman oluşturabilir.

Yaşar Kemal; bir gün son yirmi yılda başına gelenleri yazacak olursa, insanlığın gerçekten insanlığından utanacağını söyler.

ORHAN PAMUK

'NE HAINİM NE DE KAHRAMAN'

Toplum abartıyor. Ne 'hain' dedikleri hain, ne de 'kahraman' dedikleri sandıkları kadar kahraman. Ne yazık ki, toplumun bu iki kelimeyi çok kolay kullanma alışkanlığı var. Toplumun bana hain demesini de kahraman demesini de istemem. Öyle sık kullanılıyor ki, zamanla ikisinin de değeri kalmıyor.

Toplum beni nereye sürüklemek istiyor bilmiyorum, ama beni bir yere sürükleyemezler, telefonu fişten çekerim, kimseyle konuşmam romanımı yazarım. Zaman zaman işler sizin kontrolünüzden çıkabiliyor ve onun faturasını size ödetmek isteyenler beliyor.

Eleştirilere de açık biriyim. Bütün yazı hayatım yazdıklarımı birilerine okumakla geçer. Hiçbir yazımı başkasına göstermeden yayınlamam. Hem bir değil beş altı kişiye gösteririm.

Bu kişiler, hayatımı paylaştığım yakınlarım... Kimi yazarlar, hiç kimseye okumadan bastırır romanını. Bu bana korkunç gelir. Ben beş sayfa yazsam da, birilerine mutlaka okumalıyım, ondan büyük zevk alırım. Benim için en önemli şey, yazdıklarımı başkasının bakışından görmektir. Her baba gibi evde konuşuruz aldığım ödüller, başarıları... Kızım Rüya çok alçak gönüllüdür, o niyetle söylemediğim halde, "Baba kibirlenme" der. Artık yaşı ilerledi, bana daha çok karışıyor ve sahipleniyor.

Nobel'i alan en genç 5 içerisindeyim.

32 yıldır Türkiye'de yazıyorum. 32 yıldır, önce Türk okuru tarafından seilmek istiyordum. Bunu da büyük ölçüde başardığımı düşünüyorum. Şimdi bazıları kızıyorlar ve bazıları da kıskançlık yapıyor. Türkiye'de yaşayan herkes, benim bazen sert de olsa eleştirel yorumlarımin olduğunu biliyor. Bir yazar en sonunda yaşadığı millette seslenir. Milletin kalbini kırmak istemez.

Nobel aldığım için dünyanın en iyi yazarı değilim. Nobel beni edebiyatın zirvesine taşıyor ama kazandırdığı bir itibar var, saygınlık var, size karşı oluşan merak var.

Türkiye'de olduğu gibi her ülkede de yazdıklarınıza dair olumlu olumsuz eleştiriler çıkar. Kitaplarım 50 dile çevriliyor. Nobel'den önce 46'ydı. Bu konuda dünyada ön sıralardayım.

20 yıldır bana takmış olanlar var, her bahaneyle yazıyorlar. Artık ben onlarla meşgul olamam. Hayatta geldiğim yer onlarla didişmek değil mutlu olmak.¹

1 Mehmet Gündem, **Orhan Pamuk: 'Her Yazar Kendi Milletinin Kalbini Kazanmak İster'**, Yeni Şafak, 23 Aralık 2006.

ORHAN PAMUK ÜZERİNE TEZLER [NOBEL'DEN 20 AY ÖNCE]

Orhan Pamuk'un 'Türkiye'de 30 bin Kürt öldürüldü, bir milyon da Ermeni' şeklindeki açıklaması karşısında tabii ki sinir olunabilir, tabii ki protesto yürüyüşü düzenlenebilir, tabii ki karşı tezler ileri sürülebilir, tabii ki sert açıklamalar yapılabilir, tabii ki kınama bildirileri yayımlanabilir.

Yapılmaması gereken şudur: **Olayı bir linç psikolojisi içine sokmak!** Biliyorum, herhangi bir aykırı yaklaşım sergileyene karşı '**Vatan haini!**' diye haykırmak artık bizim geleneksel refleksimiz haline gelmiş durumda.

Tamam, buna katlanabiliriz.

Ama '**Susturun şu haini!**' filan gibi yaklaşımlar ve hedef göstermeler racona ters-tir, tehlikelidir, en hafifinden ayıptır.

Ayıp olan başka şeyler de var.

'Mal bulmuş mağribi' fırsatçılığıyla saçma sapan tezlere sarılmak!

Bakın songünlerde sağda solda **Orhan Pamuk** hakkında hangi tezler ileri sürülüyor:

BİRİNCİ TEZ: Zengin bir adam olan **Orhan Pamuk**, geçim derdi filan olmadığı için günler boyunca hayallere dalıp kitaplar yazma fırsatını bulmuştur. Eve götürceği ekmeğin derdini düşünmediği için hayallere dalabilmiş ve meşhur olmuştur. Bu fırsat bana tanınsa, ben de onun gibi yazar olurum.

İKİNCİ TEZ: **Orhan Pamuk**'un şeceresini ortaya çıkardık. Bu adam Türk değilmiş. **Selanik kökenli bir Sabetayist imiş.** Bu yüzden hainlik yapması normaldir.

ÜÇÜNCÜ TEZ: **Orhan Pamuk**, bütün kitaplarını Batılılar beğensin diye yazıyor. Batı'da moda olan edebiyat beğenilerini takip ediyor ve o beğenilere seslenen romanlar kaleme alıyor. Onun bütün sırrı burada. Yani yaptığı basit: Al eline kalemi, Batılı neyi bekliyorsa ona göre yaz ve meşhur ol!

DÖRDÜNCÜ TEZ: Orhan Pamuk'un Batı'da etkili çevrelerde dostları var. Genellikle Yahudi lobisine mensup bu etkili dostlar, hiç hak etmediği halde **Orhan Pamuk'u** parlatmaktadır. **Orhan Pamuk** rüzgârının nedenlerini burada aramalıyız.

Uzun bir süreden beri sağda solda konuşulan bu tezler, uygun ortamı bulduğu için şimdi yeniden dolaşıma sokulmuş durumda.

Bugünlerde '**Yaşadığımız dünyayı komplolarla açıklamaya fazlaca meyyal'** tüm okumuş yazmışlarımız, bu tezlerle karşılaştıkça kendilerini **Orhan Pamuk** olayını çözmüş gibi hissediyorlar.

Kendilerinin kafa konforunu sarsmak istemem ama benim tüm bu tezler karşısında birkaç basit sorum var:

BİR: İyi kitap yazmakla, ekmek parası derdinde koşmak arasında dolaylı ya da doğrudan herhangi bir bağ olsaydı, yoksulluk içinde inim inim inerken dünya edebiyatının şaheserlerini kaleme almayı başarmış yazarlar çıkmazdı.

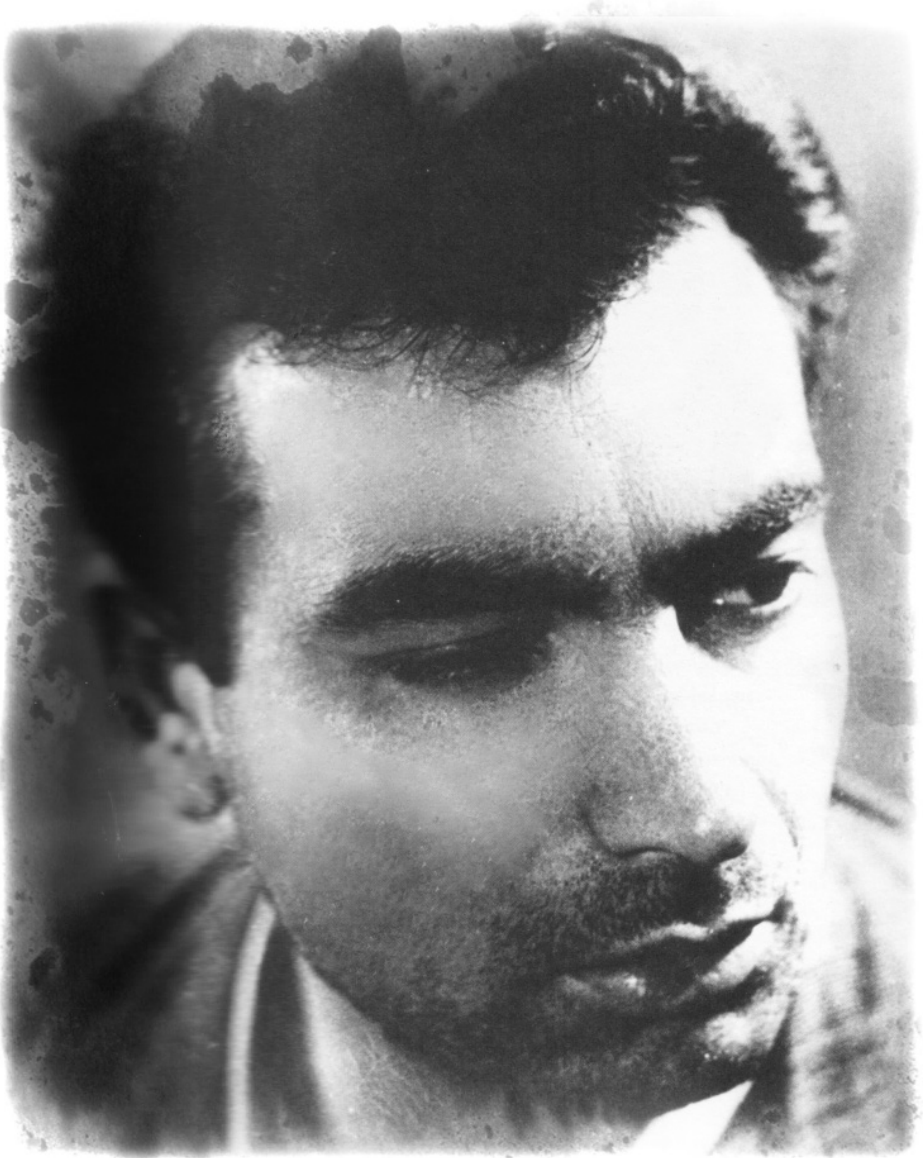
İKİ: Eğer eleştirinizi, '**Orhan Pamuk Türk değil, bu yüzden böyle sözler söylüyor'** şeklinde bir mantığa dayandırırsanız, bir gün ataları Malazgirt'te savaşmış bir adam çıkıp da benzer şeyler söylediğinde apışıp kalırsınız!

ÜÇ: Madem **Orhan Pamuk**, bütün kitaplarını Batılıların beğenilerine göre ve oryantalist yaklaşımlarla kaleme alıyor, '**şöhret budalası'** bakımından acayip verimkâr olan bu topraklardan neden aynı formülü uygulayıp dünyayı sarsan başka yazar çıkmıyor?

DÖRT: Batı'da etkili dostlarla '**dünya çapında yazar'** olmak mümkünse '**Bir ayağı Batı'da olan'** nice anlı şanlı adam neden bu işi bir türlü kıvrıramıyor?

Bu arada bir de şöyle bir şey var: '**Ben bu adamın kitabını okudum, ilk beş sayfadan sonra sıkılıp bıraktım. Kendisi zaten beş para etmez bir yazardır'** filan da demeyelim.

Çünkü yarın öbür gün **'Su gibi okuduğumuz, ayılıp bayıldığımız'** bir yazar çıkıp aynı şeyleri söyler, ne yapacağımızı bilemeyiz.²

2 Ahmet Hakan Coşkun, **Orhan Pamuk Üzerine Tezler**, Hürriyet, 16 Şubat 2005.

YAŞAR KEMAL

ZİLLİ KURT HİKÂYESİ

“Doğu Anadolu’da koyun sürülerine, koyun damlarına kışın acıkan kurtlar girer, koyunlara saldırırlar, bir koyunu alıp götürmezler, bütün bir sürüyü ısırırlar, yaralarlar, parçalarlar kaçarlar. Kurdun dişleriyle yaralanmış koyunlar iflah olmaz, ölürlermiş eninde sonunda. İşte böyle köye kurt girdiğinin sabahı köylüler atlanırlar, kurtların ardına düşerlermiş. Kurdu, kurtları yakalayınca fiske bile vurmazlar, sağlam bir zincirle, kopmaz kırışle kurtların boğazına birer zil takar onları bırakırlarmış. Kurtlar kurda kuşa, hiçbir canlıya, koyuna keçiye, eşeğe, danaya, hiçbir yaratığa yaklaşamazlar, açlarından ölürlermiş.”

Kissadan hisse:

“İşte Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri bu kurt metodunu köylülerden öğrenmiş, her hoşuna gitmeyen insanın boynuna bir zil takıp bırakıyordu bozkıra. Gençliğimde boynumda hep zil oldu. Arkadaşlarımın da. İşte yazılacak roman budur.”

Eşber Yağmurdereli’nin tutuklanarak cezaevine konduğunu öğrenince **‘Ölünceye kadar Türk devletini bağışlamayacağım, onunla dost olmayacağım, o serbest bırakılıncaya kadar roman yazmayacağım!’** diye tepkisini dile getirir.

AKADEMİK LİNÇ

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 11 öğretim üyesi Burhan Özfatura'nın Yaşar Kemal için söylediği sözlerin kamuoyunda meydana getirdiği siyasi içerikli tartışma ortamının kendilerini bir açıklama yapmaya sevk ettiğini söyleyerek bir açıklama yaparlar. On birlerin 'akademik bakış açısı' Zaman gazetesi'nde yayımlanır.

Prof. Dr. Kazım Yetiş, Prof. Dr. Kemal Yavuz, Prof. Dr. Nur Doğan, Doç. Dr. Yekta Saraç, Doç. Dr. Muhammet Yelten, Yrd. Doç. Dr. Özcan Tabaklar, Yard. Doç. Dr. Musa Duman, Yrd. Doç. Dr. Fatih Andı, Yrd. Doç. Dr. Emel Aşa, Yrd. Doç. Dr. Erol Ülgen, Yard. Doç. Dr. Azmi Bilgin: "Kamuoyuna duyurulur: Sayın Yaşar Kemal'in romanları gerek üslup ve Türkçe'yi güzel kullanma, gerekse içinde yaşadığı toplumun değerlerini benimseme ve yorumlama açısından birçok Türk yazarının yazdığı romanların gerisindedir. Kendisinin yurt içi ve yurt dışında sahip olduğu şöhretini, onun edebi kişiliğinde değil, kökü yıllara dayanan siyasi kamplaşmalarda bir edebiyatçı aydın misyonunu aşarak, müfrit bir tarafgir olmasında aramanın doğru olacağı kanaatindeyiz." derler.

29

Ödül ve Nobel

Orhan Pamuk, ilk roman ödülünü **Cevdet Bey ve Oğulları** ile alır.¹ Romanını, ödül alan romanları basacağına dair söz veren Karacan Yayınları'na mahkeme kararıyla bastırır. Gazetelere, '**Ödül Almış Satılık Kitap**' ilanını verir.

Yaşar Kemal, ilk ödülünü **İnce Memed 1** adlı romanıyla kazanır. Roman, ödülün ardından hiçbir sorun yaşanmadan yayımlanır.²

1 Orhan Pamuk'un ilk ödülü hikâye dalındadır. 1975'te yapılan 12. Antalya Festivali'nde; Fakir Baykurt, Asım Bezirci, Adnan Binyazar, Erdal Öz ve Sadun Tanju'dan oluşan seçiciler kurulu, Orhan Pamuk'un **Hanper** adlı hikâyesine üçüncülük ödülünü verir.

2 Yıl 1956. 20 Ocak günü gazeteye bir haber gelir. Henüz o yıl kurulan Varlık Roman Ödülü, Yaşar Kemal'in İnce Memed'ine verilmiştir. Büyük jüri gerçekten 'büyük' isimlerden oluşmaktadır: Nurullah Ataç, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, Bekir Sıtkı Kunt, Muhtar Körükçü... Dokuz kişilik jüriden yedisi, oyunu İnce Memed'e verir. Bir tek Bekir Sıtkı Kunt oyunu Kemal Tahir'den, Muhtar Körükçü de oyunu Orhan Hançerlioğlu'ndan yana kullanır.

Orhan Pamuk; *Nobel Edebiyat Ödülü*'nü alan tek Türk romancısı olarak tarihe geçer. Nobel'den 20 ay önce Haluk Şahin'in yazdıkları, Pamuk'un Türkiye'deki durumu açısından önemli bir öngörüdür.

Yaşar Kemal; *Nobel Edebiyat Ödülü*'nü en çok alamayan tek Türk romancısı olarak gönüllerin Nobel'inde yaşar. Kemal, 1973'ten beri Nobel'e adaydır ve her fırsatta da ölünceye dek aday olacağını söyler. 1975'te, Nobel'i kıl payı kaçıır.

ORHAN PAMUK

BİRKAÇ DEĞERLENDİRME

.....

ORHAN PAMUK'UN 20 YILLIK YOLDAŞLIĞI

MURAT
UYURKULAK

■ Memlekette mevsim sanki hep güz artık. Daimi bir cinayet iklimi... Ne okusam, kimi duysam bir bilgiçlik, bir vakar, artist artist yığınla laf, memleketin bekasına dair. Fazla ürkütölmüş yaratıklar misali, hem topluca sıvışmak hem topluca saldırmak bakımından zehirden keskin bir dikkat...

Cümle yaratıcılığın hayattan çekilip, yerini vasat kelimeler yığınının bıraktığı vakit işte, bu linç mevsimi. Nefes nefese atasözleri, gözünü kırpmadan basmakalıp vecizeler, yarışırcasına tekrarlanan cılkı çıkmış ifadeler... En ufak zul duymadan 'tek millet' diyenler, 'bir karış toprak' edebiyatı döşenenler, 'duy sesimizi'den, 'taşırma sabrımızı' mıntıkasına uzanıveren şizofreni... Bir yanda 'şanlı tarihe sahip', diğer yanda 'soykırımsız, kılıçsız, barış sevdalısı' bir millet... Şan ile kan arasında hiçbir alaka yokmuş gibi...

Vasatın İktidarı

Akıl ile cürüm arasındaki alakanın da unutulduğu mevsim bu. Herkes her tür akıllı nasihati, en tehditkâr dublajla vermeye muktedir. En tahammüllüsünün dilinde, "Ama sen de çok ileri gittin"ler... ' Sana o ödöl başkalarına yarandığın için

verildi'ler... "Nobel aldın, lakin adam olamadın'lar... "Sen zaten sınıfın muhteris, parlak çocuğusun, halkla zerre alakan yok'lar... Vasatın iktidarı yani, en kötüsü vasatın kendini kaybetmişliği, korkutucu bir çılgınlık hali...

Bütün bu lakırdılar fasa fiso, atın çöpe. Ben, Orhan Pamuk'a Nobel Edebiyat Ödülü'nün neden verildiğini, son yirmi yıllık şahsi tarihimden biliyorum. Devletin harıl harıl aradığı komünist amcamın, İzmir Karşıyaka'daki gizemli yeraltı evinde, kitaplıkta "Cevdet Bey ve Oğulları"nın beyaz kapağına dokunduğum, sonra ilk sayfasını açtığım andan beri biliyorum. Kendi paramla aldığım ilk iki kitaptan biri Oğuz Atay'ın "Günlük"ü, diğeri Pamuk'un "Sessiz Ev"iydi, oradan biliyorum. "Beyaz Kale"yi okurken kesilen nefesimden, basılı kelimeler karşısında duyduğum büyü-lü baş dönmesinden, edebiyatın damağımda akide şekeri gibi tatlı tatlı gezindiğini hissettiğimden biliyorum.

Ders Yerine "Kara Kitap"

Orhan Pamuk Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı, çünkü ben onun yüzünden İdare Hukuku finaline giremedim. Boz koridorları, şahsiyetsiz sınıfları, tuğla gibi kitapları, takım elbiseli gestapo hocalarıyla, tecrübe etmesi azaptan farksız bir okulun, sınıf atlamam açısından hayati önemdeki sınavını, "Kara Kitap" yüzünden kaçırdım. Sıfır mübalağadır... Unutmam hiç: Küçük bir odada, küçük bir masa... Masanın üzerinde İdare Hukuku kitabı, kitabın yanında fotokopi notlar, onların yanında da "Kara Kitap"... Elim asıl kara kitaba değil, diğer "Kara Kitap'a gitti. Kitabı açtım ve sabah kuşlar cıvıdayıp perdelerden gün sızarken, ben de huşu içinde sızdım. Şimdi dönüp baktığımda hayata dair bir nevi tercihte bulunduğumu görüyorum. Zira o günden sonra, Hukuk Fakültesi'ne bir daha doğru düzgün uğramadım. Şunu da söylemek mümkün: Şimdi lise mezunu bir romancıysam, bir sebebi de Orhan Pamuk belki... Ve işte o yüzden ben, Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü neden aldığını iyi biliyorum.

Biliyorum, çünkü "Yeni Hayat", bir avukatın yanında çalışırken, icra takipleri ve silesiyle Ege'nin en tepesindeki Gönen'den, en dibindeki Milas'a seyahat ederken okudum. Taşra kentlerinin beşinci sınıf otel odalarında, esnaf lokantalarında çorba içerken, tangır tungur otobüslerde... Sadece gayesiyle (icra borç toplama) bile vahim raddede can sıkıcı bir işi benim için mucizevî bir memleket idrakine çeviren o kutlu tesadüf (seyahat ve "Yeni Hayat") hâlâ yüzümde ince bir tebesümle hatırlarım.

İlk Yazı...

Yayımlanan ilk yazım, Orhan Pamuk hakkındaydı sonra. Express dergisinin ilk dönemleri... Orhan Pamuk İletişim Yayınları'na geçmiş... 7-8 milyar gibi, o zaman için yüklü bir para almış, gazetelere haber olmuş... O parayı istedim Orhan Pamuk'tan. Acemiliğin ve naifliğin doruklarında gezinen yazıda, "Sen parayı işletemezsin, çarçur olur gider. Bana ver, devrimci parti kurayım. Ayrıca bankalar ve holdingler el atıyor bu yayıncılık işlerine. Bu gidişat iyi değil. Bir sıkı ve büyük yayınevi kuralım" dedim özetle...

Vermedi, devrim olmadı, yayıncılık meselesinde ne olduğu ise ortada zaten.

Dünyayı ne yayıncılık ne de edebiyat kurtarır elbet... Abartılacak, yüceltilecek bir şey yok ortada. Vahim bir dünya işte... Afrika kıtası ölümün eşiğinde, küresel ısınma yeryüzünü tehdit ediyor, savaşlar, işgaller... Serbest piyasa ekonomisi ve çokuluslu şirketlerin kâr hırsı milyarlarca insanı sefalet ve ölüme mahkûm ediyor. Çevrenin tahribi, nesli tükenen türler, nereden çıktığı meçhul yeni yeni virüsler, ezilen azınlıklar, dünyevi mezarlara gömülen kadınlar, beden faşizmi, on beş saat çalıştırılan küçücük çocuklar, cinsel istismar, tüketim manyaklığı...

Bir kıyametin tam ortasında yaşıyoruz. Edebiyat kıyamete karşı koyamaz, onun meşrebi latiftir, kelimeler narin şeylerdir, edebiyatın sırtına dünyayı değiştirme, kıyameti dirime dönüştürme yükünü vuramayız. Ama edebiyat en azından hayata başka gözlerle bakmazı sağlayabilir, 'başkalarının yaralarına bakmamızı', mühim sorular sormamızı, alametleri çoktan zuhur eden kismetî fark etmemizi sağlayabilir.

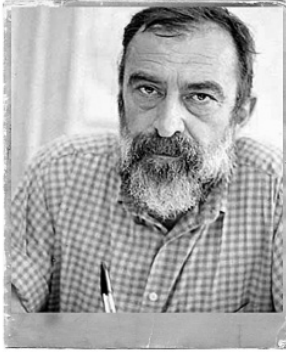
Edebiyat bize kardeşliğin ve özgürlüğün dilini öğretebilir.

Pamuk'un Cesareti

Ben edebiyatı, koskoca bir vahşet dünyasının karşısına kurulan masa-sandalyeden, masanın üzerine derviş misali konan kağıt kalemden menkul manzarada seviyorum. Hayatın çoğu hazlarının, uzadıkça uzayan yolların, rekabetin soluk aldırılmaz karmaşasının uzağında, boyun kırarak, sırt eğerek, göz nuru dökerek yazılan yüzlerce, binlerce sayfanın ışığında seviyorum. 'Hayır' ve 'şer' kesinliği arasındaki

bütün o gri alanın didiklendiği, açıldığı, renklere büründürüldüğü yapayalnız me-
saide seviyorum.

Ben olsam, Nobel Edebiyat Ödülü'nü Orhan Pamuk'a hiçbir şey için değilse bile,
sırf bu yalnızlık cesareti için verirdim. Ayrıca o bilmese de, bana yirmi yıllık yoldaş-
lığı için... ■³

BİR NOBEL İKİ TÜRKİYE MURAT BELGE

■ Gazeteler bir süreden beri Orhan Pamuk'un bu yılki Nobel'e oldukça yakın ol-
duğunu yazmaya başlamıştı, ama doğrusu ben buna pek fazla ihtimal vermiyordum.
Vermememin nedeni de, sadece, görece genç yaşta insanların bu ödülü
almasını pek sık görmememizdi.

Ama Orhan Pamuk ödülü aldı.

Buna ne kadar sevindiğimi anlatmam zor. Öte yandan, sevincimi anlatmaktan
çok, bu olayı yorumlamanın gereğine inanıyorum.

Bir uçakta, Londra'ya doğru yol alırken yazıyorum bu yazıyı. Nobel haberinden
sonra bir süre televizyon kanalları arasında gezinmiştim, sabah da ancak iki ga-
zeteye bakabildim.

Dediğim gibi, dediğim nedenle, ödülün Orhan Pamuk'a verilmesine biraz şaşıtm,
ama olayın Türkiye'de karşılanma biçimine hiç şaşmadım. Böyle yapacağını zaten
bildiğim yazarlar, hemen Orhan Pamuk'un Ermeni kıyımı üstüne söylediği sözler-
le ödül alması arasında nedensel bir ilişki kurdular. Tahmin ettiğim kişiler bunun

3 Murat Uyrukulak; **Orhan Pamuk'un 20 Yıllık Yoldaşlığı**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.

ne kadar önemli ve sevindirici bir olay olduğunu söylediler. Önceden görür gibi olduğum birileri de olaya sevinip Orhan Pamuk'tan nefret etmemizi tavsiye etti. Bu 'kişi'lerin yanına çeşitli kurumları da -örneğin siyasi partiler veya medya kuruluşları vb.- koyabiliriz.

Orhan Pamuk'la tanışmadan önce bir başka yazarımızın daha Nobel Ödülü çerçevesinde sözü edilirdi: Yaşar Kemal'in. O da, çeviriler yoluyla, uluslararası topluluğun dikkatini, ilgisini çekmiş ve beğenilmiş bir yazarımızdı. Nâzım Hikmet'in adı ile Nobel söylentisi bir araya hiç gelmedi, ama 'Nobel'e yakın Türk yazarı' denince akla gelecek üçüncü bir ad varsa, bu da onunki olmalı.

Şimdi geleyim bu yazının 'anafikri'ne: sözünü ettiğim bu üç yazar da Türkiye toplumunun tamamının değil, ama azımsanmayacak kadar kalabalık bir kesiminin pek fazla düşünmeden 'hain', 'Türk düşmanı' vb. yaftalar takacağı ve zaten taktığı kimseler. Nâzım Hikmet bu nefret listesinden yeni yeni düşüyor, Yaşar'a daha geçen gün koro halinde bağırıyorlardı, Orhan'a hâlâ bağırıyorlar.

Demek ki 'uluslararası topluluk' içinde geçerli olan bakış ve değerlerle Türkiye'nin bu kalabalık kesiminin benimsediği bakış ve değerler arasında büyük bir mesafe var. Büyük ve son derece net bir mesafe bu. Birinin taşıladığına öteki ödül veriyor.

Şüphe yok ki, bu mesafe sadece böyle yazarlar söz konusu olduğu zaman belli etmiyor kendini. Her alanda var bu mesafe ve sonuçlarını her an yaşıyoruz.

"Azımsanmayacak kadar kalabalık bir kesim" dedim. Evet, ama toplumun tamamı değil, hatta çoğunluğu da değil. Zaten durum ortada. Nobel Ödülü'nü almış bir Orhan Pamuk dolayısıyla konuşuyoruz bunları.

Şu kadar dile çevrildi, şu kadar kitabı basıldı dünyada. Ama Orhan Pamuk kendi ülkesinde de hem 'yüksek edebiyat' yapan, hem de 'çok satan' bir yazar olmak gibi, çok kişiye nasip olmayan bir iş yaptı. Onu 'çok satan' yapanlar da Türkiye'nin okurlarıydı.

Ölümüne mücadele bu iki Türkiye arasında: Orhan Pamuk'lar üreten Türkiye ile onları yok etmeye çalışan Türkiye. ■⁴

4 Murat Belge, **Bir Nobel İki Türkiye**, Radikal, 15 Ekim 2006.

ORHAN PAMUK'U KUTLUYORUM TAHA AKYOL

■ Yıllardır özlüyorduk bir Nobel ödülü almayı. Oldu işte. Orhan Pamuk'un aldığı ödül, onun da söylediği gibi, Türk edebiyatına verildi.

Çünkü Orhan Pamuk'un Nobel kazanmasında pazarlama yeteneğinin bir rolü olsa da, asıl faktör, romanlarında dünya insanına 'biz'den renkler, tatlar, hisler sunmasıdır.

İsveç Akademisi ödül gerekçesinde ne diyor?

"Ödül, kentinin (İstanbul'un) melankolik ruhunun izlerini sürerken, kültürlerin birbiriyle çatışması ve örülmesini gösteren yeni simgeler bulan Orhan Pamuk'a verildi."

İstanbul'un melankolik ruhu, kültürlerin çatışması ve örülmesi; bu 'biz'iz işte... Orhan Pamuk'un başarısı, bu muazzam davaya nüfuz etmesi ve bunu dünya insanlarına taşıyan 'yeni simgeler' yaratabilmesidir.

Bundan sonra...

Pamuk'u sansasyonel siyasi çıkışlarından dolayı zaman zaman eleştirdim; "İki Orhan Pamuk" olduğunu yazdım. Doğu-Batı sorunsalının yazarı büyük Orhan Pamuk'u hep övdüm.

Pazarlamacı, sansasyoncu Orhan Pamuk'u hep eleştirdim.

Nobel'i kazanan Orhan Pamuk, birincisidir. Hasan Cemal'e bu ödülü "Mevlana, Nâzım, Yahya Kemal, Yaşar Kemal, Şeyh Galip, Oğuz Atay"lar çıkaran Türk edebiyatının aldığı söyleyen Pamuk'un derinliğini de görüyoruz bu sözlerinde.

Şeyh Galip'in "Hüsn-ü Aşk"ını bilen, eline alsa okuyabilecek kaç kişimiz kaldı?

Pamuk bu ödülle öyle bir yere yükseldi ki, artık "öteki Orhan Pamuk" ona yüküdür. Umarım politik olgunluğu tercih edecektir. Fransız Milli Meclisi'nin yasakçı kararını eleştirmesi çok iyi bir işaret. Vereceği Ermeni konferansında da sansasyonel ve kıskırtıcı manşetlik laflarla yaraları kaşımak yerine, ağırbaşlı, barıştırmacı, 'filozofça' konuşmasını umuyorum.

Tam bir yıl önce "İki Orhan Pamuk" diye yazmışım, son bölümü şöyle:

Doğu-Batı sorunu

"Bugünkü Türkiye'de, hatta belki bugünkü dünyada 'Doğu-Batı sorununu' en iyi anlayan ve anlatan yazarlardan, düşünürlerden biri...

Kökleri çok derinlere giden bu Doğu-Batı sorunu, Pamuk'un da belirttiği gibi, 11 Eylül'den itibaren dünya gündeminin baş sırasına oturdu.

Doğu-Batı sorununu işleminin dünya çapında ilgi çektiğini söyleyen, işte bu Orhan Pamuk'tur.

11 Eylül'den çok önce, 'Beyaz Kale' romanında bu Doğu-Batı meselesini işledi. Peyami Safa'nın 'Fatih Harbiye' romanıyla bu bakımdan benzerlik kurması doğrudur.

Doğu-Batı sorunu üzerindeki büyük sancılı düşünceler bizde Sadık Rifat Paşa'ya, Namık Kemal'e, Ali Suavi'ye kadar gider.

Orhan Pamuk, 'Türkler Doğu-Batı romanını icat etti ve dünyaya kazandırdı' derken hem haklıdır hem edebiyat ve düşünce adamı olarak 'büyük'tür: '11 Eylül'den sonra Doğu-Batı dünyanın sorunu oldu. Türkiye'nin bu sahadaki birikimi dünya için önemli hale geldi.'

Türkiye'nin insanlık kültürüne bu büyük katkısında, bugün önde gelen edebiyat sözcülerimizden biri 'bu Orhan Pamuk'tur.

'Beni biraz rahat bırakın. Üzerime gelmeyin. Bu ülkenin insanıyım. Bakın burada yaşıyorum' diyor. Bu sözlerinden çok duygulandım, sevdim. 'Bu Orhan Pamuk'u seviyorum, çok takdir ediyorum.

'Öteki Orhan Pamuk?' mu? Ölçüsüz, gazaplı sözlerinden kendimi hakarete uğramış hissediyorum, herkese tavsiye ettiğini kendisinin de tutmasını diliyorum: 'Öfkesini gırtlığında tutmak!...' ⁵

İĞNESİ NOBEL'E DEĞEN YAZAR MEHMET GÜNDEM

■ Yazarlığa bedel ödeyerek yürümüş, gemileri yakarak yola çıkmış bir yazar Orhan Pamuk. Düşünüyor, tartışıyor ve yazıyor. O siyasetçi değil, bir romancı.

Her romancı kadar isyankâr, aykırı, meraklı, azimli, acı çeken, umut büyüten, duygusal ve iyimser.

İçinden çıktığı toplumunu çelişkileriyle sevecek kadar rasyonel. 301'den yargılanması içine korku düşürmemiş, kendi olarak kalmaya kararlı fakat biraz daha temkinli.

Yalnızlığı, kendine dönmeyi, kitaplarına sığınmayı seviyor. Ünlü olmanın getirdiği şımarıklılığı yüklenmek yerine tevazuu tercih etmiş.

5 Taha Akyol, Orhan Pamuk'u Kutluyorum, Milliyet, 16 Ekim 2006.

"Ben değişmedim, değişmeyeceğim" diyor Cihangir'den İstanbul'a bakarken.

"Türk'ün Nobel'le imtihanı" kazasız belasız geçiyor.

Rahat bırakalım Orhan Pamuk'u hayatını yaşasın.

Normalleşmesine izin verelim, ona ne "hain" ne de "kahraman" muamelesini reva görmeyelim.

Yeni yeni misyonlar yüklemeyelim, abartmayalım, başarıyı taşınabilir olmaktan, sevinci yaşanır olmaktan çıkartmayalım. Her yazar önce kendi toplumuna seslenir ve her yazar önce kendi toplumundan, kendi değerlerinden beslenir. Bu hiç değişmez. Nobelli Orhan Pamuk bizim toplumun rengidir.

Başarıda da empati olur, Nobel'i bizim Orhan Pamuk aldı.

Normal toplumlar yazarını cesaretlendirir.

Yazar "iğneyle kuzu kazarak" gelir maziden bugüne.

Orhan Pamuk'un iğnesi Nobel'e değdi.

Pamuk örneğinden hareketle yazarlarına eksik bir hayatı dayatmaktan vazgeçmeli toplum ve devlet.

Rahat bırakırsak eğer, yazar bildiğimizi bilmediğimiz şeylerden söz etmeye devam edecek. ■⁶

CUMHURİYET, ORHAN PAMUK VE NOBEL

12 Ekim 2006 günü, dünyada Türkiye'yi ilgilendiren iki olay yaşandı: Biri Fransa Millet Meclisi'nin Ermeni Soykırım'ını yadsıyanlara yönelik ceza yasasını kabul etmesi, öteki de, hiç beklenmedik bir biçimde, Orhan Pamuk'a **2006 yılı Nobel Edebiyat Ödülü** verilmesi. İkisinin aynı günde gerçekleşmesini Türkiye karşıtlığında bir işbirliği sayanlar gibi, bunun bütünüyle bir raslantı olduğunu söyleyenler

6 Mehmet Gündem, **Orhan Pamuk: 'Her Yazar Kendi Milletinin Kalbini Kazanmak İster'**, Yeni Şafak, 23 Aralık 2006.

çıktı. **Orhan Pamuk** çevresinde öteden beri süregelen tartışmalar yeniden alevlendi. Kimileri, yazarın salt yazınsal başarısından dolayı bu ödülü hak edip etmediğini tartıştı; başkaları, ödül siyasal bir nedene dayansa bile, bunun yazın sanatı için gerekli olup olmadığı yönünde düşünce belirtti. Genelde tartışma emperyalist Batı destekçiliği ile Türkiye ulusalcılığı arasındaki karşıtlık temelinde kızışıyordu. Bütün bunları izleyen Türk kamuoyu da **Orhan Pamuk**'un bir melek ya da iblis olduğu konusunda yeni bir bölünme ortamına sürüklendi, cephelelere ayrıldı.

Yazınsal ya da genel olarak sanatsal kavram ve beğeni ölçütlerinin pek gelişmediği bir toplumda, tartışmalar ister istemez 'üçüncü kişiler' aracılığıyla yapılır; insanlar oturup da olguları doğrudan inceleyerek kendilerine özgü bir görüş belirleyemez. Böyle bir ortamda bilinçten çok inanç ya da önyargılar geçerlidir; inandırma yöntemi de, halkçıl (demagojik) söylemdir: 'Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi' olanlar yorum pazarlamasında öne çıkarlar.⁷

Fransız parlamentosunun saygınlığına gölge düşüren bu yasa ile aynı günde İsveç'ten gelen Nobel sonucu ise, kararın ufukumuzu aydınlatan bir haber oldu. Değerli yazarımız Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmasını büyük bir sevinçle karşıladık. Bir Türk yazarının Nobel'i kazanmasının büyük bir kazanım olduğu ortada.

13
Ekim
2006

Vecdi Sayar

"Orhan Pamuk "Nobel"i aldı, kıyamet koptu.../ Pamuk bir Edebiyatçı mı?/ Edebiyatçı! / Orhan Pamuk'un bir İsveç gazetesine verdiği o talihsiz demece elbette katılmıyorum... Benim, Pamuk'un düşüncelerine katılmamam, onun edebiyatçı kimliğini yok etmez (...) İşin içine siyaset girdiği savlarına gelince... Elbet roman sanatı yaşamı anlatır ve siyasetten soyutlanmaz... (...) / Edebiyatçı muhaliftir! / Muhalif olmayan bir edebiyatçı ne tanınır, ne kitapları satar, ne de ödül alır!"

14
Ekim
2006

Hikmet Çetinkaya

"Orhan Pamuk'un bir Türk romancısı olarak Türkçeyle yazdığı eserleri dünyanın en önemli ödülüne layık görüldüğü halde ülkemizdeki tepkiler birbirinden öylesine farklı ki... Büyük çoğunluk sevinç ve mutluluğunu ifade ederken, bazıları ne diyeceğini bilemiyor, bazılarımız ise üzüntülerini ifade ediyor. Bu da bizim farklılıklarımızı gösteriyor."

Oral Çalışlar

7 Mehmet Yalçın, **Şu Bizim Cumhuriyet ve Orhan Pamuk Olayı**, myalcin@akdeniz.edu.tr

"Orhan Pamuk bu topraklara Mars'tan ışınlanmadı. 'Nobel'li yazarımız' bu ortamın, bu kültürün ürünü. / Bu ortak kültür –kültürümüz- , böyle bir cıttaya eriştiği içindir ki; aramızdan bir Orhan Pamuk çıktı. / 'Nobel', Türk kültürü adına devasa bir eşiktir. Ödülde etkili olan siyasi faktörler; başlı başına ayrı bir konu."

Nilgün Cerrahoğlu

"Orhan Pamuk Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. / Bu asla küçümsenemeyecek büyük bir olay. Bu ödülü Türk yazarı olarak kazanmak ise, benim anlayışıma göre, çok büyük bir mutluluk, çok büyük bir övünç kaynağı olmalıdır. / Fakat (...) Orhan Pamuk bu ödülü bir Türk yazarı ve Nobel Ödülü'ne layık görülen ilk Türk yazarı olarak kazanmanın mutluluğunu mu yaşıyor? (...) Öyle sanıyorum ki, Orhan Pamuk'un kendisi de içlerinde olmak üzere yukardaki sorumu ve söylediklerimi yadırgayacak olan kimselerle, benim ve benim gibi düşünenler arasındaki en büyük fark budur. (...) Türkiye edebiyatının Nobel Ödülü'nü çoktan alması gereken (ve belki kendisine bu ödül verilecek olsa idi onu elinin tersiyle itebilecek de olan) Fazıl Hüsnu Dağlarca, çok yıllar önceki bir sohbetimizde şöyle demişti: / 'Şair ve ülkesi, ağaç ve yaprak gibidir. Yaprak ağacının dibine düşer ve kaybolur, kalıcı olan ağaçtır'"

Ataol Behramoğlu

"Orhan Pamuk üzerine yapılan tartışmaları aslında toplayıp bir kenara koymak gerekiyor. Orhan Pamuk nedeniyle yeniden aynı şekilde ortaya çıkan cepheleşmeyi de dosyalamak gerekiyor. Bizden sonraki kuşaklar, büyük romancı Orhan Pamuk'un yaşadıklarını araştırırken bunları da görmüş olurlar. (...) Onun arkadaşı olmaktan, onunla aynı tarihi gerçekleri paylaşmış olmaktan, onunla aynı ulusun üyesi olmaktan büyük mutluluk duyuyorum. Necip Mahfuz'la Mısırlılar, Harold Pinter'la İngilizler, Anatole France'la Fransızlar, John Steinbeck'le Amerikalılar övünecekler. . ."

Oral Çalışlar

"Ben, Orhan Pamuk'un kitaplarını okuyamadığını söyleyenlerden değilim! Yazarın her kitabını bir solukta okudum ve çok sevdim. Pamuk'un doğru bulmadığım, yadırgadığım sözü ise kitap sayfalarının çok, hem de çok uzağında şu meşhur sözüdür: 'Bir milyon Ermeni, otuz bin Kürt öldürüldü./ Bu kıssa düşünce diyemeyeceğim. Bu sloganist söylem, olsa olsa bir iddia ya da dikkat çekmedir. Belki Batı, Orhan Pamuk'u bu konulara kendini adanmış, araştırmacı, Hrnt Dink gibi, düşünceleri tartışmaya açık olsa da, tarihin bu acılı sayfalarının uzmanı bir yazar olarak değerlendirmiş olabilir. . . (...) AmaTürkiye'de durumun hiç de böyle olmadığını, Pamuk'un yakın hedefe atılan bir oka benzeyen sivri sözünün dışında, yazın serüveninde söz konusu olayın yakınından bile geçmediğini okur çok iyi bilmektedir. Bu yüzdendir ki, bir Türk yazarın Nobel kazanmış olması, kitabı popüler kültürün dışında algılayan kesiminde buruk bir sevinç yaratmıştır. (...)/ Orhan Pamuk'un ünlü sözü kitaplarına olan sevgimi azaltmadığı gibi, Nobel alması da çoğaltmamıştır. Beni üzen, Nobel'e aday olan tüm yazarlar için at yarışlarında olduğu gibi bahis oynanmasıdır. Orhan Pamuk'un kazanacağına dair 3 Avroluk bahis oynayan bir Fransız, 24 bin Avro kazanmış"

Sunay Akın

**16
Ekim
2006**

"Kimilerinin hödüklüğü biraz genettir. (...) On, on bir yüzyıl önceleri Kuzey Avrupa'nın yaban ormanlarından kopup Akdeniz ve Yakındoğu uygarlıklarının üstüne çullanan, hayvan postuna bürünmüş, saç sakalı birbirine karışmış İskandinavyalıların, bütün o Vizigotların, Ostrogotların, Vikinglerin falan ahvadı öyledir; çok da içtikleri ve çabuk kızdıkları için ara sıra eski yabanlıkları çıkıverir meydana; saldırgan, küstah, tacizci olurlar. / Yine de anlayışla karşılamak gerekir; ellerinde değildir, genlerinde vardır. / Ama daha az kolay anlaşılır olan, en ince işlere soyunan ve en kibar tavırlarını asla kaybetmeyenlerinin zaman zaman sergilediği hödüklüklerdir. / **Orhan Pamuk**'a Nobel Ödülü'nü tam şu sırada^[2] verenlerin işlediği hödüklük bu türden galiba. **Zeynep Oral**'ın deyişle *"edebiyata baş koyduğu için, yeteneğinden, duyarlılığından, disiplinli çalışmasından, birikimlerinden, kişiliğinden ödün vermediği için"*

Mümtaz Soysal

"Sevgili okurlarım, aşağıdaki yazım bu köşede 19 Aralık 2005'te yayımlandı. **Orhan Pamuk** bu yazımdan on ay sonra Nobel Ödülü'nü aldı. Hem de Fransa Ulusal Meclisi'nin aldığı kararla aynı günde. / Bu eski yazımı aynen size sunmak istedim. 'Orhan Pamuk Nobel'i Garantiledi ... / Orhan Pamuk meselesinde olan biteni serinkanlı görmeye çalışıyorum. Pamuk kitapları çok satan popüler bir yazar. 'Pamuk meselesi' bundan mı kaynaklanıyor. ABD ve AB'nin siyasi çevrelerinin görüşlerine destek vermesinden kaynaklanıyor. (...) / Pamuk'un sözde Ermeni soykırım tezleri konusunda söylediklerine bakıyoruz: Batılı bilim adamlarının çoğunluğu da bu görüşlere karşı çıkıyorlar"

Erol Manisalı

"[Orhan Pamuk] kitaplarını Cevdet Bey ve Oğulları dışında çok beğenerek okuyamadım. Ama elbette bu öznel bir değerlendirmedir ve onun edebi değerini belirtmez. (...) Ancak bu ödülün verilisinde siyasal etkilerin ağırlıklı yeri de açıkça görülüyor olmalıdır. Orhan Pamuk, Ermeni ve Kürt katliamlarına ilişkin sözleriyle hem resmi tutuma muhalif tavrını açıklamış hem de Avrupa kamuoylarının görüşlerine paralel bir tutum göstermiştir. (...) Bu ödülün Türk edebiyatına değil, Orhan Pamuk kimliğine verildiği kanısındayım. / Onu 'içimizden biri' değil, 'dışımızdan biri' olarak görüyorum. / Elbette ki bir yazarın istediği yerde durma hakkı vardır. / Benim ödülleri **Fazıl Hüsnü Dağlarca**'ya, **Yaşar Kemal**'e, **Aziz Nesin**'e, **Server Tanilli**'ye, **Ataol Behram oğlu**'na"

Erdal Atabek

"Orhan Pamuk daha sonra kendisinin bile tam olarak arkasında durmadığı talih-siz laflar etmiş! Bu mu daha vahim? Türk devletinin gözleri önünde tarihin -yıllar içinde- böyle göz göre göre yeniden yazılması mı? / İkincisi bence daha vahim; çünkü daha kalıcı ve ağır sonuçlara gebe. Orhan Pamuk'un hatasını, bundan sonraki süreçte Nobel'in sağladığı yüksek platformdan tamir etmesini umit edebiliriz. Bir yazar sonuçta hamkını kaybetmeyi göze alamaz. / Ya devlet politikasında yıllar içinde işlenen hatalar ne olacak? Telafi edilebilecek mi?"

Nilgün Cerrahoğlu

"[Orhan Pamuk] kime ve neye muhalif? Hükümete mi? Hayır. (...) Başbakan, Dışişleri Bakanı, Meclis Başkanı, hepsi, onu kutladılar. Ana muhalefet partisi genel başkanı da kendisini ilk kutlayanlardan. Pamuk ülkesine, tarihine, milletine, Türkiye Cumhuriyeti'ne muhalif" (...) 'Alman Die Welt gazetesi, Orhan Pamuk için, "O bizim ihtiyaç duyduğumuz Türkiye'yi temsil ediyor" diye yazmış. Buyursunlar, Orhan Pamuk zaten onlarındı. Ama Türkiye bizim' [Ayşe Meral'den aktarmalar]

17 Ekim 2006

Deniz Som

"Yunan gazetesi çok iyi özetlemiş: 'Türkiye'ye nobel Tokadı! Bir itiraf: Sulu gözlüyümdür. Normalde 'eski' arkadaşım Orhan, Nobel'i aldı diye sevinçten İpsala kapısına koşup 'Avrupa duy sessimizi' diye bağıyor olmam lazımdı, ama yapamıyorum. Bir yandan 'en büyük ödülü aldı' diye sevinirken o ödülün ne pahasına geldiğini hatırlayıp göğsüm sıkışıyor. Ülkeme yapılan alçakça haksızlıkları körükleyen o demeçleri ne yazık ki unutamam. Keşke o güçlü yazar bunlara hiç tenezzül etmeseydi. Ancak o şekilde dünyaya gerçek değerini kanıtlamış olurdu ve hepimiz gurur duyardık."

Bedri Baykam

"Ortak paydamız bir edebiyat olayında dahi üzerinde konsensüs/uzlaşma sağlanamayacak kadar dumura uğramışsa, bunun nedeni çok uzun yıllardır değiştiremediğimiz yasaklar düzenidir, başlıca işlevi toplumumuzun derinlerinde hep var olan faşist, ırkçı, yasakçı, dayatmacı, baskıcı duyguları, kıpırtıları örtbas etmek olan özürli demokrasimizdir./ Orhan Pamuk'u da beğeniriz ya da beğenmeyiz, düşüncelerini paylaşırsınız ya da paylaşmayız, fakat o 1901 yılından bu yana başka hiçbir Türk edebiyatçısının başaramadığını başarmış, 2006 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır. Sevinilecek bir olaydır. Ben dilimiz adına, edebiyatımız adına ve kendi hesabıma seviyorum; Orhan Pamuk'u kutluyorum."

18 Ekim 2006

Deniz Kavukcuoğlu

"Orhan Pamuk, aldığı Nobel Edebiyat Ödülü'nün Türkiye'de de kabul görüp coşkuya vesile olması gerektiğini söylemiş. / Belli ki Orhan Pamuk'un içinde bir ukde var. Mecazi anlamda ise çözülmesi güç sorun demek. Dünyanın en büyük ödülllerinden birini alıyor, ilaveten büyük bir servetin sahibi oluyor ve fakat bu "başarısı"nın Türkiye'de kabul görmesini, Türk halkının da sevincine ortak olmasını istiyor. Türkiye'de birileri başlarının üstünde taşıyor, alkışlıyor, kutluyor ama bu Orhan Pamuk'a yetmiyor. Kitapları çok satıyor ama yine de yeterli olmuyor. / Toplumun kendisini kucaklamasını istiyor. Yani Türk halkından sevgi bekliyor. Yani 1 milyon Ermeni'yi kesen, 30 bin Kürt'ü öldüren Türklerden alkış bekliyor."

Deniz Som

"Bugün, Nobel'den ötürü Orhan Pamuk'u koşulsuz savunuların 'birtakım söyledikleri' diye geçiştirdikleri, dahası, o 'birtakım söyledikleri'ni yazarın düşünce özgürlüğünün bir parçası saydıkları, aslında koca bir ulusa yönetilmiş bir iftiradır. Çünkü Orhan Pamuk, yurtdışında örneğin: *"Bence böyle bir soykırım olmuş olabilir"* gibisinden bir düşünce açıklamamıştır; o, sözde Ermeni soykırımı sırasında Türkiye'de bir milyon Ermeninin öldürüldüğü yolunda, her türlü kanıttan yoksun bir saptamada bulunmuş, dolayısıyla bir iftirayı dile getirmiştir."

Ahmet Cemal

"Sütçüler Kaymakamı'nı hatırlıyor musunuz? Hani Orhan Pamuk'un kitaplarını imha etmek amacıyla toplatma talimatı veren kaymakamı. Kendileri görevlerine devam ettiği gibi, Dicle gibi sorunlu bir bölgeye gönderildi."

Oral Çalışlar

"Orhan Pamuk Batı'nın en büyük ödülleri kazandı-Bu ödüller, İsveç Akademisi'nin üyelerini en çok etkileyen öğelerin başında gelirler. (...) Bir de şu var: Orhan Pamuk'un çok iyi İngilizce bilmesi, eli yüzü düzgün olması (şaşırmayın, bu da çok önemli bu ülkede) ve halk içinde rahat hareket etmesi de ona gösterilen ilgiyi artırdı: Onu davet eden kitap fuarları, kitabevleri ve yayınevi, yaptıkları yatırımın fazlasını geri aldı."

Gürhan Uçkan

Cumhuriyet, Ekim 2006 Arşivi

YAŞAR KEMAL

Yaşar Kemal, yıllardır Nobel ödülüne başvurduğu halde alamadığı için “40 kitap yazdım. 1973’ten bu yana Nobel’e adayım, ölene kadar da aday olacağım. Yazar olduğum için üzgünüm. Bir daha dünyaya gelsem traktör şoförü olurum.” der.

Orhan Pamuk, Yaşar Kemal’in bu sözleri konusunda şunları söyler: “Yaşar Kemal, çok değer verdiğim büyük bir yazar. O lafı her zaman söyler. Kaç kere traktör şoförlüğü yaptığı mutlu yıllara gönderme yapmıştır. Bu demek, bende başka bir anlama gelmiyor.”⁸

BİR İDDİA

Yaşar Kemal, bir CIA ajanının 1960’lı yıllarda kendisine dönemin Türkiye İşçi Partisi’nden ayrılması karşılığında, Batı edebiyat dünyasında şöhret vaadettiğini söyler. ABD’de muhalif ve sol çevrelerin önde gelen dergilerinden The Nation, tam 5 sayfasını Yaşar Kemal’e ayırır. Marc Edward Hoffman’ın İstanbul’daki evinde görüştüğü romancı, hatıralarını anlatırken, Türkiye İşçi Partisi’nden ayrılmasını teklif edene kadar arkadaşı olduğunu söylediği CIA ajanı ile ilgili yaşadığı olayı da aktarır.

Yaşar Kemal, kendisine, ‘Sovyet yanlısı Türkiye İşçi Partisi’nden ayrılması halinde kitaplarının ABD’de oldukça popüler olacağını’ söyleyen ajana öfkelenip, ‘Sen, beni Amerikan parasıyla satın almaya çalışan bir hainsin. TİP’i hiçbir şekilde bırakmam. Bir daha da gözüme görünme!’ dediğini aktardı. The Nation dergisi, ajana bu olayı sorduklarında ‘söz konusu olayı hiçbir şekilde hatırlamadığını, Yaşar Kemal’in hafızasından korktuğunu ve hiçbir zaman Yaşar Kemal’e politika dikte etmek gibi bir kastı olmadığını’ söylediğini aktardı.

Dergi, ‘bu olayla ilgili gerçek ne olursa olsun, Yaşar Kemal’in hiçbir zaman Batı’da şöhret olamadığını ve sadece Doğu dünyasında tanındığına’ dikkat çekti.

8 Söyleşi: Mehmet Gündem, **Orhan Pamuk: ‘Her Yazar Kendi Milletinin Kalbini Kazanmak İster’**, Yeni Şafak, 23 Aralık 2006.

'Onca yıl Nobel Edebiyat ödülünün favorileri arasında isminin geçmesine rağmen Yaşar Kemal'in günümüzde Batı dünyasında tamamen unutulduğuna' vurgu yapılan haberde, 'ünlü romancının en azından Batı'da Orhan Pamuk'un gölgesinde kaldığı' yorumu yapıldı. Dergi, Pamuk'un 2006 yılında Nobel Ödülü kazandığı zaman İsveç Nobel Akademisi'nin Pamuk'u, 'Dostoyevski'nin St Petersburg'u, Joyce'un Dublin'i ve Proust'un Paris'i edebiyatın vazgeçilmez bölgeleri yapması gibi İstanbul'u dönüştürdüğü' gerekçesiyle övdüğüne işaret etti.⁹

9 Yaşar Kemal'den Ajanlık Teklifine Küfürlü Ret, NTV, 4 Temmuz 2010.

YAŞAR KEMAL

Cağaloğlu'ndayken bütün Babiâli, Sirkeci Tramvay Sokağı'nın arkasında bir lokanta varmış, hep orada içerlermiş öğle rakılarını, işte Mehmet Kemal, Rifat Ilgaz... Durakta tramvay, kalktı kalkacak, yolcular geliyor, Rifat Ilgaz bir bakmış, Cağaloğlu yokuşundan aşağı iki yolcu tramvaya doğru koşuyor yetişmek için. Biri ötekinin koluna girmiş, koluna girilen Yaşar Kemal, koluna giren Âşık Veysel. Tramvaya doğru koşuyorlar. Rifat Ilgaz hemen masaya demiş ki: "Bakın bakın, şu Allah'ın işine bakın, iki kulunu tek gözle koşturuyor." İki pir biri Yaşar Kemal, biri Âşık Veysel...

Aktaran: Sunay Akın

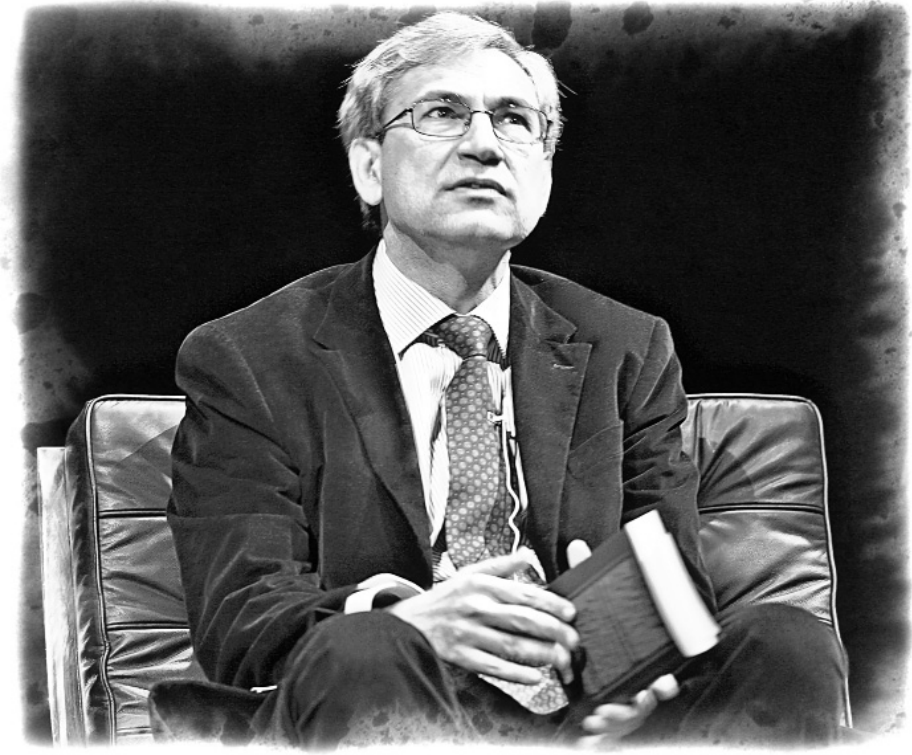
30

Atatürk

Orhan Pamuk'un Atatürk'le ilgili sözleri her zaman tartışma yaratır. Özellikle, Ahmet Taner Kışlalı, bu konuyla ilgili keskin eleştirisini '**Kara Kitap**' üzerinden başlatır.

Yaşar Kemal'in, Atatürk'le ilgili sözleri, zaman zaman tartışma yaratsa da 'Mustafa Kemal, her zaman dimdik ayaktadır ve sonuna dek de ayakta kalacaktır.' der. ¹

1 Kadıköy Belediyesi Kitap Günleri'nin açılışında yaptığı konuşma, Aralık 2008.

ORHAN PAMUK

Bir okurum 'Kara Kitap'ta gizlenmiş bir bölüme dikkatimi çekinceye kadar... "Çocukluğunda kız kardeşi ile tarlada karga kovalayan sapık bir padişah" gibi bir anlatım vardı bu bölümde!

Prof. Çetin Yetkin yönetiminde, 'Müdafaa-i Hukuk' adlı çok değerli aylık bir dergi çıkıyor. İlginç bir rastlantı olarak, derginin Aralık 1998 sayısında, Prof. Fahir İz'in bir incelemesi yayımlandı:

'O. Pamuk'taki Atatürk Anlayışı...' Meğer benim artık okumayı denemediğim kitaplarında daha neler varmış!

İşte birkaç örnek: "Sonra kasaba alanına dolanır. Atatürk heykellerine sıçan güvercinleri ayıplar..."

"Atatürk kendini içkiye vermiş meyhane kalabalığına, cumhuriyeti emanet etmiş olmanın güveniyle gülümsüyordu..." "Atatürk'ün leblebi zevkinin ülkemiz için ne büyük felaket olduğunu..." "Sonra bir cumhuriyet, Atatürk, damga pulu havasına girdiğimizi hatırlıyoruz..."

Sayın İz, 275 sayfalık bir kitapta, tam sekiz yerde ve 'hiç gerekmediği halde' Atatürk'e satışıldığını saptamış.

Şöyle diyor: 'Bunlar kitaptan çıkarılsa hiçbir şey değişmez. Yalnız yazarın kimi ruhsal gereksinimleri tatmin edilmemiş olur!'

Kimbilir, belki de Orhan Pamuk'un 'en birinci aydın' ilan edilmesinde, bu incelemenin de büyük katkısı olmuştur! Ben, inandıklarını açıkça savunanlara hep saygı duymuşumdur. O düşüncelere karşı olsam bile! ²

KARA KİTAP'TA ATATÜRK

"Çocukluğunda kız kardeşi ile tarlada karga kovalayan sapık bir padişah"

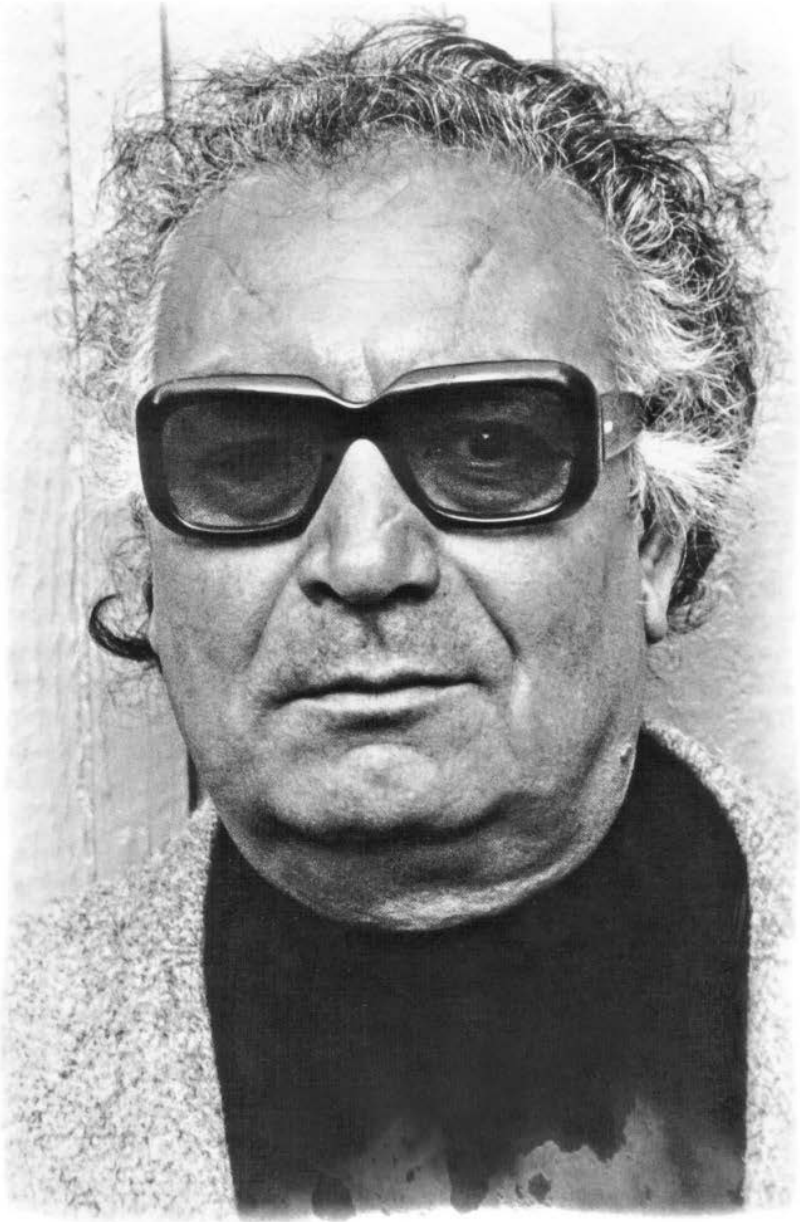
"Sonra kasaba alanına dolanır. Atatürk heykellerine sıçan güvercinleri ayıplar..."

"Atatürk kendini içkiye vermiş meyhane kalabalığına, cumhuriyeti emanet etmiş olmanın güveniyle gülümsüyordu..."

"Atatürk'ün leblebi zevkinin ülkemiz için ne büyük felaket olduğunu..."

"Sonra bir cumhuriyet, Atatürk, damga pulu havasına girdiğimizi hatırlıyoruz..."

2 Ahmet Taner Kışlalı, **Ben Demokrat Değilim**, Cumhuriyet, 27 Ocak 1999.

YAŞAR KEMAL

"MUSTAFA KEMAL TÜRKİYE'NİN KÜLTÜRÜNÜ VE DİLİNİ DE KURTARDI"

Mustafa Kemal Türkiye'yi yalnız esaretten kurtarmadı. Mustafa Kemal Türkiye'nin kültürünü ve dilini de kurtardı. Parasıyla Türk Dil Kurumu kurdu. Kenan Evren'i Türk halkı kıyamete kadar unutmayacak. Türkiye'nin o devrinin alnında bir leke olarak kalacak. Bu adam Mustafa Kemal Paşa'nın parasıyla kurduğu TDK'nın mülkiyetini aldı, başka bir yere verdi.³

"ATATÜRK İÇİN ŞİİR YAZDIM"

Atatürk öldüğünde ben ortaokul 2'deydim. Çok üzülüm, bir de şiir yazdım onun için. Şu an hatırımda değil. O şiiri bir öğretmenim aldı elimden. Çok üzülüm Atatürkün öldüğüne. Aklım eriyordu onun ne kadar büyük bir insan olduğuna. Büyük bir adamdı, Türkiye'yi bugünkü haline getiren adamdı. Onun kurduğu Türkiye, çok kötü yönetilmesine rağmen hala yıkılmadı. Türkiye'nin, Mustafa Kemal olmasaydı ne olacağı belli değildi. Hala Atatürkün gücü duruyor bu toplum üzerinde ve o bize güç veriyor. Yoksa Türkiye batmıştı.⁴

3 Filiz Aygündüz, **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, Milliyet, 10 Mayıs 2002.

4 Yaşar Kemal, *'Küçük Muhabir Helin Zeynep Miser Sordu'*, **Binbir Çiçekli Bahçe**, YKY, İstanbul 2009.

31

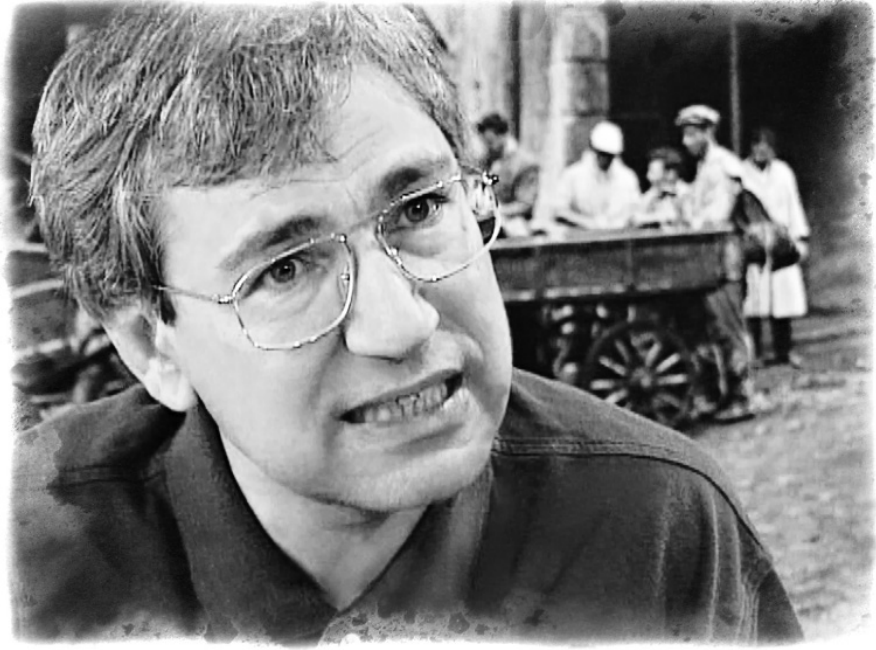
Cumhurbaşkanları

Orhan Pamuk, Nobel ödölünü kazanıp da ülkesinin cumhurbaşkanınca kutlanmayan tek sanatçı olarak tarihe geçer. Nobel ödölünü alan Pamuk'u 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer kutlamaz. Dönemin Dışışleri Bakanı Abdullah Gül, Pamuk'u kutlama gereğı duyar.

Yaşar Kemal adına, kırılgan bir kitle oluşur. Nobel'den 2 yıl sonra, Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk dilini simgeleyen Cumhurbaşkanlığı büyük ödülü Yaşar Kemal'e verilir. 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Yaşar Kemal'i kutlar.

ORHAN PAMUK

Her şeyi Cumhurbaşkanı'ndan beklememek lazım. Bir gün Cumhurbaşkanı'nın tebrikini çok fazla önemsemeyeceğimiz bir toplumda yaşayacağımıza inanıyorum. Kazandığımız bir şeref, bir sevinç devlet tarafından onaylanırsa daha büyük bir sevinç daha büyük bir sevinç olmuyor. Yaşadığımız sevinçlerin, başarıların tadını çıkarmak için devletten onay almamız gerekmiyor. Başbakan Erdoğan, Dışişleri bakanı Abdullah Gül aradılar tebrik ettiler, müteşekkirim, başkası da tebrik etmemiş, bu benim için bir üzüntü kaynağı değil. Ben İstanbullu sivil bir yazarım. Devletten onay beklemem, gelirse sevinirim, gelmezse ilişmesinler yeter. Devletin görevi bana onay vermek değil, düşünce özgürlüğüne ortam sağlamaktır. Devlet yazarlara ne yapacağını söylemez ya da devlet beğenmediği şeyi yazan yazarı hapse atmaz.¹

¹ Söyleşi: Mehmet Gündem, **Orhan Pamuk: 'Her Yazar Kendi Milletinin Kalbini Kazanmak İster'**, Yeni Şafak, 23 Aralık 2006.

Nobel Edebiyat Ödülü, her zaman evcil yazarlara değil, muhalif yazarlara verilir; ancak **Pamuk**'un kendi ülkesine muhalifliği kabullenilemez. Türkçeyi tüm dünya dillerine duyuran; *'kalın, sıkıcı, çok satılan, ama az okunan(!)'* okunması kaymakamlarca sakıncalı görülen bir Türk romancısına karşı, İsviçre'de bir gazeteye verdiği mülakat sonrasında, 'Kalkın ey ehli vatan' denilerek büyük basın köşe başlarını tutmuş büyük (!) yazarlarınca cihat ilan edilir. Ancak, bu arada Nobel öncesinde 'dostça' uyarılar da gelir.

Haluk Şahin, Nobel'den 20 ay önce **'Orhan Pamuk'a Dostça Hatırlatma'** başlıklı bir yazı kaleme alır.

"Türkiye, 20. yüzyıl boyunca küresel iletişim sahnesinde dilsiz bir ülke oldu. Hakkında konuşuldu, kendisine hakaret edildi, yüzüne tükürüldü, ama dilsizlik zincirlerini kırıp kendisini ifade etmekte yetersiz kaldı. Bu durum ulusal benliğimize ağır darbeler vurdu, kompleksler yarattı, sıkıntılara neden oldu.

'Geceyarısı Ekspresi' filmi bir örnektir. Birileri bu filmde Türk halkına en ağır biçimde hakaret etti; ne hakareti, açıkça "Siz domuz milletsiniz, sizin ananıza sinkaf ediyorum" diye küfretti. Dilsiz Türklerin yaptığı itirazları kimse duymadı. Ta ki, dürüst bir Amerikalı eleştirmen bu haksızlığa karşı çıkacak cesareti kendisinde buluncaya ve "Bu yaptıklarınızı başka hiçbir millete yapamazsınız. Öyle ya, Türkleri kim savunacak?" deyinceye kadar. Dilsiz Türkler ne 'Geceyarısı Ekspresi'ne ne de ona benzer hakaretlere cevap verebildiler...

Orhan Pamuk adlı genç Türk yazarının dünya edebiyat piramidi- nin tepelerine doğru yükselmesi biraz da bu nedenle ilgi ve sevinç uyandırdı. Oh, nihayet, o dilsiz kültür adına evrensel ölçütlerde konuşacak biri çıkmıştı! Ve bakın, yabancılar onu dinliyorlardı!

Orhan Pamuk'un romanlarında kendi ülkesinin toplumsal gerçekliğiyle ilgili acı gerçekleri söylemesi rahatsızlık yaratmadı. Yabancı gazetecilere yaptığı sert eleştiriler de. Ta ki, son röportajında olduğu gibi, Ermeni ve Rum lobilerinin kabasaba ağızıyla konuşmaya başlayıncaya kadar...

Orhan Pamuk bir milyon Ermeni öldürüldü diyor. Bu rakamı nereden bulduğu kendisine soruldu, yanıtını görmedim. Bundan 90 yıl önceki olaylar üzerinde kesin rakamlarla konuşamam. Ama son dönemde 'öldürülen' 30 bin Kürt? O rakam nereden çıktı? PKK terörü sırasında ölenlerin birçoğu farklı etnik kökenlerden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı değil miydi? Çoğu Kürt kökenli olsa bile, onları kim öldürdü?

Belli ki, Orhan Pamuk'un verdiği rakam yanlış, önyargılı ve çarpık. Olgular konusunda kabasaba, hoyrat ve savruk derken bunu kastediyorum.

Romancılar romanlarında tarihsel gerçekleri biraz eğip bükebilir, hatta çarpıtabilirler. Bu onların 'edebi' hakkıdır. Tarihçiler ve gazetecilerin ise böyle bir hakları yoktur. Onlar verdikleri sayıların kanıtını sağlamak zorundadırlar.

"İyi ki, Orhan Pamuk tarihçi ya da gazeteci olmamış" diyorum.

Romanlarında duvara düşmüş gölgeler arasındaki ton farklarını görece kadar duyarlı olan yazarın, tartışmalı tarihsel olgular konusundaki bu hantallığı ve keyfiliği, hiç beğenmediğini ima ettiği Türk gazetecilerinin düzeyinin bile altında...

Benim korkum şu: Orhan Pamuk, günün birinde, dilsizlik duvarını kırmış bir Türk yazarı olarak Nobel Edebiyat Ödülü'nü alsa bile, bu onun kalemin hakkıyla kazandığı bir başarı olarak değil, Türkiye düşmanı lobilerin çabalarının bir meyvesi olarak değerlendirilir. O zaman bu tarihi olay, dilini kullandığı, ruhunu yansıttığı, bir bakıma adına konuştuğu halk arasında sevinçle değil, üzüntüyle karşılır.

Dostça hatırlatıyorum."²

2 Haluk Şahin, **Orhan Pamuk'a Dostça Hatırlatma**, Radikal, 2 Mart 2005.

YAŞAR KEMAL

Yaşar Kemal; Abdullah Gül'ün babası Hamdi Bey'le Kayseri'de askerliğini yaparken tanışır. Karşılaştıklarında, Abdullah Gül'e, Hamdi Bey'i sorar ve ona selamını iletir.

9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel zamanında oldukça ucuza giden 'devlet sanatçılığı' unvanını da reddeden Yaşar Kemal, 2008 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü alacağını öğrendiğinde, 'Her türlü ödüle karşıyım' diyerek ödülün başkasına verilmesini önerir. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Mustafa İsen'in, Yaşar Kemal'le telefonla görüşerek, Türkiye Cumhuriyeti ve halkını simgeleyen bir ödül olması nedeniyle bu ödülü reddetmemesi gerektiğini söyler, bu sözler üzerine Yaşar Kemal ödülü kabul eder.

YAŞAR KEMAL'İN ÖDÜL KONUŞMASI'NDAN

"Ben, bu yaşta, böyle bir ödül almaktan memnunum. Beni bu ödülle onurlandıranlara teşekkür ederim. Bugünü benimle paylaşan dostlarım da sağolun.

Biz, Cumhuriyet çağıının sanatçıları, romancılar, şairler, ressamalar, kendi kültürümüze, dilimize dönmeyi öğrendik. Tercüme bürosunun çevirdiği dünya klasikleri ile yetiştik. Halkevlerinin, Köy Enstitülerinin kuruluşları bize yardım etti. O Köy Enstitüleri ki, gelecekte dünyamızı gerçek insanlığa kavuşturacak tek eğitim düzenidir.

Bugün Türk romanı, şiiri, resmi artık dünyada yüzümüzü güldürecek duruma gelmiştir. Türkiye'nin sanatçıları soluk alabildiğinde dünya görkemli sanatçılarla karşılaşır.

Batıda gizem ve düş gücünün hızla yok olduğunu, yerlerini akıla ve gerçekçiliğe bıraktıklarını söyleyenler var. Buna inanmam zor. Benim maceram, insanın gizemine varmak içindi. Düş gücüne gelince, o gün de bugün de sonsuz düşler kuruyorum. Düş gücünü yitiren insanın hiç umudu olur mu? Umut, düş gücünün yarattığı ve insanoğlunun sahip olduğu en büyük değerlerden biridir. (...)

Ne büyük mutluluktur ki, dünyamız hâlâ onbinlerce çiçekli bir kültür bahçesidir. Her kültürün bir rengi, bir kokusu vardır.

Dünyamızın bir çiçeğinin koparılması, dünyamızdan bir rengin, bir kokunun yok olmasıdır. Bu, insanlığı insanlıktan çıkaran bir durumdur.

Tek kültürlü bir dünyada insanlığın halini bir göz önüne getirelim: Tek çiçeğe kalmış, tek renge, tek kokuya kalmış bir insanlık ve tek dile kalmış bir dünya... (...)

Anadolu, coğrafyasından ve çokkültürlü bir toprak olduğundan

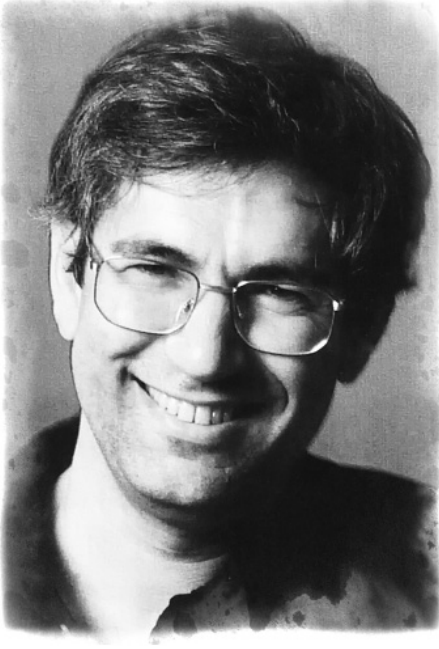
dolayı dünya kültürüne kaynaklık etmiştir. Anadolu'nun zengin kültür birikimine sırtımızı dayayınca, gene dünya kültürüne katkımız olacak.

Anadolu'da yaşayan her halk, kendi anadilini kullanacak, kendi anadilinde eğitim görecektir, kitaplar yazacak, filmler çekecek. Biz çokkültürlü, toprak olduğumuzun farkına varacağız. Çıkarımızın yasakla değil, özgürlükte olduğu bilincine varacağız.

Ben hiçbir zaman karamsar olmadım. Beni okuyanlar da karamsar olmasınlar."

32

**İki Yazar
İki Roman**

YENİ HAYAT

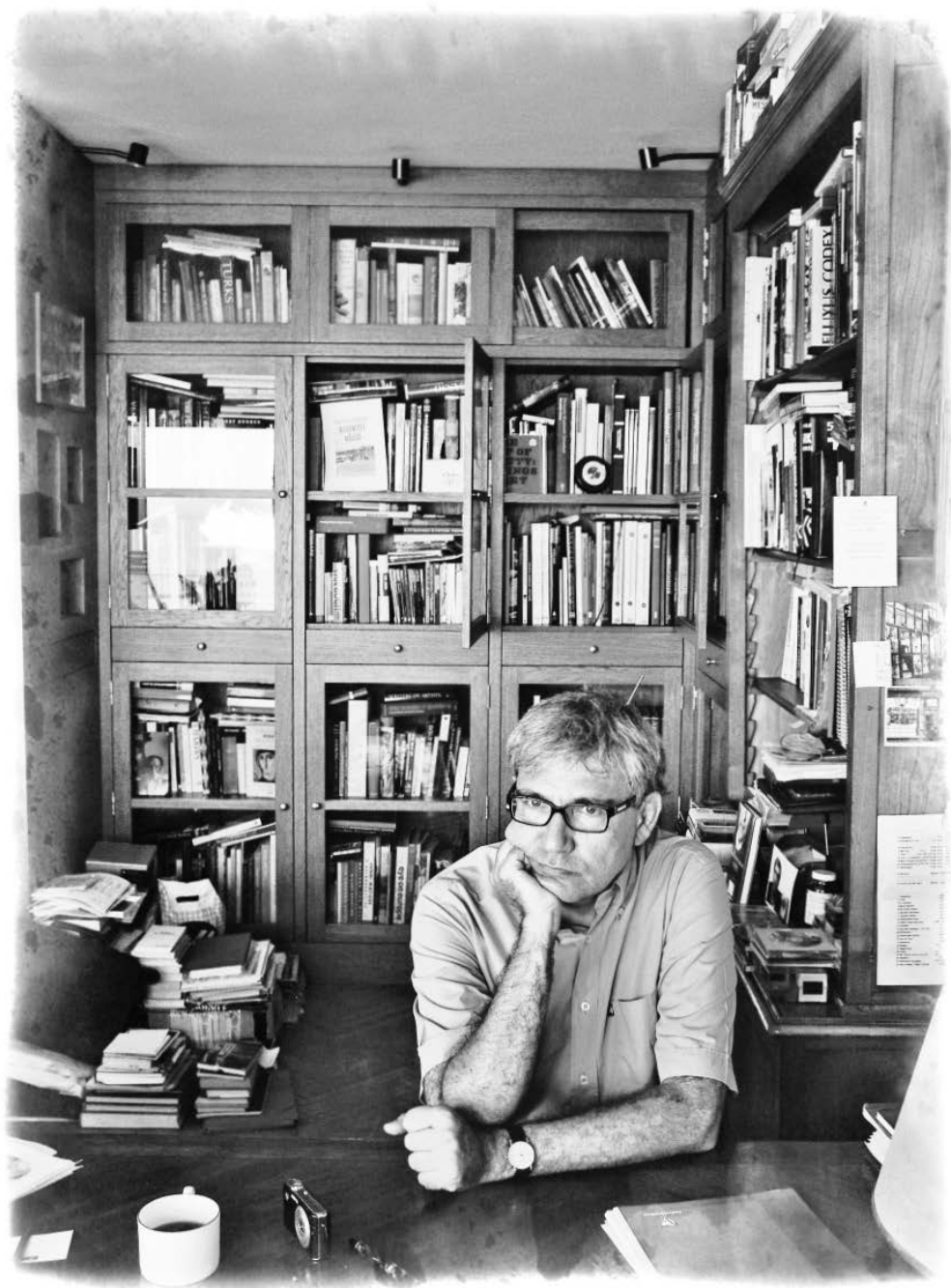
ORHAN
PAMUK

Orhan Pamuk Yeni Hayat

İLETİŞİM

22. BASKI

A. MATERYAL ÖĞELER

.....

1. METİN DIŞI NESNEL VERİLER

A. Yazardan kaynaklanan metindışı nesnel veriler

Yazarın Adı: *Orhan Pamuk*

Kitabın Adı: *Yeni Hayat*

Epigraf: *Aynı masalları dinlemelerine rağmen ötekiler hiç böyle bir şey yaşamadılar.*

NOVALİS

İthaf (sunu): *Şeküre'ye (Orhan Pamuk'un annesinin adıdır.)*

Yaşamöyküsü: *4. sayfa*

B. Yayınevinden kaynaklanan metindışı nesnel veriler

Yayınevi: *İletişim Yayınları, 304. kitap, İstanbul*

Seri: *Çağdaş Türk Edebiyatı 27. kitap*

ISBN *975-470-445-7*

Baskı sayısı: *66. Baskı, Nisan 2002*

Kaç adet basıldığı: *66. baskıyla birlikte 202000*

Sayfa sayısı / punto / yazı karakteri: *280 sayfa / 11 punto / Times New Roman*

Kitabın kapağı:

Kapak tasarımı: Hakkı Mısırlıoğlu

Kapak fikri: Ahmet Işıkkı

Kapak fotoğrafları: Ümit Kıvanç- Manuel Çıtak

Arka kapak fotoğrafı: Esra Akcan

Dizgi ve uygulama: *Hüsnü Abbas*

Montaj: *Şahin Eğilmez*

Baskı ve cilt: *Sena Ofset*

Yeni Hayat, okuduğu bir kitaptan çok etkilenerek onun vaat ettiği hayatın peşinden koşan, bu uğurda bütün hayatı değişen, İstanbul'u terk ederek bitip tükenmez otobüs yolculukları yapan, taşra şehirlerinde savrulan bir kahramanın trafik kazaları, siyasi cinayetler, paranoid komplo teorileri, resimli romanlar ve kaybolan eski eşyaların jiiiryle örülmüş hikâyesidir. **Kara Kitap**, büyük şehrin simgesel, me-

taforik, alelorik epiği ise **Yeni Hayat**, taşrada yapılmış lirik, hareketli, hızlı, şiirsel gezi serüvenidir. Orhan Pamuk, **Kara Kitap**'ta bulduğu hayal dünyasıyla olayların sıralanışı arasından çıkardığı tempoyu, farklı bir anlatış tarzını **Yeni Hayat**'ta yeniden dener.

Ancak yine bu ülkenin tarihi, kültürü ve tortuları ile dinamizmi arasındaki çatışmalarla kurulur **Yeni Hayat**'ın omurgası. Bu omurga, yine bir polisiye arayış hikâyesinin ardında, kayıp bir kişiyi arayışın ötesinde ülkenin temel ikilemlerinin ve açmazlarının arkasında yatan nedenlere doğru bir yolculuk olarak kurgulanır.

Romanın yazıldığı dönem geleneksel İslami kültürü temsil edenlerin de ona karşı Batılılaşmayı temsil edenlerin de paranoid bir telaş içinde olduğu bir dönemdir. Refah Partisi'nin sürekli yükselişte olduğu bu dönemde, İslami eğilimlerin kurulu düzene yönelik 'iktidara geliyoruz, her şeyi değiştiriyoruz' mesajlarının yarattığı belli bir panik havasında çıkar **Yeni Hayat**. Kitabın hızı, kahramanların telaşı, endişesi, gerginlikleri, kaçış istekleri, her şeyin bir felakete gittiği paranoyaları da o ortamdan beslenir. Yazarın 1992'de Ömer Kavur'la birlikte, **Kara Kitap**'taki bir hikâyeden yola çıkarak yazdığı bir senaryonun dünyasından, **Gizli Yüz**'den de izler taşıyan **Yeni Hayat**, İstanbul'da başlayıp taşrada biten, kaybolan kültüre bir çeşit ağıt olarak da değerlendirilebilecek bir romandır.

Beyaz Kale ve **Kara Kitap**'ta görülen, artık yerleşen 'Orhan Pamuk temalarından ikizler' teması bu romanda da karşımıza çıkar. Her şeyin bir aslı ve bir kopyası vardır. Zaman zaman birbirlerine benzediklerinden şüphelenilen kahramanlar bu yüzden birbirleriyle çatışırlar. Bunun yanı sıra kültürün yitip giden değerlerine duyulan keder ile yeniye ve her şeyin tepetaklak olmasına yönelik hırslı bir istekten doğan gerilim, rekabet duygusu, gerçeğe kurmaca ilişkisi, ülkenin kültürünü alegoriler ve simgeler aracılığıyla özetleme arzusu ve alttan alta bir mizah anlayışı da kendini hissettirir roman boyunca.

Kamuoyu kitabı büyük bir ilgiyle karşılar. Türkiye tarihinde hiçbir kitap bu kadar kısa sürede bu kadar satılmaz. Beş yılda iki yüz bin satılan ve hâlâ satılmaya devam eden kitabın satışı kitabın kendisi kadar yankı uyandırır. Ne yazık ki bu durum kitabın algılanışını da etkiler. Roman; **Kara Kitap**'tan daha zor, daha muğlak olduğu için değil, çok büyük bir kitle tarafından çok kısa bir sürede tüketildiği için, kitabı anlayamayan, garipseyen, kitabın içine giremeyen pek çok okuru olur. Birçok tanıtım yazısı, kitap kadar kitabın bir muamma haline gelen, yazarını da şaşırtan satışına da yöneliktir;

içlerinde kitaba yönelik anlaşılmaz ilgi ile bir öfke de taşıyan bu yazılar kitabın kuvvetli yanlarını görmekte çoğunlukla zorlanırlar.

Yeni Hayat hakkında pek çok makalenin, Rilke, Dante etkisi, renk simgeçiliği gibi özelliklerini işleyen pek çok monografinin yanı sıra **Mehmet Tekin** ve **Yıldız Ecevit** tarafından yazılmış iki de kitap yayımlanır.¹

Ahmet Oktay'a göre, *'Hem çok-satan hem de yazınsal olmayı başaran'*²; **Yıldız Ecevit**'e göre *'çok satılan, ama az okunan'*³ **Orhan Pamuk**, Türk romancılığında yeni bir açılımı başlatır. **Yeni Hayat**'ın, yazar, okur ve Türk romanı bakımından üzerinde durulması gereken birçok özelliği vardır. Çünkü bugüne kadar pek az romanımız, onun kadar ilgi görüp onun kadar eleştirilip tartışılır. Yine, pek az romanımız yurt dışında onun kadar yankı bulur. Üstelik bütün bunlar, kısa bir zaman diliminde gerçekleşir.

Yeni Hayat, yayımlandığı yıl (1994) içinde kırk dört baskı yapar; yazarla çok sayıda söyleşi yapılır, tanıtma/ inceleme yazısı kaleme alınır; hakkında iki kitap yayımlanır. Bu ilginin arkasındaki nedenlerin, edebiyat ve edebiyat sosyolojisi açısından araştırılması, tartışılması gerekir. Böyle bir romanı, kestirme ifadelerle yüceltmek veya mahkum etmek, edebiyat bilimine aykırıdır.

Yeni Hayat, üzerine bir kitap yazan **Mehmet Tekin**, roman için şunları söylemektedir: *'Yeni Hayat, gerçek anlamda bir 'açık metin' niteliği taşımaktadır. Bu yönü onu, çoğul okuma ve incelemelere yatkın kılmakta, yine bu nitelikler ki onu, kendinden önce yayınlanmış Doğu ve Batı kültürlerine ait bazı eserlere yaklaştırmaktadır. Bu yakınlaşmayı, 'metinlerarası' alışveriş bağlamında değerlendirenler, roman hakkındaki olumlu sözler söylerken, 'metinlerarası' alışverişi hesaba katmayanlar, en kestirme tabirle romanı 'aşırma' bir metin olarak görüp olumsuzlamaktadırlar.*

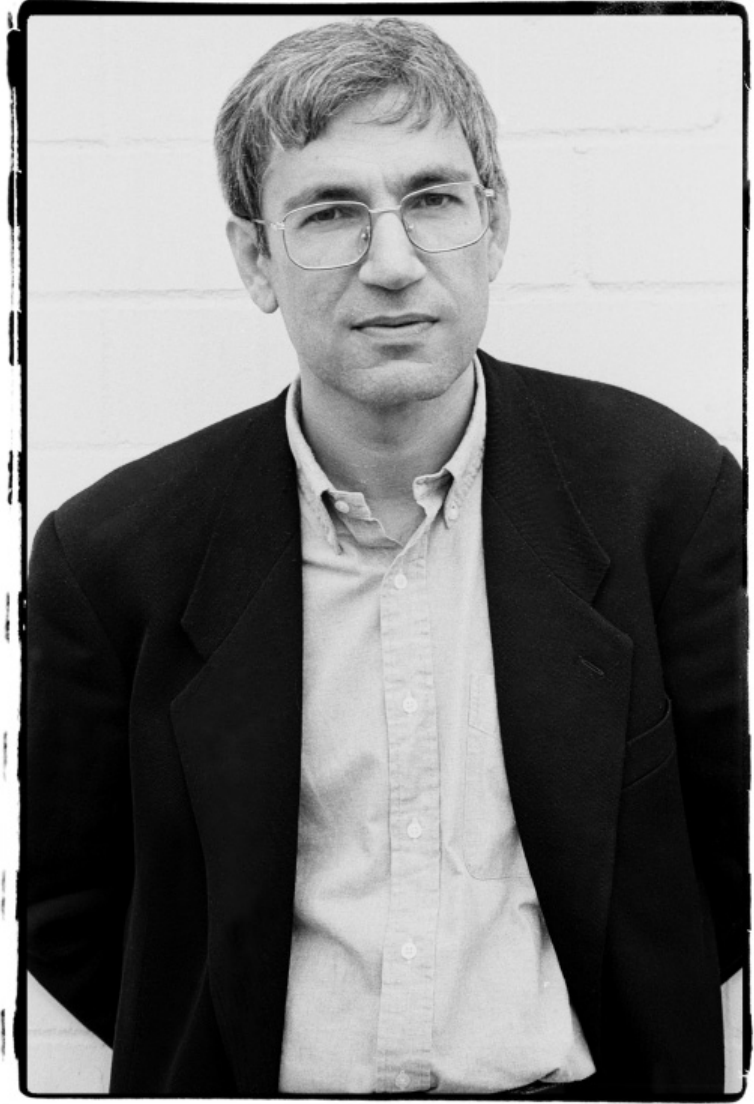
Yeni Hayat'la birlikte roman ve roman sanatı kavramları; 'açık metin', 'metinlerarası ilişki', 'edebi alıntı'(zitat), 'anlatıcı', 'gerçekçilik', 'gelenek', 'modern-postmodern' vs. gibi roman poetikasına dönük konular yeniden ama daha ciddi ve kapsamlı bir yaklaşımla ele alınıp tartışılır. *Yeni Hayat*'ın peşi sıra gündeme gelen bu konuyu önemsemek

1 Engin Kılıç; *Derleyen, Orhan Pamuk'u Anlamak*, 3. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

2 Ahmet Oktay; *Anlatıların Aynası, Yazınsal Eleştiriler 2*, YKY, İstanbul 2000.

3 Yıldız Ecevit; *Orhan Pamuk'u Okumak*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1996.

*gerek. Tartışmalar ve roman sanatına dönük yeni bilgiler, romancılarımızın kendilerine çeki-düzen vermelerini sağlayacaktır. Bunu, daha sonra kaleme alınan romanlarımızda ve romancılarımızın beyanlarında gözlemek mümkündür.'*⁴

4 Mehmet Tekin; **Yeni Hayat**, Hece, Türk Romanı Özel Sayısı, S.65-66-67, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002.

ORHAN PAMUK'UN SESİNDEN BİR ROMANIN HİKÂYESİ OTUZ İKİ KISIM TEKMİLİ BİRDEN

1. **Yeni Hayat**'a bir başka romanın ortasındaiken, hiç beklenmedik bir şekilde başladım. Benim Adım Kırmızı romanını yazıyordum.
2. Avustralya'ya bir yazarlar festivaline çağırılmışım, uzun bir uçak yolculuğundan sonra vardım oraya. Beni başka yazarlarla bir motele yerleştirdiler. (...) Upuzun, sonsuz bir sahil, kurşuni bir gök, sakın ve yarı kurşuni bir deniz. Hava durgun, kapalıydı. Çocukluğumdan beri atlaslarda bir at başı şeklindeki gördüğüm kıtanın kenarındaydım. (...) Sonsuz kıyıda tek başıma kaldım. Esrareniz bir andı.
3. 'Yazarım ben!' diye düşündüm tuhaf bir şekilde. Yaşamaktan, orada durmaktan, bu dünyada olmaktan çok memnundum. Akşam biz yazarlara, kalabalık bir parti verdiler. Yorgundum, gitmedim. Otelinin verandasından, ağaçlar ve yapraklar arasından uzaktaki bahçedeki eğlencenin seslerini dinliyor, ışıklarını seyreliyordum. Benim için uzaktaki bir eğlenceyi kenardan seyretmek hayata karşı bir yazarlık tutumunu simgeler.
4. (...) Yatağa girip, iyimserlikle uykuyu beklemeye başladım. Ama gelmedi uyku. İçimde "yazar olmak" düşüncesiyle birlikte bir "safılık", hakikilik özlemi de vardı. Karanlıkta yatakta yatıyor, hayatımı düşünüyordum. Beni, ancak mutluluğun ve iyi bir şey yazmanın sakinleştireceğini hissediyordum. Uykuda gezer gibi yatağımdan kalktım, çantamda her zaman taşıdığım boş defteri alıp büyük odadaki yazı masasına oturdum ve yazmaya başladım: "Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti!"
5. Bu cümle yıllardır aklımda vardı. Bu cümleyle başlayan bir roman yazmayı hep istiyordum. Kahramanı da bana benzeyecekti. Okur, o kahramanın okuduğu kitabı değil, kitabı okuduktan sonra başından geçenleri öğrenecekti. Bu öğrendiklerinden de gencin ne okuduğunu çıkarmaya çalışacaktı. Gece, otel odasında kitabın ilk paragrafını böylece yazdım.
6. Kitap beni çok heyecanlandırmıştı. Benim Adım Kırmızı'ya ara verdim ve bu kitabı içimden geldiği gibi, şiirine sadık kalarak iki yılda bitirdim.

7. **Yeni Hayat**'ta, hayatla ilgili derin esrarı kitabın merkezine yerleştirmedim. Kitabın merkezine bu esrarın etrafında hızla savrulan kahramanı koydum. Onun için, bir Orhan Pamuk teması olarak bu kitapta esrarın parmakla işaret edilmediğini, etrafta olduğunu, ama hızla giden otobüs penceresinden bakıldığında bir an bulanık olarak görebildiğimiz şeyler gibi belirip belirip bir an aklımıza takılıp yok olduğunu söyleyebilirim. Burada önemli olan, o derindeki birliği saptamak, onun peşinden koşmak değil, onun ipuçları arasında uykuyla uyanıklık arasında bir otobüs yolculuğundaki gibi, sezgilerle dolaşmak. Bu kitap için temel düşünce belki de sezgi. O yüzden bu kitabın, sezgilerin dünyası olan şiire yakın olduğunu, daha şiirsel olduğunu, lirik olduğunu söyleyebilirim.
8. Hikâyeyi şiirsel düzleme yer yer çektiğime inandığım zaman şiirin imkânları açıldı. Ölüm, kaza ya da rastlantı, hayatın anlamı, aşk, mutsuzluk, ikinci sınıf vatandaş olmak, taşrada yaşamak, ezik olmak, kırık kalpli olmak gibi hayatın temel unsurları diyebileceğim şeyler hakkında şimdiye kadar hiçbir kitabımda yapmadığım şekilde sezgilerle ve o yüzden özgürce konuşabilme imkânı geçti elime.
9. Bir şairin sezgilerle konuşması gibi, yani bundan önceki kitaplarımda yaptığım gibi anlamı açık açık işaret ederek değil, anlattığım hikâyenin kentli iç ritmiyle, iç renkleriyle bir şair gibi konuşabilmeye cüret ettim. Başardım, başaramadım, ama benim için bu kitap; oluyor-olmuyor, yazıyor-yazabiliyorum, temel meselesiydi. İşte o zaman, gece yarısı giderken birden olağanüstü eşsiz bir an geliyor. Birden sıradan varoluşumuzun dışına taşıyoruz ve ölümle bugünkü dünya arasında gidip geliyoruz; olağanüstü bir algılama anına geçiyoruz. O zaman hayatın, varoluşun, şimdiye kadar yaptıklarımızın; elimizde tuttuğumuz plastik torbaların, bir buruşuk sigara paketinin, bir kibrit kutusunun gerçekliği arasında bütün hayatımızın da genel büyük anlamı, hatta belki Tanrı ile hayat arasında bütün bu gidip gelmeleri yapabildim. Düpedüz, gerçekçi açıdan baktığımız zaman, bir acıdan başka hiçbir şey olmayan trafik kazaları bu durumda bana bir zihin durumu, bir şiirsel durum, belki de bizim ülkemize özgü, bir başka düzleme atlayabilme imkânı verdi.

10. Dr. Narin'in oğlunu takip etmek üzere tuttuğu casuslara saat isimleri takması; yani bütün bunlar benim kişisel meraklarım... Birazcık belki Tanpınar'dan öğrenilmiş bir şey, ama Faulkner, Virginia Woolf, Joyce gibi, modern edebiyatın "zaman" endişesiyle öğrenilmiş bir şey de. Biraz da benim **Gizli Yüz** senaryosuyla birlikte karşılaştığım, taşrada karşılaştığım saatçi dükkânları... Bu, Türklerin son yüz elli yılda saate verdiği önemle de ilgilidir. Bir İsviçre saat firması "Türkler en büyük müşterimizdir" demiştir. Gerçekten bizler için, (işte günde beş vakit namaz, namaz saatleri vb.) saat özel bir alettir. Saatin kendisi bir fetiştir, İslâmî kültür için dönüm noktası olacak kadar; örneğin bir sünnet düğününde en önce akla gelen hediye saattir. Çocuk okulunu bitirir, birinci olur, bir saat veririz. Bu başka kültürlerde yoktur. Öte yandan hiç de dakik insanlar değildir. Sanki saat bizde kesinliğine, matematikselliğine ulaşamadığımız Batı dünyasını bu nesneyi kullanarak elde edebileceğimizi sandığımız bir tesellidir. Din ile, namaz vakitleriyle ilgili olduğu için de içselleştirilmiş bir şeydir.⁵

11. **Yeni Hayat**'ın çıkış noktalarından biri de, Novalis'in ve Alman Romantikleri'nin hayal dünyasıdır. Biraz masalımsı, biraz da saflık, romantik düşçülük ve muflak'ı arayan birinin hikâyesi. Şiir değil, düzyazı yazar Alman Romantikleri'nde ölümle senli benli ahbaplık, mutlak'ı arayış ve bu arayışın biraz öteye, var olmayan bir düzleme ulaşan bir "şiir" yaratma özlemi vardır. Bu kitap, benim için de bir anlamda bu özlemlerle kurulmuş bir kitaptır; o yüzden bütün kitaplarımdan da değişiktir.
12. Bir kitap okuyup bütün hayatının değişmesi, bence, bizim gibi ülkelere özgü çok geleneksel bir tema. Yani birazcık "modern hayat" öncesi; sihir, esrar, iksir ya da şifa gibi kelimelerin günlük hayatın içerisinde anahtar olduğu, umut veren bir hayatı çağrıştıran bir şey. Ama öte yandan benim gibi birinin, kendi öz yaşamı içerisinde çok sık gördüğü bir şeydir: "Pulitzer'in Felsefenin Temel İlkeleri'ni okudum ve bütün dünyam değişti, o günden itibaren ben bir Marksistim" diyen ya da bunun İslamcı uyarlamasını yaşayan pek çok kişiyle hepimiz karşılaştık. Bu, hayatın, dünyanın sihrinin sanki kısaca bize fısıldanılacağı yanılsamasıdır. Bizim günlük hayatımızın temel bir parçası.

5 Mürşit Balabanlar; 'Orhan Pamuk Romanında Hüzün ve Şiddetin Girdabındaki İnsanımızı Anlatıyor', 'Okursun Eğlenirsin İnanırsan Hayatın Kayar', Tempo, 15 Ekim 1994. [Orhan Pamuk; **Öteki Renkler**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.]

13. Hep şunu bekliyoruz: Bir başbakan seçeceğiz ve bütün hayatımız değişecek. Bir milli piyango bileti alacağız ve bütün hayatımız değişecek. Bu çeşit sihirli, şifa kelimesiyle anlatılabilecek bir "kurtuluş" umudu. Ancak bu çeşit umudun renkleriyle teselli bulabilen bir bahtsızlar dünyasında yaşıyoruz ve hepimiz de öyleyiz. Onun için "Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti" cümlesi, çıkış noktası olarak hepimizin içine işlemiş birazcık kalbi kırıklık, birazcık çocuksuluk, birazcık Atatürkçü köktencilik, birazcık da dini köktencilikle birleşiyor, ama işte her zaman bizde bu 'saflık' var ve 'umut' verenler; başbakanlardan köşe yazarlarına kadar; kendilerine umut bekleyen yığınların aslında böyle biraz 'saf, böyle biraz çocuk' olduğunu çok iyi bilirler.
14. Kitabı yazarken, İstanbul'a çok da fazla uzak olmayan kasabalarda; **Sessiz Ev**'de anlattığım yörenin, Marmara Bölgesi'nin kasabalarında sık sık gezdim.
15. Aslında İstanbul da bu bağlamda bir kasabadır. Çünkü Türkiye'nin bütün büyük şehirleri, bir büyük köy olmaktan bir büyük taşra kasabası olmaya doğru ilerliyor. Reşat Nuri Güntekin'deki gibi "kaymakam, kadastro müdürü, eşrafın ileri gelenleri, ağa, Atatürkçü öğretmen ve imam"dan oluşan bir kasaba değil artık Türkiye'nin taşra duygusunu veren doku. Arçelik bayii, Aygaz bayii, spor toto bayii, ganyan bayii, pleksiglas panolar, aynı marka televizyonlar, eczane, pastane, postane ve kapısında kuyruk olan yoksul hastanenin oluşturduğu bir doku...
16. Biraz iddialı da olsa, hep şunu söylemek isterim: Ziya Gökalp, bir milletin tarifini kültür birliği, dil birliği, tarih birliği vs. gibi unsurlarla yapar: Bir anlamda, yaratılmak istenen "modern Türk milleti"nin birliğinin temellerini araştırır. Bugün ise, Türkiye'nin birliğini sağlayan şey ne dil, ne tarih, ne de kültür birliğidir. Bir Aygaz birliği, Arçelik birliği, spor toto birliği, PTT birliği ya da Kelebek Mobilya birliğidir. Bir merkezden örgütlenen ve ülkenin en ücra köşesine kadar ulaşan bu bayiler örgütü, bu örgütün ima ettiği birlik, Ziya Gökalp'in sözünü ettiği "birliklerden aslında çok daha sağlam bir birliktir..."⁶
17. Aslında bu bayi toplantılarına hepimiz bir yerlerde rastgelmışizdir. Çoğunlukla beş yıldızlı otellerde olur. Bu otellerden birine gittiğiniz zaman, orada elleri ceplerinde, gelip geçen turistlere bakan, gözleriyle eğlence arayan, erken

6 Faruk Şüyun; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Dünya Kitap, Kasım 1994. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

saatlerde biraz içki içmiş ve tıpkı askerlik yaparkenki gibi birazcık çocuksulaşmış, zekâ ve oyun alışkanlıkları çocukluklarına dönmüş erkek kalabalıklarına rastlarız. Bunlar, senede iki üç gün bayiler toplantısına gelen bayilerdir. Birbirlerini görürler, tanırılar, şirketin onlara vermek istediği şirket kimliği için gerekli eğitimden, “beyin yıkamadan”, çocuksu heyecandan, kardeşlik ruhundan ve ülkemizde çok iyi bildiğimiz erkek arkadaşlık havasından geçerler. Genellikle bu toplantılarda eşler olmaz.

18. Şirketler, bu toplantılarda “promosyon” programlarını, yeni edinmek istedikleri imgeleri tanıtmak isterler. Otelin lobisinde, bu televizyon şirketi ise, televizyonlardan yapılmış bir kule, diyelim ilaç şirketi ise ilaç şişelerinden bir dağ ve benzeri tüketim anıtları dikilir. Tıpkı gizli örgütlerde olduğu gibi burada da biz ve kimlik soruları önde olduğu için bayiler, anahtarlıklardan, onlara hediye edilen cicili bicili defterlere, zarflara, kalemlere, çakmıklara kadar, pek çok hediyenin üstüne iştirilmiş işaretlerini, logojari, kimlik işaretlerini görür ve bir, “ben” ve “biz” kavramı edinirler.

19. Kitapta anlattığım Yeni Hayat karamelaları, gerçek bir karameladır; ben ona birazcık yetiştirm diyebilirim. Benim çocukluğumda onların başka şirketler tarafından yapılmış taklitleri vardı ve bu, kitapta hoşuma giden ayrıntılardan biridir. Çünkü aynı zamanda Yeni Hayat, Dante’nin bir kitabıdır ve o kitaptan da burada bazı belli belirsiz rüzgârlar vardır. Yani, Yeni Hayat hem 1950’lerde Türkiye’de son derece yaygınlaşmış bir karameladır, hem de Dante’nin bir kitabıdır...⁷

20. Gece yarısı uykunuzun arasında, otobüsünüz bir küçük kasabaya girer. Kasabanın ışıkları solgun, her şey zayıftır. Sokaklarda kimse yoktur. Ama otobüsün yüksek penceresinden bir evin perdelerinin açık olduğunu görürüz. Belki de orada otobüs bir trafik ışığıyla karşılaşır. Ve bir an bütün bu hareket içersinde, kendimizi hiç tanımadığımız bir kasabanın kenar sokağındaki perdeleri açık bir evin içinde, pijamalarıyla sigarasını içen, gazete okuyan, ya da televizyonu kapatmadan önce son haberleri seyreden insanların yanında buluruz. Bunu hepimiz yaşamışızdır. Bu modern teknolojinin insana getirdiği tuhaflıktır. Bazen de göz göze gelip bakışırız.

7 Fatma Oran; **Orhan Pamuk’la Söyleşi**, Cumhuriyet, 20 Ekim 1994. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

21. En mahrem, ya da en dikkat edilmemiş ayrıntılarıyla dalgın dalgın yaşanmakta olan hayatın içine, biz neredeyse 100 km hızla gelip bir an dondurularak giriveriyoruz. Bu da, dünyanın ne kadar başka hayatlar, başka insanlardan kurulduğunu büyüleyici bir şekilde görmek için hayatın bize sunduğu eşsiz anlardan biridir. Bir buzdolabının kapağını açtığımızda gördüğümüz kavanozlar, domatesler gibi bize kendini sunan bu değişik hayata hepimiz imrenerek bakarız. Kendi hayatımızla insanları kıyaslarız. Şu veya bu şekilde o hayatı merak eder, onun içinde olmak isteriz. Kendimizin de oradaki insanlara benzeyebileceğini, o insan olabileceğini düşleriz. Başka hayatların çekiciliği bize kendi hayatımızın ne kadar göreceli ve bir tane olduğunu gösterir. ⁸
22. Bu kitapta; bir kahraman bir kahramana “seni seviyorum” desin, bu da kitabın dünyası içerisinde iğreti durmasın istedim. Başkalarının bana söylemeleriyle o zamana kadar, bu kitabı yazana kadar sanki bu konularda, aşktan söz etmekte, cinsellikle, aşkla ilgili temel duygulardan söz etmekte sanki bir ölçüde yetersiz kalmıştım. Neden yetersiz kalmıştım? Bunu da biliyordum tabii.
23. Aşktan, ruhsal bir şekilde bir öznen söz etmekte başarılı olamamıştım. Bunları biliyordum ama bunları bildiğimi sanki kabul etmek istemiyordum. Sanki bunları bildiğimi anlamam için Yeni Hayat’ı yazmam gerekiyordu.
- ***
24. Yazar, yazdıklarının- gerçekliğini ya da yazdığının hakiki olduğunu, insan ruhunda derinlerde bir yerde, insanların kalbine, ruhuna işleyeceğini, insanları harekete geçireceğini aslında önce kendisi fark eder. Bu, yazarlık hayatında şu anlama gelir: “Arkadaş, ben çalışıyorum. Bir cümle yazıyorum, bir cümle daha yazıyorum. Ve kahramanım diyor ki: Seni seviyorum” ve cevabını alıyor. Eğer bu cevap ve söylenen söz, beni masada çalışırken irkiltirse, bana inandırıcı gelmezse, bana “Yazdığım roman içinde bu doğru değil, bu burada yama gibi duruyor” diye düşündürürse, doğru değildir. Bu, bayağıdır. Ben buna inanmıyorsam, okur da inanmaz. Bana kalırsa yazarlığın püf noktalarından biri bu hakikilik, bu sahicilik duygusudur, ki bu hiçbir okulda öğretilmez, hiçbir eleştirmen size bunu söyleyemez. ⁹

8 Hülya Vatansever; **Orhan Pamuk’la Söyleşi**, Elele, Ağustos 1995. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

9 Fatma Oran; **Orhan Pamuk’la Söyleşi**, Pazar Postası, 12 Kasım 1994. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

25. Tasavvufla bir edebi kaynak olarak ilgileniyorum. Ruhumu terbiye edecek bir tutumlar ve davranışlar disiplini olarak tasavvufa giremedim. Tasavvuf edebiyatına bir edebi hazine gibi bakıyorum.

26. Cumhuriyetçi bir aileden gelmiş biri olarak masamda otururken son derece kartezyen, Batı rasyonalizminden etkilenmiş biri gibi yaşıyorum. Varoluşumun merkezinde bu akılcılık vardır.
27. Yapabildiğimce başka kitaplara, başka metinlere ruhumu açıyorum. O metinlere malzeme olarak bakmıyorum, onları okumaktan zevk alıyorum, haz duyuyorum. Haz olduğu yerde ruh etkilenir. Ruhun etkilendiği yerde de benim akılcı denetimim var. Kitaplarım belki bu iki merkez arasındaki çekişme ve itişmeden oluşuyor.¹⁰

28. **Yeni Hayat**'ın kahramanı Osman'ın yaşı da benim romancı olmaya karar verdiğim yaşıma denk düşüyor. Ben de o zamanlar Yeni Hayat'ın kahramanı gibi İstanbul Teknik Üniversitesi'nde okurdum. Tıpkı onun gibi Mimarlık koridorlarında aşağı yukarı sinirli sinirli dolanır, öğle yemeği zili çaldığında kafeteryaya koşanlardan olmadığım için sevinirdim. Daha önemlisi kendimi genç bir sanatçı olarak görmeye çalıştığım o yıllarda, tıpkı romanın adı benimkiyle kafiyeli kahramanı gibi ben de annemle bir evde yaşar, kendimi odama kapatıp içerde bir romancı yaratmaya çalışırdım.¹¹

29. "Geleneksel romancılar, 'Ben olayları, kahramanları belirlerim, bir noktadan sonra onlar bana hakim olur ve olayları götürürler.' derler. Kuşkusuz burada gerçek payı vardır; ama, benim romanlarımda kahramanlar bana hakim olamazlar. Romanı yazmaya başlamadan önce, bir iki yıl kahramanları uzun uzun düşünürüm, onlarla birlikte yaşarım. Ayrıca yazmaya kitabın ortalarından başladığım zıplaya zıplaya, tıpkı sek sek oynar gibi, bir bulmacayı atlaya atlaya çözer gibi yazdığım için kahramanların hikayeyi elimden kapıp yazmalarına imkan yok. Bütün hikayeyi kurduktan, yoğurduktan sonra, cümlelerin, paragrafların, nüansları güzelliği ve ayrıntılarının ilginçliği üzerine çalışırım."¹²

10 Doğan Hızlan; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Hürriyet, 24 Ekim 1994. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

11 Enver Ercan; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Varlık, Mart 1999. [Orhan Pamuk; Öteki Renkler, a.g.y.]

12 **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Elele, Haziran 1990.

30. "Bir defa romanın konusu o olabildiği için insanın iç dünyasından söz etmek, dış görünüşünden her zaman daha ilginç olduğu için. 300-400 sayfalık romanda kahramanımın en fazla uzun boylu ve gözlüklü olduğunu söylerim. İsterim ki kahramanın ben ruh dünyasını yaratayım, çok küçük ipuçlarını vereyim. Okuyucu kendi hafızasından buna benzeyen bir kahraman suratı bulsun ve onu roman boyunca sayfalarda ve sokaklarda gezdiresin. Tüm dış görünüşü vermek, okuyucunun hayal gücünü kısıtlar... Bildiğim şey; kahramanınızın daha canlı kalmasını istiyorsanız, onu çok fazla tasvir etmeyeceksiniz."¹³
31. "Rıfki Amca, benim için, Çehov'un dünyasından çıkmış bir taşra kahramanı. Yıllarca DDY'nin çeşitli kademelerinde çalışmış bir zamanlar Türkiye'de yaygın olan demiryolculuk ruhuna, yani demiryollarının Türkiye'yi kalkındıracağına inanmış, çocuklara sevgiyle, kendi yaşıtlarına şefkat ve kardeşlikle dolu; gençlere ve kendinden daha küçük olanlara kitaplarla, çocuklara resimli romanlarla bir şeyler öğretmek isteyen bir insan. Manevi hayatındaki bir eksikliğin bilincine vararak bazen açıkça bazen derinden derine bir huzursuzluk duyan, ama gene de Cumhuriyet'in ilk yıllarına özgü bir kalkınma, büyüme, modern olma özelemlerini kendi küçük eşyaları; büfesi, aynası, dolabı, tarağı, çorabı, ayakkabısıyla; kendi dünyasıyla bu modernleşme düşünüyü birleştirmeye çalışan biri. Bu bağlamda da nesli tükenmiş, naif bir Cumhuriyetçi denebilir. Bugün Cumhuriyetçi deyince sanki biraz daha saflığını kaybetmiş, biraz daha eli maşalı bir Cumhuriyetçi ile tamamen Cumhuriyetçiliği küçümseyen, gene başka bir bağlamda eli megafonlu bir Cumhuriyet eleştiricisi var. Benim kahramanım ise, bunlardan daha saf, ama daha "öz"e ilişkin, kalpten gelen duygularla hareket eden bir Cumhuriyetçi. Böyle bir Cumhuriyetçi bugün yok artık..."¹⁴

32. **Yeni Hayat, Kara Kitap**'ta bulduğum şeyin yeniden, bu sefer İstanbul'da değil taşrada, şiirsellik ile araştırılmasıdır.¹⁵

13 N. Ünanalın; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, İş Dergisi, Şubat 1991.

14 Fatma Oran; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Pazar Postası, 12 Kasım 1994. [Orhan Pamuk; a.g.y.]

15 Orhan Pamuk; **Manzaradan Parçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

2. ROMAN TÜRÜ

Yeni Hayat, sanatı bir tür oyun olarak görür; romanın kurmaca olduğunu açık ya da kapalı olarak vurgular; değişik anlatım tekniklerini aynı metin içinde kullanır; çoksesli ve çoğulcu bir nitelik taşır. Kitabın kendisini romanına konu olarak alır. Üstkurmaca tekniğini dener. Sanal gerçekliğe yönelir. Cinselliğe ve argoya yer verir. Mekânlar arası mantıksal ilişki çoğu kez kurulamaz. Kesin ve nesnel zaman ölçütleri yerine belirsiz ve öznel zaman anlayışı yaygındır. Bu özelliklerine bakıldığında **post-modernist roman** sayılabilir.

Yeni Hayat'ı yol ve **yolculuk romanı** (*road novel*) olarak değerlendirmek mümkündür.

Anlatıcı, aylar süren ('seksen dokuz gece') yolculukların yorgunluğuyla evine döner, askerliğini yapar ve ilk yolculuğun üzerinden 14 yıl geçtikten sonra, bir kez daha yola çıkar. Şimdi 35 yaşındadır. Geriye dönüşleri saymazsak, 22 yaşında

tanıdığımız anlatıcının (Osman'ın) 35 yaşına değin uzanan serüvenini, biyolojik / psikolojik/ kültürel gelişimini izleriz, ki bu yön **Yeni Hayat'**ı, yetkin bir **gelişim romanı** (*bildungsroman*) kategorisine sokar.

Çevredeki değişimi, anlamlı kesitlerle yansıtmaları **toplumsal roman**,

Anlatımındaki şiirsellik, **lirik roman**,

Toplumsal yergiyi ön plana çıkarması **satirik roman**,

Belirli bir dönemi ve kuşağı yansıtmaları **çağ romanı** olarak adlandırılmasına neden gösterilebilir.

Dr. Narin'in tutum ve davranışlarında (ajanlar tutar, her birine bir saat markasını kod olarak verir, oğlunu izlettirir...) **polisye roman**'lara özgü bir yapı vardır.

3. OLAY ÖRGÜSÜ / ÖZET

Romanın anlatıcısı (**Osman=Mehmet=Nahit**), âşık olduğu **Canan**'ın elinde gördüğü **Yeni Hayat** adlı kitabın anlattığı dünyayı bulmak ister. Anlatıcı, kitabı okuduktan sonra **Canan**'a âşık olur. Onları bir araya getiren, ölümcül yolculuklara çıkartan söz konusu bu kitaptır. **Canan** da kitabı sevgilisi **Mehmet**'ten almıştır. **Mehmet**, bir suikastten ve bir kazadan kurtulunca ortadan kaybolur. (*Mehmet, aynı zamanda anlatıcının adıdır.*) **Yeni Hayat**'ın takma ad kullanan yazarını aramaya koyulur. Anlatıcı ile **Canan** da **Mehmet**'in peşine düşerler. Anlatıcı bitmek bilmeyen otobüs yolculuklarında kentten kente, kasabadan kasabaya dolaşır. Zaten kitabın içindeki kitapta da çılgın otobüsler vardır ve her şey bir yolculuktur. *'Matbaadan çıkmış bütün kitaplar, hepsi bizim zamanımızın, bizim hayatımızın düşmanıdır.'* (s.126) diyen ve okuduğu bir kitap yüzünden kendisine karşı çıkıp ortadan kaybolan oğlu **Nahit**'i arayan ve kitaba karşı gizli bir örgüt oluşturmuş olan **Dr. Narin**'le tartışır. Asıl mesleği doktorluk değil, avukatlık olan **Narin**'in anlatıcıya okuttuğu ve özel ajanlarınca hazırlanmış raporlardan, oğlu **Nahit**'in, **Osman** adını da kullanmış olan **Mehmet** olduğunu öğreniriz. Yine bu raporlardan **Nahit / Mehmet / Osman**'ın peşine düştüğü **Yeni Hayat**'ın gerçek yazarının, anlatıcının küçüklüğünden beri tanıdığı ve çocuklar için çizgi romanlar yazan ve babasının esrarengiz bir biçimde öldürülen arkadaşı demiryolcu **Rıfık Bey** olduğunu öğreniriz.

Anlatıcı, sonunda kendi adını kullanan ve çocukluğunda kendisi gibi **Rıfki Amca**'nın çizgi romanlarıyla beslenmiş olan **Mehmet**'i bulur ve artık evlenmiş olmasına rağmen bir türlü unutmadığı ve aramayı sürdürdüğü, Almanya'da olduğunu öğrendiği **Canan**'ın eski sevgilisi olduğu için öldürür. Evine dönmek üzere otobüse biner. Ancak, **Canan**'la çıktıkları sonu gelmeyen arayış gizlerinde sık sık gördüklerine benzeyen bir trafik kazasında can verir, yeni bir hayata geçer. Zaten okuduğu kitapta '*kendi ölümünü görmüştür*' çoktan. '*Seksen dokuz gecesini otobüs koltuklarında geçirmiş*' ve '*mutlu saatin çalışını ruhuyla duyamamıştır*'; ancak sonunda ölüm gelmiştir. Ne var ki, kitabın son cümlesi '*yeni bir hayata geçmeyi, ölmeyi hiç mi hiç istemiyordu*' olduğundan, kimse ölümünden sonra böyle bir cümle yazamayacağından, anlatıcının ölmediğini, aslında romandaki **Yeni Hayat**'ı satır satır yeniden yazan **Nahit / Mehmet / Osman**'ın **Orhan Pamuk** olduğunu ve elimizdeki **Yeni Hayat**'ı yazdığını anlarız.

Yeni Hayat'ın konusu, **Osman** adındaki bir üniversite öğrencisinin kurmaca bir metinden etkilenecek, bu kurmaca dünyayı bulabilmek için yaptığı yolculuklar, yaşadığı olaylardan sonra, böyle bir kurmaca dünyanın olmadığına farkına varması, biçiminde özetlenebilir. **Osman**'ı etkileyerek arayışa başlamasını sağlayan bu metin aslında kurmaca bir dünyadır. Metnin kurmaca olduğunu biz, daha önce metinde anlatılan dünyayı bulmaya çalışan ve daha sonra böyle bir dünyanın olmadığına farkına varan **Mehmet**'in ifadeleriyle anlaşılmaktadır: '*Hepsi bir hikaye. İhtiyar bir budalanın çocuklara oynadığı cinsten bir oyun, diye düşün. Eğlendiği gibi, bir gün yetişkinler için bir kitap yazayım demiş ihtiyar. Anlamını kendi de biliyor mu şüpheli. Okursan eğlenirsin, inanırsan hayatın kayar.*'

4. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Yeni Hayat'ı 'anlatım özellikleri' açısından ele alıp, 'anlatıcı'nın anlatırken nasıl bir 'tutum' takındığını, hangi, perspektiften ve hangi, konum'dan anlattığını, genelde hangi anlatım araçlarını kullandığını belirlemeye saptamaya çalışıldığında, geleneksel romanlarda olduğundan farklı bir durumla karşılaşılır. Metnin çokkatmanlı yapısı, kesin sınırlı çözümlemelere ulaşılmasına olanak sağlamaz.

Birinci tekil kişi anlatım kişisi ya da biçimiyle kaleme alınmış olan romanın *ben* anlatıcısı, yazarın metindeki anlatım aracıdır. Üçüncü tekil kişi (o) anlatımlarda, anlatıcı ile anlatılan arasındaki farkı rahatça saptayabilen okur, genelde *ben* diye

öyküleyen anlatıcıyı yazarın kendisiyle özdeşleştirme eğilimi gösterir. Bunu yaparken, bir açıdan haksız da sayılmaz okur. Çünkü *ben* anlatımlar genelde iç dünya yansıtırlar ve çoğu kez de özyaşamsal özellikler içerirler. Nitekim **Yeni Hayat**'ta ben-anlatımla öyküleyen ana kişi **Osman**, adı yazarın adını çağrıştıran ve yazar gibi Teknik Üniversite'de okumuş biridir. Ancak **Pamuk**'un özyaşamsal özelliklerinin tek taşıyıcısı ben-anlatıcı **Osman** değildir metinde. Romanın başka kişilerinin davranış ve sözlerinde, örneğin **Nahit** / **Mehmet**'te, **Pamuk**'un kimi özelliklerinin izlerini bulabiliriz. Ben-anlatıcının yazar **Orhan Pamuk**'un gerçek kimliğine en çok yaklaştığı metin kesitleri, onun doğrudan okura yöneldiği, okurla romanı üzerine konuştuğu üstkurmaca düzlemidir.

Anlatıcının genel anlatım tutumu, özellikle anlatıcı söz konusu üstkurmaca düzlemde okunma roman kurgusu konusundaki düşüncelerini söylerken, egemen bir ton içerir. Bu bölümlerde, varlığını duyumsatan, düşüncelerini metnin dokusuna katan, kendini göstermek isteyen etkin bir anlatıcı göze çarpar. İç dünyanın yoğun bir biçimde yer aldığı kimi yolculuk ve kaza bölümleri ile ana kişinin **Canan**'a olan aşkının yansıtıldığı yerlerde anlatıcının tutumu kişisel (personal) bir renk içerir; anlatıcı buralarda yoğun bir öznellikle betimlemektedir ana kişinin duygularını, onunla tümüyle özdeşleşmiş gibidir. Nesnel (neutral / objectiv) anlatım tutumunun bulunduğu metin kesitleri ise, **Yeni Hayat**'ta daha çok karşılıklı konuşmaların bulunduğu yerlerde ve ana kişinin araştırma raporlarını incelediği 10. bölümde görülür. Metindeki 'nesnel' anlatımın uç noktaları ise kuşkusuz, 'montaj' (*Erenköy'de Cinayet* başlıklı gazete kesiti örneği) ile 16. bölümdeki kitap 'alıntı'larıdır. Anlatıcının metindeki varlığının en az indirgendiği bölümlerdir bunlar. Tek bir biçime sadık kalınarak yazılmayan, dokusunda avangard biçim denemelerine yer veren tüm kurmaca metinlerde olduğu gibi, anlatıcının, egemen, kişisel ve nesnel anlatıcı tutumları arasında gidip geldiği bir metin **Yeni Hayat**. Buna karşın anlatıcının genel tutumunun kişisel ağırlıklı olduğunu söyleyebiliriz.

Anlatıcının genel tutumu'na biraz daha yorumlayıcı yaklaşarak, anlatıcının metni eleştirel, onaylayıcı, ironik, parodist, yorumlayıcı ya da taşlama (hiciv) ve gülmece (mizah) öğeleri içeren bir anlatım tutumuyla öykülediğini söyleyebiliriz. **Yeni Hayat** metnini bu ölçütler çerçevesinde ele alıp incelediğimizde, onun, yukarıdaki anlatım tutumlarının tümüne dokusunda yer verdiğini görürüz.

Yukarıda nesnel tutum için verdiğimiz örnekleri, yansız anlatım için de yineleyebiliriz. Anlatıcı, kendisine örnek aldığı (Nahit / Mehmet, Dr. Mehmet, Süreyya

Bey) ya da tutkuyla bağlı olduğu (Canan) kişileri betimlediği bölümlerde ise -çoğunlukla- onaylayıcı bir anlatım tutumu gösterir. Anlattıklarının ne kadar doğru olduğunu kanıtlama çabası içinde öykülemektedir anlatıcı buralarda. Ana kişinin iç dünyasının ön planda olduğu ve kimi yerde mistik renk taşıyan bölümler (yolculuk ve kaza anları) onaylayıcı anlatımın yoğunlaştığı metin kesitleridir. Eleştirel anlatım tutumunun ise, özellikle tüketim toplumunun vurgulandığı dış dünya / toplumsal yaşam kesitlerinde yoğunlaştığını görüyoruz: *Pleksiglas panolar, neon ışıkları ve plastik torbalarla çirkinleşen bir yaşam biçimini* metninde boy hedefi yapar **Pamuk**. Çoğu yerde de bu eleştiri, 'gülmece' yoğun anlatım tutumuyla bütünleşir ve 'taşlamacı' bir renk alır.

Anlatıcının bakışının iç dünyaya mı yoksa somut gerçekliğin dünyasına mı yönelmiş olduğunu saptamaya çalışarak **Yeni Hayat** romanına yaklaştığımızda, geleneksel 'anlatım sanatı' ölçütlerinin bu bağlamda da yetersiz kaldığını görüyoruz. Metinde ağırlığın iç dünyada mı yoksa dış dünyada mı olduğunu bulup çıkarmaya çalışan ve metindeki somut ve soyut özellikler arasındaki dengeyi bulmak isteyen geleneksel yaklaşımlı araştırmacı **Yeni Hayat**'ta bu ayrımı yapamaz, 'içe bakış'ın ve 'dışa bakış'ın bu metinde birbirinden ayrılması olanak dışıdır; çünkü metin dokusunun yapıtaşlarını oluşturan 'imge'ler, hem somut hem de soyut anlamları eşzamanlı olarak içerirler. Ana kişi aynı anda, hem soyut bir iç dünya yolculuğu yapmakta, hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin karayollarında bir otobüsün içinde yol almaktadır. Kitabın tüm imgelerinde anlatıcının bakışı, aynı anda, hem soyuta hem de somuta yönelmiştir.

Anlatıcı; kullarının geçmişini / geleceğini / iç dünyasını / düşüncelerini bilen bir Tanrı tutumu içinde mi anlatmaktadır; çoğu geleneksel roman anlatıcısı gibi 'olimpik' ya da 'tanrısal' konumda mı öykülemektedir? Yoksa anlatıcı, 'kısıtlı bakış'ı zorunlu kılan bir konumdan mı izlemektedir olayları; çoğu modernist / postmodernist metinde ya da 'nouveau roman'da olduğu gibi, gücünü yitirmiş, ne geleceği görmesi, ne de roman kişilerinin iç dünyalarını bilmesi olası olmayan pasif bir anlatıcı mı vardır romanda? Anlatıcının anlattıklarına olan uzamsal konumunu saptamaya çalışarak yukarıdaki anlatım sorunlarına yanıt aradığımızda, **Yeni Hayat** romanın çoğu yerinde, çağdaş metinlerin ne yapacağını kestiremeyen, 'kısıtlı bakış' açısından öyküleyen, umarsız, güçsüz 'Ben anlatıcı'sıyla karşı karşıya olduğumuzu görürüz. İlk bakışta, yalnızca gördüklerini betimleyen, iç dünyasından yaşadıklarını dile getiren biridir **Yeni Hayat** romanının anlatıcısı. Başkalarının

duyguları konusunda düşünce üreteceği zaman, sakınımla yaklaşır, 'belki' der. Aynı anlatıcı, romanın sonlarına doğru yaşama daha bilinçli bakmaya başlayıp, daha bilgece düşünceler ürettiğinde de 'kısıtlı bakış'ını sürdürür. Postkapitalist tüketim ekonomisinin yapaylaştırdığı yaşam biçimini eleştiren anlatıcı, saptadığı gerçekleri 'sanki'lerle, soru tümceleriyle 'kısıtlı' bir açıdan yansıtır. Yaşam bilgeliklerini söyleyecek konumda değildir Pamuk'un anlatıcısı; dünyaya Olympos dağı'nın tepesinden bakmaz. Eğer metinde, yaşamın anlamının, yaşanılan an'ın içinde olduğu söylenecekse, bunu anlatıcısına değil, sözüne hiç güvenilmeyecek bir sirk oyuncusuna söyler. **Pamuk**; ya da Türk toplumuna yönelmiş en yoğun kültür eleştirisini bir nane şekeri satıcısına yaptırır; genelde anlatıcısının 'kısıtlı' bakışını korur.

Ancak, romanın çokkatmanlı anlam dokusuna sahip imgelerle oluşturulmuş yapısı göz önüne alındığında, aynı anlatıcının, yaşamın anlamına ya da gelecekteki olaylara örtük göndermelerde bulunduğu da söylenebilir. Metnin anlatıcısının gizli yüzüdür bu. Bu açıdan baktığımızda, anlatıcının 'örtük' olarak 'tanrısal' konumdan öykülediği düşünülebilir. Özellikle romanın bir tür 'öndeyişi'i (prolog) diyebileceğimiz ilk bölümünde anlatıcı; öngörülerle yoğrulmuş, mistik 'ışık'larla/ 'kitap'larla / 'melek'lerle dolu metaforik bir atmosfer içinde '*kendi ölümü(n)ü*' gördüğünden söz eder; her şeyi bilen / gören tanrısal konumdaki bir anlatıcı gibi, '*hayatımın alacağı yolu bana bu kitap gösterecekti*' der, ya da '*öteki hayatın eşliğinden sızan ışığı gör(ür).*' Yine, mistik boyutun yoğun yaşandığı 'kaza' anları; metin genelinde 'kısıtlı' bir bakışla betimleyen anlatıcının açısının genişleyip tanrısalastığı, kozmik bir boyuttan saptamalarda bulunduğu metin kesitleridir. Romanda, romantik/ mistik öğelerin yoğunlaştığı bölümlerde, daha 'aşkın', daha 'tanrısal / olimpik' bir anlatıcının varlığından söz edilebilir.

Yeni Hayat'ın anlatıcısı, metin süresince çoğunlukla tek bir biçimin (üslubun) korunduğu geleneksel romanlarda olduğu gibi, tek bir 'konum'dan, fazla perspektif değişikliği yapmaksızın ve dengeli bir anlatım tutumu göstererek öykülemesiz. Bu nedenle de okunma fazla güven vermez. Kimi kez okuruna kurmaca sorunlar üzerine bilgi vererek güçlü/ tanrısal bir izlenim uyandıran anlatıcı, metnin büyük bir bölümünde ise, 'kısıtlı' bir perspektiften öyküleyerek aynı okuru romanda yalnız bırakır. Biçim değişikliklerinin bolca yer aldığı tüm heterojen yapıli devingen metinlerde olduğu gibi burada da anlatıcı, bir anlatım tutumundan diğetine atlar. Kimi yerde 'nesnel' ve 'tarafsız' bir tutumla öykülerken, kısa süre sonra

okur onun bir duygu seline kapılarak 'özel'leştirdiğini, giderek kimi roman kişilerini hayranlıkla betimlediğini görür. Kimi kez; eleştireldir; kimi kez, groleskleşir, çoğu kez de ironik yaklaşır metnine; değişkendir. Yine de çoğunlukla kısıtlı bir bakış açısından bakar gerçeğe; okura yol gösterecek, güvenilir biri değildir; çağdaş roman anlatıcılarının çoğu gibidir o. **Yeni Hayat**'ın anlatıcısı, gerçeğin sınırlarını kesin olarak bildiğini varsayan bir bilincin sözcüsü değildir. Anlatıcının roman metni içindeki özellikleri, onun daha çok arayış içinde olan bir bilincin sözcüsü olduğunu gösterir.¹⁶

5. KİŞİLER

OSMAN = MEHMET = NAHİT = ANLATICI = [ORHAN PAMUK]

Uzun boylu ve gözlüklüdür. Anlatıcı, baştan adını bilmediğimiz yirmi iki yaşında, İnşaat Fakülte'sinde okuyan bir öğrencidir. Adı uzun süre gizlenir. Serüveni ilgilyle izlenen bu kişinin kimliği romanın sonlarına doğru açıklanır: '*Ben demiryolcu Akif Bey'in oğlu Osman*'. **Osman**, bir öğrencidir; ama sıradan bir öğrenci değildir. Çocukluğundan beri okumayı seven, bir bakıma hayattan çok kitaba bağlı kalan, kitapların sunduğu dünyada yaşayan, ancak içinde taşıdığı '*soyut*' dünyayı '*bu zamana taşımak*' isteyen ve her şeye rağmen '*mantıklı*' bir mühendis adayı olmayı arzulayan bir kişidir. Yazar, onun '*mantıklı*' bir mühendis adayı oluşuna özellikle dikkat çeker. Ancak görece bir özelliktir bu. Çünkü o, hiç de '*mantıklı*' mühendis adayı gibi davranmaz. Okuduğu bir kitap nedeniyle, ilkin fakülte çevresinden soğur, derslere hiç girmez, koridorlarda '*kendi ruhundan kaçan biri gibi*' gezinir, durur.

Yazar, '*mantıklı mühendis adayı*' nitelemesini, hem '*yakın anlam*'da, hem de '*uzak anlam*'da tevriyeli kullanır. O, derslere karşı mesafeli duran, bezgin bir mühendis adayıdır! Aynı zamanda gerçeği, fakülte '*bir anlamda 'hendese'-* dışında aramak, araştırmak, bulmak isteyen meraklı bir gençtir. Hem mantıklı olmak, hem de üniversiteye mesafeli durmak... Arada çelişkili bir durum var gibi görünse de, aslında herhangi bir çelişki yoktur. Zira, yazar, '*mantıklı*' nitelemesiyle kahramanına olgun bir görünüm kazandırmayı amaçlar ve bunu başarır da. **Osman**, yaşlılarıyla karşılaşılacak düzeyde '*tutkulu*' bir okur, hatta okumayı '*kutsal*' bir faaliyet olarak gören oldukça farklı bir kişidir. Onun dikkat çeken bir özelliği de, kitaba, salt '*okuma*' düzeyinde yaklaşmaması, aynı zamanda okuduklarını yazıya dökmesidir.

¹⁶ Yıldız Ecevit; a.g.y.

Kısacası o, hem ‘tutkulu’ bir okur, hem de yazmaya meraklı biridir. Bunlar, bir anlatıcıya güven duyma açısından dikkat çekicidir. En azından okur; gözlenen, anlatılan olayların, nesnelerin güvenilir biri tarafından yansıtıldığına tanık olur.

Yazar, romanın hemen başlarından itibaren ‘kitap’, ‘okuma’ ve ‘yazma’ kavramlarının desteğiyle **Osman**’a, farklı bir kimlik kazandırmak ister. Görünüşte ‘*düşünceli, dalgın, yorgun*’ insan izlenimini uyandıran **Osman**, aslında içinde ‘*dayanılmaz bir yaşama ve koşma isteği*’ taşıyan, bu isteğine kolayca ulaşamayacağını bilmenin sızısıyla huzursuz, tedirgin, tuhaf bir gençtir. Onun nazarında kitap, varoluşun; okuma, yaşamının sırrıdır; ‘*doğru dünya*’, kitaptaki dünyadır. Kitabın sunduğu iz ve işaretlerle bu dünyaya ulaşacaktır.

CANAN

Anlatıcının sevgilisi. ‘*Adının hem sevgili hem Allah anlamına geldiği*’ romanın ana kişisi tarafından vurgulanan **Canan**, İTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencisi, oldukça güzel bir kadın olarak tanıtılır.

Canan’la İlişkili Üç ‘Roman Kişisi’ Arasındaki Bağlantı

Bağıntı küme’si	Nahit / Mehmet / Osman	Osman	Dr. Mehmet
Canan’la ilişkisi	Canan’dan kaçıyor	Canan’ın ardından koşuyor.	Canan’la evleniyor.
İdeali	Kitap’ın, Yeni Hayat’ın gizini bulmak	Kitap’ın Yeni Hayat’ın gizini bulmak	Bir giz aramadan yaşamak
İçinde yaşadığı zaman	İnziva’nın sanal zaman boyutu	Kaza anı	bugün
Yaşamla ilişkisi	edilgin	etkin	işlevsel
Toplumdaki konumu	başarısız	başarısız	başarılı
Düzlemi	soyut	somut	Soyut+somut
Sonu	Öldürülür.	Kazada ölür.	Yaşar. ¹⁷

DEMİRYOLCU RIFKI HAT

Cumhuriyetin ilk on yıllarındaki akılcı, üretken, idealist dünya görüşünün temsilcisi.

17 Yıldız Ecevit; a.g.y.

DR. NARİN

Kitaba, edebiyata düşman, şiddet taraftarı, metafizik eğilimli duyguculuğu simgeler.

SÜREYYA BEY

Kitabın anlamını bilen, bugünü yaşamak isteyen, yaşamla ilişkisi işlevsel olan, toplumu olduğu gibi kabullenen doğal bir insan.

Orhan Pamuk, tip ve karakterlerini çizerken klasik anlayıştan uzak durur. Kahramanlarını, 'fiziksel özellikleriyle değil, psikolojik derinlikleriyle vermeye, tanıtmaya çalışır. Bu durumda, tasvir geri plana itilirken, tahlil ön plana çıkarılır.'¹⁸ Bu yöntemi, roman sanatının gereği olduğu için uyguladığını söyler.

Orhan Pamuk'un kahramanlarını betimlerken, tanıtırken ayrıntıya gitmemesi onları hayata daha yakın ve tutarlı kılar. Kahramanların; okurun hafızasında kolayca yer almasının ve unutulmamasının sırrı, biraz da burada romancının ekonomik tasarrufunda aranmalıdır. Okurun, zihin jimnastiğini de devreye sokan bu tutum, **Pamuk**'un romancılığında önemli bir özelliktir. Ancak, kadın ve erkek tiplerin karakterlerin çiziminde söz konusu tutumun dengeli bir seyir izlediğini söylemek zordur. **Pamuk**, erkek kahramanları çiziminde daha başarılıdır. Erkeklere kıyasla kadınlar, ön plandaki kişilere kıyasla ikinci plandaki kişiler, biraz silik, hatta cansız kalmaktadır.

Roman kahramanları, nereden bakılırsa bakılsın, olayı sürükleyecek, okurun dikkatini kendilerine, dolayısıyla eser üzerine çekecek vazgeçilmez öğelerdir. "Romana, canlılık ve dinamizmi onlar kazandıracaktır. Bu nedenle iyi işlenmeleri gerekir. Roman sanatında kişilerin çizimi, onlara isim vermekle başlar. Romandaki işlevleri, onların isimlerini, daha anlamlı, unutulmaz kılar. **Orhan Pamuk**, kahramanlarına isim seçerken titiz davranır ve onları rol ve işlevlerine uygun isimlerle romana yerleştirir. Bu güne kadar üzerinde pek durulmasa da onun romanlarında anlamlı ve dikkat çekici, bir isim sembolizasyonu vardır. **Yeni Hayat**, bu konuda özellikle dikkati çeken bir romandır."¹⁹

18 Mehmet Tekin; **Romancı Yönüyle Orhan Pamuk ve Yeni Hayat**, Öz Eğitim Yayınları, Konya 1997.

19 Mehmet Tekin; a.g.y.

6. ZAMAN

Anlatıcı, aylar süren [**seksen dokuz gece**], yolculukların yorgunluğuyla evine döner, askerliğini yapar ve ilk yolculuğun üzerinden 14 yıl geçtikten sonra, bir kez daha yola çıkar. Şimdi 35 yaşındadır. Geriye dönüşleri saymazsak, 22 yaşında tanıdığımız anlatıcının (Osman'ın) 35 yaşına değin uzanan serüveni 'roman içi zaman'ı oluşturur.

Romanda, kesin ve nesnel zaman ölçüleri yerine belirsiz ve öznel zaman anlayışı söz konusudur.

7. MEKÂN [UZAM]

İstanbul
Anadolu+ Trakya= Türkiye
Yol
Otobüs
Oteller

Romanda, belli mekânlar değil; her türlü mekân, karmakarışık bir biçimde kullanılır. Mekânlar arası mantıksal bir ilişki yoktur. Gerçek dünya mekânları ile hayali dünya mekânları iç içedir.

B. TEMATİK (İZLEKSEL) ÖĞELER

Okuduğu kitabın kendisine bambaşka, bilinmeyen, ışıklı bir dünyanın, ülkenin kapılarını açtığını düşünen kahraman, o ülkeyi aramaya başlar. Aynı zamanda kitabı ilk kez elinde gördüğü kıza, Canan'a âşık olur. Bundan sonra yolculuk başlar. Hem o bilinmeyen ülkeyi, hem kaybolan Canan'ı ve onun sevgilisi Mehmet'i arayacağı uzun otobüs yolculuklarına çıkar. Birçok ücra taşra kasabasına, şehrine gider. Bir kumpasın, cinayetler işleyen bir örgütün içine düşer. Hayatın sırrını fısıldayacak meleklerle karşılaştığı bir otobüs kazasında ölür.

'Bir gün bir kitap okudum ve hayatım değişti.' Roman, bu cümle ile başlar. Yazarın bu ilk cümleyi kullanım amacı ile okurun, bu cümleyi algılayışı arasında büyük bir karşıtlığın olduğu roman bitirildiğinde anlaşılabilir. Çünkü roman bu cümlelerin eleştirisi üzerine kurulmuştur. Dikkatli bir okur, romandaki göndermelerin gerçek hayattaki izdüşümlerini bulabilse, toplumumuzdaki kaosu bir kitapla hayatını değiştirenler tarafından ortaya çıkarıldığını görecektir.

"Orhan Pamuk romanlarının arka planına bakıldığında; her bir anlatısını ana tem olarak ele alıp, yan izleklere yerleştirdiği sorunsallar ekseninde kurduğu dünyada kendi söylemini sürekli açımlayarak geliştirdiği görülür. Okuma sürecinde; yazarın, birey / toplum ilişkisinin ön / art gerçeklerine bakışının boyutlandığı durumlara, onları yaratma biçimine de tanıklık edilir.

Orhan Pamuk, her zaman, bireyi anlatırken toplumu; toplumu anlatırken bireyi yansıtmaya gibi genel/geçer kabul görmüş bir yöntemi/anlayışı kırmaya çalışmaktadır. Anlatısında salt birinin (diğerine) egemenliğini öngörmez. Yani, anlatıyı tümüyle bu eksenle odaklaştırmaz. O, yaşanan an'a, durum'a dönem'e bakarken; bireyi/toplumu farklı yan/yönleriyle, iç içe oluşan/çelişen/gelişen boyutlarıyla yansıtmaya çalışır. Anlatılanı, ne de tümüyle anlatının öznesi, ne de anlatımı anlatının salt yörüngesi olarak görür.

Yeni Hayat'ın anlamı sürüklenilen yolculuğun izleklerinde sırlıdır. Yani öyküden öyküler geçişlerde...²⁰ Yeni Hayat, baştan sona bir yolculuğun öyküsünü içerir. Gerek ana kişi, gerekse aynı arayışı paylaştığı diğer roman kişileri sürekli yollardadır. Otobüs pencerelerinden meleği gözlerler, onları farklı bir boyuta çıkaracak ışığı düşerler. Romanın ana kişisi, **Canan** adlı kızı aramaktadır; **Canan** ise mutasavvıfın sevgilisidir, 'Tanrı'dır. Bu ipuçlarının ardına düşen okurun, romanı mistik bağlamda yorumlayabilmesi için yeterli malzeme vardır Yeni Hayat'ta.

Yolculuk

TÜRÜ	DÜZLEMİ	AMACI
Somut Otobüsle Yolculuk	Coğrafi düzlem Anadolu ya da Trakya kent kasabaları arasında yolculuk	Canan'ı, Nahit'i / Mehmet'i, Mehmetler'i, Süreyya Bey'i, Kitap'ı okuyanları arayış
Soyut Mistik Yolculuk	Bilinçaltı ya da kozmik bilinç düzlemi Bilinçli durumda 'uyku'ya ya da bilin- çaltına doğru yolculuk	Yeni Hayat'ı, ölümü, kazayı, meleği, ışığı, Kitap'ın gizini arayış
Soyut Yaşam Yolculuğu	Kurmaca düzlem Kitap'ın= yaşamın sayfaları arasında dolaşarak yapılan yolculuk	Değişmeyi, dönüşmeyi, kendisi olmayı varoluşu arayış ²¹

20 Hasan Ali Kasır; **Kitaplar ve 'Yeni Hayat'**, Yedi İklim, S. 57, Aralık 1994.

21 Yıldız Ecevit; a.g.y.

Yeni Hayat'ın çok katmanlı, imge yoğun yapısının en büyük özelliği, okuru birbirinden farklı alanlardaki motiflerin ardından gitmeye yönlendirmesidir. Melekler, gizemli ışıklar, 'adının hem sevgili hem Allah anlamına geldiği' romanın ana kişisi tarafından vurgulanan **Canan** ve bir okuyuşta insanın yaşamını tümüyle değiştiren 'Kitap'ın çevresinde oluşturulan 'kutsal kitap' benzeşimi, daha ilk sayfalarda **Yeni Hayat**'ın dokusundaki ana renklerden birinin 'mistisizm' olduğu izlenimini uyandırır okurda.

Roman kahramanı **Osman**, söz konusu kitabı kurmaca bir metne yaklaşım tarzıyla değil herhangi bir dinî metne yaklaşım tarzıyla anlamaya çalışır. Yani, 'yaşayarak anlama'. **Osman**'ın bu tavrı kendi hayatıyla kurmaca bir dünyanın aynileşmesi sonucunu doğurur: Oysaki kurmaca metinlere yaklaşım eleştirel tarzda olmalıdır. İşte kaosun ortaya çıkmasının asıl sebebi metinler karşısında okurun şüpheye yer bırakmaması onları bir dînî metne inanmış gibi algılamasıdır. Bu kaos romanda ki anlatıcısının ağzından şu ifadelerle verilir:

"Felsefenin Temel İlkeleri diye bir kitap okuyup, bir gecede okuduğu her kelimeye hak verip ertesi gün Devrimci proleter Yeni Öncü'ye katılıp, üç gün sonra banka soygununda enselenip on yıl yatanların hikayelerini duymuştum. Ya da İslam ve Yeni Ahlak, ya da Batılılaşma İhaneti gibi kitaplardan birini okuyup, bir gecede meyhaneden camiye geçip, buz gibi soğuk halıların üzerinde gül suyu kokuların içerisinde elli yıl sonra gelecek ölümü sabırla beklemeye çalışanları da biliyorum. Sonra Aşkın Özgürlüğü ya da Kendimi Tanıdım gibi kitaplara kapılanları da tanımıştım. Bunlar daha çok burçlara inanabilecek tiynette insanlar arasında çıkardı."

Yazarın sözünü ettiği her üç kesim okurun üzerinde birleştiği ortak bir nokta vardır. Bu ortaklık, metinlere yaklaşımda dikkat çeker. Bu yaklaşım ise eleştirel değil, onaylayıcıdır. **Osman** ise okuduğu bir kurmaca metne çeşitli sırlar ekleyerek kitapta anlatılan kurmaca dünyaya doğru yolculuğa çıkar. Romanda sürekli aranan ve sadece trafik kazalarında hissedilen melek sırların bütünüdür. Ölüm anında meleğin görüldüğü ve hayatın gerçek anlamının, sırların aradığımız her yerde bulunduğunu; fakat biz bunu ancak son nefesimizde hissettiğimizi anlarız: Romanda trafik kazasında ölmek üzere olan bir kız, bu hakikatin ifadesidir:

Kitabı okudukça yeniden kuran, kurdukça ona sırlar atfeden **Osman** artık kitabın ona vereceği hiçbir sır olmadığını anladığında, evine dönüp Mehmet gibi düzenli bir hayat sürmeyi tasarlar. Artık, o: *“Hayatın arkada bıraktığı kısma bakıp içlenmek yerine önünde uzanan aklının akılcı uzak lambalarına hayatını toparlamak ister.”*

Ayrıca kitapların yanlış anlaşılması nedeniyle onlara sır yüklemenin karşısına, **Dr. Narin**i çıkarılır. **Narin** adının önüne konan **Dr.** unvanı gayet düşündürücüdür. *“Dr. Narin kitaplara karşı bu eğilimlerin ülkede yoğunlaşmasının sebebini Büyük Kumpas’ın oyunlarına bağlamaktadır.”* sözyle bir kitabın, okura hayatın sırlarını veremeyeceğine inanır.

Bu görüşleri ileri süren **Dr. Narin**, kitaba hizmet edenlere karşı mücadele başlatır.

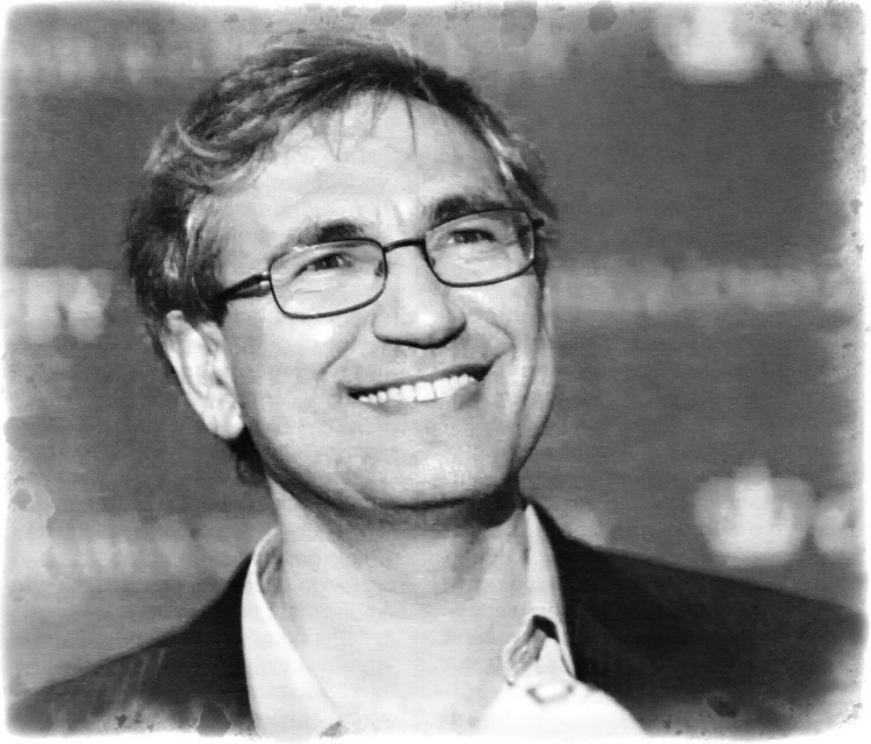
Yeni Hayat, her ne kadar kurmaca bir dünyayı konu edinse de okur, bu romanı toplumsal izdüşümlerden ayrı düşünemez.²² Özellikle ‘kitap - insan ilişkisi’ açısından birbiriyle çarpılıp çoğalan birçok soru, roman boyunca okurun zihnini kurcalar.

Orhan Pamuk; **Öteki Renkler**’de, esrar kavramını tartışırken, *“Dünyanın anlamını bir yerlerden öğreniyor ve saflıkla şu ya da bu şekilde inanıyoruz ona. Eşyalar ve insanlar, olaylar ve topografya, ya başka bir anlama işaret ediyorsa?”*²³ der. **Yeni Hayat**’ın kahramanı da okuduğu kitapta bu türden bir anlamın sırrını bulduğunu zanneder. Roman, bu sırrı hiçbir zaman açıklamaz, hatta bunun üzerine kurulu değildir. Onun yerine, hem sırrın peşindeki kahramanın bireysel yolculuğu hem de onunla birlikte Türkiye’nin dertleri üzerinden, romanın sisli, muğlak dünyasında birçok Orhan Pamuk temasının yolculuğuna tanıklık edilir.²⁴

22 Cafer Y. Şen; **Yeni Hayat’ın Sırları**, Dergâh, S. 74, Nisan 1996.

23 Orhan Pamuk; **Öteki Renkler**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

24 Zeynep Uysal; **Parçalanmış Bedenler, Kayıp Şehirler: Esrar ve Kumpasın Kıyısında Yeni Hayat**, [Nüket Esen-Engin Kılıç, Hazırlayanlar, Orhan Pamuk’un Edebi Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.]

C. ESTETİK ÖĞELER

1. KURGU VE ANLATI DÜZEYİ

Yeni Hayat, 17 bölümden oluşur. **Yeni Hayat**, tüm öğelerin birbiriyle bağıntılı olarak ele alınabileceği, bütünlük gösteren, ilk ve son birkaç cümlesi aynı imgeyle oluşturulan -kitaptan fışkıran ışık-, karşıtlıkların ve roman kişilerinin birbirine dönüştüğü döngüsel' bir plan üzerine kurulur. Planın geometrik biçimini ise, bu döngüsellikle koşutluk içinde 'daire' olarak nitelendirebilir. Bu daireyi oluşturan doku, birçok anlam düzleminin imgeler aracılığıyla birbiriyle iç içe girdiği çok katmanlı' bir görünüm taşır. Daire biçimindeki bir plan üzerinde yükselen bu çok katmanlı yapı 17 bölüme ayrılır.

Bu 17 bölüm, ilk bakışta bir olay zincirinin art ardallığını içerir. Romanın birkaç tümcede özetlenebilecek olay zinciri, kimi yerde mantık dışı öğelerle desteklenir, yabancılaştırıcı etkilerle metin içi gerilim en aza indirgenir. Romanın bölümlerini birbirine bağlayan olay iskeleti polisiye bir renk içerir; görünürde bir 'giz'in ardındadır roman kişisi, o gizi bilen kişileri arar. Söz konusu 'giz' ise açık olarak verilmez. Baştan sona bir olayı öyküler roman; ama öykünün en can alıcı noktalarını saklı tutar. Bu 'sözde' olay örgüsü, bölümleri birbirine bağlar. Ancak romanın her bölümü kendi içinde bir bütünlüğe sahiptir. Bir malikânenin farklı eğilimlerde dekore edilmiş, farklı renklerde döşemelik kullanılmış ve farklı ağaçlardan yapılmış eşyalar içeren odaları gibi, bu bölümlerin çoğu da farklı biçimler gösterir, farklı imgelerle oluşturulmuş farklı motifler içerirler.

Romanın ilk bölümü, romanın sonraki bölümlerinde yer alan bu farklı imgelerin, motiflerin, simgelerin çoğunun bir arada sergilendiği alandır; daha sonra olacaklarla ilgili ipuçlarıyla doludur. 'Kitap', 'ışık', 'kaza', 'yeni hayat', 'yolculuk', 'melek', 'tren' 'TV' vb. imgeleri ile metnin olay örgüsünün kimi bileşenleri –Rıfki, ana kişinin evleneceği kız, ana kişinin ölümü-, silik konturlarıyla, çoğu ipucu görünümünde yer alır birinci bölümde. Sanki, doğaüstü sezgilerin yarattığı, mantık bağlamının dışında yer alan bir ortamda, geleceğini el yordamıyla algılayan biri gibidir ana kişi. Ya da, başlangıç ve bitiş noktalarının çakiştiği bu metinde, ölüm geldiğinde tüm yaşamı bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçen biridir.²⁵

Yeni Hayat, toplam 17 bölümlük bir hikâyedir. Bölümler arası geçiş mantıklıdır: Bir önceki bölüm bir sonrakine, yerine göre zaman, yerine göre konu, yerine göre mekân öğeleriyle bağlanır. Esas olan sürekliliktir. Romanın başından sonuna kadar olaylar yoğun bir tempoda devam eder. Yolculuklarda olduğu gibi hep ileriye doğru gidilir. Arayış duygusu, kavuşma ihtiyacı yol ve yolculukları beraberinde getirir. Romanın genel yapısı böyle şekillenir. 'Bu genel yapı (structure) olayların akışına göre üç ana bölüme ayrılır:

1-2 bölümleri (I. Bölüm),

3-14 bölümleri (II. Bölüm),

15-17 bölümleri (III. Bölüm)

²⁵ Yıldız Ecevit; a.g.y.

Bu yapılanmayı, **'Giriş- Gelişme- Sonuç'** gibi geleneksel bağlamda da düşünebiliriz. Roman, biçimi itibarıyla bize 'modern/geleneksel' bir tablo sunmaktadır. I. Bölüm'de (1-2) bir anlamda düğüm atılır (kitabın müjdelediği dünya), II. Bölüm'de (3-14) olaylar inanılmaz hızla gelişir (müjdelenen dünya peşinde koşulur), nihayet III. Bölüm'de (15-17) sonuca ulaşılır (ölüm). Bölümleri estetik dokuya dönüştüren, hikaye sanatının klasik -hatta vazgeçilmez-temalarından olan yolculuk (arayış) temasıdır. Doğal olarak önceden belirlenmiş kurgu doğrultusunda bu temayla elde edilen atmosfer, daha kitabın ilk satırlarından itibaren kendini hissettirmeye başlar ve roman kahramanını, içinde yaşanılan zaman ve mekânın dışına çıkmaya zorlar.²⁶ Ancak bu kolay değildir ve roman kahramanı, kendisine 'vahşi ve yabancı bir ülkede' yol gösterecek bir 'rehber'e ihtiyaç duymaktadır. Rehber, roman genelinde önemli ve etkili bir işleve sahip olan 'kitap' olacaktır. Onu okuyacak, etkilenecek, değişip arınacak ve en nihayet özlemle istenen 'doluluk anı'na, yani ölüme kavuşacaktır. Sırasıyla 'aşk-arayış- ölüm' kavramları etrafında anlamını bulan anlam örgüsü, Yeni Hayat romanına 'felsefi' bir boyut da kazandırır.

'Orhan Pamuk, romanın 'felsefi' dokusunu, okuyucunun -doğal olarak nitelikli okuyucunun- sabır ve tahammül gücünü zorlamayan bir yaklaşımla dengelemeye özen gösterir: Sözelimi, I. Bölüm'de 'kitap', 'okuma', 'yazma', 'aşk' konularına ve bu konular etrafında anlamını bulan -felsefi anlamda- 'hayat' meselesine ağırlık verir. Böylece roman, daha ilk satırlardan itibaren 'felsefi' bir derinlik kazanmaya başlar. Bu derinlik, okuyucuyu yoran, onu metafiziğin labirentlerine çeken bir derinlik değildir. Belki böyle olabildi; ancak yazar, ruhu ve zihni yoracak muhtemel bir havayı, aydınlığı çağrıştıran, zihne ve ruha ferahlık veren öğeleri, bilinçli bir tercihle kullanarak hafifletir. Mesela 'ışık' öğesi, I. bölümde, maksatlı olarak (26) kere tekrarlanır. Ayrıca 'pırıl pırıl', 'ışıl ışıl', 'ışıltili', 'ateş', 'lamba', 'ampul' gibi ışığı, aydınlığı çağrıştıran öğeler de kullanılır. Bu uygulamanın yanı sıra yolculuk eylemini ve bu eylem etrafında cereyan eden olayları da dikkate almak gerekir. Yol ve yolculuklar, hem romanın ufkunu genişletir, hem de okuyucunun ilgisini diri tutar. Felsefi/ toplumsal yorumlara 7., ama daha çok 13. ve 14. bölümlerde yer verilir. Özellikle 7. bölüm bu açıdan dikkate değer: Bu bölüm, hem estetik, hem de felsefi yaşantının yoğunlaşmaya başladığı noktadır, bir dönemeçtir. Ancak asıl felsefi/ toplumsal/siyasal yoğunluk, sonlara doğru gerçekleşecektir. Bu noktalara gelene kadar okuyucu, zihinsel ve ruhsal açıdan hazırlanır ve anlatıcıdan 'şerh'(yorum) beklenir. Ancak bu konuda anlatıcı, kelime ve anlam oyunlarının ötesinde her-

26 Mehmet Tekin; **Yeni Hayat**, Hece, Türk Romanı Özel Sayısı, S.65-66-67, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002.

hangi bir yoruma gitmez; okuyucu, adeta 'kapalı devre' çalışan bir sistem içinde bırakılır: Üstelik yapılan yorumlar, zihin karıştırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Okuyucu, çıkış yolunu kendisi bulacaktır.²⁷

Yazar, bu romanda, salt konuyu, teknik donanımı ve biçimsel örgüyü 'bir oyun eğlence' bağlamında kullanır ve romanın, öteden beri kanıksadığımız klasik dokusuyla oynar. 'Yapılan, daha doğrusu hedeflenen 'mimarî' bir sağlamlık ('salabet') değil, 'suya nakış vurmak' ('nakş-ı ber-ab')dır. Bu şenlikli eğlenceye 'sersem' ve 'şaşkın' okuyucu da davet edilir. Bu özellik, Yeni Hayat'a, uçtan uca 'ortaoyunu' psikolojisinden gelen 'teatral' bir hava kazandırır. Fark edilmeyen bir yandır bu.²⁸

Romanın biçimsel donanımını 'modern/geleneksel' diye kalıplarıyla sabitlemek mümkün değil. Pamuk, kelime ve anlam oyunlara gittiği gibi, biçimle de oynar; esnek, yerine göre dönüştürülebilecek sentetik bir kurguyu hedefler. Sözgelimi romanın sonraki bölümlerinde anlatılacak şeyleri, zihinleri karıştırmak için başlarda anlatır. Anlatılanlar, sanki sondan başa taşınmış gibidir, ilk elde anlatılanların mahiyetini çözmek zor; anlamakta güçlük çektiğimiz birtakım olaylar, olgular ve nesneler, kahramanın bilinçaltından süzülüp okuyucuya ulaşır.

Yeni Hayat'ın kurgusunu oluşturan karşılıklı iki düşünce; kitaplara eleştirel gözle bakmayan ve ona çeşitli sırlar ekleyerek onlarda anlatılan dünyayı yaşamaya çalışanlar, onun karşısında rasyonalist düşünüp kitaplara eleştirel bir tarzda yaklaşanlar yani Mehmet ve Dr. Narin'in hiç kuşkusuz bu ülkedeki izdüşümleri oldukça kabarık bir sayıya ulaşmış durumda bunların arasında dengeyi sağlamaya çalışan Osman bir arayışın neticesi rasyonalist bir tavırla hayatın arkada bıraktığı kısma içlenmez ve önünde uzanan hayatı kurmaya bakar. Fakat Osman onun gibi bu kitaplardan sıyrılamayanlar da vardır. Mehmet ileriki hayatı kurmaya değil, kitabın el yazmasıyla çoğaltılmasına kendisini adar.

Roman kahramanı bir kitap okur, biz de okuruz. Onun okuduğu kitap, bir bakıma gerçektir; oysa biz, okunmuş bir kitap üzerine -veya kitabın etkisiyle- yazılmış bir kitabı (romanı) okuruz. Kurgu, gerçeğin üzerine inşa edilir. Romanın biçimsel temeli de bu yönde kurulur: romanın başlarında olaylar 'gerçek' bir motifle başlar (kitap okunur), daha sonra roman kurgu boyutu kazanır (yolculuklar, yaşananlar), nihayet gerçekle biter (ölüm).

27 Mehmet Tekin; a.g.y.

28 Mehmet Tekin; a.g.y.

Romanın genel atmosferi de bu düzene göre biçimlenir: ilk sayfalarda hemen her şey berrak, anlaşılır bir görünümündedir. Ancak sayfalar ilerledikçe romana -deyim yerindeyse- ‘flue’ bir hava hakim olmaya başlar. Okuyucu; isimleri, olayları, zamanı, eylemleri, yerleri... karıştırmamak için olağanüstü bir dikkat göstermek zorunda bırakılır. Bırakılır diyoruz; çünkü bu durum, romancının bile/isteye tercih ettiği bir uygulamadır. O, bir anlamda okuyucusunu sarsmak, hatta kafasını karıştırmak, tedirgin etmek istemektedir. Bunun için birtakım oyunlara başvurulur; şaka yapılır, yerine göre dalga geçilir, alay edilir, düşünme ve yorum seansları düzenlenir, hatta okuyucunun kulağı çekilir... Bütün bunlar, genel kurgunun -daha doğrusu romancının ince hesapla hazırladığı kurgunun-bir parçasıdır. Sanıldığı gibi bunlar ‘sonsuz bir gevezelik’²⁹ değildir.

Orhan Pamuk, Yeni Hayat’ın genel kurgusunu biçimlendiren olayların büyük bir bölümünü, bitmez tükenmez yolculuklar yaşayan bir insanın ‘halet-i ruhiyesi’ni esas alarak anlatır. Yolların yorgunu bir insan çevreye nasıl bakarsa, o da öyle bakar. Romanın ‘biçim/içerik’ dengesi, bir ustalık örneğidir. Tesadüfen varılmış bir nokta değildir bu. Bilinçli bir yaklaşımla, önceden düşünülmüş, inceden inceye hesaplanmıştır. Bunu, yazarın bu yönde sorulan bir soruya verdiği cevapta görürüz:

‘Gece çıkılan uzun otobüs yolculuklarında, diyelim ki, otobüsün arka sıralarında otururken, aslında uyku ile uyanıklık arasında ne kendi yatağımızdaki gibi huzurlu bir uykuya dalarız, ne de sabahlara kadar bitirmemiz gereken bir iş sırasında olduğu gibi bir uykusuzluk çekeriz. Ama bilincimiz, aklımız, hayal dünyamız uyku ile gerçek dünya arasında neredeyse kendine özgü bir hayal dünyası yaratır: Bu, bazen rüyaların, bazen gerçekliğin, bazen ikisinin birleştiği çok özgün bir yerdir. (...) Bu ne uykulu, ne uyanık olan ‘zhin hali’ benim başımdan da geçti. Yeterli miktarda ve bu hafif afyonlu, hafif büyü, hafif dalgın, bu şuur hali. Yeni Hayat’ta kurmak istediğim hayaller ülkesine tamı tamına uygun düştü.’³⁰

Bu da gösteriyor ki, romanın en fazla şikayet edilen karmaşık yönü, bilinçli bir tercihtir. Bu karmaşıklık, sadece romancının söz konusu söyleşisinde yer alan niyete ve amaca bağlamak eksik olur. Sorun, biraz da romanın tasavvufa uzanan damarında, tasavvufun kavramlarla, harf ve sayılarla örülmüş gizemli yapısında aran-

29 Gürhan Tümer; **Olağanüstü Dünyanın Olağanlığı**, Cumhuriyet Kitap 15 Aralık 1994.

30 Orhan Pamuk; **Söyleşi**, Cumhuriyet Kitap Eki, 20 Ekim 1994.

malıdır. Çünkü **Yeni Hayat**'ı besleyen damarlardan biri de tasavvufur.³¹ Hal böyle olunca, romanın nispeten karmaşık bir görünüm arz etmesi doğal karşılanmalıdır. Nispeten diyoruz; çünkü, sorunun bir ayağı da roman sanatındaki evrilmeye dayanmaktadır. Son yıllarda roman, pozitivist anlayışın beslediği 'gerçekçi' (kuralcı ve mutlakçı 'realist' temele oturan 'gerçekçi') anlayıştan 'postmodern' (esnek ve çok katmanlı, çok renkli) anlayışa doğru evrilmiştir. İyi veya kötü, asırlık büyü bozulmuş, yerleşik roman anlayışı sarsılmıştır. Bizde, bu sarsıntı ilk ve kapsamlı olarak **Yeni Hayat**'la gündeme gelmiş, bu nedenle roman ve roman sanatının sorunları, hararetli tartışmaların konusu olmuştur.

2. ANLATIM TEKNİKLERİ

Orhan Pamuk, **Yeni Hayat**'ta 'kurmaca' kavramını kitabın konusu yaparak roman üstkurmaca özelliğine sahip bir metin durumuna gelmesini sağlar.

Pamuk'un romanlarının çoğunda farklı gerçeklik katmanlarının iç içe geçtiği görülür. **Yeni Hayat**, bir yandan; tozlu yolları, 'neon ışıklı' tabelaları, çokuluslu tüketim ürünleri, dağlarda sürdürülen savaşları ve yasaklanıp toplatılan kitaplarıyla somut dünyanın bir parçasıdır; Türkiye'dir. Öte yandan, Rilke'si, Dante'si, Novalis'iyle metinlerarası bir dünyayı yansıtır; kurmacadır, oyunsudur. Tüm bu farklı katmanları bir arada tutan ise düşünsel düzlemdeki bir motiftir. İslam tasavvufu giysisi içindeki kozmik / evrensel bir bakış açısı, bu romanın düşünsel düzlemdeki ana rengini oluşturur; diğer motifleri birleştiren bir katalizör öge görünümündedir.

Anlatıcı, kimi yerlerde, esrik bir ruh durumu içinde 'dış dünya'yı betimler. Ana yapı ilkesi, dış dünya ile iç dünyanın eşzamanlı birlikteliği olan bu romanda, iki dünyadan da izler taşıyan şiirsel anlatı kesitlerini sıra dışı 'bilinç akımı' uygulamaları olarak düşünülebilir.

Yeni Hayat'taki metinlerarası bağlantı sorununu, somut örneklerle bağlayanların sayısı az değildir.

Gürsel Aytaç, **Yeni Hayat**'ı, **T. Mann**'ın **Venedik'te Ölüm**'üyle³²;

31 Yıldız Ecevit; a.g.y.

32 Gürsel Aytaç; **Orhan Pamuk'un Yeni Hayat**'ı, Cumhuriyet Kitap Eki , S. 250, 1 Aralık 1994.

Ahmet Oktay, **Dante'nin Yeni Hayat'ıyla**, U. Eco'nun **Gülün Adı'yla**³³;

Gürhan Tümer, **Kafka'nın Şato ve Dava'sıyla**³⁴;

Cemal Aydın, **Tanpınar'ın Huzur'uyla**³⁵;

Hasan Ali Kasır, **I. Dallas'ın Garipler Kitabı'yla**³⁶;

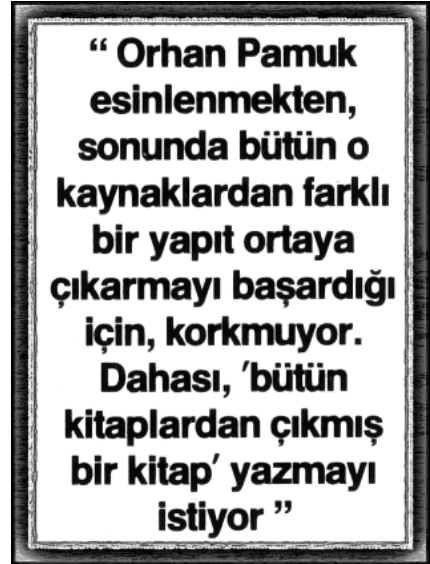
Jale Parla, **Stendhal'in Aşk Üzerine'siy-**
le³⁷;

Mustafa Ever, **Dante'nin Yeni Hayat'ıy-**
la³⁸

ilişkilendirirler.

Bu ilişkilendirmede; Aytaç, Oktay, Parla, Ever, konuyu roman sanatının 'meşru' zemininde değerlendirirlerken; Cemal Aydın, Yeni Hayat ile Huzur romanı arasındaki benzerliği 'son derece şaşırtıcı'

bulur. Gürhan Tümer, kendine göre bölümlediği romanın 2. bölümünü (s. 86-275 arası), 'yinelenen' bir 'Kafka taklidi' olduğunu söyler. Hasan Ali Kasır, Yeni Hayat ile Garipler Kitabı arasındaki benzerlikleri dikkatlere sunan yazısında, iki kitap arasında 'örtüşen noktalar'ın altını çizdikten sonra, Pamuk'un Garipler Kitabı'nı okuyup okumadığını sorar. Levent Eğriboz, Yeni Hayat ile Cem Akış'ın romanlarını karşılaştırır ve arada 'tematik' düzeyde benzerlikler olduğunu sezdirmeye çalışır. Yine, Eğriboz'a göre Yeni Hayat, Kara Kitap'ın doğal bir uzantısı gibidir.³⁹ Hasan Akay, romanı Dante'nin kitabıyla ilişkilendirir ve Yeni Hayat'ı 'postmodern' bir eser diye niteler.⁴⁰ Cafer Y. Şen, Yeni Hayat'la U. Eco'nun Faucault Sarkacı'nı yan yana

33 Ahmet Oktay; **Yeni Hayat** (1,2), Milliyet, 27.10.94-3-11.1994

34 Tgüner Tümer; **Olağanüstü Dünyanın Olağanlığı**, Cumhuriyet Kitap Eki , S.252, 15 Şubat 1994.

35 Cemal Aydın; **Orhan Pamuk Ne Kadar Samimi?**, Beklenen Vakit, 10 Şubat 1994.

36 Hasan Ali Kasır; **Kitaplar ve Yeni Hayat'lar**, Yedi İklim, S.57, Aralık 1994.

37 Jale Parla; **Yeni Hayat** , Varlık, S.1049, Şubat 1995.

38 Mustafa Ever; **Dante'den Orhan Pamuk'a Yeni Hayat**, Varlık, S.1058, Şubat 1995.

39 Levent Eğriboz; **Morun Tonları**, Kitap-lık, S. 13, Ocak-Şubat 1995.

40 Hasan Akay; **Yeni Hayat**, Hürriyet Gösteri, S.189, Ağustos 1996.

koyarak romanların asıl kahramanlarının birbirlerine, eylem ve emel bakımından benzediklerini hatırlatır. ⁴¹ S. Akten, Yeni Hayat'ın 'anlatım yöntemi'ni yeni romancılara dayandırır. ⁴² Yıldız Ecevit'in yazısı, bir anlamda, söz konusu bakışlara verilmiş cevap niteliğindedir. Yıldız Ecevit, temel karakteri itibarıyla bir 'anlam arayışı' romanı diye gösterdiği Yeni Hayat'ta varolan metinlerarası bağlantıyı, yerinde bir yaklaşımla 'kurgu sorunu' olarak görür. ⁴³

3. DİL VE ÜSLUP

Kullandığı dili çeşitli söz sanatlarıyla süsleyerek, bir dil ustası olduğunu kanıtlamaya kalkışmak, çağdaş romancının başat amacı değildir. Ancak, sözcüklerden oluşan bu 'mimari' yapıların, sağlam ve güzel olmaları, kuşkusuz malzemenin niteliğine ve estetik görünümüne de bağlıdır. Dil kullanımı edebiyatın her dalında olduğu gibi, çağdaş romanın aykırı görünümlü yapısı için de önemlidir. Bu söz konusu mimari yapıları; uygun biçem, söz sanatları ve dil kullanımıyla oluşturmaları gerekir yazarın.

Yeni Hayat'ın cümle yapısı, somut içerikten soyut anlam katmanına geçildikçe daha karmaşılaşır, cümleler uzar. Duygunun ön planda olduğu bölümlerde, yazarın duygu selini kesmek istememesinin, ya da yaşadığı gerçeğin bütünlüğünü bozmadan yansıtmaya eğiliminin bir sonucudur bu durum. Ana kişinin aşkı dorukta yaşadığı Cananlı bölümlerde ya da mistik içerikli kaza sahnelerinde paragraf uzunluğunda tümceler yer alır.

Orhan Pamuk, ayrıntılı betimleme eğilimi gösterir; gerçeğin ayrıntıların içinde saklı olduğunu hissettiren bir anlatımı seçer. Ayrıntılı betimleme, çağdaş romanda, Calvino'nun dediği gibi, '*Sonucu ertelemeye yarayan bir stratejidir, yapının içindeki zamanın çoğaltılmasıdır. Aralarda gizlenmiş gerçeği bulup çıkarması için okura verilmiş bir tür moladır.*' Gerçek, 'ayrıntı'nın içinde gizlidir. Giz dolu, tuhaf, büyümlü bir dünyaya açılan, 'şiişsel' bir düzlemde dile taşınmış ayrıntılardır bunlar. ⁴⁴ **Yeni Hayat'ta, ayrıntıların arasında 'belirsizlik' ile 'gizem'i barındıran çok katmanlı imge dokusunun bir ürünü olan şiişsel dil bulunur.** Pamuk, titiz bir yaklaşımla metnini adım adım kurgular. Bu romanıyla ilk kez şair olduğunu söy-

41 Cafer Y. Şen; **Yeni Hayatın Sırları**, Dergâh, S. 1053, Haziran 1995

42 S. Akten; **Yeni Hayat...**, Varlık, S.1053, Haziran 1995.

43 Yıldız Ecevit; **Orhan Pamuk Romanlarında Ana Bileşenler**, Varlık, S. 1063, Nisan 1996.

44 Yıldız Ecevit; a.g.y.,

leyen Pamuk, belki de Yeni Hayat'ın kimi bölümlerinde ilk kez, katı bir disiplin içinde sürdürdüğü kurgu planının dışına çıkar ve kendini dilin büyüüne bırakır. *"Bendim, ey melek, gece yarısından çok sonra, kendi evinden, bir başkasının evinden kaçan ürkek yabancı gibi süzülüp karanlık sokaklara karışan. Bendim kaldırımlardan kendi odasının aydınlık pencerelerine bir başkasının kırılğan ve tükenmiş hayatına gözyaşları ve yalnızlık duygusuyla bakar gibi bakan," / "soluk safran rengi titreşim" / "güvercin grisi bulutlar"* gibi yerlerde izlenimci bir şair üslubu sezilir.

Genelde cinselliğe romanlarında yer vermeyen Pamuk'un, içinde erotik betimlemelerin en fazla yer aldığı metni Yeni Hayat'tır. Erotizm, romanda metaforik bir dille yumuşatılır, şiirselleştirilir. Anıştırmalarla, çağrışımlarla dokunmuş metaforik metin kesitleri, şiirselliğin filtresinde incelmış düşsel bir sevişme sahnesidir özde. Ana kişinin, Canan'la yaşayamadığı cinsellik, metinde 'şiirle/ düşle/ imgeyle' yoğrularak verilir.

Orhan Pamuk, Yeni Hayat'ta, gülmece ögesine çokça yer verir. "Pamuk'un diğer romanlarında da yer alan bu özellik için genel bağlamda, Aziz Nesin gibi bir gülmece ustası çıkaran Türk edebiyatının bir özelliğidir de diyebiliriz. Genelde toplumsal olguları eleştirirken taşlamacı bir tutum gösteren Türk romancısı, kimi zaman da Tanpınar'da ya da Oğuz Atay'da olduğu gibi sevimli bir gülmece tonu katar metnine. Özde son derece ciddi bir ontolojik sorunsalı odağa alan romanda, yer yer su yüzüne çıkan gülmece tonu, aynı zamanda biçim düzleminde bir yabancılaştırma etmenidir."⁴⁵

Yeni Hayat'ta görülen söz sanatları içinde en önemlileri, aralarındaki sınırların çoğu yerde silinmiş olduğu 'imge/ simge/alegori/leitmotiftir. Metnin ana yapı ilkesini oluşturduğu bu öğeler, geleneksel romanlarda olduğu gibi doku içinde tek tek yer almayıp, birçok gerçeklik düzlemine göndermelerde bulunan sık dokulu bir ağ gibi kitabı baştan sona sarar; romanın kendisi imgeleşir.

Yeni Hayat'ta çok sayıda yer alan başka bir söz sanatı da kişileştirmedir. Cansız nesnelere insan özellikleri verilerek oluşturulan kişileştirme, romanın karşıtıkların birlikte kullanımı ilkesinin biçim düzlemindeki uygulaması görünümündedir. Yeni Hayat, *'tek gözü şaşı lambaları'n, 'kederli kederli inle(yen), hüznle iç geçir(en)' buzdolaplarının* kol gezdiği bir metindir.

45 Yıldız Ecevit; a.g.y.

Orhan Pamuk, olağanüstü bir gözlem yeteneğiyle metinlerini kurar. Dış dünya betimlemeleri onun metinlerinin güçlü bir boyutunu oluşturur. Yeni Hayat'ın sürekli yolculuk yapan ana kişisi biçemden biçeme atlayarak betimler somut yaşamı. Kimi yerde kanlı-canlı bir anlatımla somutlaştırır Pamuk dış dünyayı; onu görselleştirir, 'seslendirir', plastik düzleme taşır. Yansıtma denilen bu kullanım Yeni Hayat'ta oldukça fazladır. Yeni Hayat romanında; metni seslendirmeye çalışır Pamuk. Metni, doğayı 'yansıtma' yoluyla seslendirme, gerçekliğe tüm boyutlarıyla metninde yer vermeye çalışan bir edebiyat tutumunun söz sanatı düzlemindeki göstergesidir.

Genelde bir 'aydın'ın kullandığı dille kaleme alınmış olan roman, birçok yerde de gündelik konuşma dilinin rahatlığını içerir. Argo kullanımı ise, Pamuk'un diğer romanlarına kıyasla en çok Yeni Hayat'ta yer alır. Mistisizm, aşk, gelişme yolculuğu gibi aşkın motifleri içinde barındıran bu romanda yer alan argo sözcüklerin, romanın 'karşıtlıkların birlikte kullanımı' ilkesiyle koşutluk oluşturduğu söylenebilir. Kimi cinsel edimlerin argo karşılıkları, Yeni Hayat romanının kimi yerde şiirsel bir romantizm içeren metin dokusunun içine serpiştirilmiştir.⁴⁶

Orhan Pamuk; sözcük seçiminde eski ve yeni dil ayrımı gözetmez. Onun; dil kullanımı, sözcüklerin dile getirme gücü / güçsüzlüğü ve sözcük kirlenmesi gibi konularda kafa yorduğu, dile kuşku'yla yaklaştığı görülür.

Orhan Pamuk; karmaşık kurgulu metinleriyle örtüşen çetrefilli cümleler kurar. Genel bağlamda zengin bir dil kullanımıdır bu; özgün ve özgür bir edebiyat dili yaratır. Pamuk; Rus formalistlerinin dediği gibi, 'başka türlü söyleyen' biridir; 'karmaşık', 'ayrık' tadı olan cümlelerle dokur metnini.⁴⁷

Orhan Pamuk'un 'başka türlü söyleme' çabası, bazı eleştirmen ve dilbilimcilerin de dediği gibi, kimi cümlelerin Türkçenin cümle yapısının dışına kaymasına, çeviri 'kokmasına' neden olur. Bu da, özde 'gerçek' bir yazarın kuşku-larını içeren ve Türk edebiyatının çıkardığı özgün metinlerden olan bu romanların, birçok yerde dil yanlış yapmasına neden olur.

Metnin bütününe gölge düşürecek denli fazla olmayan bu tür dil yanlışları, ilkin **Tahsin Yücel'in Kara Kitap, Necmiye Alpay'ın Kar'la** ve ardından **Atilla**

46 Yıldız Ecevit; a.g.y. [Özetlenmiştir.]

47 Yıldız Ecevit; a.g.y.

Aygün'ün **Yeni Hayat**'la ilgili yazılarından ⁴⁸ sonra, edebiyat çevrelerinde giderek büyüyen bir tartışmaya yol açar. 'Kötü bir yazar iyi romancı olabilir mi?' Ancak 'kötü yazar' yargısının, genel bağlamda yazarın yaratıcılığı ve dil kullanımı göz önüne alındığında 'haksız' olduğu söylenebilir. Ayrıca dil kullanımı, romancılığın yalnızca bir boyutudur. **Atilla Aygün**'ün Orhan Pamuk romanlarındaki anlatım bozuklukları çalışması da ancak bu bağlamda ele alınabilir.

YENİ HAYAT'TAKİ DİL YANLIŞLARI

Yanlış: "Her ne kadar arkamı dönersem döneyim, her şeyin başlangıcı orada, kitabın satırları arasındaydı." s. 11.

Düzeltilti: '**Ne kadar**' sözcüğü yanlış yerde kullanıldığı için, '**ne kadar arkam**' gibi bir anlam ortaya çıkmış. Doğrusu, '**Arkamı ne kadar dönersem döneyim...**' olmalı.

Yanlış: "Tıp tıp lavabo hâlâ damlıyordu." s. 104.

Düzeltilti: '**Tıp tıp lavabo**' olmaz. Damlama, tıp tıp olur. '**Lavabo tıp tıp damlıyordu.**' denmeliydi.

Yanlış: "Odanın dışından bir yerden, sarçaklı bir duvar saati dokuz kere zamanın ve hayatın geçiciliğini hatırlatarak dın dan vurdu." s. 108.

Düzeltilti: Cümleden, '**dokuz kere zamanın ve hayatın geçiciliği**' anlamı çıkmakta '**Dokuz kere**' sözü, cümlede uygun yerde kullanılmamıştır. Cümleyi düzeltelim: '**... sarçaklı bir duvar saati, zamanın ve hayatın geçiciliğini dokuz kere hatırlatarak dın dan vurdu.**'

Yanlış: "Beni mimlemişti, güveniyordu ve evet istersem gıcır gıcır makinenin tek-sir ettiği ispiroyla ıslak bildirileri okuyabilirdim." s. 100.

Düzeltilti: '**Mimlemek**' sözcüğü, 'birini, hoş gitmeyen veya olmayan bir davranışı dolayısıyla, hakkında iyi düşünülmeyenler arasına koymak' anlamındadır ve bu cümleye uygun düşmemiştir; çünkü bu sözcük, olumsuz bir yargı bildirmektedir. Oysa cümledeki kişi, kendisine güvenilen, gizli şeylere bakmasına izin verilen biridir. Cümledeki '**beni**' tümlecisi de 'güveniyordu' yüklemiyle uyuşmamaktadır. '**Beni mimlemişti**.' bölümü atılıp cümle '**Bana güveniyordu...**' diye başlatılırsa, iki pürüz de ortadan kalkar.

48 Necimye Alpay, **Dilimiz Dillerimiz**, Metis Yayınları, İstanbul 2004.

Yanlış: “Canan yoktu işte, ondan hiçbir haber alamıyordum, hiçbir izine rastlamıyordum.” s.221.

Düzelti: Birisi için, hiçbir iz bırakmamış, denebilir, ama ‘...**hiçbir izine rastlamıyordum.**’ denmez. ‘**Hiçbir**’ sözcüğü yanlış kullanılmış. Cümle, şöyle düzeltilebilir: ‘...**ondan hiçbir haber alamıyordum, (onun) izine bile rastlamıyordum.**’ Bu arada ‘onun’ tamlayan eksikliği de giderildi.

Yanlış: “Daha hâlâ anneniz yatırmadı mı bakayım sizleri?” s. 149.

Düzelti: **‘Daha hâlâ’** sözcükleri eşanlamlıdır. İkisi de ‘şimdiye kadar, henüz’ anlamındadır. Bu durumda ikisinden birinin kullanılması yererliydi.

Yanlış: “bakın biz nasıl da biliyoruz beklemesini.” s.54. / “Onları görebilmek için bakmasını bilmek lazım.” s. 69. / “Benim kirli dünyamın harfleri mi ona çok yabancıydı, yoksa çocuk okumasını biliyor muydu, çıkaramadım.” s. 259. / “Ellerini, parmaklarını hünerle kullanmasını biliyor, kafası hâlâ tıkr tıkr işliyor.” S. 266.

Düzelti: Dört cümlede de tamlayan eki (-sı, -si) gereksiz kullanılmış. Tamlanan görevindeki sözcüklerin tamlayanlarını araştıralım. Kimin ‘beklemesini, bakmasını, okumasını, kullanmasını’ bilmek? Cümlelerde soruya yanıt yok. Sözcükler, sırayla **‘beklemeyi, bakmayı, okumayı, kullanmayı’** biçiminde kullanılmalıydı

Yanlış: “... bu durgun suyun üzerine tıp tıp vuran yağmur damlalarını ve suda bıraktığı halkaları nereden gelen mavi ışığın içiyle görebiliyordum, çıkartamıyordum., s.82.

Düzelti: Neyin suda bıraktığı halkaları? **“Yağmur damlalarının”** olmalı. **‘Bıraktığı’** sözcüğünün tamlayanı eksik; **“ve”** bağlacından önceki **‘yağmur damlalarını’** tümlecî, bu sözcüğe tamlayan diye düşünülünüş. **“Ve”** bağlacından sonra **“bunların”** sözcüğü kullanılırsa, bozukluk giderilebilir.

Yanlış: “Hayatı severek yaşamasını öğrenirseniz, mutlu olmak için de yapacağınızı da anlarsanız.” s.194.

Düzelti: Kimin yaşamasını öğrenirseniz? **“Onun yaşamasını”** anlamı yok. Oysa **(-sı)** eki, daha önce de belirtmiştik, tamlanan veya üçüncü tekil -sı iyelik ekidir. Burada da gereksiz kullanılmıştır. **“Hayatı, severek yaşamayı öğrenirseniz...”** denmeliydi.

Yanlış: “Çocukluğumda onu tanıdığımı, yazıp çizdiği resimli romanları deli gibi okuduğumu anlattım.”5.209.

Düzeltili: “Onu yazıp çizdiği” denmez. “Yazıp çizdiği” tamlananının tamlayanı yok. İlk cümlecikteki “onu” sözcüğü de bu görevi üstlenemiyor. Cümleye tamlayanı getirelim: “Çocukluğumda onu tanıdığımı, (onun) yazıp çizdiği resimli romanları deli gibi okuduğumu anlattım.”

Yanlış: “Gene de ama, ona hayran olup yaptığım taklit etmekle, onun işini bitirip Canan’ı ele geçirmenin dumanları arasında kararsız olan ben...” s.211.

Düzeltili: Cümlede “yaptığım” tamlananı için tamlayan kullanılmamış. Oysa hemen yanında “onun işini” diye bir tamlama var. Bunun tamlayanı, “onun” sözcüğü. Bu tamlayan, “yaptığım” sözcüğünden önce kullanılsaydı, her iki tamlananı da karşılayacaktı. Cümleyi bu biçimde yazalım: “Gene de ona hayran olup onun yaptığım taklit etmekle, işini bitirip Canan’ı ele geçirmenin dumanları arasında kararsız olan ben...” Bu arada “ama” bağlacının, cümleye bir katkısının olmadığı da ortaya çıktı.

Yanlış: Bulursunuz benim gibi birilerini, ona bir kitap verir okutur, sonra hayatını kaydırırsınız. s,215.

Düzeltili: “Ona hayatını kaydırırsınız.” olmaz. Oysa “hayatını” tamlanan için tamlayan kullanılmadığından, “ona” sözcüğü bu görev için düşünülmüyor. Tamlayan eksikliğini giderelim: “...ona bir kitap verir, okutur, sonra (onun) hayatını kaydırırsınız.”

Yanlış: “Derken ekranda görülen pek çok arabalar, köprüler, tabancalar, geceler, polisler ve güzeller gibi o da yok olup gitti.” s.233.

Düzeltili: ‘Pek çok’ sıfatı, tamlananına çoğul eki almaz, çünkü çokluk bildiren bir sıfattır. Oysa bu cümlede, ‘-ler’ ekini alan tüm adları belirtmiştir. Bu adların hepsinden çoğul eklerini atması gerekir.

Yanlış: “Tıp okuyormuş, bütün vaktini kitaba, kitaptaki hayata adamak için bırakmış.” s. 76.

Düzeltili: İki cümle için ortak olarak kullanılan ‘tıp’ sözcüğü, ikinci cümleye uymamış. ‘Tıp bırakmış.’ Anlamının önüne geçmek için, yüklemden önce ‘okulu’ sözcüğü getirilebilirdi.

Yanlış: "Bunun bir kitap olduğunu söyledimse de inandıramadım." s. 84

Düzeltili: "Bunun bir kitap olduğunu" sözü, "inandıramadım" yüklemiyle uyuşmuyor. Bu yüklem, -e'li tümlece gereksinimi var. **"Bunun bir kitap olduğuna"** anlamıyla, **"buna"** sözcüğü yüklemden önce kullanılabilir.

Yanlış: "Ellerimizde ayran ve limonata bardakları bazı köşelerde toplandık; birbirimize çarptık, el sıkıştık." s. 89.

Düzeltili: "Birbirimize çarptık." denir; ama "Birbirimize el sıkıştık." denmez. Ortak tümleç, ikinci yükleme uymamış, Bu yüklemden önce **"birbirimizle"** sözcüğü kullanılırdı, sorun kalmayacaktı.

Yanlış: "Şimdi bizi yediyorlar, içiyorlar, ama yarın oy vermemizi isteyecekler." s. 93.

Düzeltili: Tümleç yanlışlarında, görüldüğü gibi, genelde ortak tümleç, ilk yüklemle uyuyor; ikinciyle uyumaz. Bu örnekte durum farklı. **"Bizi yediyorlar."** denmez. Cümleyi düzeltelim: **"Şimdi (bize) yediyorlar, içiyorlar; ama yarın (bizden) oy vermemizi isteyecekler."**

Yanlış: "Ona öfkeyle, titreyerek bağırıp çağırıyordum, o ise beni anlıyordu ve kızılmıyordu bile." s. 210.

Düzeltili: "Beni" tümleci, "anlıyordu" ve "kızılmıyordu" yüklemeleri için ortak düşünülmesi; ancak **"kızılmıyordu"** yüklemine uymamış. Bu yüklemden önce **"bana"** sözcüğü kullanılmalıydı.

Yanlış: "Karşımdaki üç televizyon ekranının ve güçlü ışıkların altında, yepyeni marka bir plastik şişeden kızarmış patateslerin üzerine ketçapını dökemeyen küçük ve şık bir kızı ve yardım eden annesini seyrettim." s. 271.

Düzeltili: Annesinin kime yardım ettiği belirtilmemiş. **'Yardım eden'** cümlecğine gereken **'ona'** tümlecinin eksikliği var cümlede.

Yanlış: "Şimdiye kadar bildiğim, düşündüğüm pek çok şey, üzerinde durulmaya değmez ayrıntılara dönüştüler ve bilmediklerim gizlendikleri yerlerden çıkıp bana işaretler yolladılar." s. 9.

Düzeltili: Cansız varlıklar, soyut sözcükler çoğul özne olduğunda yüklem tekil olması gerekir. Bu durumda yüklem, **"dönüştü"** ve **"yolladı"** biçiminde kullanılmalıydı.

Yanlış: "... aklımın gözündeki karışık hayaller ağır ağır açıldılar ve bembeyaz bir ışık içinde karşıma aşk çıktı." s. 40.

Düzeltilti: İlk cümledeki yüklemi, "**açıldı**" diye kullanılmalıydı. Cümledeki öznesi (**aklının gözündeki karışık hayaller**), çoğul; ama soyut bir söz öbeği. Bu durumda yüklem çoğul kullanılmaz.

Yanlış: "... bazan boynuma dokunan saçları orada kalsınlar diye koltuğumda kas-katı kasılıp kalırken..." s. 72.

Düzeltilti: Organ adları çoğul özne olduğunda, yüklem tekil olmalıdır. Cümledeki öznesi, "**boynuma dokunan saçları**" olduğuna göre, yüklem "**kalsın**" biçiminde kullanılmalıydı.

Yanlış: "Sarsak adımlarımdan ürken bir dizi kurbağa her biri birer belirgin "cup" yaparak kendilerini suya attılar." s. 82.

Düzeltilti: "**Bir dizi kurbağa kendilerini suya attılar**." denmez. Yüklemdeki çoğul eki atılmalı, "**Bir dizi**", çokluk bildiren belgisiz sıfattır. Bu sözcükler öznede yer aldığı anda, yüklem tekil kullanılmalıdır.

Yanlış: "Canan'ım orada kaldı, reddedilmiş ben, gecenin içinde." s. 98.

Düzeltilti: Farklı kişili özneler (**Canan'ım, ben**) için yüklem ortak kullanılmalı. Bu durumda yüklem, her iki kişiyle uyum sağlaması gerek. "**Canan'ım orada kaldı.**" doğru; ancak "**Ben, gecenin içinde kaldı.**" yanlış. Özneyle yüklem arasında kişi uyumsuzluğu var. Cümledeki sonuna "**kaldım**" yüklemi getirilebilir; ama cümle şöyle de kurulabilirdi; "**Canan'ım orada; reddedilmiş ben, gecenin içinde kaldık.**"

Yanlış: "Sokak kapılarımızın altını ve sabun kalıplarının ve yumurta paketlerinin üstünü aç ve çılgın hamamböcekleri gibi kelimeler ve yazılar sardılar." s. 104.

Düzeltilti: "**Kelimeler ve yazılar sardılar.**" denmez; yüklem, "**sardı**" biçiminde kullanılmalıydı. Cansız varlıklar, çoğul özne olduğunda yüklem tekil olması gerekir.

Yanlış: "Üzerlerinde su damlacıkları, ağaçlar açık seçik birer ağaçtılar. Kuşlar ve kelebekler, ön cama hiç yaklaşmadan akıllı, huzurlu kuşlar ve kelebekler gibi önümüzden uçtular." s. 107.

Düzeltilti: İlk cümledeki öznesi "**ağaçlar**", ikincinin ise "**kuşlar ve kelebekler**". Bitki ve hayvan adları çoğul özne olduğunda yüklem yine tekil olmalıdır. Aksi durumda, özneyle yüklem arasında tekillik – çoğulluk yönünden uyumsuzluk ortaya çıkar. İlk yüklem, "**ağaçtı**" biçiminde tekil kullanılmalıydı. İkinci cümlede ise özel bir kul-

lanılış söz konusu. Burada kişileştirme sanatından yararlanılmış. “Akıllı, huzurlu” sözleriyle “kuşlar ve kelebekler”e insan kişiliği verilmiş. Bu durumda yüklem tekil de olabilir, çoğul da. Kişileştirme yapılmıyorsa, yüklem tekil olması gerekirdi.

Yanlış: “... bu itfaiyeciler mi kitabı yanlış okumuşlardı, yoksa ben mi? s. 180.

Düzeltili: İlk cümlelerin öznesi, “**itfaiyeciler**”, yani “**onlar**”; ikincinin ise “**ben**”. Oysa yüklem, kişi bakımından, ilk cümlelerin öznesi için düşünülmüş. İkinciyle uyumuyor. Cümleden, “**Ben okumuşlardı.**” anlamı çıkıyor. Kişi uyumsuzluğunun önüne şöyle geçilebilirdi: “**Bu itfaiyeciler mi, yoksa ben mi kitabı yanlış okumuştuk?**” Çünkü öznelerde birinci ve üçüncü kişiler varsa; yüklem, birinci çoğul kişi ekini alır.

Yanlış: “Birkaç kişi onu alkışladılar.” s. 194.

Düzeltili: “**Birkaç kişi, onu alkışladı.**” denmeliydi. Çokluk bildiren belgisiz sıfatlar öznede yer aldığı anda, yüklem tekil olmalıdır.

Yanlış: “Ne ben onları aradım, ne de Dr. Narin ve adamları beni.” s. 221.

Düzeltili: “**Aradım**” yüklemi, iki cümle için ortak kullanılmış. Oysa özneler farklı kişilerden oluşmuş ve yüklemde bunlardan biri düşünülmüş. “**Ben onları aradım.**” denir; ancak “**Dr. Narin ve adamları beni aradım.**” denir mi? Özneye yüklem arasındaki kişi uyumsuzluğunun önüne geçmek için cümlelerin sonuna “**aradı**” yüklemi getirilebilirdi.

Yanlış: “Ve bütün bu akıl karışıklığıyla hareketlenen ellerim parmaklarım ne yaptıysa yaptılar, gümüş şekerliğin kapağını çok da fazla zorlamadan aa bak, kendiliğinden açtılar.” s. 250

Düzeltili: Organ adları, çoğul Özne olduğunda, yüklem tekil olmalıdır. Cümlelerin öznesi “**ellerim, parmaklarım**” sözcükleri ile biten bölüm olduğuna göre, yüklem “**yaptı**” ve “**açtı**” biçiminde kullanılmalıydı.

Yanlış: Araba harç karılan küçük bir bahçeye girdi, ben, güneş karanlık bir bulutun arkasında kaybolurken, Yeni Hayat karmelalarının yaratıcısının duvarlar arasındaki loş ve esrarengiz bahçesine ve evine. s. 260

Düzeltili: İlk cümlelerin öznesi ‘**araba**’, ikincinin ‘**ben**’. Yani öznelerin kişileri farklıyken yüklem, ortak kullanılmış. ‘**Araba girdi.**’ yanlış. Cümlelerin sonunda ‘**girdim**’ yüklemine kullanılması gerekirdi.

Yanlış: “Otobüste, sabaha doğru oluşan o derin sessizlikte bir şoför, bir de sağında hafif arkasında oturan ben vardım uyumayan.” s. 272.

Düzeltili: Farklı kişili ‘şoför’ ve ‘ben’ özneleri ‘vardım’ yüklemine bağlanmış. ‘Ben vardım’ uygun; ama ‘şoför vardım.’ uygun değil. Özneler, üçüncü ve birinci kişili olduğuna göre, yüklem birinci çoğul kişiliyle ‘vardık’ biçiminde kullanılmalıydı.”⁴⁹

Orhan Pamuk, romanlarındaki dil kullanımına yönelik eleştiriler konusunda şunları söyler: “Her kitabımda birbirinden farklı bir şeyler yapmaya gayret ediyorum. Bu eleştiriler; ‘Dilim konusunda bazı hatalar yapıyor muyum?’ diye düşüncelere yöneltmedi beni. Zaten, bu eleştirilerin birçoğu, dil konusunda değil, gramer konusundaydı. Gramer hataları, benim için gerçekten önemli değil. Dilde, şimdiye kadar kimsenin yapmaya cesaret edemediği şeyleri yapmaya cesaret ettim.”⁵⁰

Kimlik Arayışı ve Orhan Pamuk adlı çalışmasında, Orhan Pamuk’un ‘Dil’ anlayışı üzerinde duran Orhan Bozdemir,⁵¹ ‘Dil’ ile Kimlik Arayışı’ konusunda ilişki kurar. Bozdemir, özetle şunları belirtir: “Orhan Pamuk’un, kendine özgü faklılıklar taşıyan dilinin, ilk bakışta dikkat çeken yönü, eski yeni, yerli-yabancı kelime seçimi gibi tartışmaların çok üstünde, onları aşan bir zenginliktir. Sözcük seçimi konusundaki toplumsal ayrımları gözetmemenin ve dilbilgisi kurallarına da sıkı sıkıya bağlı olmamanın vermiş olduğu bir rahatlık, dili kullanma biçimine de yansımaktadır.

Pamuk’un dili kullanma biçiminin de, ‘bireysel’ yönünün, ağır bastığını söyleyebiliriz. Ayrıca eserlerinde, dil felsefesi konusundaki geniş yorumlarına da yer veren yazarın, ‘Yeni Hayat’ romanındaki dil - kimlik ilişkisini açıklamaya yönelik şu sözleri de dikkate değerdir: ‘Sanki dilini, alışkanlıklarını, coğrafyasını bilmediğim bir ülkede yapayalnız kalmıştım.’ Toplum tarafından bireye aktarılan ve doğal kabul edilen bir dünya görüşünün, bir dilin ve bir kültürün çizdiği sınırlardır bunlar.”⁵²

49 Atilla Aygün; **Son Dönem Yazınıımızda Anlatım Bozuklukları**, ABC Yayınları, Ankara 2004. (Bu bölüm, söz konusu kitaptan özetlenerek aktarılmıştır.)

50 Kasım Kiroğlu, a.g.y.

51 Orhan Bozdemir; **Kimlik Arayışı ve Orhan Pamuk**, 2. Basım, Berikan Yayınları, Ankara 2011.

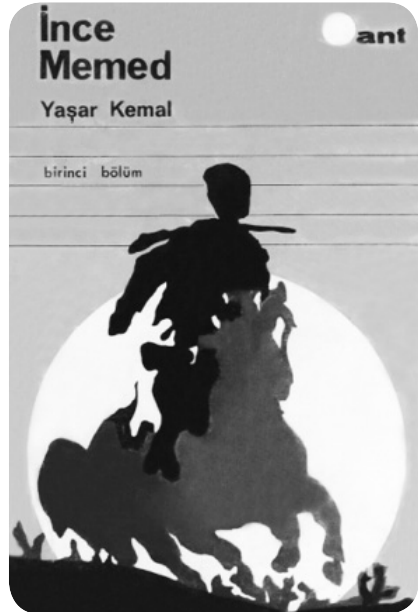
52 Orhan Bozdemir; a.g.y. [Özetlenerek düzenlenmiştir.]

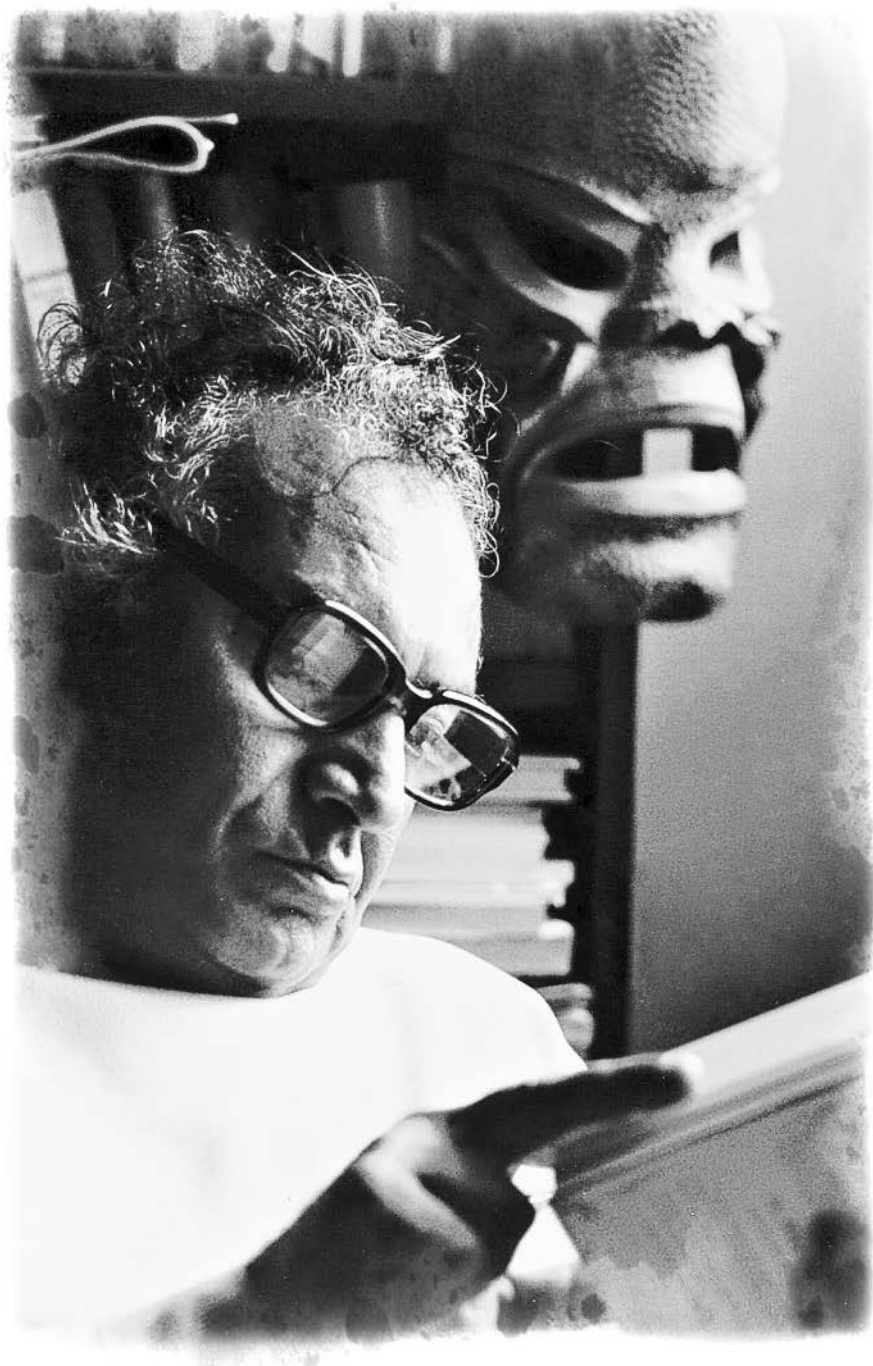

© Güneş Karabuda

İNCE MEMED 1

YAŞAR
KEMAL

A. MATERYAL ÖĞELER

.....

1. METİN DIŞI NESNEL VERİLER

A. Yazardan kaynaklanan metindışı nesnel veriler

Yazarın Adı: *Yaşar Kemal*

Kitabın Adı: *İnce Memed*¹

Epigraf:

"Duvarın dibinde resmim aldılar

Ak kâğıt üstünde tanıyın beni"

B. Yayınevinden kaynaklanan metindışı nesnel veriler

Yayın hakkı: Yaşar Kemal

Türkiye'de yayın hakkı: Toros Yayınları

ISBN 975 433 008 5

Baskı sayısı: 28. Baskı, 1994

Sayfa sayısı / punto / yazı karakteri: 422 sayfa /10,5 punto / Times New Roman

Kitabın kapağı:

Kapak tasarımı: Sait Maden

Kapak resmi: Avni Arbaş

Baskı ve cilt: Zafer Matbaası

İNCE MEMED 58 YAŞINDA

Yaşar Kemal *Homeros'a*; **İnce Memed** de *Spartaküs*, *Robin Hood*, *Köroğlu* gibi köleliğe, sömürüye, zulme direnen soylu bir eşkıyaya benzetilir. **Yaşar Kemal**'e de, **İnce Memed**'e de övgüler dizilir. Öyle ki **Yaşar Kemal** denince **İnce Memed**, **İnce Memed** denince de **Yaşar Kemal** akla gelir. *Köroğlu*, *Battal Gazi*, *Şeyh Bedrettin*, *Kozanoğlu* gibi kahramanlar dilden dile dolaşıp maceraları çok sonraları yazıyla buluşurken, **İnce Memed** yazıdan sözlü geleneğe geçen ilk kahramanımız olur.²

1 Murat Taş; **İnce Memed Yaşar Kemal ve Doğa**, Yüzyılın Kitapları Seçkisi, Değirmen, S. 19, Eylül/Ekim/Kasım 2009.

2 Berna Moran; *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Yaşar Kemal ve **İnce Memed** üzerine yapılan incelemeler iki gruba ayrılabilir:

1. Romanın yazınsal değerini anlatan yazılar,
2. Romanın toplumsal, siyasal mesajını çözümleyen yazılar.

Bunlar içerisinde öne çıkanlar, ikinci gruptaki yazılardır. Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Berna Moran'a, Cevdet Kudret'ten Fethi Naci'ye kadar birçok edebiyat tarihçisi ve eleştirmen; romanın toplumsal, siyasal mesajını çözümleyen incelemeler yapmışlardır. Hürriyet Gösteri'nin, Aralık 2003, 254. sayısındaki **'50. Yılında İnce Memed'** adlı dosyada da, romanın toplumsal, siyasal yönü üzerinde durulur. Dosyada, Yıldız Cıbroğlu dışındaki isimlerin söyledikleri birbirine çok yakındır. Yıldız Cıbroğlu, 1982'de, Hürriyet'te tefrika edilen İnce Memed'i resimler.³

Erich J. Hobsbawm'ın 'Haydutlar' adlı kitabı 'İnce Memed'i çözümlemeye önemli bir kaynaktır. Bu kaynakla İnce Memed arasındaki ilişki, ilkin Berna Moran tarafından kurulur. Dosyada, Muharrem Kaya'nın yazısı da söz konusu kaynağın izlerini sürer.

'50. Yılında İnce Memed' dosyası için yazdığı yazıda Zülfü Livaneli iki cümlelik bir paragrafta anlatır Yaşar Kemal'deki doğa tutkusunu: "Yaşar Kemal'in romanlarında doğa çok önemli bir yer tutar, doğa insanın bir parçasıdır. İnsanın doğayla iç içeliğini anlamadan insan varoluşunun temellerine inebilmek mümkün değildir."⁴ Fethi Naci: "Yaşar Kemal'de tabiat, dışardan bakılan bir madde değildir. Yaşantısının bir parçasıdır." der.⁵ Berna Moran'ın yorumu daha kapsamlıdır: "Yaşar Kemal'in yarattığı Çukurova dünyasında insan kadar önemli bir yer tutan doğa, çeşitli işlevler gören bir öğedir. Dağları, ovaları, bataklıkları, otları, ağaçları, kuşları, böcekleriyle tüm doğayı romanlarında böylesine coşkuyla işlemiş bir başka Türk yazarı yok. Yaşar Kemal'in doğayı çeşitli amaçlarla kullandığını biliyoruz. Doğa her şeyden önce insanın yaşadığı çevre olarak vardır; kimi zaman yaşamak için boğuştuğu bir düşmandır, kimi zaman bazı ahlaksal değerlerin simgesi olarak iş görür. Kimi zaman da estetik değer kazandıran bir öğedir, çünkü Yaşar Kemal'in yapıtlarındaki şiirselliğin bir kaynağı, söylemeye gerek yok ki, tüm zenginliğiyle sergilenen doğadır."⁶

3 Murat Taş; a.g.y.

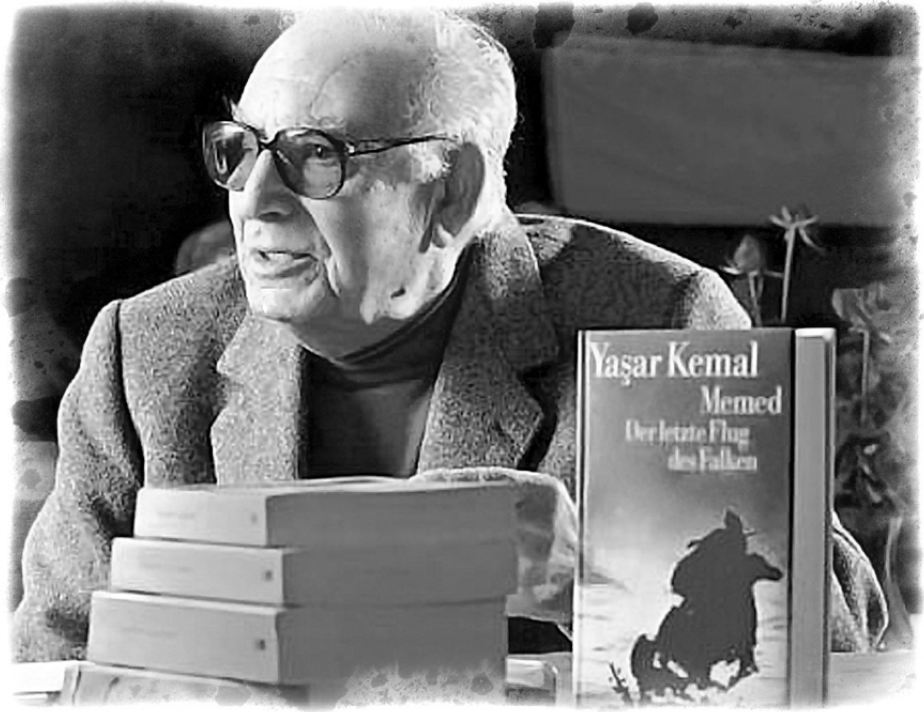
4 Zülfü Livaneli; **Edebiyatımızın Deniz Feneri: Yaşar Kemal, '50. Yılında İnce Memed' Dosyası**, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.

5 Fethi Naci; Bir Hikâyeci: Sait Faik Bir Romancı: Yaşar Kemal, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990.

6 Berna Moran; **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Berna Moran, 'şiişsel şiddet' diye bir kavramdan söz eder: "Bu şiişsellik romanlardaki belirgin şiddet ögesiyle birleşerek Yaşar Kemal'in önemli bir özelliği olan ve hem doğada hem insanlar arasındaki ilişkilerde gözlemlediğimiz şiişsel şiddet ögesini oluşturur."⁷

1982'de İnce Memed'in dört cildi de Hürriyet gazetesinde yayımlanır. Romani resimleyen Yıldız Cıbroğlu, "Yaşar Kemal'in romanlarında görsellik çoktur, ayrıca betimlenen her somut öge belgesel denecek kadar gerçeklere bağlıdır." der.⁸

7 Berna Moran; a.g.y.

8 Yıldız Cıbroğlu, *İnce Memed'le Eşikten Geçmek, '50. Yılında İnce Memed' Dosyası*, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.

BİR ROMANIN HİKÂYESİ OTUZ İKİ KISM TEK MİLİ BİRDEN

1. “İnce Memed’i bitirdiğim zaman müthiş bir heyecan duydum. Bir daha da öyle göklere uçacak kadar heyecanlanmadım. Ben romanlarımda iki kez ağladım. İlkinde İnce Memed, kitabın sonunda ‘Hürü Ana hakkını helal et!’ dediğinde... Thilda dışarıdaydı, geldi ‘Niye ağlıyorsun, birini mi öldürdün?’ diye sordu, ‘Yok’ dedim, ‘İnce Memed Abdi Ağa’yı öldürmeye gitti, ona ağladım.’⁹
2. 1953 kışı... İstanbul’un yaşadığı en sert kışlardan biri... O sıralarda Thilda Serero ile yaşamını birleştirmiş olan Yaşar Kemal, Beşiktaş Serencebey’de küçük bir katta oturmaktadır. Yeni yapılmış, daha her yeri tamamlanmamış bir kat... Thilda işsiz kalır. Yaşar Kemal’in Cumhuriyet gazetesinden aldığı 180 lira aylıkla geçinmek zorundadırlar.
3. İnce Memed, bütün ayrıntılarıyla belleğindedir Yaşar Kemal’in. Yıllar yılı düşünmüştür. 1951’de yazmaya başlamış, bırakmıştır. Yeniden yazması gerekmektedir. Cumhuriyet’ten romanının tefrikası hakkı karşılığı olarak bin lira avans alır ve eve kapanıp yazmaya başlar. Evdeki küçük çini soba ısıtmaz. Odun bulmak da kolay değildir. Yaşar Kemal, elinde Erzurum’dan aldığı kalın eldivenlerle, İnce Memed’i yazar.
4. Tuna’dan gelen buz parçaları şubata doğru Boğaz’a iner. Yer gök donar. İstanbullular Boğaz’da buzların üstüne çıkıp fotoğraflar çektirirler. O karda kıyamet-te, buz gibi evde, üç ayda İnce Memed’i bitirir.
5. Romanı bitirir bitirmez de Cumhuriyet’in yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut’a götürür. Romanı beğenilip ‘tefrika’ edilirse 1800 lira daha alacak, beğenilmezse aldığı 1000 lira avansı geri verecektir.
6. Cevat Fehmi Başkut, romanı bir gecede okuyup bitirir. Sonra da Yaşar Kemal’le uzun uzun tartışır. Yaşar Kemal, romana adını koymak istemez, “Bu romanı para için yazdım. Üstelik de üç ayda. Benim iyi romanlarım bundan sonra yazılacak!” der. Cevat Fehmi Başkut ise adını koymasını ve romanın başındaki Çukurova tasvirini çıkarmasını ister. Uzlaşamazlar.

9 Filiz Aygündüz, Yaşar Kemal’le Söyleşi, Milliyet, 10 Mayıs 2002.

7. Yaşar Kemal, romanını alıp Cevat Fehmi Başkut'un odasından çıkarken, Cevat Bey arkasından seslenir: "Dur!" der. Nadir Nadi'nin ve kendisinin "Eşkîya" dedikleri Yaşar Kemal'i kucaklar, öper: "Güle güle arkadaşım." İkisinin de gözleri yaşarmıştır.
8. Dünya gazetesinin sahibi Bedii Faik olanı biteni öğrenmiştir. Romanı ister Yaşar Kemal'den. Birkaç gün sonra da der ki: "Bak, Yaşar, seni gazeteme almayı çok isterim. Ama onlar seni çok seviyorlar. Doğan Nadi'yle dün konuştum. Yaşar romanını getirsin, istediği olacak, dedi."
9. Yaşar Kemal, romanı Cevat Fehmi'ye götürür, iş tatlıya bağlanır. Yıllar sonra bir gün Nadir Nadi'nin odasında otururlarken Cevat Fehmi, "Bak, Nadir," der, "Bu Eşkîya'yı niçin bu kadar severim biliyor musun? Birkaç satırını romanından çıkaracağım diye çocuk ekmeğinden olmayı göze aldı." Cevat Fehmi'yle büyük dostluğu bu olaydan sonra başlar.
10. Dönemin ünlü savcısı Hicabi Dinç, İnce Memed gazetede tefrika edilirken, Cevat Fehmi'ye telefon eder: "Ankara'dan emir geldi. Bu romanı keseceksiniz." Cevat Fehmi, öfkelenir: "Hicabi Hicabi, o sana Ankara'dan telefon edenler bana telefon etsinler. Sen mi anlarsın romandan ben mi, onlar mı anlarlar romandan ben mi? Gücünüz yeterse kestirin bakalım!"
11. Gazetenin avukatını da çağırıp romanı inceletirler. Takıldıkları küçük bir parça tefrikadan çıkarılır. Sonra kitapta yer alır o parça.
12. Kitap, bir yıl sonra, Çağlayan Yayınları¹⁰ arasında çıkar iki cilt olarak. Bu yayınevi, yayıncılık alanında büyük başarı kazanmıştır. Gazete bayileri aracılığıyla satılan 'plastik kapaklı' romanları büyük ilgi görür. Çok geçmeden 'taklitleri' de çıkar piyasaya. Ancak, kitap korsanları yoktur o dönemde.
13. Yıl, 1950... 20 Ocak günü Cumhuriyet gazetesine gelen haberde, Varlık Roman Armağanı'nı Yaşar Kemal'in kazandığı bildirilir. Bu, dönemin önemli bir edebiyat olayıdır. Devletçe konulan ve uzun süredir verilmeyen İnönü Armağanları'ndan sonra ilk kez çok önemli bir edebiyat ödülü konulmuştur. Seçiciler kurulunda saygı edebiyatçıları vardır: Yakup Kadri Karaosmanoğlu,

10 Çağlayan Yayınları'nı kuranlar, Refik Erduran, Ertem Eğilmez ve Haldun Sel'dir.

Nurullah Ataç, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, vb. Kurulun dokuz üyesinden yedisi İnce Memed'e oy verir. Yaşar Kemal'in daha ilk romanıyla kendini kabul ettirdiği görülür. O yıl Varlık dergisinin okurları arasında düzenlediği ankette de 'En beğenilen romancı' seçilir.

14. Varlık'taki ankette, Yaşar Kemal'in ve İnce Memed'in 'en sevilen romancı ve roman' çıkması, birtakım gölgeleri rahatsız eder. "Ağalar kötü, öyle mi? Yani herkes dağa çıkıp eşkiya olsun ha? Vay komünist!" MİT dahil birçok kurum ve kişi, Yaşar Nabi'yi bunaltıp koyduğu ödülü geri çekmesini, yani İnce Memed'i basmasını engeller. En sonunda da Yaşar Nabi, ödülü kökünden kaldırmak zorunda kalır.
15. 1957 sonunda, UNESCO'nun İnce Memed'i Fransızca ve İngilizce olarak bastıracağı haberi, 5 Aralık 1957 tarihli Cumhuriyet'te çıkar. Haberde, İnce Memed'in kısa bir süre önce Uluslararası PEN Club tarafından 'en başarılı altı roman' arasına alındığı belirtilir.
16. Roman, önce Bulgarcaya çevrilir. Bulgaristan'da 1957'de Bulgarcası, 1958'de Türkçesi çıkar. 1959'da Rusçaya çevrilir. Kitabın, bu ülkelerde yayımlanmasını sağlayan, Nâzım Hikmet'tir.
17. İngilizcesi 1961'de İngiltere'de -iki baskı- ve ABD'de yayımlanır. Aynı yıl Fransızca ve İtalyancaya çevrilir. 1962'de Almancası -Doğu ve Batı Almanya'da-, İspanyolcası çıkar. O yıl Hindistan'da Imprint'de İngilizce olarak bir kez daha basılır.
18. İnce Memed, dünyanın belli başlı dillerinin tümüne çevrilir. Cep kitabı olur, lüks edisyonları yapılır, körler için Braille alfabesiyle yayımlanır.
19. Romanı İngilizceye ilk kez Edouard Roditi çevirir. Roditi ünlü bir eleştirmendir ve Thilda'nın akrabasıdır. Dedikodu çarkları hemen işler, ağızdan ağıza aktarılan bir yalan ortalığa salınır: Roditi, Thilda'nın kardeşiymiş ve UNESCO'yu, Uluslararası PEN'i etkileyebilecek kendi güçlü bir kişiymiş; Yaşar Kemal de ününü bu -bir tek romanını çeviren- Roditi kardeşe borçluymuş!

20. İnce Memed, 1984'te Yugoslavya / İngiltere yapımı olarak **'Memed My Hawk'** adıyla filme alınır. Filmin yönetmenliğini, senaristliğini yapan Peter Ustinov, aynı zamanda filmde Abdi Ağa'yı da canlandırır. 1 saat, 50 dakikalık film, Yugoslavya'da çekilir ve Toronto Film Festivali'nde gösterilir.

Yaşar Kemal, İnce Memed'le ilgili bu süreç konusunda şunları söyler: "Ülkemde kanıma ekmek doğrayacak insanlar çoğaldı. Milli Emniyet bile bana Fransız Komünist Partisi'nin desteğiyle Nobel'i aldırıldı. Oysa ben salt Nobel adayı olmuştum, o da kimsenin desteğiyle değil, o da İsveç'te üst üste çıkan yirmiyeye yakın, çok okunan kitaplarımın desteğiyle. Milli Emniyet'in bu raporunu *Bay Pipo* adlı kitabında yayımlayan Soner Yalçın, "Yaşar Kemal hiçbir zaman Nobel'i alamadı," diye dipnotu geçmiş, bunun üstüne vatandaşlara hiç önem vermediği belli olan Milli Emniyet hiç açıklama yapmamıştı. Ben de içinde, hiçbir kimse de bu yalanın üstüne gitmeye cesaret edememiştik. İşte Türkiye'nin roman yazılacak bir yüzü de bu. Gelecek kuşaklara ne güzel bir konu. Biliyorum bu devir için bir roman yazılacak, bir film çevrilecek. Komik operalar, operetler bile sahnelenecek. Ve bunları da demokratik hükümetler destekleyecek. Başımıza gelenlerden dolayı bizden sonraki gelen kuşaklar utanacak ya elimizden ne gelir ki. *İnce Memed* yüzünden başıma gelenleri saymakla başa çıkamam. Bin dokuz yüz altmış dörtte büyük bir Amerikan film şirketi *İnce Memed'i* satın aldı, senaryosunu büyük bir senarist yazdı, Türkiye'ye başvuruldu, bizim hükümet bunu reddetti. Dahası da Süleyman Bey'in bir bakanı da Amerikalılar bu filmi dünyanın başka bir yerinde çekerlerse bu dostluğumuzu zedeler diye mektup yazdı. Bu mektubu da bana Londra'da *İnce Memed'in* senaristi okudu. Sonra *İnce Memed* hikâyesi sürdü gitti. *İnce Memed* sonra birçok yere daha satıldı. Hiçbir kimse *İnce Memed'i* onaylatmadı sansüre. Ben bin dokuz yüz yetmiş yedi ve sekizde İsveç'teydim. Ecevit'in bir hükümeti de iktidardaydı. İyi niyetine karşın Başbakan Ecevit'in bile gücü yetmedi, *İnce Memed'in* senaryosunu onaylatmaya. Ondan sonra Peter Ustinov da filmi Yugoslavya Türkleri arasında çevirdi. Film oynadı. Bazı ülkelerde tutmadı, kimi ülkelerde de tuttu. Oysa çağın büyük yönetmenlerinden biri olan Joseph Losey çevirseydi *İnce Memed'i*, belki de Hollywood'un çevirdiği büyük filmlelerinden biri olacaktı. Joseph Losey'in büyüklüğünü filminden anlayan herkes bilir. *İnce Memed'in* macerasını ancak bir kitap yazarak tamamlayabilirim. Anamdan emdiğim süt burnumdan getirdiler. Ömrümü kararttılar. Dışarda kitabının çıkması için yardım ettiğim bir arkadaşıma, başıma gelenleri saatlerce anlattım ki, sonunda bana küsmesin, diye. *İnce Memed'i* keşke yazmasaydım diye içimden

çok geçti. Çok pişman oldum. O olmasaydı başıma gelenlerin çoğu başıma gelmezdi. Hele bu günlerin Türkiye'sinde, aman Allah! Bugünlerde bana tavır nedense biraz değişti. Şaşırtıcı bir davranış. Bu nereden geliyor, diye şaşkınlık içindeyim ya, arkadan kopacak fırtınayı da beklemiyor değilim. Türkiye'de yazar olmak neymiş! Her şeye karşın, kiminde yazarlık sevinci yaşamıyor değilim. Ama traktör şoförlüğü günlerimi de aramıyor değilim. Çoğu kez, keşke ömrümü bir traktörle birlikte bitirebilseydim diye düşünüyorum.”¹¹

21. Yaşar Kemal, İnce Memed'in olağanüstü ilgi görmesini şöyle açıklar: “Ünlü bir sinemacı söyledi: Elmor Williams, filme çekmek için İnce Memed'i satın almıştı. 'Böyle sözcüksüz denilebilecek bir kitap nasıl yazılabilir, aklım almıyor!' dedi. Bu roman Türkiye için de ayrı bir şeydi. Sanırım o zamana kadar Türk romanında olmayan yeni bir anlatım, yeni bir kurgu, yeni bir insan anlayışı getirmişti. Bir de romanın temelinde geleneksel sözlü edebiyatın anlatısı vardı. Bir gerçeği söylemem gerekirse, Türkiye'de ve dünyada bir romanın böylesine tutulmasının nedenini ben de bulmuş değilim. Herkes kendince bir yorum getiriyor.”

22. Yaşar Kemal, İnce Memed'in ikinci cildini on beş yıl sonra yazar. Kitap önce bir gazetede tefrika edilir, 1969'da Ant Yayınları arasında çıkar. İkinci ciltle üçüncü cilt arasında yine on beş yıllık bir zaman dilimi yer alır; Hürriyet gazetesinde tefrika edilen İnce Memed III, ilk kez 1984'te Toros Yayınları arasında çıkar. Dördüncü ve son cildin ilk basım tarihi ise 1987'dir. Bu hesaba göre, dört ciltlik İnce Memed, otuz beş, kırk yıllık bir yaratım süreci içerisinde ortaya konulmuş olur.

23. İnce Memed aslında kimdi? Gerçek hikâyesi nasıldı ve Yaşar Kemal onu nasıl yazdı? Bu soruların cevapların yanıtını, araştırmacı Cezmi Yurtsever, bulmaya çalışır. Kadirli yöresinde yaşayan, eşkiya olup eşkiya ölen, gerçek adı ise 'Safiye Mehmet' olan İnce Memed'in hayatta olan kız kardeşi ve Binboğa köyünün ileri gelenlerinin anlatımları doğurultusunda, yeni tezler ortaya atar.

24. Ezilen, horlanan topraksız bir sınıfın hakları için mücadele eden İnce Memed, devleştirilerek bir kahraman gibi anlatılır romanda. Yaşar Kemal bunu yaparken de Kadirli yöresindeki o günün şartlarını, sosyal olaylarını, folklorik özelliklerini yer ve zaman göstererek belirtir. Cezmi Yurtsever'in yaptığı ara-

¹¹ Feridun Andaç; **Dil Şenliğinde Bir Dünya**, Adam Sanat, **Yaşar Kemal Özel Sayısı**, S. 197, Haziran 2002.

tırma, İnce Memed'in romandaki Mehmet'le kişilik ve yaşamış olduğu olaylar bakımından çeliştiğini ortaya koyar. Yaşar Kemal ise, kendi Memed'inin 'Safiye Mehmet' değil, Afyon'un Sandıklı civarlarında yaşamış başka bir 'Mehmet' olduğunu söyler.

25. İnce Memed'in eşkiya olup dağlara çıktığı zaman Kadirli'de tam bir otorite boşluğu yaşanır. Ağalar ve çeteler, Osmanlı'nın son dönemi ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Ermeniler'in bıraktığı malı mülkü ve Savrun Suyu kıyısında Anavarza'ya kadar uzanan 9 bin dönümlük araziye kapmak için kaba kuvvet de kullanarak mücadele ederler. Ağalar arasında başlayan toprak kavgası ile birlikte karşılıklı çatışmalar başlar, bu çatışmalar çoğu zaman birkaç kişinin ölümü ile sonuçlanır. Fakir ve bir işi olmayan gençler arasında eşkiya olmak bir kurtuluş sayılır, ağalar da kendilerine yandaş toplamak ve rakiplerine karşı kullanmak için gençleri dağa kaldırır. Kadirli'de güçlü olan ağalar; Coşkunlar ve Karamüftüler ailesidir. İki ailenin de çok sayıda eşkiyası vardır. Savrun Suyu'nun karşılıklı kıyılarını elinde bulunduran iki aile buraları ellerinde tutmak ve topraklarını daha da genişletmek için sürekli yandaş toplarlar.

Ağaların yandaş topladığı 1920'li yılların sonları, İnce Memed (Safiye Mehmet; Safiye'den doğma Mehmet) için üst üste gelen acılarla doludur. Bu tarihte ikinci çocuğu ile birlikte karısını da kaybeden fakir Memed bunalıma girer, işsiz ve eşsiz ortada kalakalır. Bu ortamda Karamüftü ailesinden dağda eşkiya olan Çürtül Hacı Veli, Binboğa köyüne gelerek Safiye Mehmet'i dağa çıkması için ikna eder. Zaten başka da bir şansı yoktur İnce Memed'in. Karamüftüler ailesinin eşkiyası olarak dağa çıkan Safiye Mehmet, Coşkunlar ailesinin eşkiyalarına karşı mücadele verir. Kısa sürede başarısı ve karizmatik kişiliği ile eşkiya liderliğine kadar yükselen Mehmet'in birçok da düşmanı olur.

26. Cezmi Yurtsever'in yaptığı araştırma, İnce Memed'in nasıl öldüğünü de ortaya koyar. Hatta, araştırmada İnce Memed'e ateş edenlerin arasında Yaşar Kemal'in akrabalarının da olduğu ortaya çıkar. Yurtsever'e göre, olay şöyle gerçekleşir: İnce Memed, bir başka eşkiya grubundan, Yaşar Kemal'in akrabası Kürt Rıza'yı öldürür. Bunun üzerine Kadirli'deki Kürt Rıza'nın akrabaları Safiye Mehmet'i öldürmek için harekete geçerler. Ancak bir türlü Mehmet'e ulaşamazlar. İntikam hissi ile yanıp tutuşan Kürt Rıza'nın yakınları, jandarma ile işbirliği yapar. Yaşar Kemal'in birinci dereceden akrabası olan Alo isimli şahsın

ihbarı üzerine Tuvaras'taki Karamüftü Tevfik Ağa'nın bağevine baskın yapılır. Alo ile birlikte askerler bağevini kurşun yağmuruna tutarlar. Bu baskında 10 kişi öldürülür; ancak İnce Memed, ağır yaralı halde kaçmayı başarır.

27. Savrun Vadisi'nde yaralarını tedavi etmeye çalışırken kendisini gören Çığışarlı köylüleri, İnce Memed'i üzerinde para olacağı umuduyla kafasını taşla ezeerek öldürürler, silahını ve üzerindeki paralarını alırlar. Mevsim kış olduğundan karla kaplanan ceset çürümez. Olay daha sonra jandarmaya intikal eder. Bu arada tarihler Kasım 1932'yi gösteriyordur. Jandarma donmuş olan Safiye Mehmet'in cesedini bir atın sırtına yükleyerek, ibreti âlem için Kadirli'nin şehir meydanına getirir. Olayı duyan Safiye Mehmet'in kız kardeşi Safiye Hürü ağabeyinin cenazesinin başına gelerek daha sonra kitaplara geçecek uzun bir ağıt yakar. Köylüler cesedi jandarmadan teslim alarak, Sölemiş Tepesi üzerinden Binboğa Köyü'ne götürüp gömerler. Mezarın belli olması için de başına bir değirmen taşı parçası koyarlar. 35 yaşında ölen Safiye Mehmet resmî kayıtlara ölüm sebebi meçhul olarak geçer.

28. **Yurtsever**, İnce Memed'i ihbar eden ve kurşun yağmuruna tutan Yaşar Kemal'in akrabası Alo ile görüşür. Alo, yıllar sonra olayı şöyle anlatır: *"Biz intikam için bunu yaptık. Memed'in yerini öğrendik. Jandarmaya ihbar edip beraber gittik. Jandarma da eşkiya kıyafeti giymişti. Bağevini ateş yağmuruna tuttuk. Öldüler sandık, ancak Safiye Mehmet ölmemiş, daha sonra onu Çığışarlılar öldürdü. Biz onu ve ekibini öldürmek için baskın yaptık."*

İnce Memed'in ölümünün ardından Kadirli'deki ağa kavgaları, Atatürk'e kadar ulaştırılır. Şikâyet üzerine Atatürk, Binbaşı Nazmi Sevgen'i Kadirli'ye gönderir. Sevgen, ağaları gözaltına alarak sorguya çeker ve kendi adamlarına teslim olmaları için emir verdirir. 32 eşkiya dağdan inip teslim olur. Bu eşkiyalar elleri bağlı olarak Kozan'dan Adana'ya götürülürken İmamoglu Tirmilhöyüğü'nde öldürülür. 31 eşkiyanın öldüğü ateş sonucunda sadece Kasap Hacı isimindeki kişi kurtulur. Ağalar ise yargılanmak için Diyarbakır'a gönderilir. Tutuklanan ağalar, Cumhuriyet'in 10. yılı dolayısıyla çıkan affın ardından memleketlerine geri dönebilirler.

29. **Yurtsever**'in araştırmasına göre, sadece tarihi bilgiler değil, olayın canlı tanıkları da İnce Memed olayının Yaşar Kemal'in İnce Memed'iyile uyuşmadı-

ğını belirtirler. Safiye Mehmet'in 85 yaşındaki kız kardeşi Ayşe Sezen (Safiye Ayşe) ağabeyi ile ilgili olarak şunları söyler: *"Bana söylendiği kadarıyla Yaşar Kemal'in yazmış olduğu İnce Memed romanında ağabeyim yanlış tanıtılıyor. Ben ağabeyimin hayatını çok iyi biliyorum. Ağabeyim çocuklarının ardından karısı ölünce Çürtül Hacı Veli ile birlikte dağa çıktı, eşkiya oldu. Daha sonra öldürüldü. Tuvaras'ta bunları öldürmüşler. Cenazesinin başında Hürü ablam vardı. Sonra onu köyümüze getirdiler, çeltik arkına koydular. Biz fakir olduğumuz için bir mezar bile yapamadık. Yaşar Kemal, ağabeyim sayesinde para kazandı, bari gelip mezarını yaptırsın. Eğer bir kahramansa bu halk kahramanına sahip çıksın."*

Eski adı Binboğa olan Yusuf İzzettin köyünde yaşayan ve Safiye Mehmet olayına şahit olan 81 yaşındaki Bekir Hazır ise, Safiye Mehmet'in öldürülmesi olayını dün gibi hatırladığını belirtir: *"İnce Memed'i gömdüklerinde ben oradaydım. Mezarını benden başka birkaç kişi biliyor. İnce Memed olarak kitabı yazılan kişi halk tarafından eşkiya olarak bilinir ve anasının adı olan Safiye adıyla tanınırdı. Kadirli'nin namlı eşkiyası idi. İki yıl kadar eşkiyalık yaptı. Tuvaras'ta yaralanan Mehmet'i Çığsarlılar parası için öldürdü. Ağabeyim Kara Mehmet de Safiye Mehmet ile birlikte idi. O da Tuvaras'taki baskında öldürüldü. Yaşar Kemal'in anlattığı gibi değil. İnce Memed ağaların eşkiyası idi."*

- 30.** 1900'lü yılların başında Yaşar Kemal'in mensubu olduğu Lovan yahut Luvi adlı Aşiret Kadirli'ye gelip yerleşir. Kürt lakaplı bu aşiret dağlarda eşkiyalık yaptıktan sonra, otorite boşluğunun doldurulması ile tüm ağalar ve eşkiyalar gibi normal yaşantıya dönerler. Kadirli'de doğan Yaşar aile içi çatışmadan dolayı babası Sadık Gökçeli'yi kaybeder. Yetim olarak büyür. İlkokula giderken kabiliyetinden dolayı ortaokulu Adana'da okumasını isterler. Küçük Yaşar, Kadirli'ye gönderilir Tepebağı ortaokulunda öğrenime başlar. 1940'ların başında ortaokul tahsiline başlayan Yaşar'ın kabiliyetini fark eden ve aynı okulda öğretmenlik yapan Abidin Dino ve Güzin Dino'dan dersler alır. Arif Dino'nun da etkisinde kalır.

Ortaokulu bitirdikten sonra Kadirli'de vekil öğrenmenliğe başlar, aynı zamanda da arzuhalcılık yapar. Ortaokuldaki görevi sırasında komünist fikirlerini empoze ettiği gerekçesiyle bir cuma namazı sonrası Kadirli halkının baskınına uğrar. Kaymakamlık binasına giren Yaşar Öğretmen, burada jandarma ve dönemin kaymakamı Aydın Bolak tarafından korunur ve Kozan ilçesine gönderilir. Bu-

rada yargılanıp kısa bir süre tutuklu kaldıktan sonra tekrar Kadirli'ye gelir. Ak-rabaları kendisinin Kadirli'de olmasının tehlikeli olduğunu belirtip Karamüftülerin konağına gitmesini isterler. Yaşar Kemal konağa gelir, burada ağabeyi çiftçibaşu Recep, Yaşar ile ilgilenir kendisine yardımcı olur.

Yaşar Kemal için konağın yanında bir Kızılay çadırı kurulur. Yaşar Kemal bu çadırdır kalarak, yazılar yazmaya başlar. Yöredeki ağıtları ve yaşanan ilginç olayları derler, en çok da İnce Memed olayı üzerinde durur. Olayı İnce Memed'in en yakın dostu Yüzbaşu Remzi Efendi'den ve İnce Memed'i kullanan Karamüftüler'i iyi bilen ağabeyi çiftçibaşu Recep Bey'den en ince ayrıntısına kadar öğrenir.

Karamüftüler'in konağında çiftçibaşılık yapan ağabey Recep (Gökçeli) Bey, Yaşar Kemal'in Kadirli halkına olan kininden dolayı İnce Memed romanını çarpıtarak yazdığını belirtir. Ölmeden önce araştırmacı **Cezmi Yurtsever**'le görüşen Recep Bey, **Yurtsever**'e şunları anlatır: *"Yaşar'a ben yardımcı oldum. Olayları kendisine anlattım. Ancak Yaşar'ın Kadirli halkına bir kını vardı. Bunun için böyle yazdı. Çok üzüldüm."*

İnce Memed romanı burada tasarlanır, sadece kitaba dökülmesi kalmıştır. Ancak Yaşar Kemal can güvenliği olmadığı gerekçesiyle bir süre sonra buradan kaçıp Ankara'ya, ardından da İstanbul'a gelip Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başlar ve İnce Memed olayını Marksist felsefenin sınıf kavgaları doğrultusunda kitaba döker. Kitap ilk önce ilgi görmez, ancak Nâzım Hikmet'in okuyup beğenmesinden sonra işler değişir. Roman, Fransız basınında tanıtılır. Bunun üzerine romana olan ilgi her geçen gün artar. Yörük ağzını çok iyi bir şekilde romana yansıtan Yaşar Kemal bu eser ile romancılıkta büyük ün kazanır.¹²

31. Osman Şahin'in Açıklamaları: Romanlarıyla Türkçemizi doruğa çıkarmış, düzeyi, anlatımı yüksek bir roman dili yaratmış bir yazardır Yaşar Kemal. Alain Bosquet'in, "Yaşar Kemal, dünya edebiyatının devidir!" diye yazması boşuna değildir.

Yapıtlarında sonsuz bir yaratma gücü, sonsuz bir doğa sevgisi ile bir halk inancı vardır. Yıllardır ekonomik, siyasi ve politik bir çürümeyi yaşadığımız ül-

¹² Cezmi Yurtsever, **Çukurova Türkmenleri**, Yeni zamanlar Dağıtım, Adana 2007. [Aktüel ve Aksiyon dergileri, bu kaynağa dayanarak, İnce Memed olayını dosya konusu yaparlar.]

kemizde, Yaşar Kemal'in sanatı, kültürümüzün ve halkımızın övüncü, onuru olmuştur.

Araştırmacı yazar **Cezmi Yurtsever**, Aktüel dergisinde, *"Yaşar Kemal, eşkiyaları destekleyen Kuvayı Milliyecimiz Remzi Bey'le tanışarak anılarını dinledi. Bir kış mevsimi Kızılay çadırında hayatta kalan eşkiyalarla görüşerek olayları İnce Memed romanında kurguladı."* diye yazıyor.

Yani, Yaşar Kemal, Kuvayı Milliyeci Remzi Bey'in anılarını dinlememiş olsaydı, İnce Memed gibi bir romanı yazamazdı gibisinden bir savla karşımıza çıkıyor. **Cezmi Yurtsever**'e sormamız gerekiyor: 'Yaşar Kemal dört ciltlik İnce Memed romanlarının dışında, o romanlardan daha farklı, daha üstün anlatımlarla yazdığı diğer romanlarının konularını nerelerden duydu, kurguladı acaba?' diye.

Cezmi Yurtsever, araştırmacı yazarla, sanatçı yazarı birbirine karıştırıyor. Araştırmacı belge arar, belge peşinde koşar. Sanatçı ise arıya benzer; bal yapmak için binlerce çiçeğe konar, kalker.

Kıbrıs'ın Magosa kentinde Othello Kalesi vardır. William Shakespeare'in ünlü Othello yapıtında anlatılanlar, zenci General Othello ile kont kızı Desdemona'nın talihsiz aşkları, Osmanlı-Venedik savaşı vs. Savaştan sonra Venedikli bir amatör yazar, olan bitenleri kaleme alır ve yayımlar. Ama fazla ilgi görmez. Aynı konu, Shakespeare'in kalemiyle bir başyapıt dönüşür. Ama yıllardır, kimse çıkıp da bu olayın aslı-kökü neydi diyerek Shakespeare'i suçlamamıştır. Othello, gerçeğin yerini almıştır.

İnce Memed adlı bir eşkiya yaşamış olabilir. Yaşar Kemal, bu küçücük öyküden dünya çapında bir başyapıt çıkarmamış olsaydı, kim İnce Memed'i bilecekti? **Cezmi Yurtsever** bile, bu araştırmasını, Yaşar Kemal'in İnce Memed romanının ününe borçludur. **Yurtsever**'in yaptığı iş, kırk beş-elli yıldan beri büyümüş, dalları göğü tutmuş ulu bir ceviz ağacının ilk çıktığı kabukları aramaya benziyor. Bir başka örnek verelim:

Güneydoğu ve Akdeniz bölgelerimizde, binlerce yıldan beri anlatılan bir Şahmeran öyküsü vardır. Anonim bir öyküdür bu. Şahmeran'ı, Tomris Uyar ile Murathan Mungan yazdılar. Sanırım gelecekte daha da yazılacaktır. Ama

kimse Şahmeran'ın aslı neydi gibi sorularla yazarını yormayacaktır. Şahmeran söylencesinden yaratılan öyküye veya romana bakacaktır.

1975, 1978, 1992 ve 1993 yıllarında Anavarza yöresi köylerinde röportajlar, araştırmalar yaptım. Yaşar Kemal'in köyü Hemite, Tozlu, Abilisli, Keçen, Kürt Mahmutlu, Akdam (günümüzdeki adı Yeşildam), İnceyir ve Sarıbahçe köylülerine, Yaşar Kemal'le İnce Memed'i sordum. Bu röportajların bir bölümü, 'Yaşar Kemal Bir Çukurova'dır' başlığıyla, ABD'de, Princeton ve Pennsylvania Üniversitesinde, A Journal of Middle Eastern Literatures'm Yaşar Kemal Özel Sayısı'nda yayımlandı.

Bu röportajlarım sırasında, köylülerin, İnce Memed'le Yaşar Kemal adını, bir paranın iki yüzü gibi birbirinden ayırmadıklarını gördüm. İnce Memed'in macerasını, Yaşar Kemal'in romanlarından okuyup öğrendiklerini, okuma yazma bilmeyenlere köy odalarında anlattıklarını öğrendim.

1975 yılında Andırın ağalarının topraklarını işgal eden Sarıbahçe köylüleri, *"Biz bu işgali İnce Memed'i örnek alarak yaptık. O da vaktiyle bizler gibi toprak mağduruymuş. Ağalar toprağın çıbanlarıdır."* Onlara karşı İnce Memed adıyla öyle haşır neşir olmuşlardı ki, ak sakallı, avurtları çökmüş, titrek sesli bir ihtiyar, koluma girerek: *"O 'Kör'ü yakından tanıyın bilin mi?"* diye sordu. 'Kör' dediği Yaşar Kemal'di. Tanıdığımı söyleyince, *"O zaman o 'Kör'e söyle, İnce Memed, Anavarza'da candarmanın elinden sevgilisini kaçıtırırken, ben de vardım yanında. Kitabına niye adımı yazmamış? İnce Memed, Aktozlu'da Abdi Ağa'nın evini ateşe verip yakarken, Recep Çavuş'un yanındaki adam bendim. Söyle o 'Kör'e, nankörlük etmesin, bundan sonra beni de yazsın kitabına?"* dedi.

İsmail Kasapoğlu halen sağdır ve Uşak'ta yaşamaktadır.

Bütün bunları sonradan Yaşar Kemal'e anlattığımda, çok güldü.

"İnce Memed, benim yarattığım bir roman kahramanından başka bir şey değildir." dedi.

Bana göre gerçek, Yaşar Kemal'in söylediği gibidir. Ünlü yazar, bu romanı yazarak, Anavarza yöresi insanların kafalarındaki eşkiyalık kültürünü ateşlemiş,

ne kadar eşkiya öyküsü varsa, gelmiş, İnce Memed adında birleşmiştir. Yaşar Kemal'in yarattığı İnce Memed karakteri yerine, Anavarza yöresinde en az on ayrı İnce Memed karakteri dinleyebilirsiniz. Halk, Yaşar Kemal'in yazdıklarına gerçeğinden fazla sahip çıkmışa benzer. Bir yazar için bundan büyük başarı olamaz.

1994 yılında İsparta, Eğirdir, Kovado Gölü çevresindeki gezilerim sırasında, herkesin İnce Memed adını bildiğine tanık oldum. Uzun uzun İnce Memed türküleri söylediler bana. İnce Memed, İsparta, Burdur ve Afyon yörelerinde yaşamış bir eşkiyaydı onlara göre. Aynı yıl, TRT Antalya Radyosu'nun değerli yapımcısı, araştırmacı Saffet Uysal, İnce Memed'in asıl vatanının İsparta, Burdur ve Afyon yöresi olduğunu, hapis yattığını, sonra, Mersin'in merkez köylerinin birinde yaşadığını, daha sonra da Konya Ereğlisi'ne bağlı bir köyde kendi eceliyle öldüğünü söyledi.

Araştırmacı **Cezmi Yurtsever** ise, Türk edebiyatının 'çınar'ı Yaşar Kemal'in romanına ilham veren karaktere, yani İnce Memed'e gerçek hayatta sahip çıkmadığını, İnce Memed'in mezarının bulunduğunu, bunu 1999 yılında Yaşar Kemal'e söylediği halde, yazarın bu konuyla hiç ilgilenmediğini yazarak, vefasızlıkla suçluyor Yaşar Kemal'i. Küçük bir eşkiya öyküsünden dünya çapında başyapıtlar çıkaran, kırka yakın yabancı dile çevrilerek milyonlarca okuyucuya, İnce Memed adını nakşeden bir yazarı ne kadar da kolayca suçlayabiliyor!

1992 yılı güz aylarında, aralarında benim de bulunduğum on beşe yakın yazar ve sanatçı, Hemite Köyü'ne gittik. İnce Memed anıtının dikileceği yeri bulduk, tespit ettik. Bir yıl sonra 7-16 Mayıs 1993 tarihleri arasında, aralarında Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Oktay Akbal, Mücap Ofluoğlu, Recep Bilginer, Onat Kutlar, Cahit Tanyol, Demirtaş Ceyhun, Fikret Hakan, Tarık Akan, Arif Keskiner, Şener Şen, Haşmet Zeybek, Işıl Özgentürk, Ali Özgentürk, Nur Sürer ve iki yüzden fazla sanatçı, yazar, araştırmacının yanı sıra, Dünya Kültür Müdiresi, on beş yabancı gazeteci, yayıncı ve çevre illerin kültür müdürlerinin katılımlarıyla, görkemli bir tören yapıldı. Hemite Köyü'nün önündeki düzlükte İnce Memed Anıtı açıldı. Yüzlerce köylü kadını, sıcacık dürümler, börekler, sıklmalar ve soğuk ayranlarla konukları ağırladılar. Yaşar Kemal'in, bütün dünyaya yapıtlarıyla tanıttığı yüzlerce kadının, Yaşar Kemal'i bir kucaklayışları, ona bir sarılışları vardı ki, anlatılamaz. Her kadın Yaşar Kemal'i bir evladi gibi kucaklıyor, bağrına

basıyordu. Bunu yakından gördüm ve o sahneyi ömrümce unutmayacağım. Bir yazar için bundan daha büyük bir ödül olamaz.

Her çağda, her yerde, herkese ait bir yazardır Yaşar Kemal. Yapıtları ile hem geçmiş i doğrulamış, hem de geleceğ i yönlendirmiş bir yazar.

Bugüne dek pek çok yabancı dile çevrilmiş, pek çok yurtiçi ve uluslararası ödüller kazanmış, kırka yakın eseri yayınlanmış bu büyük kültür ustasının yarısı dilden oluşmuşsa, öbür yarısı da sevgiden, barıştan ve yürekten oluşmuştur. Zaten öyle olmasaydı bu denli büyük bir çalışma gücü, yaratma gücü bulamazdı kendisinde.

Aynı gün, Çukurova Üniversitesi'nde, on bir değerli araştırmacı, yazar ve sanatçının katılımıyla Uluslararası Yaşar Kemal Sempozyumu yapıldı. 'Yaşar Kemal ve Folklor' adlı bildiriyi de ben hazırladım, sundum.

Bütün bunları **Cezmi Yurtsever** nasıl bilmez? Bu görkemli törenler, Yaşar Kemal'in sanatının getirdiğ i sonuçlardır.

Yurtsever, yine yazısının bir yerinde, Yaşar Kemal'in, romanlarında bazı isimleri gerçek adlarıyla kullandığ ı halde, diğerlerini neden kullanmadığ ını soruyor. Bir sanatçı istediğ i isimleri kullanır, istemediğ ini kullanmaz yapıtında. Sanatçı özgürdür.

Yurtsever, bunlarla da kalmıyor, Yaşar Kemal'i, 'bir tarih depreminden korktuğ u için gerçeklerden kaçmakla suçluyor. Hangi gerçekler? Böyle bir gerçek varsa, siz açıklayın da, tarih depreminin nasıl koptuğ unu birlikte görelim.

Yurtsever, elindeki bazı belgelere dayanarak, büyük yazarı durduk yerde açıklamaya zorluyor. Böylece polemik yaratacak. Ve yarattığ ı bu polemikle, 'Çukurovalı' kitabının satışının artacağını sanıyor. Araştırmacılar böylesi ucuz, 'çerç i' ahlakından vazgeçmelidirler.

Yaşar Kemal, İnce Memed gibi küçükten beri acılar çekmiş bir insandır. Gençliğ inde Kadiri ağ alarınca ve onların kiralık adamlarınca taşlanmış, linç edilmek istenmiş, yok yere hapsilere atılmış tır. Hapiste de bıçaklanmış tır. Bu sert ve acımasız yaşam biçimi, İnce Memedlerle, Yaşar Kemallerle başlamadı. Dünya

yaratılalı beri bu böyledir. Bu haksızlıklar sürdüğü sürece, İnce Memedlerin yazılması da sürecektir ve hiç bitmeyecektir. Dünün Abdi Ağaları çoktan don değiştirdiler. Onların torunları günümüzün hortumcularına dönüştü. Bu böyle sürdükçe 'İnce Memed'ler de var olacaktır.¹³

32. İddialar ve Yaşar Kemal'in Açıklamaları:

Aksiyon dergisi, **Yurtsever**'in iddiasını destekleyen bir yazıya yer verir: "Yaşar Kemal kendi Memed'inin Safiye Mehmet olmadığını söylemesine rağmen, değişik zamanlardaki konuşmaları ve ressam Yıldız Cıbroğlu'na anlattıkları bununla çelişir. Yaşar Kemal, 1980'li yıllarda Yıldız Cıbroğlu ile Kadiri'ye gidip romanın geçtiği tüm mekânları gezer, olayları aynen aktarır. Yıldız Cıbroğlu da mekânları ve tabiat örtüsünü Kemal'in anlatımları doğrultusunda resme aktarır. Hattâ Yaşar Kemal'in tarifi doğrultusunda İnce Memed'in resmini de çizer.

Bunun yanı sıra **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor** isimli kitapta Fransız gazeteci Alain Bosquet ile yaptığı röportajda da Yaşar Kemal İnce Memed romanını yazarken gerçek olayların etkisinde kaldığını, gerçekleri yazdığını söyler: "Ben gerçekleri yazmak için Savrun Suyu'nun kıyısını dolaştım. At, eşek yoktu. Gerçeklerin peşinde koştum. Çamlık bir tepenin üstüne çadırımı kurmuştum. Bir arkadaşımın bir masa ile bir sandalye edinmiştim. Arzuhalcilikle kullandığım daktilo ile yazılarımı yazıyordum".

Yazar Yaşar Kemal, 1995'te Sabah gazetesinde Yavuz Baydar'la yapmış olduğu bir söyleşide de şunları söyler: "İnce Memed mecbur insan romanıdır. Baş kaldırmaya mecbur. Dünya öküzün boynuzunda değil, sırtında duruyor, mecburdum."

Yine Yaşar Kemal'in Haftaya Bakış dergisinde çıkan bir başka röportajında da, İnce Memed romanı ile ilgili olarak, "Ben olayı yazmak için İnce Memed'in hayatını en iyi bilen kişi olan arkadaşı Remzi Bey'den bilgiler aldım. Doğru ve birinci kaynak bilgilerdi" der. Yaşar Kemal'in bahsettiği Remzi Bey Milli Mücadele'de cepheye savaşmış, bir zamanlar yüzbaşılığa kadar yükselmiş, Karamüftüzadelerden Kadirlili Remzi Özdemir'den başkası değildir.¹⁴

13 Osman Şahin, **İnce Memed, Bir Deha Ürünüdür**, Radikal, 6 Ekim 2002.

14 Haşim Söylemez **İnce Memed, Yaşar Kemal'in Kanlısı**, Aksiyon, S. 243, 31 Temmuz 1999.

Yaşar Kemal'in **Halk Türkülerinin Doğuş Hikâyeleri: İnce Memed**¹⁵ başlıklı yazısı, 1954'te yayımlanır. Yaşar Kemal, "Araştırmayı yapanı ben tanımıyorum, iddiaların hepsi uydurma. Benim İnce Memed'im Safiye Mehmet değil. Ben Afyon Sandıklı'da Murat dağlarında yaşayan bir kahramandan bahsediyorum. Onu Çukurova'ya uyarladım. Safiye Mehmet'i öldüren akrabalarım olabilir. Benim akrabalarım arasında eşkiya çoktu. Ancak, iddialar yalan. Bu saçmalıklarla zaman öldürmek istemiyorum." der.

İnce Memed'i yazmadan önce, ya da sonra, yaşayan ya da yaşamış İnce Memed adında hiç kimse yok. Değil Çukurova'da Toroslarda da ben hiçbir İnce Memed bilmiyorum. İnce Memed adı benim bu romanı yazmamla ortaya çıktı. Araştırmacı geçinen **Cezmi Yurtsever**, İnce Memed'i öldürtüyor. Oysa ben İnce Memed adında hiçbir şey tanımıyorum; ne kurt var, ne kuş var İnce Memed adında, ne de börtü böcek var.

Çukurova'da **Osman Şahin**'in yaptığı araştırmalara göre İnce Memed'i tanıyan çok kişi var. Herkes İnce Memed yaşamış zannediyor. İnce Memed'i ben yarattım demeye gerek yok. Yalnız bu Kadirilili araştırmacı yıllardan bu yana 'Benim babam bina okur, döner döner gene okur', tutturmuş bir İnce Memed.

İnce Memed, dört ciltlik romanın dört cildinde de ölmedi. Bu adamın söylediği mezarı, ben nasıl ziyaret edeyim? Kim yatıyor orada? Romanda ölmüş olsa neyse. **Osman Şahin**'in araştırmalarında İnce Memed'i gördük diyenler arasında mezarı gösteren yok. Çünkü, onlar romandan biliyor, romanda da ölmüyor, ne yapsınlar. Bu araştırmacı ise çok yetenekli, benim öldüremediğim İnce Memed'i öldürmüş, bir de mezar yapmış ona. Nasıl giderim de ölmemiş İnce Memed'in mezarını ziyaret ederim. Benim adıma bu Kadirilili araştırmacı gitse de ziyaret etse çok iyi olur. Ha, romanımı ölmüş farz ediyorsa eğer, Türkiye'de ve dünyada yaşayan bir roman bu. Onu öldürmeye hiç kimsenin gücü yetmez. Bir de sloganlar var, 'İnce Memedler ölmez' diye. Onu da ben çıkarmadım herhalde...

Benim Türkiye'de ve dünyada İnce Memed'i öldürmeyen okurlarıma kim ne diyebilir. Çok şükür onlar Kadirilili araştırmacı gibi değil. Belki de okumamıştır ro-

15 Yaşar Kemal; **Halk Türkülerinin Doğuş Hikâyeleri: İnce Memed**, Yazı, S. 56, Mart 1954.

manı bu gariban. İnce Memed'in dört ciltte de yaşadığını bilmiyor. Bundan sonra benim de, bu adam ne derse desin sesim sedam çıkmayacak. Ama mahkemelik olabilirim. Çünkü o suç işledi, İnce Memed'i öldürmeye teşebbüs suçu işledi. Gücü yetmez; ama teşebbüs de bir suçtur.

Kadirli'de çok arkadaşım var. Ama sayın araştırmacı aracılığıyla hakkımda ahkam kesenlerin hiçbiri arkadaşım değil. Ben insanları hiçbir zaman küçük görmedim, kim olursa olsun. Ama birtakım sebeplerden dolayı, sözünü ettiği insanlar benim hiçbir zaman arkadaşım olamaz.

Ben bir gün Trakya'da bir köye röportaj için uğradım; orada bir adam kahvede günlerdir İnce Memed'i anlatıyormuş, dinledim, teybim olmadığına üzuldüm, o kadar iyi anlatıyordu ki... Ona sormadım Trakya'da İnce Memed var mı diye. Anlattığı hikâyenin temeli benim 'merhum İnce Memed'di, *"Devamını ben uydurdum, sağ ol sayende geçinip gidiyoruz."* dedi. Bu araştırmacının da kitabı çıkacakmış, belki o da geçinip gidecek...

Ben, Alevilere karşı değilim, böyle sanmasınlar. Zulüm gördükleri için her zaman Alevilerin yanında oldum. Yalnız ben Alevi kökenli değilim. Ünlü eşkiya Alo, dergide yazıldığı gibi 'Aloy' değil, benim akrabam olamaz. Çünkü Alo bir Toros Alevisi'ydi. Benim ailem Sünni kökenlidir. Bu Aloy'la nasıl akraba olmuşum anlamadım. Bu da araştırmacının uydurmalarından biridir.

Bu araştırmacı, bana yeni bir ad da bulurdu ama nasıl olduysa yeni ad uydurmamış. Örneğin Sefa Vaisoğlu'ndan söz ediyor, Atatürk'ün arkadaşıdır diyor. Sefa Vaisoğlu'nu tanırım. Atatürk'ün arkadaşı olduğunu hiç bilmiyordum. Sanıyorum, olamaz da; çünkü Kurtuluş Savaşı yıllarında Atatürk'ün arkadaşı olacak kadar yaşlı değildir. Valla sanıyorum ki Kadirli'de hiç kimse de Sefa Vaisoğlu'nun Atatürk'ün arkadaşı olduğunu bilmiyor. Belki Vaisoğlu da bilmiyordur Atatürk'ün arkadaşı olduğunu.

Eşkıyaları destekleyen Kuvayı Milliyeci Remzi Bey, cezasını tamamlayıp Kadirli'ye döndüğünde onunla tanışıp anılarını derlemiştir. Bir kış mevsimi Kızılay çadırında hayatta kalan eşkıyalarla görüşerek olayları İnce Memed romanında kurgulamışsınız..." deniliyor. Tamamen yanlış, Remzi bir eşkiyadır, çetesi vardır, yıllarca dağda kalmıştır. Dağa çıkmadan önce de Çukurova'da

Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır ve İstiklal Madalyası vardır. Ben onun anılarını hiçbir zaman yazmadım. Sadece dostluğumuz vardır onunla. Onun eşkıyalığını da hiçbir zaman konuşmadım. Arada sırada kimi anılarını anlatıyordu, o kadar.

Toroslardaki eşkıyalar için, hükümet bir af ilan etti. Sanıyorum sayıları 31'den daha fazlaydı. Jandarmalar bunları kol kola kendirle bağlayarak Adana'ya yakın Sarıçam mevkiinde kurşuna dizdi. Ben bunları birkaç kez yazdım. Peki, bunun İnce Memed'le ne ilgisi var? Bu zavallı İnce Memed her yerde var. Bu yaratıcı araştırmacı (**Cezmi Yurtsever**), bizim üniversitelerden birine tarih profesörü olurdu. Bizim Kadirli'den ne adamlar çıkıyor, gurur duyuyorum. Fuat Köprülü'den sonra enternasyonal ilk profesörümüz olur. Onun yüzünden beşinci cildi yazmaya kalkacağım. Onun gül hatırı için belki beşinci ciltte öldürürüm İnce Memed'i

İnce Memed'in yaşamış olduğunu iddia eden ünlü araştırmacıyı haber yapan Aktüel dergisi, saf bir magazin dergisidir. Doğruluğunu bana sormadan yalan yanlış yazıyı yayımladılar. Bu magazinlerin Türkiye'de bizim anlayamayacağımız kadar başka ödevleri var.

Benim ölümsüz yapıtımı öldürmek bir tarih depremi mi oluyor? Aktüel dergisi ve tarihçi denen bu adam benim yapıtımı öldüremeyecek. İnce Memed de belki günü geldiğinde ölecek, kimse okumayacak. Öyle bir şey düşünmek istemiyorum; ama her şey ölümlü olduğu gibi İnce Memed de ölümlüdür belki.

Büyüdüğüm bir ilçenin içindeki bütün insanlara nasıl kırgın olurum. Elbette içinde kırgın olduklarım, ama çok sevdiklerim de var. Acaba Kadirli için kötü bir yazı mı yazmışım. Romanlarımda ben kasaba adı, köy adı, hemen hemen hiç yazmam. Döldül Dağı'nı yazarım, onun da sahibi yok. Bütün çocukluğumda kaleboynuna oturup biz onu seyrederdik. Bu benim çocukluk anılarımda en şiirsel görüntüdür. Nereden çıkartıyorlar benim Kadirli'ye kırgın olduğumu. Ben mi söylemişim. Bu da yalan. Ben Aktüel dergisinin yerinde olsam, bunlar doğru mu yanlış mı diye araştırırım. Bu bir lekedir, bir dergi için. Bu kadar yalan yazan insan, okuyucusuna ne diyebilir?

İnce Memed'i hep öldürmeye çalıştılar. Bunlar da önce diriltip sonra öldürüyorlar. Ben büründürdüm onu ete kemiğe ama bunlar da öldürüyorlar. Bir yazarı bunlarla uğraştırmak yalnız Türkiye'de olur. Bir eleştirmen, edebiyatçı, öğretmen

yahut Adana'da yaşamış biri çıkıp, bunları araştırıp İnce Memed diye birinin yaşamadığını söylemelidir. Beni bunlarla uğraştırmak ayıptır. Benim daha yazacağım bir sürü roman var.¹⁶

2. ROMAN TÜRÜ

İnce Memed, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarını anlattığı için '**Tarihi roman**'dır.

Bir Çukurova destanı, bir Anadolu efsanesi olan İnce Memed, Türkiye'de sol hareketlerin yükseldiği 1960'lı, 1970'li yıllarda özellikle Anadolu'da gelişen feodalite ve ağalık karşıtı hareketlerin sembolü olduğu, Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı Türkiye Cumhuriyeti modernleşme projesinin eksik kalmış en önemli ayaklarından biri olan toprak reformunun yapılamamasının Anadolu'da yol açtığı hazin tabloyu gözler önüne serdiği için '**Siyasi roman**'dır.

Kahramanlık öğeleri taşıdığı için '**Epik roman**'dır.

Sanat-estetik bir amaç ile yazılan; yazarı açısından ciddi bir uğraş olarak kabul edilen; yayımlanması sadece ticarî nedenlere dayanmayan; okuru hazır duygu ve düşünce kalıplarından sıyrıp, onu her şeyi sorgulayıcı bir konuma getiren; okurda belirli bir kültürel ve estetik birikim (düzey) arayan; kurgusu ve anlatım tekniği açısından orijinal olduğu için '**Estetik Roman**'dır.

3. OLAY ÖRGÜSÜ / ÖZET

ÖZET

Çukurova'daki Dikenlidüzü'ne, beş köy yerleşmiştir. Değirmenoluk, bu köylerin en büyüğüdür ve köydeki toprakların tümü Abdi Ağa'ya aittir. Memed, babası İbrahimi çok küçükken kaybeden, anası Döne'yle Değirmenoluk'ta yaşayan 11 yaşında bir çocuktur. Abdi Ağa'nın yavaşmasıdır. Gördüğü zulüm yüzünden bir gün köyünden kaçarak yakınlardaki Kesme Köyü'nden Süleyman'a sığınır. Annesi ve diğer köylüler, Memed'i aramaya başlar. Memed'in Kesme'de olduğunu öğrenen Abdi Ağa, onu alıp köye getirir. Onlara düşman olur. O yaz, Memed'le annesinin ekip biçip savurdıkları buğdayın dörtte üçünü kendisi alır, birini onlara

16 Cem Erciyes, *Yaşar Kemal'le Söyleşi; 'İnce Memed Ölmez'*, Radikal, 6 Ekim 2002.

bırakır. O kış, yiyeceksiz kalan bütün köylülere Abdi Ağa, buğday dağıttığı halde, Döne'yle oğluna vermez. Onlar da aç kalmamak için, tek ineklerini Abdi Ağa'ya satıp buğday almak zorunda kalırlar.

Memed, böylece büyür, delikanlı olur. Artık 18'ine basmıştır. Bir gün arkadaşı Mustafa'yla gizlice kasabaya giderler. Kaldıkları handa karşılaştıkları Hasan Onbaşı'nın anlattıkları, Memed'in bilinçlenmesindeki ilk adımdır. Oradaki insanların başlarında bir ağanın olmadığını görüp buna hem çok şaşırır hem de çok sevinirler.

Memed'le Hatçe birbirlerini sevmektedir. Abdi Ağa'nın yeğeni Veli de Hatçe'yi istemektedir. Abdi Ağa'nın yeğeniyle nişan yapılacağı günün gecesi, Memed, Hatçe'yi kaçırrı, bir mağaraya saklanırlar. Hatçe, Memed'in olur. Ertesi gün, Abdi Ağa adamları ve iz sürücüsü Topal Ali'yle arkalarına düşer. Onları ormanda bir çalının dibinde bulurlar. Memed, iki el Abdi Ağa'ya, üç el de yeğenine ateş ettikten sonra Hatçe'ye: "Sen şimdilik eve dön, ben seni sonra gelir alırım." diyerek oradan uzaklaşır. Kesme'den Süleyman'a gider. Süleyman, onu Deli Durdu'nun eşkiya çetesine götürür. Memed, kırmızı fes giyip çeteye katılır. Deli Durdu, Memed'e ilk kez 'İnce Memed' biçiminde seslenir.

Deli Durdu çetesi önüne çıkana donuna kadar soymakta, her şeyini almaktadır.

Abdi Ağa yaralanmış, yeğeni ise ölmüştür. Abdi Ağa, köylüleri, jandarma geldiğinde yeğenini, Hatçe'nin öldürdüğü yolunda ifade vermeleri için tembihler. Buna uymayan Topal Ali'yi köyünden kovar. Hatçe'yi kasabanın hapishanesine götürürler.

Jandarmalarla zorlu bir çatışmaya giren Deli Durdu Çetesi, kurtulduktan sonra Saçıkaraklı aşiretinin iyi yürekli ağası Kerimoğlu'nu soymaya, obasındakiler önünde çırılçıplak oynatmaya kalkışır. İnce Memed'le arkadaşı Cabbar, Deli Durdu'ya engel olarak Kerimoğlu'nu kurtarırlar ve çeteden ayrılırlar. Recep Çavuş da onlara katılır.

Hatçe, dokuz aydır hapis yatmaktadır. İnce Memed ve iki arkadaşı Değirmenoluk'a gelip Durmuş Ali'ye konuk olurlar. İnce Memed, anasının Abdi Ağa tarafından öldürüldüğünü, Hatçe'nin de hapse atıldığını öğrenir. Abdi Ağa'nın evini basarsa da

onun Çukurova'ya kaçtığını söylerler. İzci Topal Ali'ye haber gönderilir. Topal Ali, Abdi Ağa'nın nerede olduğunu bulmayı kabul eder. Abdi Ağa'nın yerini öğrenip İnce Memed'e haber verir. Üç eşkiya, Abdi Ağa'nın kaldığı Aktozlu köyüne gidip köylülerden Abdi Ağa'yı kendilerine teslim etmelerini isterler. Abdi Ağa, teslim olmayınca kaldığı evi ateşe verirler. Köyün diğer evleri de bu yüzden yanar. Bir yaşlı kadın, yatakların arasına sardığı Abdi Ağa'yı evden çıkarıp yanmaktan kurtarır. Abdi Ağa, ikinci kez kurtulur.

Asım Çavuş, İnce Memet ve arkadaşlarının arkalarına düşmüştür. Recep Çavuş daha önce aldığı bir yaradan dolayı ölür.

Abdi Ağa, Ali Safa Bey'den yardım ister. Ali Safa Bey, toprak delisidir. Abdi Ağa'dan Vayvay köyü topraklarını üzerine geçirmesi için ricada bulunur. Aralarında anlaşılır. Ali Safa Bey, bir başka eşkiya olan Kalaycı'yı İnce Memed'in başına musallat eder.

İnce Memed, Değirmenoluk'a giderek beş köyün toprağını köylülere dağıtır. Çakırdikenlik ateşe verilir, halaylar çekilir. Bu arada, Abdi Ağa'nın ölmediği haberi gelir. Kalaycı Çetesinin pususundan kurtulan İnce Memed, Kalaycı'yı da yaralar. Vayvay köylüleri İnce Memed'i destekler. Doksanlık Koca Osman 'İnce Memed şahinim' diye ayağa kalkarak köylüden para toplar ve İnce Memed'e ulaştırır. Kalaycının aldığı yaradan dolayı öldüğü haberi duyulur.

Cabbar, bir süre İnce Memed'den ayrılır.

İnce Memed, kılık değiştirip hapisteki Hatçe'yi görür. Hatçe, Kozan'a götürülürken jandarmaların yolunu kesip Topal Ali'nin de yardımıyla Hatçe ile Iraz'ı kaçırmış. Asım Çavuş'un jandarmaları ile Kara İbrahim Çetesi kendilerini takip etmektedir. Alıdağının doruğuna kaçarlardı. Bir güz, bir kış böylece geçer. Hatçe'nin hapisane arkadaşı Iraz da vurulan oğlunun intikamını almak için nişan almayı, tüfek atmayı öğrenir.

İnce Memed, daha önce girdikleri bir çatışmada Asım Çavuş'u vuracak durumdayken Asım Çavuş'un canını bağışlamıştır. İnce Memed'in izini bulan Asım Çavuş ve Jandarmalar, mağaranın çevresini sararlar, kaçıp kurtulabilmeleri mümkündür, ama kaçamazlar. Çünkü, Hatçe sancılanmış, doğum yapmak üzeredir.

İnce Memed teslim olur. İraz, Asım Çavuş'a İnce Memed'in yeni doğmuş oğlunu göstererek: "İşte bu teslim aldı İnce Memed'i" der. Asım Çavuş, beş tarak fişek bırakıp oradan hızla uzaklaşır. Kaçarken de İnce Memed'e ardından ateş etmesini söyler. Jandarmalarını toplayıp çekilir. Kerimoğlu ve Vayvaylılar İnce Memed'e mermi, ekmek, para gönderirler.

Bu sırada af çıkacağı yolunda söylentiler yayılmaktadır. İnce Memed'in oğluna Memed adını koymuşlardır.

Vayvaylılar aralarında para toplayıp İnce Memed'e yüz dönümlük bir tarla ile ev alırlar.

İnce Memed ve yanındakiler, bir gün Alayar'da Yüzbaşı Faruk ve jandarmalar tarafından sarılırlar. Çarpışma sırasında Hatçe ölür. İraz, İnce Memed'in oğlunu alıp oradan ayrılır. İnce Memed, buna ister istemez razı olmuştur.

Af çıkmış, eşkiyanın çoğu teslim olmuştur. İnce Memed'in arkadaşı Cabbar da düze inenler arasındadır. Aslında, İnce Memed de teslim olmayı düşünmektedir, ama Hürü Ana, Abdi Ağa'yı vurarak öcünü almasını ister. İnce Memed, artık bir 'mecbur adam'dır. Topal Ali'nin yardımıyla Abdi Ağa'nın kasabada saklandığı evi öğrenir. Bir gece eve girip Abdi Ağa'nın göğsüne üç el ateş eder. Değirmenoluk'a dönen İnce Memed, Hürü Ana'ya: "Oldu, hakkınızı helal edin." diyerek bir kara bulut gibi köyün içinden süzülüp çıkar, kaybolur.

Çift koşma zamanı Dikenlidüzü'nün beş köyü bir araya gelerek büyük toy, düğün ederler. Ardından da çıkardikenliği ateşe verirler. O günden sonra Dikenlidüzü köylüleri, çift koşmadan önce bunları tekrar ederler. İnce Memed'den bir daha haber alınamaz.

OLAY ÖRGÜSÜ

OLAY ÖRGÜSÜNDEKİ SORUNLAR

İnce Memed'in babasının neden ve nasıl öldüğü roman boyunca açıklanmaz. Yazar, İnce Memed'in Abdi'yi yaralayıp yeğenini de öldürdüğü sırada tabanca-

yı nereden bulduğunu veya kimden aldığını da belirtmez; daha doğrusu İnce Memed'in bu yönüne daha önceden hiç değinmez.

İnce Memed, Deli Durdu çetesine katıldığı zaman usta bir atıcıdır. İnce Memed, dağa çıkmadan önce nişan almayı, tüfek sıkmayı ne zaman ve kimden öğrenmiştir? Bunlar üzerinde de durulmaz. Romanın bir bölümünde İnce Memed'in ara sıra ava gittiğinden bir cümleyle söz edilir.

İnce Memed'in bir kerecik kasabayı şöyle bir dolaşmasıyla ve handa karşılaştığı Hasan Onbaşı'yla konuşmasıyla bu bilinç seviyesine erişemeyeceği; bu durumun da gerçeklikle bağdaşmadığı ileri sürülür.¹⁷ Yazar, İnce Memed'in eriştiği bilinç seviyesinin kendiliğinden ve doğal olarak oluştuğu konusuna özen gösterir. O yaştaki bir köylü delikanlısının ağalık ortadan kalkmalı, toprak, öküz çalışanın olmalı gibi bir bilinç taşıyamayacağı iddiaları yersizdir. Yazar, İnce Memed'in belli bir bilinç seviyesine ulaştırırken bunun içinde bulunulan şartların zorlaması altında ve kendiliğinden oluştuğunu vermek ister.

Yaşar Kemal üzerine doktora yapan Ramazan Çiftlikçi; İnce Memed'de köyün ve köylünün ekonomik sorunlarına sadece toprak ve üretim açısından bakıldığını; eğitim, su, sağlık, ulaşım, evlilik, dinî inançlar vb. konulara şöyle bir değinilip geçildiğinden söz eder.¹⁸

Olay örgüsü birkaç olay zinciri halinde düzenlenir, bunlar birbirine bağlanır.

17 Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Köy*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

18 Ramazan Çiftlikçi, *Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup*, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1929, Ankara 1997.

OLAY ÖRGÜSÜNDE ÇATIŞMAYI HAZIRLAYAN FONKSİYONLAR

	TEMATİK GÜÇ	ARA GÜÇLER	KARŞI GÜÇ
KİŞİLER	İnce Memed Cabbar İraz Durmuş Ali –Hürü Sülayman Koca Osman Hatçe Sefil Ali	Topal Ali Recep Çavuş Kerimoğlu Deli Durdu Karabrahim Kalaycı Osman Jandarma Kuvvetleri Yüzbaşı Faruk Asım Çavuş	Abdi Ağa Ali Safa Bey Veli (<i>Abdi Ağa'nın Yeğeni</i>)
KAVRAMLAR	Adalet, Doğruluk Başkaldırı Eşitlik Saflik, Temizlik Yardımseverlik Aşk	Kişisel Tatmin Eşkıyalık Kolluk Görevi	Adaletsizlik, Acımasızlık Zulüm Sömürü, Bencilik Toprak Hırsı Baskı Çıkarıcılık
SEMBOL		Topallama	Çakırdikenî ¹⁹

Olay örgüsü biçimlendirilirken İnce Memed'in Abdi Ağa'ya duyduğu kişisel öç ile sonradan eriştiği adaleti sağlama duygusu etkili olur; romandaki dramatik durumu oluşturan fonksiyonlar bu iki noktaya dayanır. Çatışma; tematik gücün, ara güçlerin yardımı veya engellemeleri sonunda karşı gücü yok etmesi üzerine kurulur. Karşı güç yok edildikten sonra romanın gerilimi sona erer, başlıca düğümler geçici olarak çözülür. Yazar, İnce Memed'in diğer ciltlerinde bu, ilk ciltle bağlantılar kurar.

Romanda tematik güç İnce Memed ve çevresindeki yoksul köylüler, karşı güç ise eşraf, ağa ve beylerdir. Kerimoğlu da bir aşiret beyi olduğu halde İnce Memed'i destekler. Jandarma kuvvetleri, kaymakam, vali vb. karşı güce yardımcı olan, çıkarları gereği onlarla işbirliği yapan ara güçler durumundadır. Bu yüzden İnce Memed 'eylem'lerini ara güçlere değil, karşı güçlere yapar. Ara güçler ne kadar zalim olsalar, köylüyü dayaktan geçirseler de yazar, İnce Memed çetesine onları öldürücü olaylar yüklemmez.

¹⁹ Ramazan Çiftlikçi, a.g.y.

İnce Memed’de iyi değerlerle donatılmış kişilerle kötü değerlerle donatılmış kişilerin çatışması işlenir. Romanın dramatikliğini ve çatışmasını bu iki cephenin roman boyunca çarpışması sağlar. Ara güçlerden kimileri tematik gücün kimileri de karşı gücün saflarında yer alır. Topal Ali ve Recep Çavuş örneklerinde olduğu gibi bazan karşı güç için çalışırken bir aşamadan sonra tematik güce yardımcı olmaya ve onun yanında yer almaya başlayanlar da vardır.

Kişiler seviyesindeki bu çatışma kavramlar ve semboller seviyesinde de hissedilir. Abdi Ağa sömürü kavramıyla; İnce Memed, saflık, temizlik, doğruluk, dürüstlük, adalet kavramlarıyla yorumlanabilir. Semboller seviyesinde çıkardikeni karşı gücün temsilcisidir. Ayakkabı bulamadığından yalınayak gezen İnce Memed’in sürekli ayaklarına batan çıkardikeni Abdi Ağa’dan farksız ve yakılması, yok edilmesi gereken bir düşmandır. Her cildin sonundaki dikenleri yakma ve ardından toy, düğün etme törenleri aslında İnce Memed’in isteğiyle yapılmaya başlamıştır. “Diken, romanlarımda bir kişiliktir” diyen Yaşar Kemal,²⁰ böylece kendi çocukluk günleriyle de bir bağlantı kurmaktadır. Babasını kaybettikten sonra yaşadığı sıkıntılı günlerde yalınayak dolaştığını hâlâ unutmamıştır.²¹

Romanda arka planda işlenen Koca Ahmet, Gizik Duran gibi eski ve ‘soylu eşkiya’ da tematik güç çevresinde değerlendirilir. Yaşar Kemal, halkın iyi ve kötü eşkiyayı birbirinden ayırdığını, kendi yararına çalışanlarla, ağaların çıkarlarını korumak için dağa çıkardıkları şakilerin aynı değerde olmadığını iyi bildiklerin de vurgular Nitekim romanın sonunda Deli Durdu da, Kalaycı da, Kara İbrahim de karşı gücün temsilcileri gibi cezalandırılır.

4. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

İnce Memed’de hâkim bakış açısı ve yazar-anlatıcı kullanılmıştır. Klasik hikâye ve romanların tümünde uygulanan bu yöntemde okur, olayları ve kişileri sadece yazar-anlatıcının gözünden ve bakış açısından izlemek durumundadır. Dolayısıyla anlatım, yazarın bakış açısıyla ve aktardıklarıyla sınırlıdır.

20 Gürol Sözen, **Yaşar Kemal’le Söyleşi**, ‘Diken romanlarımda bir kişiliktir’, Güneş, 29 Mayıs 1984.

21 Gürol Sözen’in yaptığı görüşmede Yaşar Kemal şöyle der: “İnce Memed çift sürerken bütün yaşamını etkilemiş çıkardikeni. Roman boyunca iki derdi var: Toprak çalışanın olsun, ağanın elinden alınsın. Başta bir hayaldir. Gerçekleştirdiği zaman da köylülerden ister ki çıkardikeni yakıp öyle çift koşsunlar. Çünkü çocukluğunda yalınayak çift sürerken bacaklarını dalamıştır diken.” Gürol Sözen, a.g.y

Yazar-anlatıcı, roman boyunca kendini gizleme gereği duymaz, zaman zaman ortaya çıkarak veya araya girerek kendi görüşlerini, yargılarını açıklar.

Yazar-anlatıcının bakış açısı, İnce Memed'inkiyle çakışır. Yazar-anlatıcı hemen hemen İnce Memed'in her davranışını onaylar, onunla aynı şeyleri düşündüğünü, kendisi de olsa öyle davranacağını hissettirir. İnce Memed'e tanıdığı imtiyazı bir de Kerimoğlu'na tanır. Karşı gücün temsilcilerine ise tepkisini gizlemeye hiç gerek duymaz.

Yaşar Kemal, köylünün, halkın tutumunu yansıtırken oldukça gerçekçidir. Köylü, işine geldiği zaman İnce Memed'i yüceltmekte, biraz sıkıntıya girince ona beddualar yağdırmaya başlamaktadır. İnce Memed, Abdi Ağa'nın Dikenlidüzü'ndeki topraklarını dağıtınca köylüler çok sevinir, gülüp oynarlar. Bir süre sonra Abdi Ağa'nın ölmediği haberi duyulunca İnce Memed'in aleyhinde çatlak sesler çıkmaya başlar. Sennur Sezer, Yaşar Kemal'in romanlarındaki halkın fonksiyon ve davranışları hakkında şunları söyler: *"Yaşar Kemal'in romanlarındaki halk, bir Yunan tiyatrosu korosu olarak alınabilir. Olayların dönüm noktalarında konuşmaya başlayan bu koro, ne yazık doğrudan ve haktan yana değil, o sırada güçlü ya da haklı görünenden yanadır. Gerçekçi bir gözlemin sonucu olan bu tiplendirme, köy halkı, kasaba halkı gibi belli bir kesimi alınan kalabalığın değişebilirliğini, güvensizliğini, gücünü bilmezliğini de sergiler."*²²

Yaşar Kemal, köylülerin bazı konuşmalarını Yunan trajedilerindeki koroların konuşmaları gibi verir. "Her kafadan çıkan bir ses" olarak alt alta sıralanan sözlerde, köylü olaya veya kişiye tepkisini, sevgisini, tavrını, tutum ve davranışlarını ortaya koyar.

Ziya Bakırcıoğlu, Yaşar Kemal'in bu tekniğini: *"Yaşar Kemal, tasvirlerini ve diyaloglar gereksiz yere uzatmayı seven bir romancıdır. (...) Herhangi bir köylünün söylediği tek kelimeyi, bütün köylü ayrı ayrı birer kere tekrarlıyor. Ve bunlar alt alta gelince tek laf bir kocaman sayfa oluyor. Bu özellik Yaşar Kemal'in diğer romanlarında da görülür. Fethi Naci, Yaşar Kemal hakkında yazdığı bir yazıda, 'Kâğıt karaborsası Yaşar Kemal'e hiç etkilemiyor.' demişti."*²³ cümleleriyle eleştirir.

22 Sennur Sezer, **Yaşar Kemal'de Masal Motifleri ve Yaşar Kemal Romanlarının Ortak Tiplerine Giriş**, Düşün, 1986.

23 Ziya Bakırcıoğlu, **Başlangıcından Günümüze Türk Romanı**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1983.

Romana yeni kişiler katılacağı zaman ana olay durdurulup bu kişilerin geçmişleri özetlenir ve ana olaya ilgili oldukları noktadan bağlanır. Daha çok geleneksel hikâyelerde uygulanan bu teknik, romanın gücünü azaltır. İnce Memed’de bazı olaylar, ‘gösterme’den çok ‘anlatma’ya dayandırılır. İrfan Yalçın, bu durumu, “Steinbeck, bir olayın sürecini (Processus) verir. Gerisini okuyucuya bırakır. Yaşar Kemal, ‘olmuş’un anlatılmasında kaçıyor çok kez. Sözelimi, Abdi’nin acımasızlığını mı anlatacak, şöyle dedirtiyor İnce Memed’e bir yerde: ‘Beni, dedi, döve döve öldürdü.’ Oysa buradaki dövme olayını süreci içinde verebilirdi. Bence İnce Memed romanın en büyük başarısızlığı buradan doğuyor. Olaylar süreçleri içinde verilmiyor çokluk. Olup bittikten sonra ‘haber’ niteliğinde anlatılıyor. Olaylar diriliğini yitiriyor böylece. Kemiksizleşiyor.”²⁴ biçimindeki eleştirir.

Yaşar Kemal, geleneksel hikâye anlatma tekniğine bağlı olduğundan bunu bilinçli yapar. Çünkü, bu tutumunu sonraki yıllarda kaleme aldığı dizinin diğer ciltlerinde de sürdürür. Olay övgüsünün bu tarzda düzenlenmesi halk hikâyelerinde ve masallarda da görülür.

Olay örgüsü, birden çok olay zinciri halinde yürütülüp uygun noktalardan birbirine bağlanır. Bu teknik de hikâye ve masallarda görülür. “Hele onlar bu işi yaparlar/yapmakta olsunlar, biz haberi filancadan verelim.” biçimindeki kalıplarla yürütülen anlatım yönteminden Yaşar Kemal, sıkça yararlanır. Modern romanda, artık uygulanmayan bu tarz anlatım, İnce Memed gibi bir epik romana yakışır. Yaşar Kemal, bu tür tasarruflarında halk hikâyesi anlatıcılığı deneyimlerinden de yararlanır. Bu tarz anlatım, bir ölçüde gerilimi de artırır.

İnce Memed’de dikkat çeken özelliklerden biri de leit motiflerdir. Aynı cümle kalıpları, romanın birçok yerinde yinelenir.

5. KİŞİLER

Romanda iki çeşit karakter çizme yolu vardır:

Blok karakter çizme tarzı: Yazar, romanın başlarında işlediği karakter ve tipleri bütün yönleri ve özellikleriyle tanıtır.

24 İrfan Yalçın; *İnce Memed 1*, Yeni Dergi, S. 49, Ekim 1968.

Dinamik karakter çizme tarzı: Roman boyunca gelişen olaylara göre tavır alan tip ve karakter, bütünüyle romanın sonunda ortaya çıkar.

Bu ikisinin yanı sıra uygulanan bir diğer teknik de karakter ve tiplerin değişmesi, olgunlaşması ve bilinçlenmesinin gösterilmesidir. Tip ve karakterlerden bazıları veya sadece biri, romanın bir bölümünden sonra bilinçlenebilir, olgunlaşabilir ve karakter değiştirebilir.

Yaşar Kemal'in İnce Memed'de ve diğer birçok romanında dinamik karakter yaratma tarzından yararlandığını görüyoruz. Gelişen olaylarla birlikte bilmediğimiz yönleri de ortaya konulan tipler, çoğunlukla bir "bilinçlenme, olgunlaşma, değişme" aşamasından geçerler.

İnce Memed 'de başkahramanın belli bir noktadan sonra böyle bir aşamadan geçtiğini görüyoruz. Başlangıçta sıradan bir ırgat olan İnce Memed, kasaba gezintisinden sonra uyanmış, gözü açılmıştır. Roman ilkin ağa-yoksul köylü veya iyi-kötü çatışması gibi görünen İnce Memed, Abdi Ağa mücadelesiyle başlamışsa da sonradan toplumsal roman boyutu kazanmıştır.

Roman yazarlarının karakter ve tip çizerken yararlandıkları başlıca üç yol vardır:

Gözlemden yararlanma,
Muhayyileden yararlanma,
Etkilenilen ekol, ideoloji ve dünya görüşünden yararlanma.

Yaşar Kemal'in İnce Memed 'de bu yollardan sadece birinden değil, üçünden de yararlandığı görülür. İnce Memed adında bağımsız bir tipi tanımadığını, fakat genel olarak eşkıyalığı iyi bir biçimde gözlemlediğini belirten yazar, muhayyilesinin ve sanatçı yeteneğinin de yardımıyla bu tipi tamamlamış olmalıdır. Çizdiği İnce Memed tipinin dünya görüşüyle de ilgisi olduğu söylenebilir.

İnce Memed'in başkahramanı ve olaya ilk dramatik hamleyi kazandıran kişisi İnce Memed 'dir. Tematik gücün temsilcisi İnce Memed, çevresindeki kendisine yardım edenler ve engelleyenlerin yani ara güçlerin de etkisiyle karşı gücün temsilcisi Abdi'yi romanın sonunda yok etmiştir. Yazar bu çatışmayı kurarken İnce Memed'i idealize etmiş, tamamıyla iyi özelliklerle donatmış, sonuçta olumlu bir tip çizmeye çalışmıştır. Abdi Ağa ise alabildiğine kötü özelliklerle donanmıştır. Sadece İnce Memed ve anasına değil diğer köylülere de iyi davranmaz. Bencil ve

çıkarcıdır. Köylülere gözdağı vermek için İnce Memed ve anasına olmadık kötülükler eder. Onları aç bırakır. Hatçe'nin İnce Memed'in nişanlısı olduğunu bildiği halde yeğeni Veli'ye almak ister. İnce Memed, Veli'yi öldürünce suçu Hatçe'nin üstüne atar. Yalancı şahitlik yapmak istemeyen Topal Ali'yi köyünden kovar. Abdi'nin ele alınacak hiçbir olumlu özelliği görülmez.

Yaşar Kemal'in İnce Memed 'deki tipleri çizerken iç gözleminden çok dış gözleminden yararlanması, kişilerin psikolojik özelliklerini yansıtmayışi eleştiri konusu edilmiştir. Romanda psikolojik derinliği en çok verilen kişi Topal Ali olmuştur. Yazar, dizinin sonraki ciltlerinde ve diğer romanlarında psikolojik derinliği yansıtmaya büyük önem vermiştir.

Yaşar Kemal'in dikkati çeken bir özelliği de doğa tasvirlerine kişi tanıtımlarından daha çok yer ayırmış olmasıdır. Yazar, doğa tasvirlerinde giriştiği ayrıntıları kullanma, onlardan genişliğine söz etme alışkanlığını ne yazık ki, kişileri çizmede göstermemiştir. Bu yüzden onca kalabalık kişi kadrosu arasından İrfan Yalçın, sadece dördünü önemli roman kişisi olarak değerlendirmiştir: **İnce Memed, Abdi Ağa, Topal Ali ve Deli Durdu.**²⁵

Güner Öztuna ise İngilizce yayımlanmış incelemesinde İnce Memed'i dil, yer ve zaman, kişiler ve olaylar açısından değerlendirmiş, eseri "Modern Bir Destan", İnce Memed'i ise bir "Masal veya Destan Kahramanı" olarak kabullenmiştir.²⁶

Romanının başlıca kişileri, sosyal durumları açısından dört kümede toplanabilir:

Yoksul Köylüler: İnce Memed ve Döne, Kesme Köylü Süleyman, Topal Ali, Durmuş Ali ve Hürü Ana, Hatçe, İraz, Koca Osman ve Âşık Sefil Ali

Ağalar: Abdi Ağa, Kerimoğlu

Şakiler: Recep Çavuş, Cabbar, Deli Durdu, Kalaycı Osman, Kara İbrahim, Horalı.

Bürokratlar ve Yerel Yöneticiler: Kaymakam, Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş ve jandarmalar, Ali Saip Bey.²⁷

25 İrfan Yalçın; a.g.y.

26 Güner Öztuna, **YS's Memed, My Hawk: A Modern Epic**, Ankara Üniversitesi DTCF Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi, C. II, S. 4. Ankara 1980.

27 Ramazan Çiftlikçi, a.g.y.

Yaşar Kemal'in **İnce Memed** gibi bir tipi seçmesinin kişisel bir nedeni de vardır. Zeynep Avcı ile yaptığı bir söyleşide, kendini başkaldırmaya mecbur hisseden insan tipinden söz ederken "on sekiz yaşımdan beri 'mecbur' insanlar çok ilgilendirdi beni" der.²⁸ Baba İshak, Kozanoğlu, Sakarya Şeyhi, Çakırcalı Memed, yazarımızın tarihte gördüğü 'mecbur' insan örnekleri. Anlatı edebiyatında soylu eşkiya kategorisine giren **İnce Memed** de Yaşar Kemal'in 'mecbur' insanlara kendi kattığı kurmaca bir örnektir.

BİR ROMAN KİŞİSİ OLARAK 'DOĞA'

İnce Memed'de doğa bir roman unsurdur. Yaşar Kemal, romanın bu materyal ve teknik unsurlarına yeni bir unsur daha ekler: **Doğa**. Yaşar Kemal bir söyleşide şöyle der: "*Her doğa parçasının bir kişiliği vardır. Hiçbir insanın birbirine benzemediği gibi, hiçbir doğa parçası da ötekine benzemez. Bu benim çocukluğumdan bu yana bildiğim bir gerçek... Öyleyse doğa niye bir roman karakteri olmasın?*"

En dikkatsiz okur bile Yaşar Kemal'in bir doğa düşkünü olduğunu hemen fark eder. Atıyla itiyle, karıncasıyla, arısıyla, yılanıyla, kuşlarıyla, dikeniyile, püreniyle, nevi nevi çiçekleriyle, bataklığıyla, akarsuyuyla, pınarıyla, kayasıyla, toprağıyla doğaya tutkundur Yaşar Kemal.²⁹ Berna Moran'ın dediği gibi: "Türk edebiyatında. Onun eserlerinde doğa İnce Memed gibi, Hürü Ana gibi, Topal Ali, Abdi Ağa, Süleyman Emmi, Deli Durdu, Uzun Cabbar, Recep Çavuş gibi roman karakterlerinden biridir. Öyle ki yer yer uzatsa da, doğayı betimlediği sayfaları atlayıp romanı okumaya devam ederseniz bir eksiklik duyarsınız. Çünkü doğanın bir işlevselliği vardır romanda. Olay örgüsünün sağlamlığında, kişilerin derinliğinde doğa çok önemlidir. Mesela çakırdikeni anlatan o sayfaları okumadan atlarsanız, İnce Memed'in hangi şartlarda yetiştiğini, mücadelecilik kişiliğini, cesaretini anlayamazsınız. İnce Memed'i İnce Memed yapan biraz da çakırdikendir çünkü. Burada Yaşar Kemal insanla doğa arasında müthiş bir paralellik kurar.³⁰ Çakırdikeniyle Abdi Ağa özdeşleşir. Abdi Ağa nasıl köylüleri köle gibi çalıştırır, emeğini sömürürse çakırdikeni de toprağı sömürür."³¹

28 Zeynep Avcı, **Yaşar Kemal ile İnce Memedler Üzerine Söyleşi**, S. 2, Yeni Düşün, Kasım 1986.

29 Murat Taş; a.g.y.

30 Berna Moran; a.g.y.

31 Murat Taş; a.g.y.

6. ZAMAN

İnce Memed'in bazı bölümleri 1947'de yazılmaya başlanır. Roman 1953'te yeniden yazılır, 1954'te tefrika edildikten sonra iki cilt olarak kitap biçiminde, 1955'te yayımlanır.

Yaşar Kemal'in İnce Memed'i yazdığı dönem, çok partili sisteme geçilen dönemdir. Menderes dönemidir. Truman doktrini ve Marshall yardımlarıyla tarımda makineleşme, bu dönemde başlar. Amerika'ya, dolayısıyla emperyalizme kucak açma, NATO'ya üyelik bu dönemdedir. Komünizm paranoyası vardır ülkede. Muhalefet, aydınlar komünizm bahanesiyle susturulmaya çalışılır. Papa bile, ülke komünizme kaymasın diye İmam Hatip Liseleri'nin açılmasına parasal destek verir. Deniz ve demiryolu taşımacılığı geri plana atılır. Karayolları Genel Müdürlüğü kurularak ülkenin en verimli ovalarına karayolları yapılır. Ormanlar katledilir, su havzaları, bataklıklar, hatta göller kurutulur. Şehirleşme yamaçlardan ovaya kayar. Yani modernleşme, gelişme, sanayileşme, batılılaşma, makineleşme adına dehşet verici bir çevre katliamı yapılır. Bu katliamda Çukurova da payını alır. İnce Memed bu dönemde yazılır.³²

İlk basımın başına konan bir nottan, romandaki tarihsel ve sosyal zamanı belirlemek mümkündür: *"1925-1933 yılları arasında Toros dağlarında yüz elliden fazla eşkiya dolaşırdı. Hikâyesini ettiğimiz İnce Memed bunlardan biridir."* Bu nottan anlaşıldığı kadarıyla olaylar, 1924/25-1933 yılları arasında yaşanmıştır. *"Ömrümün sonuna kadar değil, affa kadar. Af çıkacakmış önümüzdeki yıl. Hükümetimizin kurulduğu gün. Affa kadar."*; *"Bu güz bayramda... Yani hükümet bayramında büyük af çıkacakmış. Yani on beş gün, bir ay sonra..."* gibi cümlelerden 29 Ekim 1933'te Cumhuriyet'in 10. yılı dolayısıyla çıkarılan Onuncu Yıl Affı'nın kastedildiği anlaşılır.

Olay örgüsüne göre İnce Memed, 1933'te 20 yaşındadır. Bu durumda 1913'te doğmuştur. Olay örgüsüne 11 yaşından itibaren katıldığına göre, olay zamanı 1924- 1925'te başlamıştır. Yazar da açıklamasıyla bunu doğrular. Olay zamanının başlangıcında İnce Memed, 11; sonunda ise 20 yaşında olduğuna göre olay zamanı dokuz yıl sürer. Romanda bu dokuz yıllık zaman diliminin altı-yedi yılı atlanmış veya geçilmiş, İnce Memed 11 yaşındaki günlerinden bazı pasajlar verildikten sonra (1-6. bölüm) birden 18 yaşındaki günlerine geçilmiştir. Romanın sonuna kadar süren kronolojik zaman dilimi (7-37. bölüm), 1933'ten iki yıl önce başlar ve 1933'te noktanılır.

32 Murat Taş; a.g.y.

Romanı, olay zamanı bakımından iki ana bölüme ayırmak ve aşağıdaki biçimde şemalaştırmak mümkündür:

	I	II
Bölümler	1-6	7-37
İnce Memed'in Yaşı	11	18-20 6-7 yıllık, bir zaman atlanmıştır. [1924-1931]
Gerçek Zaman	1924	1931-1933

İnce Memed, bitirildiğinde olay zamanının üstünden 20 yıllık bir süre geçmiştir (1933-53).

İnce Memed'de olay zamanı, güzün başlar: "İlık bir güz güneşi vardı."; "Dağlar çiriş kokar güzün." "Yaz geldi çattı." ve ardından kış gelir.

7. bölümün başında zaman birkaç yıl birden geçirilir, İnce Memed büyür, delikanlı olur. Aradaki zaman (6-7 yıl) atlanır. Romanın 7-37. bölümlerinde İnce Memed 18-20 yaşlarındadır.

İnce Memed'de zamanla ilgili ipuçları vardır: "Hatçe hapse gireli dokuz ay olmuştur; "Asım Çavuşun emrindeki bir bölük candarma, Kara İbrahim ve avanesi, bir güz, bir kış dağlarda kaldılar.", İnce Memed'in Hatçe'yi kaçırdıktan sonra birlikte yaşadıkları süre ise bir çocukları olacak kadardır. Romanın 468. sayfasında mevsim ilkbahar; 475'te güz ve 480'de ise kıştır. İnce Memed 11 yaşındayken başlayan zaman dilimi, 20 yaşındayken yine bir güz mevsiminde sona erer.

Olay örgüsüne yeni kişiler katılacağı zaman asıl olay durdurulup yeni katılan kişilerin daha önceki durumları geriye dönüşlerle verilir ve asıl olaya bağlanır: İraz, Ali Safa, Sarı Bekir-Kalaycı ilişkisi, Horalı'nın geçmişi...³³

7. MEKÂN [UZAM]

Yaşar Kemal romancılığının temel kaynağı, temel ülkesi Toroslarla Çukurova'dır. Söylencelere, destanlara, Karacaoğlan'a, Dadaloğlu'na, isyanlara, halk âşıklarına,

33 Ramazan Çiftlikçi, a.g.y.

türkücülere kan ve soluk veren Toroslarla Çukurova. Yaşar Kemal sanatının ana kökleri, bu yörelerin büyüleyici ruhundan alır gücünü.³⁴

Okur; romanın başındaki satırları okumaya başlar başlamaz kıyıları döğen ak köpükler görür, suyun sesini duyar, et gibi killi toprak avucundaymış gibi toprağı hisseder, denizin kokusunu alır, tuzu tadar. Mekânın üç boyutlu olması buradadır işte. Okur; ak köpükleri görür, suyun sesini duyar, killi toprağı hisseder, denizin kokusunu alır, tuzu tadar.

İnce Memed’de mekân, geniş anlamda Yaşar Kemal’in ‘romanlarımın vatanı’ dediği Çukurova ve Toroslardır. Olay örgüsünün Dikenlidüzü (özellikle Değirmenoluk), kasaba (Kadirli), Toroslar ve Vayvay köyü çevresinde biçimlendiği görülür. Bu mekânlardan başka Aktozlu (Abdi Ağ’a’nın bulunduğu evin, yakıldığı köy, Akçasaz’ın kıyısındadır.) ve Kesme (İnce Memed’in zaman zaman kaçıp sığındığı Süleyman’ın köyü.) köyleri de romanda mekân olarak kullanılır.

Mekân seçimiyle tema, kişiler, olay örgüsü, zaman ve bunlar arasındaki ilişkiler ustaca ayarlanır ve uyum sağlanır. İnce Memed, dışadönük bir tip olduğundan açık mekânlara daha çok yer verilir. Başkaldıran mecbur insanın yani bir eşkiyanın en güzel mekânı dağlardır.

Yaşar Kemal’in romanlarının çoğunda olduğu gibi İnce Memed’de de açık (geniş) mekânlara kapalı (dar) mekânlardan daha çok yer verdiği görülür. Açık mekânlara tanıtılırken ayrıntıya girilip okurun gözünde canlandırabileceği ölçüde betimlenir. Fakat kapalı mekânların tanıtımında yazarın aynı özeni göstermediği dikkat çeker. Zaten derme çatma olan köy evlerinde, huğlarda, kasabadaki sıradan dükkânlarda ayrıntının verilmesine değecek bir şey olmadığı söylenebilir. Betimlemeyi yaptıracak olan şey biraz da mekânın niteliğidir. Sözelimi, Kerimoğlu’nun yörük çadırı tanıtılırken ayrıntılara girilir:

“Çadırın içine, kapıdan başlarını eğerek girdiler. İçeri girer girmez Memed afalladı kaldı. Çadırın içinin güzelliği onu vurdu, ömründe ilk defa çadır içi görüyordu. Yörüğün ‘merhaba’sını bile duymadı. Gözü çadırın içinde. Çadırın arka tarafında çuvallar... Çuvallarda nakışlar, renkler uçuşuyor. Baş döndürücü bir süratle uçuşuyorlar... Renklerin cümbüşü veryansın ediyor. Nerden bu kadar çok ılık doluyor çadırın içine? Işıklar, renkler birbirine karışmış oynuyor. Memed’in gözüne bir çuval takıldı. Uzun zaman

34 Osman Şahin, İnce Memed, Bir Deha Ürünüdür, Radikal, 11 Ekim 2002.

gözünü çuvaldan alamadı. Çuvalın üstünde muhabbet kuşları vardı. Küçük küçük... Belki bin tane. Gaga gagaya vermiş kuşlar... Yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar. Gözleri yaşla doldu. Kuşlar renk renk uçuşuyor.

Çadırın orta direği oyma... Direğe uçan geyikler oymuşlar. Tüyleri yıldır yıldır eden geyikler... Som sedekten."

Yazar, sadece evleri, konakları, dükkânları, resmî binaları mekan olarak kullanmakla kalmaz; Saçıkaraklı obasının yörük çadırını, Alidağı'nda İnce Memed'in sığındığı türden mağaraları, koyakları, ormanları, Konurdağı, Alidağı sırtlarını, yamaçlarını, bataklıkları, kavun karpuz bostanlarını, kebab kokusu, dumanı fışkıran lokantaları, kasabanın pazaryerini... de birer mekân unsuru olarak romanına katar.

Mekân betimlemelerinde, taklit (mimesis) temelini uygulayan Yaşar Kemal, perspektife de dikkat eder.³⁵

B. TEMATİK (İZLEKSEL) ÖĞELER

.....

YAŞAR KEMAL'İN ROMAN ANLAYIŞI VE İNCE MEMED 1'İN TEMATİK YAPISI

Zavallı ve kendi halinde görünse de Çukurova köylüsü ve doğal olarak ezilen, baskıya maruz kalan, 'mecbur bırakılan' birey; öfkesini haykıracak 'an'ı bekler. Her efsane, ağıt ve destan arka planlarında bu tür öğeler taşır. İnce Memed'in tematik yapısı; efsane, ağıt, destan gibi türlerin tematik yapısıyla örtüşür. Yaşar Kemal'in roman anlayışı, İnce Memed 1'in tematik yapısını açıklayıcı bir nitelik gösterir.

"Bir karanlıktan gelip bir karanlığa gidiyoruz. Homeros, İlyada'da, 'İnsanoğlu en acı çeken yaratıktır', diyor. Çünkü, ölümün bilincine varmış tek yaratık insandır. Şimdi, nedir bu dünyaya bağlılığımız? Dostoyevski, Budala'sında, 'İnsanoğlunu sonsuz bir uçurum üstüne ayağını koyacak kadar orada yaşamaya mahkûm edin; yağmur altında, karda kışta, o acı içinde, açlıkla yoklukla yaşar da ölmeye razı olmaz, yaşamını sürdürmekte direnir', diyor. Belki bu bir simge. Ama biliyoruz ki, insanoğlu açlıklar, yokluklar, sömürüler, sefaletler, aşağılanmalar arasında yaşamaya devam ediyor. Nedir bu? Varmak istediğim gerçek, insanın içindeki bu sevinç ne?

35 Ramazan Çiftlikçi, a.g.y.

Ben, sevincin türkücüsüyüm. Onu söylüyorum boyuna. Bütün epopelerde, aşaağı yukarı insanlığın macerasında, halkın yarattığı müziğinde, türküsünde, ne kadar acılı olursa olsun, şu var: 'Geldik ya!' Ortadirek'te 'İndik ya, geldik ya!' macerası var ya, onun gibi. Bu dünyaya çok şükür geldik. Gelmeseydik ne olacaktı... O korkunç sevince varmak istiyorum. Nedir o sevinç, yaşama sevinci? Araştırdığım bu. Niye mit yaratıyor, düş yaratıyor da sığılıyor? Bu sevinci sürdürebilmek için, yaşamının ağırlığından kurtulabilmek için kendine yeni bir dünya yaratıyor. Bu dünya yetmiyor. Açılılarıyla, hastalıklarıyla, ölüm korkusuyla, yok olmakla... ama gene direniyor. Bu ne? Benim aradığım bu. İnsan gerçeğine biraz daha yaklaşmak."

"İnsan gerçeği, insan psikolojisinde başlar. Bir de bu büyük ustalar, yeni yapı olanakları getirmişlerdir. Eski Yunan piyesleri değil, Shakespeare'in piyesleri. Cervantes'in romanları, eski şövalye hikâyeleri değil. Modern romanın, modern oyunların başlangıcıdır bunlar. Ötekiler de insan psikolojisine yeni boyutlar getirmiştir. Yazarın büyüklüğü onunla ölçülüyor.

Elbette benim de kalma çabam var. Ne kadar başardım bunu? Karacaoğlan gibi söylemiyorum. 'Ben ölürsem söylenirim dillerde.' Kendine en güvenli adamdır Tolstoy, 'İlyada'yı yeniden yazdım,' diyecek kadar. O bile, 'Ben şu kadar zaman eskimem,' diyememiştir. Kimse diyemez gibi geliyor.

Ben yalnız şunu söylüyorum: Romandaki maceram, insan gerçeğine varmak ve roman yapısını yaparken sağlam, insan psikolojisine uygun yaratmak... Bir yanımdır, ona güveniyorum gerçekten: Doğayı epik anlayış gibi yazdım ve yeni imgeler kurdum gibime geliyor. Ona biraz güveniyorum. İnsan psikolojisine bir şeyler getirdiğimi sanıyorum. Doğaya yeni bir bakış getirdim. Karacaoğlan'dan öğrenerek, İlyada'dan öğrenerek... Hatta Faulkner'dan, Sait Faik'ten öğrenerek. Bir şeyler de eklediğimi sanıyorum. Ne kadar yabancılaşırsa yabancılaşsın insan soyu, doğayla ilişkisi bitmeyecektir. Çünkü doğanın bir parçası. Ondan kopması mümkün değildir. Doğanın kanında insanoğlu, insanoğlunun kanında da doğa olduğuna göre, bir şeyler yaptığımı sanıyorum."

"Her çağ kendi romanını, kendi anlatım biçimini getirir. Anlatım biçimleri de, roman kurguları da, roman biçimleri de gökten inmez. Anlatımlar da sıkı sıkıya içinde geliştiği topluma bağlıdır. Söz eylemdir. Hareketir, büyüdür. Evrenimizi yaratan da sözdür. Ben sözle yeni bir dünya değil, yeni bir roman dünyası kurmaya çalıştım. İnsanlar yüzyıllardan bu yana nasıl kendilerine düş ve mit dün-

yaları kurmuşlarsa, roman da insanlığın kurduğu mit dünyasının içindedir. Bu dünya, benim kurmaya çalıştığım dünya, kendimce bir dünyadır. Yaşadığımız dünya ile ilişkisi, dünya ile birlikte yaşamın gerçeğini, düşlerin ve mitlerin gerçeğini aramak değil midir? Roman, bu aramanın bir başka yoludur. Belki de en kestirme yolu... Ayrıntılara çok önem verdim, sözünü ettiğim romanlarımda. En küçükten, en ayrıntıdan giderek bir dünya kurmak... Bu, yeni bir biçim geliştiriyor. Dünyada her dağ parçasının, en küçük bir varlığın bile, bir kişiliği var. Bunu böyle kabul edince, kurulan dünyadaki öğeler gittikçe yoğunlaşıyor.

Bir daldan, kırk sayfada, bir yaprak düşürmek... Bu, benim romanımın temellerinden biri olmalıydı. Böylesine güçlü bir yazar olmak isterdim, ama çağımız edebiyatında böylesine bir birikim yok. Onun için, sanırım benim gücüm bu yaprağı gönlümce düşürmeye yetmeyecek. (...) Ama kırk sayfada bir yaprak düşürmenin, kılı kırk yarmanın edebiyatta bir rahatlık olduğunu sanmıyorum. Yeni arayışlara yönelmek, başarısızlığı önceden kabul etmek demektir biraz da. Çağımızın yenilikçileri, başarısızlıkları önceden kabul edilmiş çağdaş başarısızlardır.”³⁶

EŞKİYALIK VE HAKSIZLIĞA BAŞKALDIRAN BİR DEVRİMCİ: İNCE MEMED

İnce Memed’in arka planında, Yaşar Kemal’in ‘eşkiyalığın içinde geçen’ çocukluğu vardır:

“Dayım en büyük eşkiyalardan biriydi. Dayım, Doğu Anadolu’nun en büyük eşkiyası. Onun da macerası, anamın bana anlattığı gibi, teypte kayıtlı. Genç bir adammış. Yirmi iki yirmi üç yaşlarında öldürülüyor. Doğu Anadolu’da türküler yakılmış dayım üstüne, bugün bile hâlâ söylenen türküler. Dayımın babası da büyük eşkiya. Onun amcası Çerko da öyle. Hele bu Çerko’nun müthiş bir efsanesi var.

Annem, boyuna anlatırdı. Çerko’nun on yedi adamı varmış. Bir alay sarıyor bunları. Yakalayıp Van Hapishanesi’ne atıyorlar. Orada bir tünel kazıyor Çerko, ‘Hadi’ diyor arkadaşlarına, ‘çıkalım!’ Hiçbiri çıkmıyor, bir kendi çıkıp Van Gölü civarında dolanıyor, sonra aynı tünelden geri dönüp arkadaşlarını buluyor yine. ‘Sizi burada bırakırsam sonra bana ne derler, haydi çıkalım!’ diyor. Ama arkadaşları çıkmıyor. Sonunda, sabaha karşı yine tünelden hapishaneye dönerken bir nöbetçi vuruyor Çerko’yu. Yaralanıyor ama bütün gün dövüşüyor jandarmalarla. Sonunda ölüyor. Bir de açıp bakıyorlar ki yüreği çatal biçiminde. Elbisesini de bir ağaca ası-

36 Aktaran: Alpay Kabacalı, **A’dan Z’ye Yaşar Kemal**, Kitap-lık, S. 64, Ocak 2004.

yorlar, bakalım kim sahip çıkacak diye. 'Hiçbirimiz sahip çıkamadık' derdi anam. Babam bakıp bakıp ağlarmış. Bu anlatılanlardan da etkilendim ister istemez.

1936'lara kadar, 500 dolayında eşkiya vardı o çevrede. Bunlardan bazıları bizim eve de gelir giderlerdi. Rıza, Kürt Alo gibi. Ama benim asıl İnce Memed'e model yaptığım Şahin'in kardeşi Mehmed'dir; Abdal Oğlu ile Cabbar diye yazdığım o. Amcamın evine gelir, üç dört ay kalırlardı. Yemeklerini ben götürürdüm. Samanlıktan çıkmazlardı. Ahbaplık yapardık gün boyu. Bana eşkiya hikâyeleri anlatırlardı.³⁷

Karamüftüoğlu ailesinden ünlü Remzi Bey'di. Kurtuluş Savaşı'nda Kadirli'yi ilk örgütleyenlerden... İlk İnce Memed romanında çakırdikeni diye bir diken var. Onu bana Remzi Bey anlattı. Remzi Bey'le eşkıyalığın felsefesini yaptık. Amcamın oğlu Rıza da eşkiya oldu, dağda vuruldu. İlk romanımın İnce Memed olmasının nedeni bu. Başka türlü de olamazdı zaten."³⁸

Eric J. Hobsbawm, dünyanın çeşitli ülkelerinden topladığı, 'çoğunlukla şiir ve balad gibi oldukça yanıltıcı olabilecek tarihsel kaynaklardan'³⁹ yararlanarak, toplumsal eşkıyalık üzerine yaptığı çalışmasında, 'soylu eşkiya' adını verdiği toplumsal eşkiya tipinin şu dokuz niteliği taşıması gerektiğini söyler:

37 Nedim Gürsel; **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, *Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2008.

38 Erdal Öz, **Yaşar Kemal'le Yaratıcılığının Kaynakları Üzerine Söyleşi**, *Ağacın Çürüğü*, Adam Yayınları, İstanbul 2000.

39 Eric J. Hobsbawm; **Haydutlar**, Çev. Fatma Taşkent, Logos Yayıncılık, İstanbul 1990.

1	Soylu eşkiya, yasadışı mesleğine bir suç işleyerek değil, haksızlığın kurbanı olarak ya da halk geleneğinin değil, otoritelerin suçlu bulduğu bir hareket yüzünden zulüm görerek başlar.
2	Erdemli eşkiya 'haksızlıkları düzeltir.
3	Zenginden alıp yoksula verir.
4	Kendini savunma ya da haklı yere öç alma dışında hiçbir zaman öldürmez.
5	Eğer yaşarsa onurlu bir vatandaş ve topluluk üyesi olarak halkına geri döner. Aslında topluluğu hiç terk etmez.
6	Halkı ona hayranlık besler, yardım eder ve destek verir.
7	Topluluğun hiçbir saygın üyesi ona karşı otoriteyle işbirliği yapmayacağına göre ancak ve her zaman ihanet yüzünden ölür.
8	En azından teoride, görülmez ve kurşun işlemez.
9	Adaletin kaynağı olan kral ya da imparatorun değil, yerel kibar takımının, memurların ya da diğer baskı uygulayıcılarının düşmanıdır. ³³

Berna Moran; Hobsbawm'ın 'soylu eşkiya'ya yüklediği niteliklerin tamamının İnce Memed'de de bulunduğunu belirtir. Ayrıca, Moran, Yaşar Kemal'in bununla yetinmeyerek İnce Memed'e 'devrimci', 'reformcu', 'aşık' gibi yeni kimlikler kazandırdığını da söyler.⁴¹

BİR DÖNÜŞÜMÜN DESTANI VE SOSYOLOJİSİ

Yaşar Kemal, kendisini 'köy romancısı' olarak tanımlayan değerlendirmelere şiddetle karşı çıkar ve '*Faulkner ve Şolohov da köy konulu roman yazdılar; ama, kimse onlara köy romancısı demiyor!*' diye yakınır. Taner Timur, Yaşar Kemal'in, özellikle Şolohov'u anmasını çok haklı bulur. 'Çünkü kendisi de, Rus yazarı gibi ülkenin ücra bir köşesinden, unutulmuş bir köyünden hareket eder ve derece derece toplumun tüm katmanlarını, bunları temsil eden insan manzaralarını ve memleketin değişme yasalarını gözler önüne serer. Bunu yaparken zengin bir hayat deneyiminin gözlem, araştırma ve anılarından yararlanan bir sosyologla, nüfuz edici bir psikologu kişiliğinde birleştirmiş görünür.

⁴⁰ Berna Moran; a.g.y.

⁴¹ Cahit Akın, **Eşkialık ve İnce Memed**, Kitap-lık, S. 101, Ocak 2007.

Yaşar Kemal, İnce Memed'i 1955'le 1987 arasında otuz iki yılda tamamlamıştır. Bu dönemde Türkiye büyük toplumsal çalkantılar, siyasal krizler geçirmiş, özgürlükler zaman zaman askıya alınmış ve ülke genellikle boğucu bir atmosferde yaşamıştır. Eserinin tamamlanmasından sonra yaptığı bir söyleşide, Yaşar Kemal *'Ne olursa olsun, her biçim sanatın birinci işi başkaldırmadır. İşte kökeninde başkaldırı olan sanat, çağımızın ilerici insanlığı ile başkaldırdıkça kalıcılığını gerçekleştirecektir'* diyor. Gerçekten İnce Memed de bir başkaldırının destanıdır. Fakat eser tamamlanırken Türkiye'de de başkaldırı yöntemleri, Yaşar Kemal'in de içinde bulunduğu bir tartışma ortamında yeniden değerlendiriliyor, daha çağdaş direnme biçimleri üzerinde düşünülüyor ve zihniyetler değişiyordu. Bu gelişimin Yaşar Kemal'in eserlerinde de izini bulmak ve yazarın İnce Memed'i bitirirken karşılaştığı güçlüğü kısmen bununla açıklamak belki mümkündür. Veysel Öngören, İnce Memed'in son cildi dolayısıyla, 'Bana öyle geliyor ki, Yaşar Kemal, geleneksel başkaldırı içinde çağdaş sorunları yüzdürerek geçerli, çağdaş bir başkaldırı biçimi aramaktadır'⁴² derken haklıdır. Bununla beraber İnce Memed, 1970'lerin 1980'lerin Türkiye'sini değil Tek Parti dönemini ele alıyor ve Kemalizm'in sosyolojisini yapıyor. Fakat 1970'lerin Türkiye'sinde bile bazı devrimcilerin 'dağa çıktıklarını' göz önünde bulundurursak, sorunun ne kadar yakın tarihlere kadar güncelliğini koruduğunu kabul edebiliriz. Oysa sömürü odaklarına karşı dağa çıkarak Ortaçağ ideolojisiyle kavga veren İnce Memed bile sonunda bu yolun çıkmazını anlar.

Feodal ağalık zulmüne karşı köylünün ciddi ve kolektif bir direnişi yoktur. Sadece baskı ve sömürü dayanılmaz derecelere gelince, açlık ve ölümle karşı karşıya kalan köylüler dağa çıkar, eşkiya olurlar. Aslında eşkiyalık, kökeni daha gerilere giden bir 'kurum' olmakla beraber, çöküş dönemindeki savaşlar sırasında kaçak askerlerin dağları doldurmasıyla daha da müzmin bir durum almıştır. Yeni kurulan Cumhuriyet rejimi bunları denetim altına almaya, eşkiyaları uslu vatandaşlar yapmaya çalışmaktadır. Ne var ki, buna gücü yetmemekte ve eşkiya takımı, çoğu kez bir yandan aralarında nüfuz kavgası verirken öte yandan da köylüleri baskı altında tutmaya çalışan ağalara çıkar karşılığı kapılanmaktadır. Kendi başlarına hareket eden eşkiyalar ise pek de uzun sürmeyen bir soygun döneminden sonra, bir jandarma kurşununa hedef olmaktan kurtulamazlar. Bununla beraber bu iki kategori eşkiyanın dışında, kökeni Köroğlu geleneğine uzanan başka bir eşkiya tipi vardır ki, bunlar halkı zulme ve sömürüye karşı koruyucu tutumlarıyla köylülerin desteğini kazanırlar ve efsaneleşirler. Örneğin İnce Memed, Abdi Ağa'nın

42 Veysel Öngören; **İnce Memed**, Yeni Düşün, Haziran, 1987.

zulmüne uğrayıp dağa çıkmadan önce, bu tipin temsilcilerinden biri olan, fakat artık yaşlanmış ve dünyadan elini eteğini çekmiş ünlü eşkiya Koca Ahmet'e rastlar. Koca Ahmet yıllarca bu dağlarda bir fırtına gibi esmiş, zenginleri haraca kesmiş, yoksullara yardım etmiştir: 'Koca Ahmet bir dehşet olduğu kadar bir sevgiydi de! Eşkiyayı korkuyla sevgi yaşatır. Yalnız sevgi tek başına zayıftır. Yalnız korkuyla kindir!' İnce Memed de, bir sürü talihsiz olaydan sonra yolunu bulacak, halkın koruyucusu durumuna gelecek ve efsaneleşecektir.

Dikenlidüzü'nde, Abdi Ağa'nın köylerinde tabana dayanan feodal ağalık düzeni Abdi Ağa'nın üstündeki temsilcisini Ali Sefa Bey'de bulur. Ali Sefa Bey, dağda bir eşkiya çetesi besleyerek, köylüleri birbirine düşürerek, terk edilmiş çiftliklere el koyarak ve daha başka bir sürü yolla Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki toprak yağmasına katılmış ve elli bin dönümü aşan bir araziye sahip olmuştur. Ali Sefa Bey Türkmen kökenli olup içinde iki tutku (at tutkusu ve toprak tutkusu) çarpışan bir 'geçiş dönemi' kahramanıdır: *'Bir gün geldi ki, at tutkusuyla toprak tutkusu karşı karşıya kaldı. Damarlarındaki yabanıl Türkmen kanı toprak karşısında yenilgiye uğradı'* Ali Sefa Bey, artık tam bir toprak açlığı içindedir ve gözü Anavarza Ovası'ndadır: *'Anavarza toprağı toprak değil altın... Anavarza Ovası'nda bir karış toprağı yokken, çiftliklere sahip olmuştur, doymaz. Niçin Anavarza Ovası'nın tümüne sahip olmasın?'* Fakat *'hırsıyla, toprağa verdiği değerle, köylülerin gözlerini açan'* da kendisi değil miydi? Olsun *'Gözleri açılmış köylülerle savaşmak çok daha zordu, ama tatlıydı'* Bu savaşta karşısına ilk safta Vayvay köylüleri çıkarlar! İnce Memed'in dostu Koca Osman'la karısı Kamer'in herkesi uyandırmak için dolaşıp durduğu Vayvay köylüleri! *'Koca Osman ne diyordu, şu Anavarza kayalıklarının tepesinde Ermeni krallarının kalesi var diyordu. Bütün Çukurova o zamanlar Ermeni kralının buyruğundaymış. Ali Sefa Bey öyle mi yapmak istiyor acaba?'* Ufukları feodal düzenin kalıplarını aşamayan Osman Ağa yanılmaktadır. Artık düzen değişmekte, feodal ilişkiler çözülmekte, Ali Sefa Bey kapitalistleşmeye çalışmaktadır. Bu ilk kuşağın 'vahşi kapitalizmi' elbette feodal görüntüler taşıyacaktır. Fakat mülkiyet ve işletme biçimlerinin gelişme doğrultusu kapitalizm yönündedir. Nitekim çözülmekte olan feodal ilişkiler zincirinin tepesindeki Arif Saim Bey'de toplumsal evrimin niteliği daha da berraklaşır. Kimdir Arif Saim Bey? Ali Sefa Bey, bu sonradan görmenin geçmişi iyi bilir: *'(Arif Saim) kasabada candarma üsteğmeniydi ve Bingöllü bir Kürt'tü. Atak, gözüpek, tutkulu bir kimseydi. Gözünü daldan budaktan sakınmazdı. Adana'yı Fransızların işgal ettiği sıralar Fransızlarla Kuvayı Milliyeciler arasında ikili oynuyordu. Çok zekiymi. Bugün Ankara Hükümeti demek, Arif Saim Bey demekti. Mustafa Kemal'in en yakın adamıydı ve en gözde mebusuydu'* Yaşlı bir Çerkez de Arif Sami Bey için şu bilgileri

verir: 'Onun Paşa'yla içtiği su ayrı gitmez. Diyarbakır'da bunun astığı adamları gördüm, şehrin bir ucundan öteki ucuna kadar sallandırmıştı. Büyük mahkemenin en büyük reisi bu...' Bu betimlemelerde siyasal iktidarla özdeşleştiğini gördüğümüz Arif Saim Bey, toprak temerküzü ve kapitalistleşme yolunda her türlü aracı kullanır. Hatta toprak yağması için at hırsızlarını bile korur ve Yağmur Bey'in çetesinin Kafkasya'dan, İran'dan çaldığı güzel atların Karadeniz kıyılarında satılmasına aracı olur. Fakat bu yolla kazandığı paralar da toprağa yatırılacaktır. 'Çukurova'nın altın toprakları onun en büyük tutkusuydu. Kurtuluş Savaşı olmasaydı eğer, bu toprakların büyük bir kısmı Sultan Abdülhamid'in, derebeylerin, Mısırlı dedikleri Arapların, bir de Ermenilerindi' Ne var ki çoğu illegal yöntemlerle elde edilen bu verimli topraklar en modern yöntemlerle işlenecektir. Nitekim Arif Saim Bey Budapeşte Yüksek Ziraat Okulu'nu bitirmiş birini bulur ve ona şu talimatı verir: 'Siz toprağın kalitesine bakacak, bana Çukurova'nın en verimli toprağını tesbit edeceksiniz, ben de tespit ettiğiniz bu toprağı alacak, buraya Türkiye'nin en büyük, en modern çiftliğini kuracağım' Bu bilgilerin gösterdiği gibi Arif Saim Bey'de 'vahşi kapitalizm'in şiddetiyle rasyonalizmi bir arada barınmaktadır.

Bir de yarı feodal düzenin öteki tarafı, sömürülenler kesimi vardır, İnce Memed bunların savunucusu ve kahramanıdır. İnce Memed, çelimsiz görünüşüyle efsanevi eylemleri arasında çarpıcı bir çelişki olan romantik bir kahramandır. Yaşar Kemal, daha bu romanında, toplumsal umutsuzlukların yoksul kitleleri nasıl 'ermiş' yaratmaya zorladığının ipuçlarını vermiştir. Gerçekten İnce Memed, Abdi Ağa'nın yeğeninin göz koyduğu Hatçe'yi kaçırdıktan ve bir de cinayet işledikten sonra dağa çıkınca içi kinle dolmuştur. Ve İnce Memed kinle dolunca 'gözlerinin içine o iğne ucu gibi parıltı' gelir, 'avına atılmaya hazırlanmış bir kaplana' benzer, İnce Memed efsanesi roman boyunca gelişecek ve onu sevenler, mucizevi görüntülere tanık olacaklardır. Osman Ağa, onun dağa çıkışını şöyle anlatır: 'Bir yalım yeli gibi Değirmenoluk köyünden çıktın. Uçtun gittin. Gözlerden iradin. Sen gidince Alidağın tepesinde bir kocaman, minare boyunda ışık patladı, üç gün üç gece yandı.'

Oysa İnce Memed gerçekçi ve rasyonalisttir. Abdi Ağa'nın evini yakıp da onu öldürdüğünü sanınca ilk işi bir toprak reformu ilan etmek olur. Fakat günlerce bayram yapan köylüler Abdi Ağa'nın ölmediğini öğrenince sus pus olup dağılırlar, ilginç bir biçimde İnce Memed yandaşlarını daha çok kadınlar arasında bulur.⁴³

43 Taner Timur; 'Yaşar Kemal: Bir Dönüşümün Destanı ve Sosyolojisi', Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, 2. Basım, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

C. ESTETİK ÖĞELER

1. KURGU

İnce Memed'in kurgusu, klasik romanların kurgusundan farklıdır. Yaşar Kemal, büyük destanlardaki, Türk halk şiirindeki, hatta İngilizlerin ballad'larındaki lirizmi özümsemeye çalışır ve tekrarlarıyla, başlangıcıyla, sonuyla; ballad'ların, destanların tekniğini kullanır. Ayrıntılarda ekonomiye gider. Sözelimi, bin tane ot çeşidi anlatmak yerine, üç çeşidi anlatır. Bir ovayı, bir bozkırı, bir çiçekte, bir ağaçta, bir kurumuş dalda verebilmeyi dener. Bu da, romanın akıcılığını ve lirizmini sağlar. "İnce Memed'de ben İnce Memed için, getirdiğim psikolojik imkânlardan çok, getirdiğim bir kurgu olanağı var. Yani, şiirsellik, lirizm sağlayan bir olanak. Sanıyorum bu bizde de dünyada yeni bir şey."⁴⁴

Dört ciltlik roman; Karacaoğlu'nun bir koşmasının birer dörtlüğü gibidir. Sonlardaki benzerlikler ise sanki dörtlüğün son mısrasındaki nakaratlardır. Yaşar Kemal'in sadece İnce Memed'inde değil, diğer hikâye ve romanlarında da bu halk şiiri yapısını görmek mümkündür. Yaşar Kemal, bu ayrıntıya şöyle dikkat çeker:

"Hiçbir Batı romanının biçimini bulamazsınız benim romanlarımda. Kendime özgüdür. Ve bizim türkülerimizden, kuruluşu, kurgusu ve yapısı, mimarisi benim romanlarımın, bizim türkülerden yararlanmıştır, tamamen türkü yapısıdır.

Romanın bir mimarisi var. Anlatımın bir kurgusu var. Anlatım onu belirliyor. Yani o kurguyu anlatım yapıyor. Benim romanlarım bizim türkülere çok benziyor. Anadolu türküsü aynı cümlelerle biter. Çok türkülerimiz böyledir. Dikkat ederseniz, benim romanlarımın lirizmini yapan da bu kurgudur. Yani araya fazla öge katmadan bir çeşit tekdüzelikte götürmek. (...) "⁴⁵

İnce Memed'de olay örgüsü sağlam, gerilim yüksek, aksiyon bol ve kişi tahlilleri azdır. Eşkiya hikâyelerinin yapısına uygun olarak olay örgüsü açısından roman,

44 Alpay Kabacalı, **Alain Bosquet Sordu Yaşar Kemal Yanıtladı, Kendini ifşa Ediyor**, Cumhuriyet Kitap Eki, S. 120, Haziran 1992.

45 Erdal Öz, **Yaşar Kemal'le Yaratıcılığının Kaynakları Üzerine Söyleşi, Ağacın Çürüğü**, Adam Yayınları, İstanbul 2000.

Berna Moran'ın da işaret ettiği gibi ⁴⁶ dört ana bölüme ayrılabilir: Yazarın rakamlarla birbirine bağladığı 37 bölümden oluşan romanın ilk 6 bölümünde İnce Memed'in 11 yaşından sonraki çocukluk yılları; 7-10. bölümlerde eşkıya oluşuna kadar geçen olaylar; 11-35. bölümlerde eşkıyalık günleri ve 36-37. bölümlerde ise öcünü alıp ortadan kayboluşu anlatılır: ⁴⁷

SERİM	I. ANA BÖLÜM	1-6
	II. ANA BÖLÜM	7-10
DÜĞÜM	III. ANA BÖLÜM	11-35
ÇÖZÜM	IV. ANA BÖLÜM	36-37

Yaşar Kemal'in zihninde, romanın ana taslağı, başlangıcı, sonu, tiplerle birlikte biçimlenir. İlk biçim doğar, ardından konu... Tip de birlikte yaratılır. Ana eksen, yazacağı tiptir. Yaşar Kemal, 20. Yüzyıl romancılarının dışında, ana tipe çok önem verir. Sözelimi; *İnce Memed* IV'te, ilk düşündüğü zaman, romana başlarken, 'Çukurovada toprak da deniz gibi köpürür,' der. Bu, laytmotif gibi... 'Toros'un tepesine çıktığın zaman, Toroslarda ışık da deniz gibi köpürür.' Böyle bir şiirsel tarafı da ortaya çıkar kafasında. Hep yazmak ister, bir halk deyimidir: **'Savrun Suyu öyle aydınlık bir sudur ki, dibine Kuran düşse okunur.'** Böyle ayrıntılar, zaman zihninde belirir, zaman zaman da yazarken gelir.

2. ANLATI DÜZEYİ

Anlatı düzeyi, bir romandaki (hikâyedeki) bağımsız öykülerin düzenlenişi, sıralanışı ya da iç içe geçişi anlamına gelir. Bu iç içe geçişte dışta kalan (kapsayan) ve içte yer alan (kapsanan) öyküler olacaktır. Dışta kalan öyküye "dış anlatı", içte kalanlara da "alt (iç) anlatı(lar)" adı verilir. "Dış anlatıyı terminolojik anlamda çerçeve anlatı, yani öykü içerisinde mevcut olan bütün anlatıları kuşatan bir öykü olarak da adlandırabiliriz. "Dış anlatı"ya "temel metin", "alt anlatı(lar)"ya da "ekleni metin" adları da verilebilir.⁴⁸

46 Berna Moran, a.g.y.

47 Ramazan Çiftlikçi, a.g.y.

48 Yavuz Demir; *İlk Dönem Hikayelerinde Anlatıcılar Tipolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Bu açıdan bakılınca, bir romanda birden fazla kişinin öyküsü ile karşılaşabilir. Bu öykülerin anlatıcıları da farklı olabilir. Birbirleriyle bir şekilde bağlantılı olan bu öykülerin ‘temel anlatı-alt anlatı’ ilişkisiyle düzenlenip kurgulanmasına romanda, ‘anlatı düzeyi’ denir.

İnce Memed 1’de, özellikle **Kara Ahmet, Hasan Onbaşı** gibi roman kişilerinin hikâyeleri ‘alt anlatı’ örnekleridir.

3. ANLATIM TEKNİKLERİ

Romancı, romanda olup bitenleri aktarma görevini, kurmaca bir varlık olan ‘anlatıcı’ya verir. Anlatıcı, aktarma işini yaparken tek bir anlatım tekniği kullanmaz. Değişik dil ve biçemlerde yazılan ya da söylenen metinleri kullanarak, anlatma eylemini gerçekleştirir.

İnce Memed 1’de destanların etkisi, öncelikle anlatım tekniği açısından dikkat çeker. Başlangıçta tasarlanmamış olduğu halde, yeni bölümlerin oluşmasıyla, yeni ciltlerin arka arkaya yazılması, destan ve halk hikâyesi geleneğinde görülen yöntemi hatırlatır. Eserin birinci cildinden sonrası, ‘Arkası Yarın’ programlarının merak unsurunu devam ettirme özelliğini gösterir. Halk anlatı geleneğinde olayların bir gecede bitirilmeden başka gecede anlatmak üzere hikâyenin uzatılması gerekir. Anlatıların uzatılmasının bir sebebi de destan dairesinde gördüğümüz gibi tarihi ve kurgusal olaylar eklenmesidir.⁴⁹

İnce Memed 1’in anlatım tekniği, bir destan anlatıcısının özellikleriyle büyük bir yakınlık gösterir.

4. DİL VE ÜSLUP

I. ROMANDA DİL VE ÜSLUP

Roman bir sentezdir. Bu sentez, romanlık öğelerin dil ile yoğrulmasıyla ‘roman’ı oluşturur. Dil, burada en büyük araçtır. Roman dili deyince, bir romancının düz anlamda kullandığı dil ya da gramer kastedilmez. Bundan, bir romanda, roman

⁴⁹ Muharrem Kaya; **İnce Memed Romanında Destan Etkisi, ‘50. Yılında İnce Memed’ Dosyası**, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.

kişilerinin konuştukları dil de anlaşılmaz. Roman dili denilince, “daha bütünsel bir şey, içerikle biçimin ve biçimin belli bir uyumla devinimi, gelişimi; böylece bütün öğelerin yeni bir enlem-boylama yerleşimi, yeni bir anlama dönüşerek ‘cümleşmesi’ anlaşılır.”⁵⁰

Roman dili, üslupla (biçem) ilgilidir. Fakat üslup, yalnızca dile indirgenemez. Üslup, dile bağlı olduğu kadar, romanı oluşturan diğer öğelere de bağlıdır. Üslup, kişinin (romancının) ruhunu yansıtır. “Bir bakıma parmak izi gibi bir şeydir üslup.”⁵¹

Okur, romanı iki nedenle sever ve okur. Serüven ve üslup. Romandaki biçem, okur üzerinde uyandırdığı etki ile ve yine okuru sürekli olarak canlı tutuşu ile, romanın sonuna kadar ilgiyle okunma nedeni olabilir. İnce Memed 1, her şeyden önce, serüveniyle ve üslubuyla kitlelerin ilgisini çeken bir romandır.

II. YAŞAR KEMAL VE ROMAN DİLİ

Yaşar Kemal’e göre, her roman dili, kendi biçimini yaratır.

Yaşar Kemal, Rus romanını çok ilginç bulur. Puşkin’in Rus edebiyatına yeni bir şiir getirmesinden söz eder.

“Bunu da eleştirmenlerden öğreniyoruz, Nâzım Hikmet’ten öğreniyoruz. Gogol, ‘Ben yeni bir İlyada yazıyorum.’ diyor. Tolstoy, Gençlik’i yazarken, ‘Yeni İlyada yazdım,’ diyor. Sonra vazgeçiyor, Savaş ve Barış için, ‘İşte yeni İlyada,’ diyor. Öylesine tanıyorlar ve öylesine hayranlar, eski Yunan’a. Çünkü Batı’dan geliyor onlara roman düşüncesi. Gogol’un Ölü Canları’nda, doksanıncı sayfasına kadar Türkçesinden belli İlyada’nın etkisi. Oradan sonra da yeni bir yazar çıkıyor.

Benim düşüncem şu oldu: Nasıl bir roman dili, yeni bir roman anlatımı, yeni bir roman içeriği doğdu Ruslarda? Dostoyevski yeni bir roman içeriğiyle geldi, ama hâlâ destanlara, masallara bağlı bir anlatım. Türkçesinden bile anlaşılır bu. Müthiş güzel anlatır. Tolstoy’un anlatımı da öyle... Uzmanlar, Rus edebiyatı, en iyi Türkçeye çevrilmiştir, diyorlar. Doğru olabilir bu. Bozkır dili taze bir dil, yeni bir dil. Ondan yeni bir roman ve şiir dili yaratıyorlar.

50 Adalet Ağaoğlu, *Geçerken, Denemeler, Değınmeler*, Remzi Kitaabevi Yayınları, İstanbul 1986.

51 Rasim Özdenören; *Ruhun Malzemeleri*, Risale Yayınları, İstanbul 1986.

Bizim dilimizde de Nâzım Hikmet gibi bir deha var. O da halkın dilinden, büyük kaynaktan geliyor. Hep söylerim, Anadolu'nun dili, bütün Türk dünyasında çok zengin bir dildir. Beni İngilizceye çeviren Thilda da, Fransızcaya çeviren Münevver Abla (Andaç) da söylüyorlar, 'Çok zengin bir dil,' diyorlar, 'karşılığını İngilizcede, Fransızcada bulamadığımız kadar zengin bir dil,' diyorlar. Nâzım da öyle diyordu. Türk dili, Rus dili, bunlar taze dillerdir; epope dili, masal dilidir. Büyük edebiyat doğabilir bu dillerden, doğmuştur da...

Dilin özelliği romanın yapısını bile belirler. Eğer dilimize çok bağımlı kalabilmişsek, bu dilin adamıyız. Eğer sağlam bir edebiyat yapıyorsan, yeni bir dil, kendine has bir roman dili yaratmak zorundasın. Şiir dili ayrıdır, roman dili ayrıdır. Nâzım şiirde bunu yaptı. Ben de romancı olarak yapmaya çalıştım.

Bizim roman geleneğimiz yeni. Bizim kuşaktan önce de belirli bir roman diline ulaşmış kişi az ya da hiç yok. Kırık dökük bir şeyler ya da. O zaman halkın konuştuğu dili, sözlü edebiyatını kaynak almaktan başka hiçbir umar yok.

Anadolu'nun dili çok zengin bir dil. Büyük de bir sözlü edebiyatı var. Destanları, türküler, ağıtları, masalları, tekerlemeleri var. Ben gençliğimde bir folklor meraklısıydım. Bir destan anlatıcısıydım. Sözlü edebiyatta bile her kişilik, yani şair, anlatıcı, kendisine başka yeni bir dil yaratmıştır. Gelenekten kurtulmak ne kadar zorsa da kişilikler bir destan, bir şiir, bir ağıt dili yaratmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Ben bunu gençliğimde tam bilincine vardım diyemezsem de kokusunu aldım diyebilirim. Veysel'le Karacaoğlu, Pir Sultan Abdal'la, Dadaloğlu kendilerine has bir şiir dili yaratmışlardı. O geleneksel halk şiirinin kırılmaz anlatımını, sesini kırmışlardı. Her destan anlatıcısı da bölgesinin damgasıyla birlikte anlattığı destana, masala, tekerlemeye kendi damgasını vuruyordu. Sonraları, farkına vardığım bu başkalıklar, kişilikler, anlatımlar üstünde çalıştım, bilinçlendim. Romana başladığım zaman artık hazırdım. Gençliğimden de biliyordum. Ustalarım gibi anlatamıyordum Köroğlu'nu. Bende hikâye, başını alıp benim gönlümce başka yerlere gidiyordu. Öğrendiklerimi tıptı tıpına anlatmak hoşuma gitmiyor, bana yavan geliyordu boyuna yinelemek. Beni dinleyenler de benimle birlikte yaratıyorlardı sanki. İnsan hikâyeyi anlatırken onları bakışlarından, kıpırdanışlarından, onayladıklarından, onaylamadıklarından anlatımına, yaratımına yön veriyordu.

Bir kişi bir romanı yaratırken, önce dili yaratmak zorundaydı. Bu dil halkın dili olmazdı, destan, masal, şiir dili de olmazdı. Yazılı anlatım bambaşkaydı. Sözlü anla-

timin geleneği, olanakları başka, yazılı anlatımınki bambaşkaydı. Yazarken bunun farkına vardım. Uzun romanları yazarken de başka bir şeyin farkına vardım, dilin yapısı romanın biçimini, içeriğini oluşturuyordu. Buna çok uzak bir olasılıktır diyenler var. Dilin yapısı nasıl olur da hem biçimi, hem de içeriği belirler? Roman yazarak bu işin derinine ulaşırsak orada dilin yarattığı biçimleri, içerikleri de buluruz gibime geliyor. Dilbilimciler işin bu yanıyla da uğraşırlarsa iyi ederler.

Bir yazarın yazdığı her romanın dili aynı olursa işin içinde bir yanlışlık var demektir. Anlattıklarımız da, anlatım biçimlerimizi belirler. Böyle olunca da bir yazar anlattığı her romanı aynı anlatımla yazarsa tatsız bir şey olur. Tatsız bir şey olduğu gibi, bir düş dünyası, bir mit dünyası, bir roman dünyası da kurulamaz. Ben, her romanını aynı anlatımla anlatan romancının romancılığına inanmam. Yeni bir dil yaratılmadan da, yani roman dili, şiir dili, doğru dürüst bir roman, şiir yaratılamaz. Yeni bir renk, çizgi dili de yaratılmadan doğru dürüst bir resim yaratılamaz.”⁵²

III. LİRİK BİR ÜSLUP

Halk hikâyelerinin, türkülerin havası, yeni bir kimliğe bürünerek Yaşar Kemal’in dilini ve anlatımını kurar. Cümleler, doğanın gizemli dilinden bir şiir çıkarırcasına, tekrara dayanan, sayıklama gibi, ağıt gibi devam eder. Renkli, kıvrak, derin anlatımın temelinde halk dilinin duruluğu ve lirizmi vardır.

Yedinci bölümden bir kesit, halk dilinin duruluğunu ve lirizmini anlatır: *“Bir türkü duyulur... Gecede başka türlü, gündüzde başka türüdür. Çocuk söylerse başka tad-da, kadın söylerse... Genç söylerse başka türlü olur, yaşlı söylerse... Dağda söylenirse başka, ovada, ormanda, denizde başka türüdür. Hep, ayrı ayrı taddadır... Sabahleyin başka, öğle, ikindin, akşamleyin başkadır.*

Bu nakışlı çorap bir türkü gibidir. Bir türkü sıcaklığında örülmüştür. Sarısı, kırmızısı, yeşili, mavisi, turuncusu, türlü rengi karışıp uyuşmuş, bir sıcaklık, bir yumuşaklık meydana getirmiştir. Aşk gibi, şefkat gibi bir şey olmuştur.

Bu çorap aşktır, öyle bir gelenekten gelir. Memed’in eli dokununca titremesi, ışığa çıkarınca irkilmesi boşuna değildir. Böyle çorapların üstünde hep iki kuş nakışı bulunur. Gagalarını dayamış öpüşür gibi iki kuş... Sonra, iki ağaç vardır, gövdeleri küçücük. Tek,

52 Aktaran: Alpay Kabacalı, **A’dan Z’ye Yaşar Kemal**, Kitap-lık, S. 64, Ocak 2004.

*kocaman çiçekli... İki ağaç yan yana dururlar. Çiçekleri öpüşecek gibi burun buruna-
dır. Sonra, bu nakış arasından sütbeyaz bir su akar. Kırmızı kayalar vardır kıyıcığında.
Bir renkler, yalımlar cümbüşüdür almış başını gidiyor.”*

IV. FOLKLORİK ÖZELLİKLER VE ÜSLUP

Yaşar Kemal, Anadolu halkının yüzyıllardan beri yarattığı sözcükleri, söylem biçimini, ustaca kullanır. Bu sözcüklerle, deyimlerin birçoğunu, Ali Püsküllüoğlu, yıllar önce ‘Yaşar Kemal Sözlüğü’ adıyla kitaplaştırmış.⁵³ Yaşar Kemal, söyleminin gücünü, çok geniş bir halklar mozayiginden, geniş bir ülkeler coğrafyasından alır. Ele aldığı her olayı, evrensel bir temaya dönüştürerek, insanlığın geçmişiyile geleceğini, doğa, tarih, insan, folklor sevgisiyle yoğunur.⁵⁴ Bölgesel dil öğelerini ortak dilin malı yapar.⁵⁵

V. İNCE MEMED 1’DE DİL VE ÜSLUBA DAİR BAZI DİKKATLER

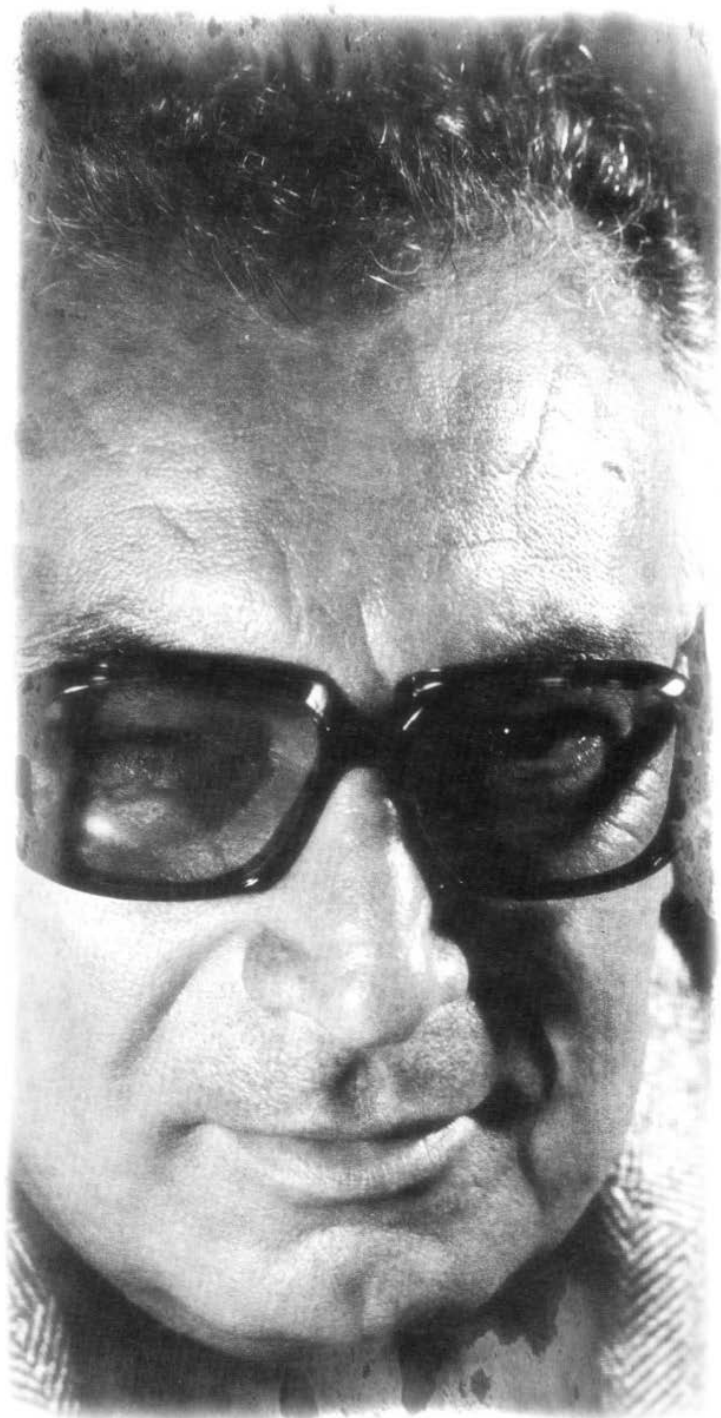
Söylencelerin, destanların, masalların, halk hikâyelerinin izini sürerek, geleneksel anlatı öğelerini, yarattığı modern anlatının dokusuna sindiren Yaşar Kemal’in dilinde de üslubunda da bu dönüştürme sürecinin izlerini görmek mümkündür.

- İnce Memed’de, özel isimlere getirilen çekim ekleri, kesme işaretiyle belirtilmez.
- Kaynaştırma sesi ‘y’, dönemin tercihiye uygun olarak ‘ğ’ olarak yazılır.
- Betimlemelerde uzun cümlelere; konuşmalarda kısa cümlelere yer verilir.
- Devrik cümle yapısını sıkça kullanılır.
- Benzetme, eğretileme ve kişileştirme en çok kullanılan söz sanatlarıdır.
- Anlatımda, özellikle görülen geçmiş zaman kipi tercih edilir.
- Olumsuz cümlelerden, bileşik cümlelerden uzak durulmaya çalışılır.
- Fiil cümleleri, isim cümlelerinin yaklaşık beş katıdır.
- Sözcük türlerinden en çok fiil, isim ve sığata yer verilir.

⁵³ Ali Püsküllüoğlu; **Yaşar Kemal Sözlüğü**, 6. Basım, YKY, İstanbul 2006.

⁵⁴ Osman Şahin, **Türk Edebiyatı ve Folklor İlişkisi**, *Sunu*, AKM Konser Salonu, Pertev Naili Boratav’a Saygı Sempozyumu, 22 Aralık 1997.

⁵⁵ Ali Püsküllüoğlu; a.g.y.

KAYNAKÇA

- Adalet Ağaoğlu; **Geçerken, Denemeler, Değİnmeler**, Remzi Kitaabevi Yayınları, İstanbul 1986.
- Adnan Binyazar; **Kişisel Kinden Evrensel Barışa**, Adam Sanat, **Yaşar Kemal Özel Sayısı**, S. 197, Haziran 2002.
- Ahmet Hakan Coşkun; **Orhan Pamuk Üzerine Tezler**, Hürriyet, 16 Şubat 2005.
- Ahmet Hakan Coşkun; **Pamuk ile Kemal Arasındaki 13 Fark**, Hürriyet, 16 Ekim 2006.
- Ahmet Kabaklı; **Türk Edebiyatı**, C. 3, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul 1974.
- Ahmet Kahraman; **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, Erkekçe, Ocak 1983.
- Ahmet Oktay; **Anlatıların Aynası, Yazınsal Eleştiriler 2**, YKY, İstanbul 2000.
- Ahmet Oktay; **Yeni Hayat** (1, 2), Milliyet, 27 Ekim 1994 – 3 Kasım 1994.
- Ahmet Oktay; **Yeni Hayat Üzerine**, Hürriyet Gösteri, S. 169, Aralık 1994.
- Ahmet Taner Kışlalı; **Ben Demokrat Değİlim**, Cumhuriyet, 27 Ocak 1999.
- Ahmet Taner Kışlalı; **Normal Zekâlılar İçin Bir Yazı**, Cumhuriyet, 26 Şubat 1999.
- Ahmet Yıldız; **Kertenkeleler ve Edebiyat**, 2. Basım, Papirüs Yayınları, İstanbul 2004.
- Aktüel; **Orhan Pamuk Dosyası**, S. 67, 19-25 Ekim 2006.
- Ali İhsan Kolcu; **Hikâye Sanatı**, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara 2005.
- Ali Özçelebi; **Kara Kitap ve Ayrıntılar Üstüne**, Hürriyet Gösteri, S. 123, Şubat 1991.
- Ali Püsküllüoğlu; **Yaşar Kemal Sözlüğü**, YKY, İstanbul 2006.
- Alpay Kabacalı; **Alain Bosquet Sordu Yaşar Kemal Yanıtladı, Kendini ifşa Ediyor**, Cumhuriyet Kitap Eki, S. 120, Haziran 1992.
- Alpay Kabacalı; **Kültürümüzden İnsan Adaları**, YKY, İstanbul 1995.
- Alpay Kabacalı; **A'dan Z'ye Yaşar Kemal**, Kitap-İlk, S. 64, Ocak 2004.
- Alpay Kabacalı; **Bir Destan Rüzgârı, Fotoğraflarla Yaşar Kemal'in Yaşamöyküsü**, Sel Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Arzu Çakır; **Orhan Pamuk ve Yaşar Kemal Kahvaltısı Boykot Etti**, Hürriyet, 22 Nisan 2010.
- Atilla Aygün; **Son Dönem Yazınızımızda Anlatım Bozuklukları**, ABC Yayınları, Ankara 2004.
- Ayça Atakoğlu; **Zamansız ve Dayanaksız**, Milliyet, 26 Kasım 1997.
- Aydın Boysan; **Yüzler ve Yürekler**, 5. Basım, YKY, İstanbul 2004.
- Behçet Necatigil; **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, 12. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul 1985.
- Berna Moran; **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Beşir Ayvazoğlu; **Üslup ve İmza**, Zaman, 11 Ocak 1999.
- Cafer Y. Şen; **Yeni Hayatın Sırları**, Dergah, S. 1053, Haziran 1995.
- Cahit Akın; **Eşkıyalık ve İnce Memed**, Kitap-İlk, S. 101, Ocak 2007.
- Can Dündar-Nebil Özgentürk; **İlk Durak**, Alfa Yayınları, İstanbul 2005.

- Cem Erciyes; **Şehrin Anahtarı Hüzün**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.
- Cem Erciyes; **Yaşar Kemal'le Söyleşi; 'İnce Memed Ölmez'**, Radikal, 6 Ekim 2002.
- Cemal Aydın; **Orhan Pamuk Ne Kadar Samimi?**, Beklenen Vakit, 10.201994.
- Dilek Önder; **Son Günlerin En Çok Tartışılan Yazarı Orhan Pamuk**, Hürriyet, 9 Aralık 1990.
- Doğan Hızlan, **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Hürriyet, 24 Ekim 1994.
- Eduard Spranger; **Romanda Ruhbilimsel Açı**, Çeviren: Kâmuran Şipal, Türk Dili Roman Özel Sayısı II, Cilt: XIV, S. :159, Aralık 1964.
- Elvan Özkaya; **Ülkemin Günleri Güneşli Değil**, Aktüel, S. 306, 1997.
- Emin Çölaşan; **Halka Yalan Söylemek**, Hürriyet, 20 Ocak1999.
- Emin Özdemir; Plehanov'dan alıntı, **Yazınsal Türler**, Ümit Yayıncılık, Ankara 1994.
- Engin Kılıç; **Derleyen, Orhan Pamuk'u Anlamak**, 3. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- Enver Ercan, **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Varlık, Mart 1999.
- Erdal Öz; **Yaşar Kemal'le Yaratıcılığının Kaynakları Üzerine Söyleşi, Ağacın Çürüğü**, Adam Yayınları, İstanbul 2000.
- Erdinç Akkoyunlu; **Efsane Klasik Roman: İnce Memed**, Star, 11 Nisan 2010.
- Erhan Acar; **Cevdet Bey ve Oğulları'nın Mekânında Zaman ve Anlam**, Sanat Olayı, S. 9, Şubat 1984.
- Eric Hobsbawm; **Haydutlar**, Çev. Fatma Taşkent, Logos Yayıncılık, İstanbul 1990.
- Faruk Şüyun, **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Dünya Kitap, Kasım 1994.
- Fatma Erkman Akerson; **Kara Kitap Üstüne Bir Yorum Denemesi**, Hürriyet Gösteri, S. 124, Mart 1991.
- Fatma Oran, **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Cumhuriyet, 20 Ekim 1994.
- Fatma Oran, **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Pazar Postası, 12 Kasım 1994.
- Feridun Andaç; **Dil Şenliğinde Bir Dünya**, Adam Sanat, **Yaşar Kemal Özel Sayısı**, S. 197, Haziran 2002.
- Feridun Andaç; **Nobel'e Yolculuk I –II**, Varlık, S. 1192-1193, Ocak-Şubat 2007.
- Feridun Andaç; **Söz Uçar, Yazı Kalır, Söyleşiler, 'Yaşar Kemal'**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997.
- Feridun Andaç; **Yaşar Kemal'in Sözlerinde Yaşamak**, Dünya Yayınları, İstanbul 2003.
- Fethi Naci; **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, Gerçek Yayınları, İstanbul 1981.
- Fethi Naci; **Bir Hikâyeci: Sait Faik, Bir Romancı: Yaşar Kemal**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990.
- Filiz Aygündüz; **Söyleşi, 'Manzara Benim İçin Hem Türkiye'dir Hem Dünya'**, Milliyet Sanat, S. 618, Eylül 2010.
- Filiz Aygündüz; **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, Milliyet, 10 Mayıs 2002.
- Gennadiy N., Pospelov; **Edebiyat Bilimi**, Çev: Yılmaz Onay, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul 1995.
- Gerçek Hayat; **Pamuk Eller Nobel'e**, S. 313, 20 Ekim 2006.
- Gündüz Aktan; **Büyük Yazar**, Radikal, 9 Ocak 1999.
- Güner Öztuna; **YS's Memed, My Hawk: A Modern Epic**, Ankara Üniversitesi DTCT Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi, C. II, S. 4. Ankara 1980.

- Güneş Karabuda; **Al Gözüm Seyreyle**, Güneş Karabuda'nın Yaşar Kemal Fotoğrafları, YKY, İstanbul 2010.
- Gürhan Tümer; **Olağanüstü Dünyanın Olağanlığı**, Cumhuriyet Kitap 15 Aralık 1994.
- Gürol Sözen; **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, "Diken romanlarımda bir kişiliktir", Güneş, 29 Mayıs 1984.
- Gürsel Aytaç; **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997.
- Gürsel Aytaç; **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1990.
- Gürsel Aytaç; **Orhan Pamuk'un Yeni Hayat'ı**, Cumhuriyet Kitap, S. 250, 1.12.1994
- Güven Turan; **Hüyükteki Nar Ağacı'ndaki Gömü**, Adam Sanat, **Yaşar Kemal Özel Sayısı**, S. 197, Haziran 2002.
- Hakkı Devrim; **Bir Ustayı Karalamak İçin...** Radikal, 1 Temmuz 1999.
- Haluk Şahin; **Orhan Pamuk Tartışması**, Radikal, 14 Şubat 1999.
- Haluk Şahin; **Orhan Pamuk'a Dostça Hatırlatma**, Radikal, 2 Mart 2005.
- Hasan Akay; **Mürtid-i Hayatı Arayan Postmodern Derviş Tipi: Osman**, Dergâh, S. 96, Şubat 1998.
- Hasan Akay; **Yeni Hayat'ın Öte'si Var mı?**, Hürriyet Gösteri, S. 189, Ağustos 1996.
- Hasan Ali Kasır; **Kitaplar ve 'Yeni Hayat'**, Yedi İklim, S.57, Aralık 1994.
- Hasan Bülent Kahraman; **Nesneler ve İmgeler**, Radikal, 20 Ekim 2006.
- Haşim Söylemez; **İnce Memed, Yaşar Kemal'in Kanlısı**, Aksiyon, S. 243, 31 Temmuz 1999.
- Hayati Baki; **Tanzimat Edebiyatında Roman ve İnsan**, Promete Yayınları, Ankara 1993.
- Haydar Ergülen; **Olmadı Orhan Pamuk!**, Radikal, 20 Aralık 2006.
- Hıncal Uluç; **Orhan Pamuk Olayı**, Sabah, 2 Mart 1999.
- Hilmi Yavuz; **Hayatım Gibi Yaşadım**, Haz. Can Bahadır Yüce, Dünya Yayınları, İstanbul 2006.
- Hülya Vatansever; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Elele, Ağustos 1995.
- Hürriyet Gösteri; **Orhan Pamuk Dosyası**, Feridun Andaç, Turgut Gögebakan, S. 285, Kasım-Aralık 2006.
- İbrahim Kiras; **Pamuk Nereden Konuşuyor?**, Yeni Şafak, 31 Ocak 1995.
- İlhan Tekeli; **Cevdet Bey'in Oğlu Refik'te Kadroculuğun Üretilenliği Üzerine**, Sanat Olayı, S. 9, Şubat 1984.
- İrfan Yalçın; **İnce Memed 1**, Yeni Dergi, S. 49, Ekim 1968.
- Jale Parla; **Sanat ve Yaşam Paradoksunda Bir Genç Adamın Sanatçı Olarak Portresi: Yeni Hayat**, S. 1049, Varlık, Şubat 1995.
- Jale Parla; **Yeni Hayat**, Varlık, S.1049, Şubat 1995.
- Kasım Kiroğlu; **Sam-Sev'in Davetlisi Olarak Samsun'a Gelen Orhan Pamuk'la Söyleşi**, Sam-Sev Magazin, S. 9, 1992.
- Kemal Tahir; **Rahmet Yolları Kesti**, Adam Yayınları, İstanbul 1992.
- Yaşar Kemal; **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor**, Alain Bosquet ile Görüşmeler, Adam Yayınları, İstanbul 1997.
- Karen Barkey; **Eşkılar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi**, Çev. Zeynep Altıok, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

- Kemal Varol; **Orhan Pamuk'la Söyleşi**; *Orhan Pamuk: 'Diyarbakır'ın Adı Gri'*, Öküz, S. 70, Şubat 200.
- Kitap-ıık; **Orhan Pamuk Dosyası**, *Bekir Coşkun, Aslı Güneş, Ahmet Sait Akçay*, S. 101, Ocak 2007.
- Lemi Özgen; **Yaşar Kemal**, *Türk Edebiyatının Heybetli Ağacı*, K, S. 119, 9 Ocak 2009.
- Levent Eğriboz; **Morun Tonları**, Kitap-ıık, S. 13, Ocak-Şubat 1995.
- M. Sadık Aslankara; **Bize Özgü Hüzün ve Yeni Hayatlar Özlemi**, Adam Sanat, S. 122, Ocak 1996.
- Mahir Ünlü-Ömer Özcan; **20. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, C. 4, İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991.
- Mahmut Makal; **Yaşar Kemal'in Köyünde**, Varlık, S. 695, Haziran 1967.
- Mehmet Yalçın; **Şu Bizim Cumhuriyet ve Orhan Pamuk Olayı**, myalcin@akdeniz.edu.tr
- Mehmet Sarımermer; **Yeni Hayat Karmelaları**, Seher, S. 9, Mayıs 1996.
- Mehmet Tekin; **Romancı Yönüyle Orhan Pamuk ve Yeni Hayat**, Öz Eğitim Yayınları, Konya 1997.
- Mehmet Tekin; **Yeni Hayat**, Hece, Türk Romanı Özel Sayısı, S.65-66-67, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002.
- Mesele; Kitap Dergisi, **Orhan Pamuk Dosyası**, *Şükrü Arğin, Kaya Genç, Manuel Çıtak*, S. 1, Ocak 2007.
- Michail Bachtin; **Estetik Yazıları**, Derleyen: Aziz Çalışlar, Varlık Yayınları, İstanbul 1984.
- Milliyet Sanat; **Orhan Pamuk Dosyası**, *Sema Aslan, Yıldız Ecevit, Semih Gümüş, Cem Erciyes, Murat Uyrukulak*, S. 573, Aralık 2006.
- Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda 1. lik Ödülünü M. Eroğlu ve O. Pamuk Paylaştılar**, Milliyet Sanat S. 322, 7 Mayıs 1979.
- Miraç Zeynep Özkartal; **Kiran Desai'yle Söyleşi**, 'Batı'nın Kitabımı Takdir Etmesi Hindistan'ın-kindin Kolay Oldu', Milliyet Sanat, S. 618, Eylül 2010.
- Muharrem Kaya; **İnce Memed Romanında Destan Etkisi**, *'50. Yılında İnce Memed' Dosyası*, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.
- Muhsin Kızılkaya; **Kuyruktan Uyuğa**, Sel Yayınları, İstanbul 2005.
- Murat Bardakçı; **Orhan Pamuk, Bu Kitabı Çok İyi Okumuş**, Hürriyet, 11 Şubat 1996.
- Murat Belge; **Bir Nobel İki Türkiye**, Radikal, 15 Ekim 2006.
- Murat Belge; **Öyle Bir Alet**, Radikal, 30 Ocak1999.
- Murat Uyrukulak; **Orhan Pamuk'un 20 Yıllık Yoldaşlığı**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.
- Murat Taş; **İnce Memed Yaşar Kemal ve Doğa**, Yüzyılın Kitapları Seçkisi, Değirmen, S. 19, Eylül/Ekim/Kasım 2009.
- Murathan Mungan; **Mırıldandıklarım**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1990. Mehmet Soysal; **Başbaşa**, *Olayların ve Düşüncelerin Örgüsü*, Şedele Matbaacılık, İstanbul 2001.
- Mustafa Ever; **Dante'den Orhan Pamuk'a Yeni Hayat**, Varlık, S.1058, Şubat 1995.
- Mustafa Ever; **Rilke'den Orhan Pamuk'a Yeni Hayat**, Varlık, S. 1058, Kasım 1995.
- Mustafa Şerfi Onaran; **Yaşar Kemal'deki Gizli Ozan**, Cumhuriyet Kitap Eki, S. 1084, 25 Kasım 2010.

- Mürşit Balabanlar, *'Orhan Pamuk Romanında Hüzün ve Şiddetin Girdabındaki İnsanımızı Anlatıyor'*, **'Okursun Eğlenirsin İnanırsan Hayatın Kayar'**, Tempo, 15 Ekim 1994.
- Nebil Özgentürk; **Orhan Pamuk, Anılar ve Nobel**, Bir Yudum İnsan Yapım, İstanbul 2007.
- Necmiye Alpay; **Dilimiz Dillerimiz**, Metis Yayınları, İstanbul 2004.
- Nedim Gürsel, **Yaşar Kemal'le Söyleşi**, *Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2008.
- Nilay Özer; **Dosya Editörü Yazısı**, yasakmeyve, S. 8, Mayıs-Haziran 2004.
- Notos Öykü; **Yaşar Kemal, Edebiyatımızın Gurur Kaynağı**; S. 18, Ekim-Kasım 2009.
- Oğuz Çetinoğlu; **Yaşar Kemal Bitti Orhan Pamuk Verelim**, Zaman, 12 Nisan 1995.
- Onat Kutlar; **'Anavarza Kralı', Gündemdeki Sanatçı**, YKY, İstanbul 1995.
- Orhan Bozdemir; **Kimlik Arayışı ve Orhan Pamuk**, 2. Basım, Berikan Yayınları, Ankara 2011.
- Orhan Koçak; **Aynadaki Kitap/Kitaptaki Ayna**, Defter, Ağustos-Aralık 1991.
- Orhan Pamuk Edebiyatı**; *Sabancı Üniversitesi Sempozyum Tutanakları*, Editör: Fahri Aral, Agora Kitaplığı, İstanbul 2007.
- Orhan Pamuk; **Söyleşi**, Elele, Haziran 1990.
- Orhan Pamuk; **Babamın Bavulu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- Orhan Pamuk; **Gizli Yüz**, Senaryo, Can Yayınları, İstanbul 1992.
- Orhan Pamuk; **İstanbul, Hatırlar ve Şehir**, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Orhan Pamuk; **Konferans**, 10 Şubat 1992, Samsun, **SAM-SEV** Etkinliği, *Kasım Kiroğlu Arşivi*.
- Orhan Pamuk; **Manzaradan Parçalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- Orhan Pamuk; **Masumiyet Müzesi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Orhan Pamuk; **Öteki Renkler**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- Orhan Pamuk; **Söyleşi**, Cumhuriyet Kitap, 20 Ekim 1994.
- Orhan Pamuk; **Söyleşi**, Konuşan: N. Ünalın, İş Dergisi, Şubat 1991.
- Orhan Pamuk; **Yeni Hayat**, 22. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- Osman Hakan A. , **Kitapmatik Bankolinkler ve 8. Fenomit**, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.
- Osman Şahin, **İnce Memed, Bir Deha Ürünüdür**, Radikal, 11 Ekim 2002.
- Osman Şahin, **Geniş Bir Nehrin Akışı Yaşar Kemal**, Can Yayınları, İstanbul 2004.
- Osman Şahin, **Türk Edebiyatı ve Folklor İlişkisi**, *Sunu*, AKM Konser Salonu, Pertev Naili Boratav'a Saygı Sempozyumu', 22 Aralık 1997.
- Önder Şenyapılı; **Orhan Pamuk'a Mektup**, Sanat Olayı, S. 9, Şubat 1984.
- Özdemir İnce; **Yaşar Kemal'in Bir Şair Olarak Portresi**, Adam Sanat, **Yaşar Kemal Özel Sayısı**, S. 197, Haziran 2002.
- Ragıp Duran; **Kara ve Sıkı Bir Türk Yazarı**, Hayvan, S. 44, Ocak 2006.
- Ramazan Çiftlikçi; **Yaşar Kemal, Yazar-Eser-Üslup**, Kültür Bakanlığı Yayınları / 1929, Ankara 1997.
- Ramazan Kaplan; **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Köy**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- Rasim Özdenören; **Ruhun Malzemeleri**, Risale Yayınları, İstanbul 1986.
- Reha Muhtar; **Orhan Pamuk, Yaşar Kemal hakkında niye konuşmuyor?** , Vatan, 2 Eylül 2008.
- Rene Wellek-Augusten Warren; **Yazın Kuramı**, Çev. Yurdanur Salman- Suat Karantay, Adam Yayınları, İstanbul 2001.
- Roger Caillois, **Roman Bir Dil Sanatı Değildir**, Çeviren: Bilge Karasu, Türk Dili/ Roman Özel

Sayısı, Temmuz 1964, Sayı: 154, s. 732.

Ronald B. Tobias; **Roman Yazma Sanatı**, Çev. Mehmet Harmanlı, Say Yay. İst. 1996.

S. Akten; **Yeni Hayat...**, Varlık, S.1053, Haziran 1995.

Sabri Yetkin; **Ege'de Eşkıyalar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.

Sema Aslan; **"Size 'Orhan' Diyebilir miyiz?"**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.

Sema Aslan; **Orhan Pamuk da Uçurtma Uçurmak İster**, Milliyet Kitap, S. 12, Kasım 2006.

Semih Gümüş; **Benim Adım Kırmızı İçin Bir Okuma Biçimi**, Adam Sanat, S. 171, Şubat 2000.

Semih Gümüş; **Orhan Pamuk Neyi Açığa Çıkardı?** Radikal 20 Ekim 2006.

Semih Gümüş; **Postmodernizmin Kavşasında Orhan Pamuk Romanı**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.

Sennur Sezer; **Yaşar Kema'de Masal Motifleri ve Yaşar Kemal Romanlarının Ortak Tiplerine Giriş**, Düşün, 1986.

Serhan Yegid; **Orhan Pamuk Depresyonu Yakaladı**, Aktüel, S. 190, 23 Şubat-1 Mart 1995.

Server Tanilli; **Yaşar Kemal: 'Daha İnsanca Bir Dünya'nın Romancısı**, Adam Sanat, **Yaşar Kemal Özel Sayısı**, S. 197, Haziran 2002.

Siddik Akbayır; **Bir Fotoğrafınız da Bende Kalmış, 'İki Fotoğraf Arasındaki Otuz İki Fark'**, 3. Basım, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

Siddik Akbayır; **Orhan Pamuk: Yeni Hayat'ın Anatomisi**, Ada, S. 15, Haziran 2007.

Siddik Akbayır; **Orhan Pamuk-Yaşar Kemal Karşılaştırması**, Ada, S. 12, Kasım 2006.

Süha Tuğtepe; **Nişantaşı... Nişantaşı...**, 'Sakallı Melek', Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2008.

Şükran Kuyucak Eser, **Sinemamızda Bir 'Auteur, Ömer Kavur**, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.

Taha Akyol; **Orhan Pamuk'u Kutluyorum**, Milliyet, 16 Ekim 2006.

Tahir Abacı; **Nobelli Orta Halka**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.

Taner Timur; **Yaşar Kemal: Bir Dönüşümün Destanı ve Sosyolojisi**, **Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik**, 2. Basım, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

Tempo; **'Orhan Pamuk Dosyası'**, S. 42, 19 Ekim 2006.

Tuba Tarcan Çandar; **Yaşar Kemal Fotobiyografi**, Dönemli Yayıncılık, İstanbul 1978.

Türker Alkan; **Onun Adı Yazar**, Radikal, 21 Mart 1999.

Ülkü Tamer; **Yaşamak Hatırlamaktır**, YKY, İstanbul 1996.

Veysel Öngören; **İnce Memed**, Yeni Düşün, Haziran, 1987.

Vivet Kanetti; **Cımbızlı Eleştiriye Karşı**, Hürriyet Gösteri, S. 123, Şubat 1991.

Yachar Kemal; Entretiens Avec Alain Bosquet, Traduit du turc par: Altan Gökalp, NRF/Gallimard, Paris 1992.

Yaşar Kemal; **'Küçük Muhabir Helin Zeynep Miser Sordu', Binbir Çiçekli Bahçe**, YKY, İstanbul 2009.

Yaşar Kemal; **Bugünlerde Bahar İndi, Şiir**, YKY, İstanbul 2010.

Yaşar Kemal; **Halk Türkülerinin Doğuş Hikâyeleri: İnce Memed**, Yazı, S. 56, Mart 1954.

Yaşar Kemal; **İnce Memed 1**, 28. Baskı, Toroslu Yayınları, İstanbul 1994.

Yaşar Kemal; Kadıköy Belediyesi Kitap Günleri'nin açılışında yaptığı konuşma, Aralık 2008.

Yaşar Kemal; **Keşke Yazmasaydım**, Zaman Kitap, 1 Mayıs 2006.

Yaşar Kemal; **Sarı Defterdekiler**, Hazırlayan: Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

Yaşar Kemal; **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor**, Alain Bosquet'nin Yaşar Kemal'le Konuşmaları, Toros Yayınları, İstanbul 1993.

Yavuz Demir; **İlk Dönem Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Yavuz Selim Karakışla; **Gülün Adı Kırmızı**, Virgül, S. 15, Ocak 1999.

Yıldız Cıbroğlu; **İnce Memed'le Eşikten Geçmek, '50. Yılında İnce Memed' Dosyası**, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.

Yıldız Ecevit; **Pamuk, Yaratıcılığın Yüzde Sekseninin Alinteri Olduğunun Bilincinde**, Milliyet Sanat, S. 573, Aralık 2006.

Yıldız Ecevit; **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

Yıldız Ecevit; **Benim Adım Kırmızı'da Çoğulcu Estetik**, Varlık, S. 1098, Mart 1999.

Yıldız Ecevit; **Orhan Pamuk'u Okumak**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1996.

Yıldız Ecevit; **Orhan Pamuk'un Romanlarında Ana Bileşenler**, Varlık, S. 1063, Nisan 1996.

Yıldız Ecevit; **Yeni Hayat Romanında Tasavvuf Ögesi**, Hürriyet Gösteri, S. 183, Şubat 1996.

Yücel, Tahsin; **Roman ve Kurmaca**, Varlık, S. 1047, Aralık 1994.

Zeki Coşkun; **Renkli Bir Kırmızı**, Radikal, 12 Aralık 1998.

Zeynep Avcı; **Yaşar Kemal ile İnce Memed'ler Üzerine Söyleşi**, S.2, Yeni Düşün, Kasım 1986.

Zeynep Oral; **Yaşar Kemal: Sevgi ve Doğa Büyücüsünün Gücü, O İnsanlar**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2007.

Zeynep Oral; **Sözden Söze**, Cem Yayınları, İstanbul 1990.

Zeynep Oral; **Yaşar Kemal Kan Gütmeyi Anlatıyor**, Milliyet İlavesi, 1972.

Zeynep Uysal; **Parçalanmış Bedenler, Kayıp Şehirler: Esrar ve Kumpasın Kırısında Yeni Hayat**, [Nüket Esen-Engin Kılıç, Hazırlayanlar, Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.]

Ziya Bakırcıoğlu; **Başlangıcından Günümüze Türk Romanı**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1983.

Zülfü Livaneli; **Kuşunun Ölümü**, Sevdalım Hayat, 21. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007.

Zülfü Livaneli; **Edebiyatımızın Deniz Feneri: Yaşar Kemal, '50. Yılında İnce Memed' Dosyası**, Hürriyet Gösteri, S. 254, Aralık 2003.

Kitapta kullanılan fotoğrafların büyük bir bölümü, sanat-edebiyat dünyasında **'memleketin siyasi ve içtimai hayatında rol oynamış'** kişilerin gazetelerde, dergilerde sürekli yayımlanan ve genellikle kim tarafından çekildiği belirtilmeyen **'alenileşmiş'** fotoğraflarından ve 'taranan kaynaklar'daki görsel öğelerden seçildi.